

Χ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Α. ΛΑΖΑΡΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΒΑΡΒΑΚΕΙΟΥ
ΠΡΟΤΥΠΟΥ ΣΧΟΛΗΣ

Αρ. αρ. 45218

ΙΣΤΟΡΙΑ

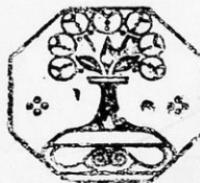
ΤΗΣ

ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Έγκεκριμένη διὰ μίαν πενταετίαν 1931—1936

ΜΕ ΠΟΛΛΑΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΚΑΙ ΧΑΡΤΑΣ

Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α.Ε.
4—ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ—4
1931

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

‘Υπουργείον τῆς Παιδείας
καὶ τῶν Θρησκευμάτων

‘Ἐν Ἀθήναις τῇ 7 Αὐγούστου 1931

Αριθ. πρωτ. 34941

Π ρ ḥ σ

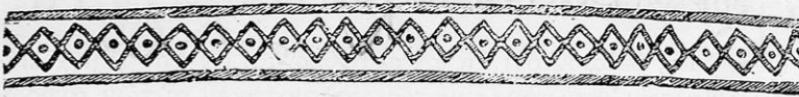
τοὺς κ. κ. X. Θεοδωρίδην καὶ A. Λαζάρου

‘Ανακοινοῦμεν ὡμīν ὅτι δι’ ἡμετέρας ταυταρίθμου πράξεως ἐκδοθείστης τὴν 10 Ιουλίου ἐ. ἔ. καὶ δημοσιευθείσης τὴν 16ην τοῦ αὐτοῦ μηνὸς εἰς τὸ ὑπ’ ἀριθ. 89 φύλλον τοῦ τ. Β’ τῆς ‘Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως ἐνεκρίθη συμφώνως πρὸς τὸν νόμον 3438 τὸ ὑφ’ ὑμῶν ὑποβληθὲν πρὸς κρίσιν βιβλίον σας ὑπὸ τὸν τίτλον ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ διὰ τοὺς μαθητὰς τῆς Α’ τάξεως γυμνασίων καὶ ἡμιγυμνασίων διὰ μίαν πενταετίαν ἀρχομένην ἀπὸ τὸ σχολικὸν ἔτος 1931—1932 ὑπὸ τὸν ὄρον ὅπως κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν ληφθοῦν ὑπ’ ὅψει καὶ ἐκτελεσθοῦν αἱ τροποποιήσεις, αἱ δόποιαι ὑπεδείχθησαν ὑπὸ τῆς οἰκείας ἐπιτροπῆς διὰ τῆς αἵτιολογικῆς τῆς ἐκθέσεως.

‘Ο ‘Υπουργός
Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

Κάθε ἀντίτυπον ὑπογράφεται ἀπὸ τὸν ἕνα ἐκ τῶν συγγραφέων.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Ο ΠΡΟ·Ι·ΣΤΟΡΙΚΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ

“Ολοι ἔχομεν τὴν περιέργειαν νὰ μάθωμεν πῶς ἔζησαν καὶ τί ἔκαμαν οἱ παλαιότεροι ἀνθρώποι. Ἐπιθυμοῦμεν δηλαδὴ νὰ μάθωμεν τὴν ἱστορίαν των. Ἡ στορία λοιπὸν εἶναι ἡ μελέτη τῆς ζωῆς καὶ τῶν πράξεων τῶν ἀνθρώπων, οἱ δόποιοι ἔζησαν πρὶν ἀπὸ ἡμᾶς.

Εἰς παλαιοτέρους χρόνους ὁ ἀνθρώπος ἦτο ἀμαθής καὶ ώμοι-αζε περισσότερον μὲ τὰ ζῷα. Δὲν ἤξευρε νὰ κατασκευάζῃ κατοικίας, οἰκιακὰ σκεύη, ἐνδύματα καὶ ὅλα ὅσα κάμνουν ώραίαν καὶ εὐχάριστον τὴν ζωήν. Ἡ ἀνάπτυξίς του ἔγινε μὲ κόπον καὶ εἰς τὸ διάστημα πολλῶν χιλιάδων ἐτῶν. Ἀργότερα ἔξυπνησεν ὁ νοῦς του, προώδευσε γρηγορώτερα, ἀπέκτησε πολλὰς γνώσεις, μεγάλην ἰκανότητα εἰς τὰς τέχνας, ἔγινεν ἡμερώτερος, ἐφθασε τέλος εἰς τὸ σημεῖον, εἰς τὸ δόποιον εύρισκεται σήμερον. Τὴν πρόσδον αὔτὴν τοῦ ἀνθρώπου τὴν ὄνομάζομεν πολιτισμόν. Ἄποδας τὰς πράξεις του μᾶς ἐνδιαφέρουν ἐκεῖναι, αἱ δόποιαι ἐβοήθησαν τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ αὐτὰς μελετᾶς ἡ ἱστορία.

ΠΡΟ·Ι·ΣΤΟΡΙΑ

Ἄπο τοὺς παλαιοτέρους ἀνθρώπους μᾶς ἔμειναν πολλὰ λείψανα, οἰκιακὰ σκεύη, ὅπλα, κοσμήματα, ἀνάκτορα, κατοικίαι, ἀγάλματα κτλ. Αὔτα εἶναι τὰ ἡστορικὰ μνημεῖα καὶ μᾶς πληροφοροῦν διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὰς πράξεις των. Κυρίως ὅμως τὸ παρελθόν φωτίζουν τὰ γραπτὰ μνημεῖα, ἐπιγραφαί, ἱστορίαι καὶ ἄλλα συγγράμματα. Ἡ ἱστορία ἀρχίζει ἀπὸ τότε πού σώζονται γραπτὰ μνημεῖα.

Τὰ παλαιότερα ὅμως γραπτὰ μνημεῖα, τὰ δόποια ἔχομεν σήμερον, δὲν ἀναβαίνουν πέραν ἀπὸ τὸ 5000 π.Χ. Ἡ κυρίως ἱστορία λοιπὸν δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἀρχίσῃ ἐνωρίτερον ἀπὸ τὸ 5000.

Είναι όμως βέβαιον ότι ύπηρχαν άνθρωποι εἰς τὴν γῆν χιλιάδες χρόνια πρίν.³ Απὸ τὴν ζωὴν τῶν παλαιοτέρων αὐτῶν ἀνθρώπων ἔχουμεν πολὺ δλίγας εἰδήσεις, διότι τὰ λείψανα, τὰ ὄποια ἀφησαν, είναι πολὺ δλίγα, μερικοὶ σκελετοί, δλίγα ἐργαλεῖα καὶ ὅπλα κτλ. Απ' αὐτὰ ἡμποροῦμεν τὸ πολὺ νὰ σχηματίσωμεν μίαν ίδεαν διὰ τὴν ζωὴν των, τὴν τέχνην των κτλ., δὲν μανθάνομεν όμως τίποτε διὰ τὸ ὄνομά των, διὰ τὰς πράξεις των καὶ διὰ τὰ γεγονότα, εἰς τὰ ὄποια ἐλαβαν μέρος. Δὲν ἡμποροῦμεν δηλαδὴ νὰ σχηματίσωμεν τὴν ἱστορίαν των.

Τοὺς παλαιοτάτους αὐτοὺς χρόνους, ἀπὸ τοὺς ὄποιους ἔχουμεν δλίγας μόνον πληροφορίας, ὄνομάζουν **Προϊστορικοὺς χρόνους** καὶ τὴν μελέτην τῆς ζωῆς τῶν παλαιοτάτων ἀνθρώπων **Προϊστορίαν.**

ΠΡΟ·Ι·ΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

‘Ο παλαιότατος ἀνθρωπος μᾶς ἀφησεν δλίγα λείψανα.’ Εχουμεν πρῶτον λείψανα τοῦ ίδίου, δηλαδὴ σκελετούς, ἐπειτα διάφορα προϊόντα τῆς τέχνης του, ὅπλα, ἐργαλεῖα, ἀγγεῖα. ‘Ολα αὐτὰ εύρισκονται παραχωμένα μέσα εἰς τὴν γῆν εἰς μεγαλύτερον ἢ μικρότερον βάθος μαζὶ μὲ κόκκαλα ζῷων τῆς ἐποχῆς, μὲ λείψανα τροφῶν, μὲ σπόρους, καρπούς κτλ. Τὸ στρῶμα τῆς γῆς, εἰς τὸ ὄποιον εύρισκονται, βοηθεῖ νὰ λογαριάσωμεν κατὰ προσέγγισιν τὴν ἡλικίαν του. Οἱ ἀρχαιολόγοι όμως δὲν εἶναι σύμφωνοι εἰς τοὺς ὑπολογισμούς των. ’Αλλοι ἀναβιβάζουν τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀνθρώπου εἰς 100 χιλ. χρόνια ἀπὸ σήμερον, ἄλλοι εἰς 400 χιλιάδας καὶ ἄλλοι ἀκόμη περισσότερον.

Τὸ βέβαιον εἶναι ότι ἀνθρωποι εἴστην εἰς τὴν γῆν χιλιάδες χρόνια ἀπὸ σήμερον. Οἱ παλαιότεροι ἀνθρωποι διέφεραν πολὺ ἀπὸ τοὺς σημερινοὺς καθὼς καὶ ἀναμεταξύ των, ὅπως τὸ ἀποδεικνύουν οἱ σκελετοί, τοὺς ὄποιους ἀνεκάλυψαν, καὶ τὰ ἐργα των. Πολλάκις εἴσι μίαν χώραν εύρισκομεν διαφόρους τύπους ἀνθρώπων, διότι αἱ χῶραι ἥλλαξαν κατοίκους διὰ πολλούς λόγους.

‘Η ἐπιφάνεια καὶ τὸ κλῖμα τῆς γῆς ἐπαθαν πολλὰς μεταβολὰς κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους. Αὔτὸν ὑπεχρέωσε τοὺς ἀνθρώπους ν' ἀλλάξουν τόπον, ἐνίοτε μάλιστα ἔγινεν αἵτια νὰ ἐξαφανισθοῦν ὀλόκληροι φυλαὶ καὶ τὴν θέσιν των ἐλαβαν ἀργότερα ἄλλαι. ’Ο παλαιὸς αὐτὸς ἀνθρωπος ἐζησε πολλὰς χιλιε-

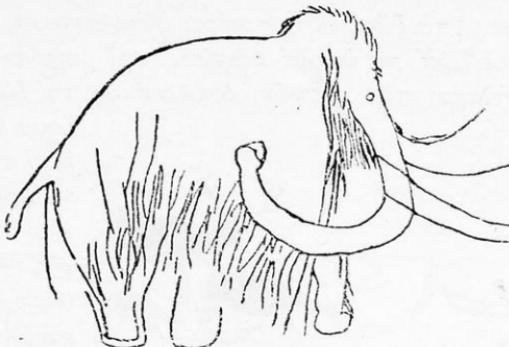
τηρίδας ὅπως τὰ ζῷα. Τὲ μόνον ὑλικόν, τὸ ὄποιον μετεχειρίσθη διὰ νὰ κατασκευάσῃ τὰ προχειρότερα ἔργαλεῖα, ἥτο ἢ πέτρα. Εἰς τὴν ἀρχὴν τὴν μετεχειρίσθη ὅπως ἥτο, ἀργότερα ἔμαθε νὰ τὴν δουλεύῃ, νὰ τὴν λειαίνῃ, ὅπως λέγουν. Πολὺ ἀργότερα ἀνεκάλυψε τὰ μέταλλα. Οἱ ἀρχαιολόγοι συνθίζουν νὰ διαιροῦν τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους ἀναλόγως τοῦ ὑλικοῦ, τὸ ὄποιον μετεχειρίσθη ὁ ἀνθρωπός, εἰς Ἐ ποχὴν τοῦ λίθου (Παλαιολιθικὴν καὶ Νεολιθικὴν) καὶ εἰς Ἐ ποχὴν τοῦ μετάλλου.

ΠΑΛΑΙΟΛΙΘΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

Ἐκατοντάδες χιλιάδες χρόνια ἀπὸ στήμερον μεγάλαι ἐκτάσεις εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον

τῆς γῆς ἥσαν σιεπασμέναι ἀπὸ πάγους, οἱ ὄποιοι κατὰ καιροὺς ἐπροχώρουν νοτιώτερον ἢ ἀπεσύροντο, ὥστε μερικοὶ σοφοὶ ὑποθέτουν ὅτι οἱ παλαιότεροι ἀνθρωποί ἔζησαν εἰς τὸ νότιον ἡμισφαίριον.

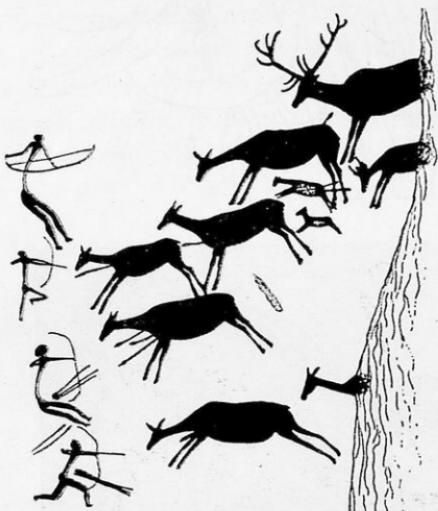
Ἡλθεν ὅμως ἐποχή, κατὰ τὴν ὄποιαν τὸ κλῖμα τῆς Εὐρώπης ἥτο ἀρκετὰ θερμόν, ὥστε ἔζησαν ἐκεὶ ζῶα, τὰ ὄποια συναντῶμεν στήμερον εἰς τὰς θερμὰς χώρας, ἐλέφαντες, ρινόκεροι, τεράστιαι τίγρεις μὲ μακροὺς καὶ κοπτεροὺς κυνόδοντας. Κατὰ τὴν

Ζῷα παλαιολιθικῆς ἐποχῆς

Ἐπάνω μαμούθ, κάτω βόνασσος, σκαλισμένοι εἰς τούς τοίχους σπηλαίων τῆς Γαλλίας.

ἐποχὴν αὐτὴν ἔζησεν εἰς τὴν Εύρωπην ἔνας τύπος ἀνθρώπου, ὁ ὅποιος διέφερε πολὺ ἀπὸ τὸν σημερινόν, ὅπως τὸ δεικνύουν οἱ ὀλίγοι εὑρεθέντες σκελετοί του. "Ἄγριος, ὁμοιάζων περισσότερον μὲ τὰ ζῷα, οὕτε σπείρει οὕτε φυτεύει, τρέφεται μὲ καρπούς· καὶ μὲ ζῷα, τὰ ὅποια φονεύει, καὶ μεταναστεύει εὔκόλως, ὅταν ἔξαντλήσῃ τὴν τροφήν, ἀκολουθῶν τὰ ζῷα, τὰ ὅποια ἀλλάζουν βοσκήν." Εκαμεν ὅμως δύο σημαντικὰς ἐφευρέσεις, γνωρίζει νὰ ἀνάπτη φωτιὰν καὶ νὰ σπάνη τὸν πυριτόλιθον, ὁ ὅποιος χωρίζεται εὔκόλως εἰς τεμάχια, καὶ τὸν μεταχειρίζεται διὰ νὰ κάμη ὅπλα καὶ ἐργαλεῖα. Δὲν ἔμαθεν ὅμως ἀκόμη νὰ τὸν κατεργάζεται. Θάπτει τοὺς νεκρούς του καὶ θέτει μαζί τους ὅπλα καὶ κοσμήματα, τὸ ὅποιον σημαίνει ὅτι ὁ ἀνθρώπος εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους ἔκείνους χρόνους ἐπίστευεν εἰς ἄλλην ζωὴν καὶ εἶχε θρησκευτικὰς ἴδεας.

Οι ἀνθρώποι τῶν σπηλαίων κυνηγοῦν τσράνδους

Τοιχογραφία ἀπὸ ἔνα σπήλαιον τῆς Ισπανίας.

'Επέρασαν χιλιάδες χρόνια, τὸ κλῖμα ἔγινε ψυχρότερον καὶ οἱ πάγοι κατέβησαν εἰς τὰς πεδιάδας. Νέα εῖδη ζώων, ιδίως ζῷα τῶν ψυχρῶν κλιμάτων, βόνασοι, μεγάλαι ἔλαφοι, ίπποι, φαιαὶ ἄρκτοι, ἀγριόχοιροι, ἔξαπλώνονται εἰς τὴν Εύρωπην. Τὰ χαρακτηριστικά τερατόμωρα ζῷα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς είναι ὁ μαύρος ἔψηλος ἐλέφαντος μὲ παχὺ τρίχωμα, καὶ ὁ τάρανδος, εἶδος ἐλάφου, ὁ ὅποιος εύρισκεται σήμερον εἰς τὰς πολικὰς χώρας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἔμφανίζεται εἰς τὴν Εύρωπην νέος τύπος ἀνθρώπου μὲ σῶμα καὶ ἔγκεφαλον περισσότερον ἀνεπτυγμένον. Επειδὴ ἔνεκα τοῦ ψύχους καὶ τοῦ φόβου τῶν θηρίων κατοικοῦν εἰς σπήλαια, τοὺς ὠνόμασαν ἀνθρώπους τῶν σπηλαίων καὶ ὑποθέτουν ὅτι ἔζησαν 20-30 χιλ. χρόνια ἀπὸ σήμερον.'

Ψηφιοποίηθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Οι νέοι ἄνθρωποι είναι ἔξυπνότεροι καὶ διακρίνονται προπάντων διὰ τὴν καλλιτεχνικήν ἴδιοφυίαν. Σκαλίζουν ἐπάνω εἰς τὰ κόκκαλα τοῦ ταράνδου καὶ εἰς τὸν χαυλιόδοντα τοῦ μαμούθ ἀνθρώπους καὶ ζῷα καὶ σκεπάζουν τοὺς τοίχους καὶ τὴν ὁροφὴν τῶν σπηλαίων μὲ εἰκόνας τῶν ζώων, τὰ ὅποια κυνηγοῦν. Λείψανα τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν εύρεθησαν εἰς τὰ σπήλαια τῆς Ν. Γαλλίας καὶ Β. Ισπανίας. Αἱ παραστάσεις των παρουσιάζουν μεγάλην ἀκρίβειαν καὶ φυσικότητα. Ἐξακολουθοῦν ὅμως καὶ αὐτοὶ νὰ μεταχειρίζωνται τὸν ἀκατέργαστον λίθον.

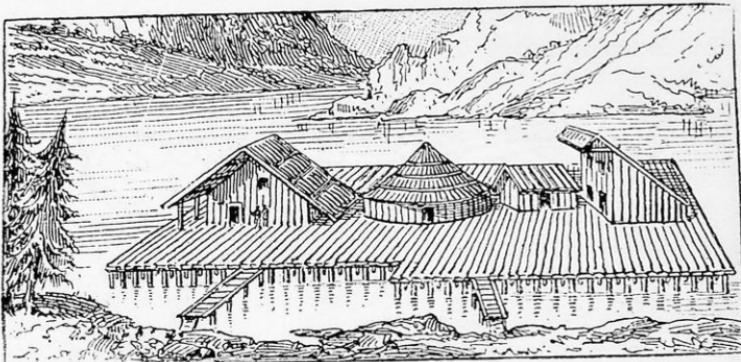
Ο παλαιολιθικός ἄνθρωπος ἐσκάλισεν ἐπάνω εἰς ἓνα κόκκαλον ταράνδου δύο κεφαλάς ιππων, ἕνα ἄνθρωπον καὶ ἓνα φίδι.

Ολην αὐτὴν τὴν μακρὰν περίοδον, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος μεταχειρίζεται τὸν ἀκατέργαστον λίθον, ὠνόμασαν Παλαιολιθικὴν ἐποχὴν ἢ τοῦ ἀκατεργάστου λίθου.

NEOLITHIC EPOCH

Ἄργοτερα οἱ πάγοι ἀποσύρονται εἰς τοὺς πόλους, ἢ Εὐρώπη ἀποκτᾶ τὸ εὔκρατον κλῖμα, τὸ ὄποιον ἔχει σήμερον, ὁ μαμούθ καὶ αἱ ἄρκτοι ἔξαφανίζονται, οἱ ἄνθρωποι τῶν σπηλαίων ἐκλείπουν ἢ ὀλιγοστεύουν. Τὴν θέσιν των λαμβάνουν ἄνθρωποι ὀλιγώτερον καλλιτεχνικοί, ἀλλὰ μὲ πρακτικώτερον νοῦν. Ἀνήκουν εἰς μίαν μεγάλην φυλήν, ἡ ὄποια ἔζησε κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς εἰς τὰς χώρας γύρω εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Κυνηγοὶ κατ' ἀρχὰς καὶ νομάδες, ἐγκαθίστανται εἰς τὰς πεδιάδας καὶ γίνονται γεωργοί. Ἰδίως θὰ προοδεύσουν πολὺ εἰς τὰς κοιλάδας τῶν δύο μεγάλων ποταμῶν, τοῦ Νείλου καὶ τοῦ Εὐφράτου. Εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐμφανίζονται περὶ τὸ 20 χιλ. π.Χ. Ἐμαθαν νὰ ἀροτριοῦν τὴν γῆν, νὰ καλλιεργοῦν σιτάρι καὶ κριθάρι, νὰ κάμινουν ἀλεύρι καὶ ἐνδύματα ἀπὸ λινόν. Ἐχουν ποιμνια ἀπὸ ἀγελάδας, αἴγας, πρόβατα, χοίρους καὶ ἔξημέρωσαν τὸν ὅνον καὶ τὸν σκύλον. Κατασκευάζουν ἀγγεῖα ἀπὸ ἀργιλον, τὰ ὅποια ψήνουν.

Τὸ χαρακτηριστικώτερον διὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶναι ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἔμαθαν νὰ κατεργάζωνται τὸν λίθον. Τὸν λειαίνουν, τὸν τρυποῦν καὶ κατασκευάζουν ἀξίνας, πριόνια, ἐγχειρίδια, βέλη, τὰ ὅποια πολλάκις κάμνουν ἐντύπωσιν διὰ τὴν ἐπιμελῆ ἐπεξεργασίαν. Διὰ τοῦτο τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὡνόμασαν **Νεολιθικὴν ἐποχὴν** ἢ τοῦ κατειργασμένου λίθου.

Λιμναῖαι κατοικίαι (ἀναπαράστασις)

Πᾶς ἥτο περίπου ἕνας συνοικισμὸς τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς εἰς τὸ ἄκρον μιᾶς λίμνης τῆς Ἐλβετίας.

Εἰς τὴν Εύρωπην συναντοῦν μεγάλας δυσκολίας, διότι ἡ χώρα σκεπάζεται ἀκόμη ἀπὸ ἥλη καὶ λίμνας, τὰ ὅποια εἶναι λείψανα τῶν πάγων, καὶ τὰ ἀπέραντα δάση κάμνουν τὸ κλῖμα ὑγρόν. Εἰς πολλὰ μέρη ἀναγκάζονται νὰ στήσουν τὰς κατοικίας των εἰς τὰς ὅχθας τῶν λιμνῶν ἐπάνω εἰς τὰ νερά. Αὕταὶ εἶναι αἱ λιμναῖαι κατοικίαι, τῶν ὅποιών λείψανα εύρεθησαν εἰς τὴν Ἐλβετίαν.

✓ Η ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΛΛΩΝ-ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΙΣ ΛΑΩΝ

Περὶ τὸ 5000 π.Χ. οἱ ἄνθρωποι ἔμαθαν τὴν χρῆσιν τοῦ μετάλλου. Τὰ πρῶτα μέταλλα, τὰ ὅποια ἀνεκάλυψαν, ἦσαν ὁ χαλκὸς καὶ ὁ χρυσός, τὰ ὅποια πολλάκις εύρισκονται πρόχειρα εἰς τὴν φύσιν. Ἀμέσως κατόπιν ἔμαθαν νὰ ἀνακατώνουν τὸν χαλκὸν μὲ τὸν κασσίτερον καὶ κατεσκεύασαν ὁρείχαλκον, οὓσιαν πολὺ στερεωτέραν. Ἡ ἐποχὴ τοῦ μετάλλου ἀρχίζει κυρίως μὲ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ ὁρειχάλκου.

‘Η χρῆσις τοῦ ὀρειχάλκου σημειώνει μεγάλην πρόοδον. Ο ἄνθρωπος ἔχει τώρα στερεότερα ἐργαλεῖα, τὰ ὅποια τὸν βοηθοῦν νὰ καλλιεργῇ καλύτερα τὴν γῆν, νὰ ἀναπτύξῃ τὴν τέχνην καὶ γενικῶς νὰ καλυτερεύσῃ τὴν ζωήν του. Ἐπίστης ἔχει στερεότερα ὅπλα, τὰ ὅποια ἐπιτρέπουν εἰς μερικούς λαούς νὰ ὑπερισχύσουν. Μὲ τὴν χρῆσιν τοῦ ὀρειχάλκου καὶ τὴν ἐπικράτησιν ὥρισμένων λαῶν ἀρχίζουν οἱ ἴστορικοὶ χρόνοι (5000 π.Χ.).

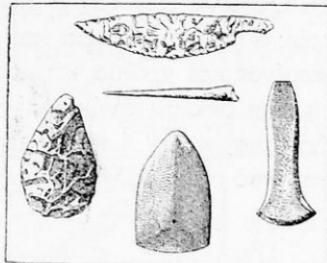
Πολὺ ἀργότερα κατὰ τοὺς ἴστορικοὺς χρόνους (2000 π.Χ.) καὶ εἰς τὰς χώρας τῆς Β. Εὐρώπης ἀνεκάλυψαν τὸν σίδηρον, ὃ ὅπτοιος ἔφερεν ἀληθῆ ἐπανάστασιν εἰς τὴν συγκοινωνίαν, τὴν βιομηχανίαν καὶ τὴν πολεμικὴν τέχνην.

ΦΥΛΑΙ ΚΑΙ ΛΑΟΙ

“Ολοὶ οἱ λαοὶ τῆς γῆς δὲν κατώρθωσαν νὰ φθάσουν εἰς τὸν ἵδιον βαθμὸν πολιτισμοῦ. Οσοι ἀνεπτυχθησαν σημαντικὰ καὶ κατέχουν ἀξιόλογον θέσιν εἰς τὴν ἴστορίαν, λέγονται ἴστορικο λαοί. Οἱ σημαντικώτεροι ἴστορικοὶ λαοὶ ἀνήκουν εἰς τὴν Λευκὴν ἢ Καυκασίαν φυλήν.

‘Η λευκὴ φυλὴ διαιρεῖται εἰς δύο δμοεθνίας, εἰς τὴν Σημιτικὴν καὶ εἰς τὴν Ἰνδοευρωπαϊκούς. Οἱ σημῖται εἶναι μελαχροινοί, ἔχουν ἀνάστημα μέτριον καὶ λεπτόν, μαυρά καὶ σγουρὰ μαλλιά. Οἱ Ἰνδοευρωπαϊκοί ἀντιθέτως εἶναι ύψηλοί, ἔχουν δέρμα λευκόν, ξανθὰ μαλλιά καὶ μάτια γαλανά.

Πρῶτοι ἀπὸ τοὺς λαούς τῆς λευκῆς φυλῆς ἐπροόδευσαν οἱ σημῖται. Οἱ σημῖται προέρχονται ἀπὸ τὴν μεγάλην φυλήν, ἣ ὅποια, καθὼς εἴδαμεν, ἔζη κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους εἰς τὰς χώρας τῆς Μεσογείου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν λοιπὸν τοῦ ὀρειχάλκου ἐγκατεστάθησαν μονίμως εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐσχημάτισαν κοινωνίαν καὶ κράτη. Τοιουτορόπως διεμορφώθησαν οἱ μεγάλοι λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς Αι-

Ἐργαλεῖα παλαιοιθικὰ καὶ νεολιθικὰ

‘Ἐπάνω καὶ ἀριστερά ἔνα μαχαίρι καὶ μία ἀξίνη τῆς παλαιοιθικῆς ἐποχῆς ἀπὸ πυριτόλιθον, εἰς τὸ μέσον κάτω καὶ δεξιά ἀξίνη καὶ πέλεκυς νεολιθικῆς ἐποχῆς ἀπὸ σκληρὴ πέτρα λεισμένη. Ή βελόνη εἶναι ἀπὸ κόκκαλο καὶ τρυπημένη εἰς τὸ ἄκρον.

γύπτιοι, Βαβυλώνιοι και Ἀσσύριοι, Φοίνικες, Ἐβραῖοι, Ἀραβες-
κούς χρόνους μία ἀλλη δυνατή φυλή, ἡ λεγομένη βορεία φυ-
λή. Ἀπ' αὐτὴν προέρχονται οἱ Ἰνδοευρωπαϊκοὶ λαοί. Περὶ τὸ
2000 π.Χ. ἔγινε μεγάλη κίνησις τῶν λαῶν τῆς βορείας φυλῆς. Οἱ
βόρειοι ἔξηπλώθησαν σχεδὸν εἰς ὅλην τὴν Εύρωπην, ἔφθασαν
ἔως τὰ νοτιώτερα ἄκρα αὐτῆς, εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Ἰταλικὴν
χερσόνησον, καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν ἐπλημμύρησαν τὸ Ἰράν καὶ τὰς
Ἰνδίας. Ἐπεκράτησαν παντοῦ, διότι εἶχαν σῶμα ἰσχυρότερον,
ἐγκέφαλον περισσότερον ἀνεπτυγμένον καὶ ἔφεραν δύο νέα ὅπλα,
τὸν σίδηρον καὶ τὸν ἵππον. Ἀπὸ τὴν βορείαν φυλὴν κατάγον-
ται οἱ σημαντικώτεροι λαοὶ τῆς ἱστορίας, Ἑλληνες, Ρωμαῖοι, Κέλται,
Γερμανοί, Σλαῦοι, εἰς τὴν Ἀσίαν οἱ Μῆδοι, οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Ἰνδοί.

Τέλος εἰς τὴν ἀπωτάτην ἀνατολήν, Κίναν, Ἰαπωνίαν κτλ., παρου-
σιάζεται μιὰ ἀλλη πολυάριθμος φυλή, ἡ ὅποια ἔξαπλώνεται ἀπὸ
τὰ Οὐράλια ἔως τὸν Εἰρηνικὸν Ὡκεανόν. Εἶναι ἀνθρωποι μὲ
μικρὸν ἀνάστημα, μικρὰ καὶ ἀμυγδαλωτὰ μάτια, μὲ παρειὰς ἔξωγ-
κωμένας καὶ χρῶμα κιτρινωπόν. Αὕτη εἶναι ἡ Κιτρίνη φυλή, εἰς
τὴν δύοιαν ἀνήκουν Μογγόλοι, Σιναι, Ἰάπωνες, Τάταροι,
Λάτωνες κτλ. Οἱ ιθαγενεῖς τῆς Ἀμερικῆς φαίνεται ὅτι κατάγον-
ται ἀπὸ τὴν φυλὴν αὐτήν.

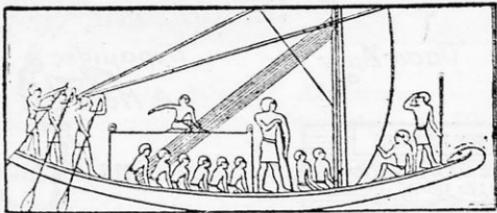
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β' ΟΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΙ ΛΑΟΙ

1. *Oι Αἰγύπτιοι*

ΧΩΡΑ ΚΑΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ

‘Η Αἴγυπτος εύρισκεται εἰς τὰ βορειοανατολικά τῆς Ἀφρικῆς. Είναι μία μεγάλη πεδιάς, τὴν ὅποιαν ποτίζει καὶ ζωογονεῖ ὁ Νεῖλος ποταμός. ‘Αν ἔλειπεν ὁ Νεῖλος, ἡ Αἴγυπτος θὰ ἦτο ἔρημος, ὅπως αἱ χῶραι τῆς Ἀφρικῆς, αἱ ὅποιαι είναι διλόγυρά της. Διὰ τοῦτο οἱ ἀρχαῖοι ὡνόμασαν τὴν Αἴγυπτον δῶρον τοῦ Νείλου καὶ οἱ κάτοικοι τὸν ἐλάττευσαν ὡς θεόν.

‘Ο Νεῖλος πλημμυρεῖ κάθε χρόνον ἀπὸ τὸν Ἰούνιον ἕως τὸν Νοέμβριον. ‘Η χώρα μεταβάλλεται τότε εἰς μεγάλην λίμνην, ἀπὸ τὴν ὅποιαν προβάλλουν τὰ χωρία ὡς νῆσοι. Τὰ νερά ἀποσύρονται κατόπιν καὶ ἀφήνουν παχεῖαν λάσπην, ἡ ὅποια κάμνει πολὺ εὔφορον τὴν χώραν. Φθάνει νὰ ρίψῃ κανεὶς τὸ σιτάρι καὶ αὐτὸ φυτρώνει μόνον του. ‘Απὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ίδιῶται καὶ κυβερνήσεις ἐφρόντισαν νὰ κανονίσουν τὰ νερά τοῦ ποταμοῦ. ‘Εσκαψαν διώρυγας, κατεσκεύασαν ὑδατοφράκτας, διὰ νὰ διευκολύνουν τὸ πότισμα. Οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι ἐκαλλιέργησαν δημητριακὰ καὶ λαχανικά, ἐφτευσαν ὀπωροφόρα δένδρα καὶ ἔτρεφαν ποιμνια, ἀγελάδας, αἴγας, πρόβατα. ‘Ο φοῖνιξ, ὁ λωτὸς καὶ ὁ πάπυρος ἐφύοντο μὲ μεγάλην ἀφθονίαν. Εἰς τὰ νερά τοῦ ποταμοῦ ἔζων πολλὰ ψάρια

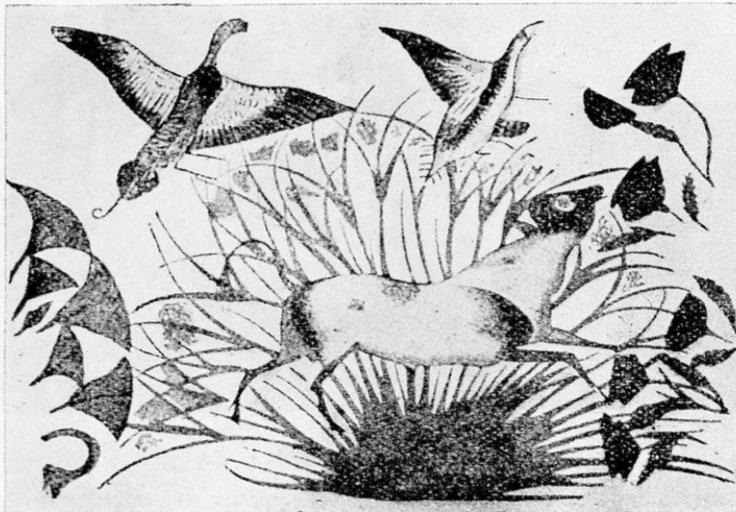
Πλοϊα τοῦ Νείλου (2500 π.Χ. περίπου)

καὶ εἰς τὰς ὅχθας του ἐτρέφοντο πολλὰ ὑδρόβια πτηνά, ίδιως ἀγριόπαπιες.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΑΙΓΥΠΤΙΩΝ

Εἰς τὴν μεγάλην αὔτὴν πεδιάδα ἔζησεν ὁ ἀρχαιότερος πολιτισμένος λαὸς τοῦ κόσμου. Οἱ Αἰγύπτιοι ἦσαν σημῖται καὶ ἥλθαν

Ζῷα καὶ πτηνὰ τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου

Εἰκὼν εἰς τὸ πάτωμα ἐνὸς ἀρχαίου αἰγυπτιακοῦ ἄνακτορου, 14.000 π.Χ.

πιθανῶς ἀπὸ τὴν Ἀσίαν προσελκυσθέντες ἀπὸ τὸν πλοῦτον τῆς χώρας. Ἡσαν μελαχροινοί, ὑψηλοί, λιγνοί μὲ δυνατοὺς ὕμους καὶ μεγάλην κεφαλήν.

Τὴν ιστορίαν τῆς Αἰγύπτου ἐγνώριζαν ἄλλοτε ἀπὸ τοὺς Ἕληνας ιστορικούς, ίδιως ἀπὸ τὸν Ἡρόδοτον, ὁ ὅποιος περιηγήθη

‘Ιερογλυφικὰ

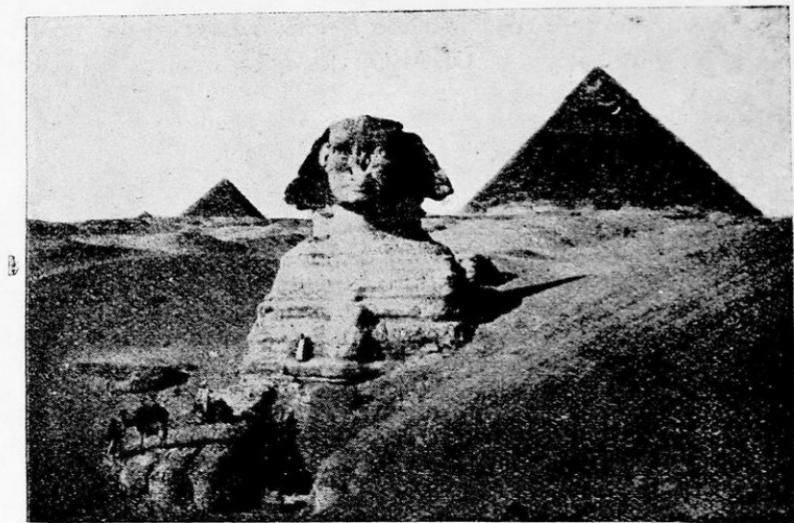
Ἀλέξανδρος

Βερενίκη

Κλεοπάτρα

τὴν Αἴγυπτον τὸν 5ον π.Χ. αἰῶνα. Ἀλλὰ κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα ἔγιναν πολλαὶ ἀνασκαφαί, εὑρέθησαν πάμπολλα μνημεῖα, τὰ ὅποια

συνήθροισαν εἰς μουσεῖα, οἱ σοφοὶ ἀνέγνωσαν τὰ Ἱερογλυφικὰ γράμματα καὶ διεφώτισαν πολλὰ μυστήρια τῆς ζωῆς τῶν Αἴγυπτίων.

Αἱ πυραμίδες καὶ ἡ μεγάλη Σφίγξ

Αἱ πυραμίδες ἔχουν ζωὴν περίπου 6.000 χρόνια. Ἡ μεγαλυτέρα εἶναι τοῦ Κέοπος (ὑψὸς 146 μ., πλάτος 227 μ.). Χίλιοι ἀνθρωποι εἰργάσθησαν τριάντα ἑτη διὰ νὰ τὴν κατασκευάσουν. Τὸ μεγαλεῖον τοῦ τάφου αὐξάνει ἡ μεγάλη Σφίγξ, ἣνας τεράστιος λέων δηλαδὴ μὲ κεφαλὴν ἀνθρώπου σκαλισμένος εἰς ἔνα βράχον. Ἡ κεφαλὴ, γυρισμένη εἰς τὴν ἀνατολήν, παριστάνει τὸν θεόν τοῦ ἥλιου ἢ τὸν Φαραὼ τὸν ἴδιον, δὲ ὅποιος φυλάζει τὴν εἰσόδον τοῦ τάφου του. Ἡ κεφαλὴ ἔχει μεγεθος 5 μ. Μόνον ἡ μύτη της εἶναι 2 μ.

ΤΟ ΑΡΧΑΙΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Οἱ Αἴγυπτοι εἶναι ἀπό τοὺς παλαιοτέρους λαούς, οἱ ὅποιοι ἔκαμαν κράτος. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐσχημάτισαν πολλὰ κράτη. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ χώρα εἶναι πεδινὴ καὶ πλουσία, ἵτο εὔκολον ἔνα ἀπ' 5000 αὐτὰ νὰ δυναμώσῃ καὶ νὰ ὑποτάξῃ τὰ ἄλλα. Αὔτὸ τὸ ἔκαμαν οἱ βασιλεῖς τῆς Μέμφιδος, ἡ ὅποια εύρισκεται εἰς τὴν Κάτω Αἴγυπτον πλησίον τοῦ σημερινοῦ Καΐρου. Ἡ Αἴγυπτος ἐνώνεται εἰς ἕνα κράτος περὶ τὸ 5000 π.Χ. καὶ ἡ Μέμφις γίνεται πρωτεύουσα αὐτοῦ. Οἱ βασιλεῖς τῆς Αἴγυπτου, οἱ ὅποιοι ὀνομάζονται Φαραώ, ἔχουν μεγάλην δύναμιν. Τὴν δύναμιν τῶν

παλαιοτέρων αύτῶν Φαραὼ φανερώνουν οἱ σωζόμενοι μεγάλοι τάφοι, αἱ πυραμίδες. Τὴν περίοδον αὐτὴν τῆς αἰγυπτιακῆς ἱστορίας οἱ αἰγυπτιολόγοι τὴν ὡνόμασαν ἀρχαῖον κράτος.

ΤΟ ΜΕΣΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Περὶ τὸ 2000 π.Χ. ἡ ἔξουσία περιῆλθεν εἰς τοὺς βασιλεῖς τῶν Θηβῶν εἰς τὴν "Ανω Αἴγυπτον. Οἱ Φαραὼ τῶν Θηβῶν ἦσαν δυνατοὶ καὶ πλούσιοι, ἐστόλισαν τὴν πρωτεύουσάν των μὲ οἰκοδομήματα μεγαλοπρεπῆ καὶ διεκρίθησαν ὡς πολεμισταί. Ἐπέρασαν τὸν ἴσθμὸν τοῦ Σουέζ καὶ ἔκαμαν πολλοὺς πολέμους εἰς τὴν Ἀσίαν. Τὸ κράτος τῶν Θηβῶν, τὸ ὅποιον ὡνόμασαν μέσον κράτος, κατεστράφη ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴν ἐνὸς νομαδικοῦ λαοῦ, τῶν 'Υκσών, οἱ ὅποιοι ἥλθαν ἀπὸ τὴν Ἀσίαν καὶ ἐκυριάρχησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον σχεδὸν δύο αἰῶνας.

ΤΟ ΝΕΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Περὶ τὸ 1580 οἱ ἡγεμόνες τῶν Θηβῶν κατώρθωσαν νὰ ἐκδιώξουν τοὺς 'Υκσώς καὶ ἰδρυσαν πάλιν τὸ κράτος των, τὸ ὅποιον ἔφθασε τότε εἰς μεγάλην λαμπρότητα. Αὐτὸν εἶναι τὸ νέον κράτος τῶν Θηβῶν. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἡ Αἴγυπτος εἶχεν ἐνδόξους βασιλεῖς, οἱ ὅποιοι ἔκαμαν μεγάλας κατακτήσεις. Ἀπ' αὐτοὺς ὁ Τουτμέσ ό Γ' ἔχετειν τὰ ὄρια τοῦ κράτους μέχρι τοῦ Εὐφράτου. 'Ονομαστότατος ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς τοῦ νέου κράτους εἶναι ὁ Ραμσῆς ὁ Β' (1292–1225), τὸν ὅποιον οἱ "Ελληνες ὡνόμασαν Σέσωστριν καὶ διηγήθησαν ὅτι ἦτο τολμηρὸς κατακτητής καὶ ὅτι ἐπροχώρησεν ἐώς τὰς Ἰνδίας.

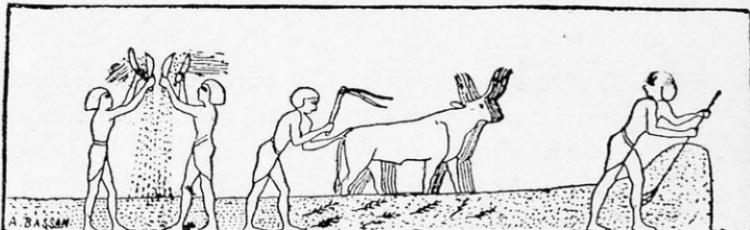
ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΤΗΣ ΣΑΙΔΟΣ

Περὶ τὸ 1200 π.Χ. οἱ βασιλεῖς τῶν Θηβῶν χάνουν τὴν ἐπιβολήν των, διότι ἡ Ἱερατικὴ τάξις ἀπέκτησε μεγάλην δύναμιν καὶ ὁ Ἱερεὺς τοῦ Ἀμὸν ἔγινε σχεδὸν ἀνεξάρτητος. Ἐμφύλιοι πόλεμοι ἀναστατώνουν τὴν χώραν καὶ τὸ 670 π.Χ. ἡ Αἴγυπτος ὑποτάσσεται εἰς τοὺς Ἀσσυρίους. 'Ολίγον ἀργότερα ὁ Ψαμίτιχος ἰδρύει τὸ κράτος τῆς Σάιδος εἰς τὸ Δέλτα τοῦ Νείλου, τὸ ὅποιον ἐδόξασαν ὁ Νεκάλ καὶ ὁ Αμασίς. Οἱ Φαραὼ δὲν ἔχουν πλέον τὴν παλαιὰν δύναμιν καὶ ἡ Αἴγυπτος ὑποτάσσεται εἰς τοὺς Πέρ-

σας τὸ 525 π.Χ. καὶ μένει ἐπαρχία περσικὴ μέχρι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Οἱ Αἰγύπτιοι ἔκαμαν πολλὰς ἐπαναστάσεις κατὰ τῶν Περσῶν χωρὶς νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των.

Η ΑΙΓΥΠΤΙΑΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

‘Η αἰγυπτιακὴ κοινωνία ἔχει δύο τάξεις, τοὺς γαιοκτήμονας εὐγενεῖς καὶ τοὺς δουλοπαροίκους γεωρ-

Σκηναὶ γεωργίας

Ἐπάνω καλλιέργεια καὶ θερισμός, κάτω ἀλώνισμα ὅποιο αἰγυπτιακὸς τοιχογραφίας.

γούς. Οἱ εὐγενεῖς εἶναι κύριοι ὅλης τῆς χώρας, οἱ γεωργοὶ ἐργάζονται ως δοῦλοι εἰς τὰ κτήματα τῶν εὐγενῶν. ‘Ο βασιλεὺς εἶναι ὁ μεγαλύτερος γαιοκτήμων, ἀπόλυτος μονάρχης καὶ θεωρεῖται ως ἀντιπρόσωπος καὶ ἐνσάρκωσις τοῦ θεοῦ. ‘Ο κλῆρος ἀποτελεῖ ἴδιαιτέρων τάξιν καὶ ἔχει μεγάλην ἰσχύν. ‘Η κυριωτέρα ἐνασχόλησις τοῦ λαοῦ εἶναι ἡ γεωργία. ‘Ἐχουν ὅμως καὶ καλούς τεχνίτας. ‘Ἐπιδίδονται εἰς τὴν μεταλλουργίαν καὶ ἐπεξεργάζονται τὸν γρανίτην, τὸ μάρμαρον, τὸ ἀλάβαστρον.

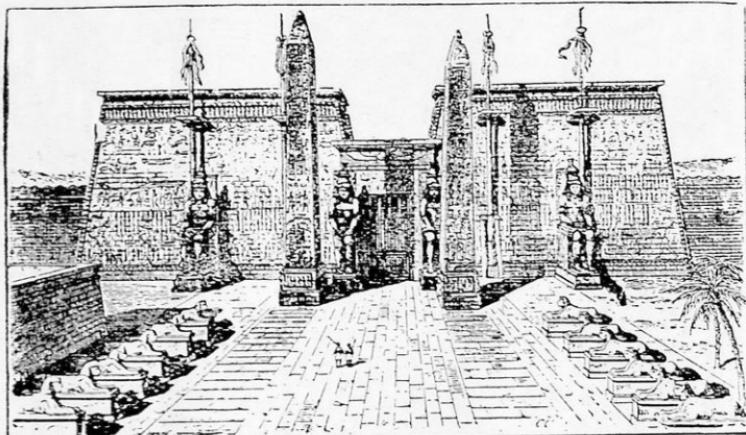
Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Οἱ Αἰγύπτιοι εἶναι λαὸς θρησκευτικώτατος. Λατρεύουν πολλούς θεούς καὶ ἔχουν πολλὰς δεισιδαιμονίας. Τὸν παλαιότερον καιρὸν ὁ

λαός ἐλάτρευε ζῷα, τὸν κροκόδειλον, τὴν γάταν, τὸν κριόν, διάφορα ὑδρόβια πτηνὰ καὶ προπάντων τὸν ταῦρον, ὁ ὅποιος ἦτο τὸ ἱερώτερον ζῷον τῶν Αἰγυπτίων.

Ἄργοτερα οἱ Αἰγύπτιοι ἐλάτρευσαν τὰ οὐράνια σώματα, τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην κτλ. Ὁ κυριώτερος θεὸς τοῦ ἀρχαίου κράτους ἦτο ὁ ἥλιος, ὁ θεὸς Ρά, ἐνῶ εἰς τὸ μέσον κράτος ἐλάτρευσαν τὸν θεὸν τῶν Θηβῶν Ἀ μόν. Οἱ δύο θεοὶ ἡνώθησαν εἰς τὸν κατ' ἔξοχὴν θεὸν τῶν Αἰγυπτίων Ἀ μόν-Ρά.

Ἐπίσης ὁ λαός εἶχε μεγάλην εὐλάβειαν εἰς τοὺς νεκρούς. Ἐπί-

Ἡ πρόσοψις τοῦ ναοῦ τοῦ Λουκσόρ (ἀναπαράστασις)

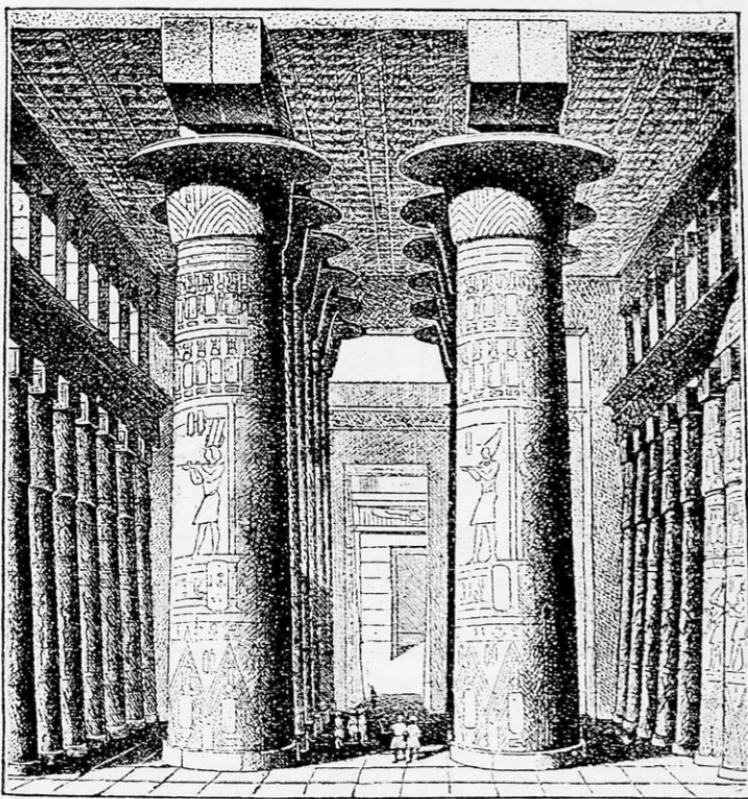
Ἐμπρὸς ἔνα πλακόστρωτον προαύλιον, ἀπὸ τὰ δύο μέρη σειροῖς ἀπὸ σφίγγας. Ἐμπρὸς εἰς τὴν πύλην ὑψώνονται δύο ὁβελίσκοι ὑψηλοί, μοικοκύματοι λίθοι ἀπὸ γρανίτην, καὶ ὅπισθ απὸ τοὺς ὁβελίσκους είναι δύο κολοσσιαῖα ὁγάλματα (κολοσσοί) τῶν βασιλέων, οἱ ὅποιοι ἔκτισαν τὸν ναόν. Ἀπὸ τὰ δύο μέρη τῆς πύλης ὑψώνονται δύο τεράστιοι πύργοι, οἱ ὅποιοι ὅπως καὶ οἱ ὁβελίσκοι σκεπάζονται ἀπὸ ἀνάγλυφα Ἱερογλυφικά.

στευεν ὅτι ἡ ψυχή, τὸ ὁμοίωμα τοῦ ἀνθρώπου, ἔξακολουθεῖ νὰ ζῇ μετὰ τὸν θάνατον καὶ μεταβαίνει εἰς τὸ σῶμα ζώων ἡ ἄλλων ἀνθρώπων καὶ μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις ἐπανέρχεται εἰς τὸ παλαιὸν σῶμα. Οἱ Αἰγύπτιοι δηλαδὴ ἐπίστευαν εἰς τὴν μετεμψύχωσιν. Διὰ τοῦτο ταριχεύουν τὰ σώματα καὶ τὰ φυλάττουν μέσα εἰς στερεούς τάφους, διὰ νὰ τὰ εύρῃ ἡ ψυχή, ὅταν ἐπιστρέψῃ. Αὕταὶ εἶναι αἱ λεγόμεναι μούμιαι. Μαζὶ μὲ τοὺς νεκροὺς θά-

Θεοδωρίδον—Ααζάρον. Ἰστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος

2

πτουν ὅ,τι ἀγαπητὸν εἶχαν εἰς τὴν ζωήν. Διὰ τοῦτο εἰς τοὺς αἰγυπτιακοὺς τάφους εύρισκομεν ὄλόκληρα θησαυροφυλάκια, τὰ δόποια μᾶς ἐκπλήττουν μὲ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν λαμπρότητά των,

‘Υπόστυλος αἴθουσα τοῦ Καρνάκ (ἀναπαράστασις)

Μεγάλη αἴθουσα τοῦ ἀνακτόρου, ὑψους 24 μ., πλάτους 103μ. καὶ βάθους 52 μ. Οἱ κίονες ἀποτελοῦν 16 σειράς καὶ είναι τὸ δῶν 134. Τὰ κιονόκρανα παριστάνουν ἅνθη παπύρου.

ὅπως εὑρέθησαν τελευταίως εἰς τὸν τάφον τοῦ βασιλέως Τουταγχαμών (1350). ✓

ΤΑ ΜΝΗΜΕΙΑ

Σώζονται πολλὰ αἰγυπτιακὰ μνημεῖα, τὰ δόποια κινοῦν τὸν θαυμασμόν μας. Τὰ μνημεῖα αὐτὰ είναι κυρίως τάφοι, ναοί καὶ ἀνά-

κτορα, τὰ ὅποια ἔχουν κοινὸν χαρακτηριστικὸν τὰς τεραστίας διαστάσεις. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ ἀρχαίου κράτους κατεσκευάσθησαν πλησίον τῆς Μέμφιδος οἱ κολοσσοί λίθινοι τάφοι τῶν βασιλέων, αἱ Πυρά μὲν ἴδεις, αἱ ὅποιαι ὑψοῦνται σήμερον ὡς ὅρη εἰς τὸ μέσον τῆς ἀμμώδους πεδιάδος βορειοδυτικῶς τοῦ Καΐρου.³ Επίστης ἀπὸ τὰ ἀρχαιότερα μνημεῖα εἶναι ἡ περίφημος Μεγάλη Σφίγξ,
ἡ ὅποια εύρισκεται εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὰς πυραμίδας. Ἀνάκτορα κατεσκεύασσαν πολὺ βραδύτερον. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦτο περίφημον ἔνα ἀνάκτορον πρὸς νότον τῆς Μέμφιδος, τὸ ὅποιον οἱ Ἑλληνες ὠνόμασαν Λαβύρινθον. Εἶχε μῆκος 200 μ., 1500 ὑπόγεια καὶ 3000 ισόγεια δωμάτια.

Τὸ δεύτερον κέντρον τοῦ αἰγυπτιακοῦ πολιτισμοῦ εἶναι αἱ Θῆβαι. Τὰ μεγαλοπρεπῆ ἐρείπια τῶν σώζονται εἰς τὰς σημερινὰς θέσεις Καρνάκ καὶ Λουκόρ. Εἶναι κυρίως λείψανα ναῶν, τῶν ὅποιων τὰ ἀνάγλυφα καὶ τὰ ἱερογλυφικὰ διηγοῦνται τὴν δόξαν τῶν μεγάλων Φαραώ τῆς πόλεως αὐτῆς. Εἰς τὸ Καρνάκ εύρισκονται τὰ λείψανα τοῦ μεγαλυτέρου ναοῦ τοῦ κόσμου. Οἱ ναοὶ καὶ τὰ μνημεῖα εἶναι κατάφορτα ἀπὸ ἐπιγραφάς, ἀνάγλυφα καὶ εἰκόνας. Ὁ ἐπισκεπτόμενος τὰ μνημεῖα τῆς Αιγύπτου μεταφέρεται εἰς τοὺς παναρχαίους ἐκείνους χρόνους καὶ φαντάζεται ὅτι ζῇ μέσα εἰς τὸν ἀρχαιότατον ἐκείνον πολιτισμόν. Αἱ μακραὶ ἐπιγραφαὶ

‘Αμενεμήτης Γ’

³ Απὸ τοὺς ἀξιολογωτέρους βασιλεῖς τοῦ μέσου κράτους. Τὸ ἄγαλμα ἀνήκει εἰς τὰ κομψότερα τῆς αἰγυπτιακῆς γλυπτικῆς.

έξιστορούν τὰ κατορθώματα τῶν Φαραώ. Τὰ ἀνάγλυφα καὶ αἱ τοιχογραφίαι παριστάνουν τὴν ζωὴν τοῦ αἰγυπτιακοῦ λαοῦ, πῶς ἐκαλλιέργουν τὴν γῆν, πῶς ἔθεριζαν, πῶς διωχέτευαν τὰ ὅδατα τοῦ Νείλου.

2. Βαβυλώνιοι — Ἀσσύριοι

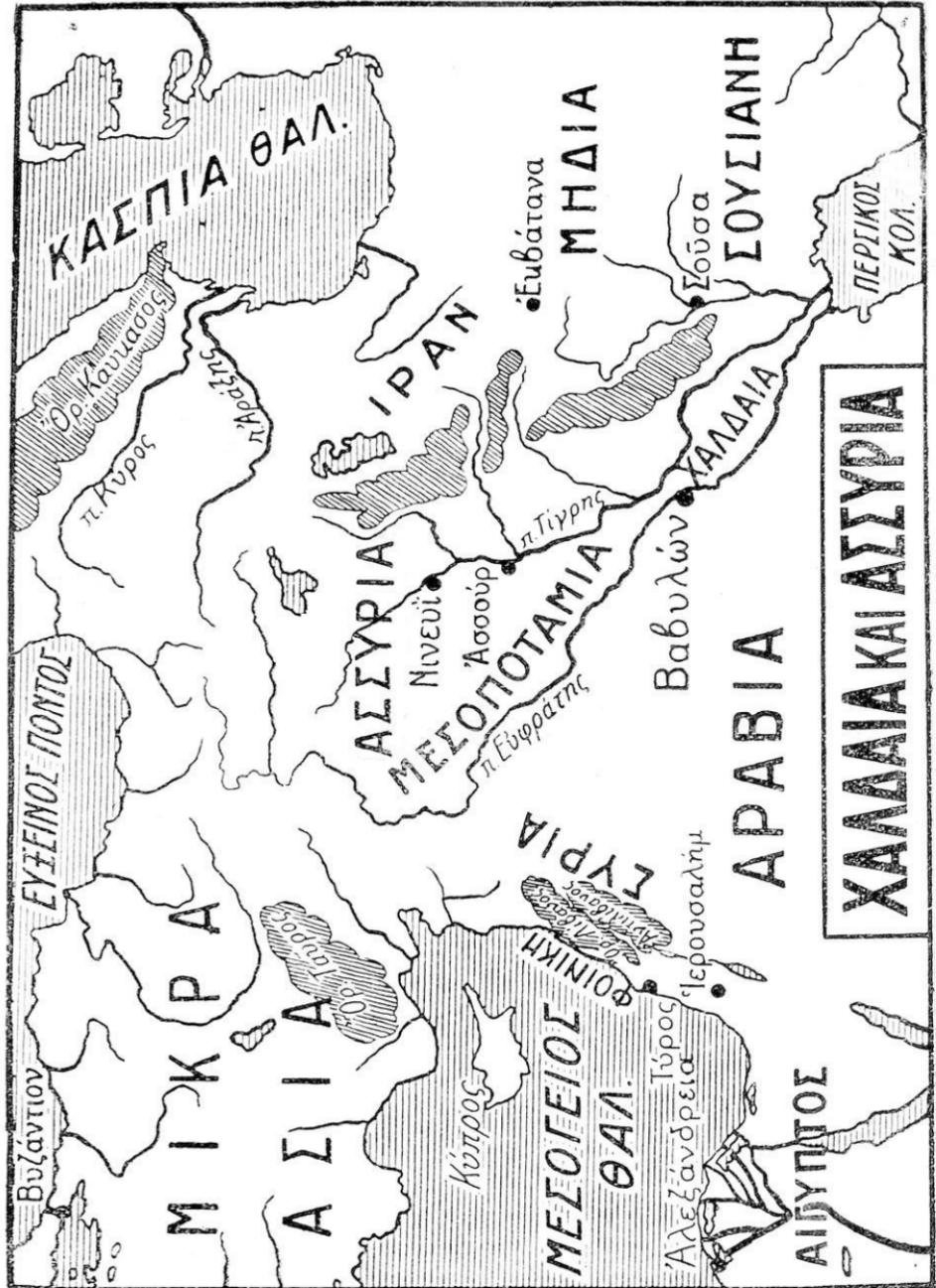
Η ΜΕΣΟΠΟΤΑΜΙΑ

Ἄν περάσωμεν τὸν ἴσθμὸν τοῦ Σουέζ, ὁ ὄποιος ἐνώνει τὴν Ἀφρι-
κήν μὲ τὴν Ἀσίαν, καὶ προχωρήσωμεν ἀνατο-
λικά, συναντῶμεν δύο
μεγάλους ποταμούς, τὸν
Εὐφράτην καὶ τὸν Τί-
γρητα. Ἡ πεδιάς, ἡ
ὄποια εἶναι μεταξὺ τῶν
ποταμῶν αὐτῶν, ὁνο-
μάζεται Μεσόποτα-
μία καὶ ἔχει εἰς τὴν
ιστορίαν τῆς ἀρχαίσ-
την ανατολῆς τόσην σπου-
δαιότητα, ὥστην καὶ ἡ
κοιλάς τοῦ Νείλου. Τὸ
ἔδαφος ἥτο καὶ ἐδῶ εὔ-
φορον, ἀπὸ τὰς πλημ-
μύρας ἰδίως τοῦ Εὐφρά-
του, ἵκαὶ ἡ Μεσοποταμία
ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους
χρόνους ἐθεωρήθη ἀπὸ
τὰς εὐλογημένας χώρας
τῆς γῆς. Εἰς τὴν χώραν
αὐτὴν ἔζησαν δύο με-
γάλοι λαοὶ τῆς ἀρχαιό-

Τύπος Ἀσσύριων

Ἐνας ἀσσύριος βασιλεὺς καὶ ὁ πρωθυ-
πουργός του. Οἱ Ἀσσύριοι ἦσαν ὑψηλοί,
δυνατοί, μὲ κοντὸν λαιμὸν καὶ πλατειά
μέση, μήτη μακρούλη, μεγάλα μαῦρα μάτια,
χεῖλη χονδρά, μαλλιά καὶ γένεια σγουρά,
ὅπως δηλαδή είναι οἱ σημερινοὶ κάτοικοι
τῆς Ἀσσύριας, οἱ Κούρδοι, οἱ ὄποιοι διε-
τήρησαν ἐπίσης καὶ τὴν ἐνδυμασίαν των.

τητος, οι **Βαβυλώνιοι** εις τὴν νοτιωτέραν πεδιάδα τοῦ Εύφρατου, ἡ ὅποια ὀνομάζεται Βαβυλωνία, καὶ οἱ **Ασσύριοι** εἰς τὸ βορειοανατολικὸν ὁροπέδιον, τὸ σημερινὸν Κουρδιστάν. Καὶ οἱ δύο ἥσαν σημεῖται καὶ πιθανῶς ἥλθαν ἀπὸ τὴν Αραβίαν, ἡ ὅποια ἦτο πολὺ εὐφορωτέρα καὶ πολυανθρωποτέρα ἀπὸ σήμερον.

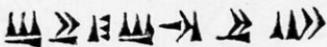
ΙΣΤΟΡΙΑ ΒΑΒΥΛΩΝΙΩΝ ΚΑΙ ΑΣΣΥΡΙΩΝ

Τὴν ιστορίαν τῶν λαῶν αὐτῶν, ὅπως καὶ τῶν Αἴγυπτίων, ἐγνώριζαν ἄλλοτε ἀπὸ τὸν Ἡρόδοτον καὶ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην.¹ Άλλὰ κατὰ τὸν τελευταῖον αἰῶνα αἱ ἀνασκαφαὶ ἔφεραν εἰς φῶς σπουδαιότατα εὑρήματα, τὰ ὅποια ἐπέτρεψαν νὰ μάθωμεν πολὺ ἀκριβέστερον τὴν ζωὴν καὶ τὴν δρᾶσιν των.

Εἰς τὴν Μεσοποταμίαν ὅμως δὲν ἔχομεν μεγάλα πέτρινα οἰκοδομήματα ὅπως εἰς τὴν Αἴγυπτον. Οἱ Βαβυλώνιοι καὶ οἱ Ασσύριοι ἔκτιζαν μὲ πλίνθους καὶ οἱ ναοὶ καὶ τὰ ἀνάκτορά των κατέρρευσαν καὶ ἐσχημάτισαν μικροὺς λόφους σκεπασμένους μὲ χῶμα. Ἐπίστης τὰ γράμματά των, ἡ σφηνοειδής γραφή, ὅπως τὴν ὀνομάζουν, εἶναι πολυπλοκωτέρα καὶ ἐδυσκόλευσε περισσότερον τοὺς ἀρχαιολόγους.

ΤΟ ΑΡΧΑΙΟΝ ΒΑΒΥΛΩΝΙΑΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Οἱ Βαβυλώνιοι ἡ Χαλδαῖοι ἴδρυσαν εἰς πολὺ παλαιοὺς χρόνους σημαντικὴν πόλιν ἐπὶ τοῦ Εύφρατου, τὴν Βαβυλωνίαν, καὶ ἔχοντες αὐτὴν ὡς βάσιν ἐκαμαν κράτος, τὸ ὅποιον οἱ ἀρχαιολόγοι ὀνομάζουν ἀρχαῖον Βαβυλωνιακὸν κράτος. Οἱ ἀξιολογώτεροι βασιλεὺς αὐτοῦ ἦτο ὁ Χαμυυραμπὶ (1958–1917), ὁ ὅποιος ἔγινεν ὀνομαστὸς διὰ τὴν νομοθεσίαν του,

Σφηνοειδής γραφή

Τὰ γράμματα αὗτὰ σημαίνουν ζέρξης. Τὸ δνομα αὐτὸς εἶναι τὸ πρῶτον, τὸ δποῖον κατώρθωσαν νὰ διαβάσουν cι ἀσσυριολόγοι.

Τὴν ὅποιαν ἔχάραξεν εἰς λιθίνην στήλην. Ἡ στήλη αὐτὴ εύρεθη καὶ εἶναι ἀπὸ τὰ περιεργότερα μνημεῖα. Άλλὰ τὸ κράτος του κατεστράφη μετὰ τὸν θάνατόν του ἀπὸ τὴν μεγάλην ἐπιδρομὴν τῶν Χιττιτῶν.

ΑΣΣΥΡΙΑΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

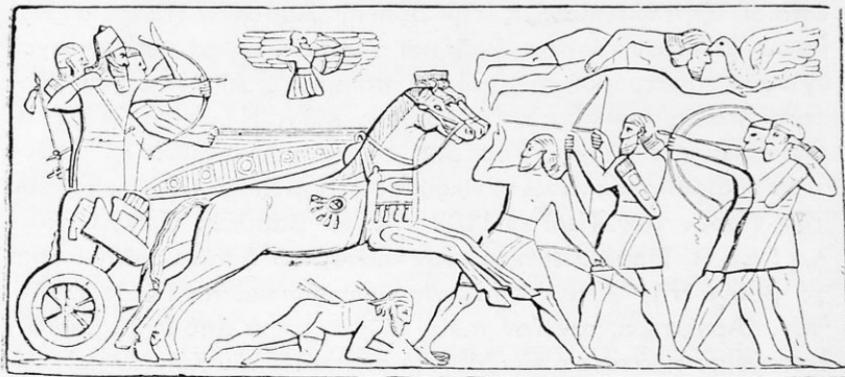
’Απὸ τότε ἀκμάζει τὸ Ἀσσυριακὸν κράτος. Οἱ Ἀσσύριοι ἥσαν συγγενεῖς τῶν Βαβυλωνίων, ἵσως ἄποικοι των, οἱ ὅποιοι ἔξηπλώθησαν εἰς τὴν ὁρεινὴν Ἀσσυρίαν (Κουρδιστάν), ὅπου ἀλλαξαν τρόπον ζωῆς καὶ χαρακτῆρα καὶ ἀπὸ γεωργοὶ ἔγιναν κτηνοτρόφοι, κυνηγοὶ καὶ πολεμισταί. Αἱ δύο σημαντικώτεραι πόλεις των εἶναι ἡ Ἀσσούρ ή Νινευί. Οἱ Ἀσσύριοι ἥσαν κατ’ ἀρχὰς ὑποτελεῖς εἰς τοὺς Βαβυλωνίους. Ἀργότερα ὅμως ἐπαναστατοῦν, νικοῦν τοὺς Βαβυλωνίους καὶ κυριεύουν τὴν χώραν των. Περὶ τὸ 1100 π.Χ. ὁ βασιλεὺς Τεγλατφαλαζάρ Α' ἴδρυσεν ἐκτεταμένον κράτος, τὸ ὅποιον ἔφθανεν ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς Ἀρμενίας ἕως τὴν Φοινίκην καὶ τὸν Περσικὸν κόλπον. Ἀργότερα, τὸν 7ον π.Χ. αἰῶνα, σειρὰ ἀπὸ ἐπτὰ βασιλεῖς ἔζετεινε τὸ κράτος εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ εἰς τὴν Κύπρον καὶ ὑπέταξε τὴν Αἴγυπτον. Τοιουτοτρόπως ἴδρυθη ἡ πρώτη μεγάλη αὐτοκρατορία τοῦ κόσμου.

Τὸ Ἀσσυριακὸν κράτος ἔφθασεν εἰς τὴν μεγαλυτέραν του ἀκμὴν ἐπὶ τοῦ Ἀσσούρ μπανιμπάλ (667–626), τὸν ὅποιον οἱ Ἐλληνες ὡνόμασαν Σαρδανάπαλον καὶ διηγήθησαν πολλὰ διὰ τὸν μυθώδη πλοῦτον καὶ διὰ τὸν τρυφηλόν του βίον. Μεγάλος πολεμιστὴς καὶ πολιτικὸς ἦτο συγχρόνως μορφωμένος καὶ φίλος τῶν τεχνῶν. Ἐκόσμησε τὴν πρωτεύουσάν του Νινευί μὲν ασούς καὶ ἀνάκτορα καὶ ἴδρυσε βιβλιοθήκην, εἰς τὴν ὅποιαν συνεκέντρωσε πολλὰ συγγράμματα χαραγμένα ἐπάνω εἰς πλίνθους. Ἀπ' αὐτούς κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς εὑρέθησαν 22 χιλιάδες.

ΤΟ ΝΕΟΝ ΒΑΒΥΛΩΝΙΑΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

’Αλλ’ ἡ μεγάλη δύναμις τῶν Ἀσσυρίων ἀνησύχησε τοὺς γείτονας. Οἱ βασιλεὺς τῆς Μηδίας Κυαξάρης καὶ ὁ διοικητὴς τῆς Βαβυλῶνος συνεννοήθησαν. Οἱ Κυαξάρης ἐκυρίευσε καὶ κατέστρεψε τὴν Νινευί (625), οἱ Βαβυλώνιοι ἀνέκτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των καὶ ἴδρυσαν νέον κράτος, τὸ λεγόμενον νέον Βαβυλωνιακὸν κράτος. Οἱ περίφημοι βασιλεὺς των Ναμπουκαδνετσάρ Β' ἢ Ναβουχοδοσωρ (604–561) ἐνίκησε τὸν βασιλέα τῆς Αἴγυπτου Νεκώ, κατέστρεψε τὴν Ιερουσαλήμ καὶ ὑπέταξε τὴν Συρίαν καὶ τὴν Φοινίκην. Ἐπὶ τῶν

ήμερῶν του ἡ Βαβυλὼν ἦτο ἡ μεγαλυτέρα πόλις τοῦ κόσμου, ὃνομαστὴ διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὰ κτίριά της. Ὁ 539 ἕδιος ὠχύρωσε τὴν πόλιν μὲν ἵσχυρὰ τείχη καὶ τὴν ἐκόσμησε μὲν ἀξιόλογα μνημεῖα, ἀπὸ τὰ ὅποια τὸ σπουδαιότερον ἦσαν τὰ

Ο βασιλεὺς εἰς τὸν πόλεμον
ἀσσυριακὸν λινάγλυφον

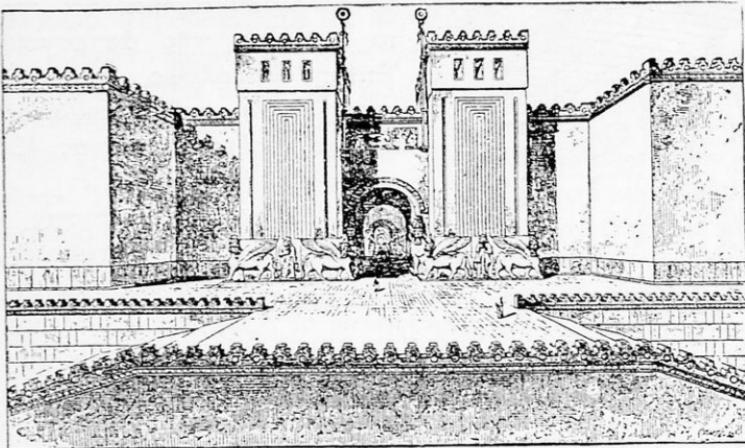
περίφημα ἀνάκτορά του. Μετὰ τὸν θάνατόν του τὸ Βαβυλωνιακὸν κράτος διελύθη καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Κῦρος ἐκυρίευσε τὴν Βαβυλῶνα τὸ 539 π.Χ.

Ο ΒΙΟΣ ΤΩΝ ΒΑΒΥΛΩΝΙΩΝ ΚΑΙ ΑΣΣΥΡΙΩΝ

Οἱ Βαβυλώνιοι εἶναι κυρίως γεωργοί. Διαιροῦνται καὶ αὐτοὶ εἰς κοινωνικὰς τάξεις. Κύριοι τῆς γῆς καὶ τῆς ἔξουσίσης εἶναι οἱ εὐγενεῖς καὶ ἀνώτατος ἄρχων ὁ βασιλεὺς, ὁ ὅποιος θεωρεῖται ως ὁ θεὸς ἐπὶ τῆς γῆς. Ἀλλὰ τὰ κυριώτερα προσόντα του εἶναι τὰ εἰρηνικὰ ἔργα. Κατασκευάζει καὶ διατηρεῖ διώρυγας, φρούτιζει διὰ τὸ ἡμερολόγιον καὶ τὴν δικαίαν κατανομήν τῶν φόρων, ἐπιβλέπει τοὺς ὑπαλλήλους καὶ φροντίζει, ὡστε οἱ ὑπήκοοι νὰ εύρισκουν τὸ δίκαιον των. Οἱ Βαβυλώνιοι εἶχαν ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα καὶ ἔγιναν περίφημοι διὰ τὴν ἀγάπην των εἰς τὸ χρῆμα. Τὸ ἐμπόριον διεξάγει τὸ κράτος, οἱ εὐγενεῖς καὶ ἡ ιερατικὴ τάξις. Πολὺ ἐνωρίς ἐπενόησαν μετρικὸν σύστημα, νομίσματα καὶ διεκρίθησαν ως τραπεζῖται.

Ἀντιθέτως οἱ Ἀσσύριοι ἦσαν πολεμισταὶ καὶ ἔγιναν ὃνομαστοὶ

διὰ τὴν σκληρότητά των. Πρῶτοι κατεσκεύασαν πολεμικά ἄρματα καὶ πολιορκητικά μηχανάς. Περνοῦν τοὺς ποταμοὺς ἐπάνω εἰς ἀσκούς, λεηλατοῦν τὰς χώρας, καίουν τὰς πόλεις, φονεύουν

Ἄσσυριακὸν ἄνακτορον (ἀναπαράστασις)

Ἡ κυρία πύλη τοῦ ἄνακτόρου τοῦ βασιλέως Σαργκὸν (722–705 π.Χ.) εἰς Νινεύη. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ σκόλλες, ἡ πύλη μεταξύ δύο πύργων καὶ ἡ μπρός ππερωτοὶ ταῦροι μὲ πρόσωπον ἀνθρώπου καὶ ψηλοὶ ἔως⁴ 4 καὶ 5 μ.

τοὺς κατοίκους ἢ τοὺς μεταφέρουν εἰς τὴν χώραν των, διὰ νὰ τοὺς μεταχειρισθοῦν ώς δούλους. Εἰς τὰ ἄσσυριακὰ ἀνάγλυφα βλέπομεν τοὺς βασιλεῖς νὰ τυφλώνουν τοὺς αἰχμαλώτους μὲ τὴν λόγχην. Αἱ ἐπιγραφαὶ ἀπαριθμοῦν μὲ ὑπερηφάνειαν τὰς πόλεις, τὰς ὅποιας κατέστρεψαν, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους, τοὺς ὅποιους ἔφόνευσαν.

✓ ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Οἱ Βαβυλώνιοι καὶ οἱ Ἄσσυριοι ἔχουν τὴν ἴδιαν θρησκείαν. Λατρεύουν κυρίως τὰ οὐράνια σώματα. Ἀνώτερος θεός των εἶναι ὁ "Ἡλιος, ὁ Βῆλος, εἰς τὸν ὅποιον κατασκευάζουν ὑψηλοὺς ναοὺς καὶ πύργους. Οἱ Ἱερεῖς τῶν Χαλδαίων, οἱ λεγόμενοι Μάγοι, ἐπρόσεξαν τὴν κίνησιν τῶν ἀστρων, διότι πιστεύουν ὅτι δι' αὐτῶν ἡμιποροῦν νὰ προβλέπουν τὸ μέλλον τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν λαῶν. Ἐπειδὴ ὁ οὐρανὸς εἶναι πολὺ καθαρὸς εἰς τὴν χώραν των, κατώρθωσαν νὰ παρατηρήσουν μὲ ἀκρίβειαν

τὴν ἀνατολὴν καὶ τὴν δύσιν

Πτερωτὸς ταῦρος

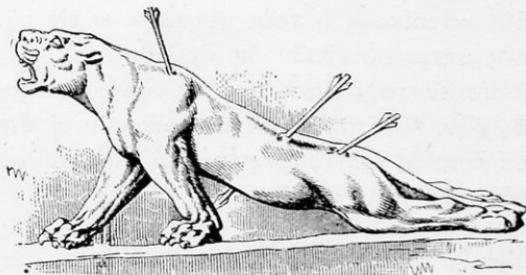
Οἱ πτερωτοὶ ταῦροι μὲ τὰς κολοσσιάς διαστάσεις τῶν στέκουνται ὡς φύλακες ἐμπρὸς εἰς τὰ ἀνάκτορα, δῆπος οἱ κολοσσοὶ τῶν βασιλέων τῆς Αἴγυπτου ἐμπρὸς εἰς τοὺς ναούς. Παριστάνουν τὴν βασιλικὴν δύναμιν καὶ ἔχουν τὴν κεφαλὴν τοῦ βασιλέως, ὃ ὅποιος ἔκτισε τὸ ὄντακτορον.

νέπτυξαν ἀξιόλογον ἀρχιτεκτονικήν, γλυπτικήν καὶ διακοσμητικήν. Πρῶτοι κατεσκεύασαν θόλους καὶ τόξα, ἐκόσμησαν τὰ οἰκοδομήματά των μὲ ἀνάγλυφα καὶ ἀγάλματα. Ἐπειδὴ ἡ Βαβυλωνία εἶναι χώρα ἀμμώδης, οἱ Βαβυλώνιοι μετεχειρίσθησαν πλίνθους εἰς τὰς οἰκοδομάς των καὶ οἱ Ἀσσύριοι ἐξηκολούθησαν νὰ κτίζουν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον. Διὰ τοῦτο χαρακτηριστικὸν τῆς ἀρχιτεκτονικῆς των εἶναι ὅτι δὲν ἔχουν κίονας. Τὰ χαλδαιοασσυριακὰ μνημεῖα εἶναι τείχη, ἀνάκτορα καὶ ναοί.

πολλῶν ἄστρων, τὰς ἐκλείψεις τῆς σελήνης καὶ τοῦ ἥλιου. Ἐνῶ δηλαδὴ κατεγίνοντο εἰς τὴν ἀστρολογίαν, εύρηκαν τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς ἀστρονομίας. Ἐπίστης ἀνεκάλυψαν τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῶν μαθηματικῶν. Διήρεσαν τὸ ἔτος εἰς μῆνας, ἑβδομάδας καὶ ἡμέρας.

Οἱ Χαλδαῖοι διεκρίθησαν καὶ ὡς καλοὶ τεχνῖται. Κατεσκεύαζαν λινᾶ καὶ μάλλινα ὑφάσματα. Ἐπίσης οἱ Ἀσσύριοι μ' ὅλην τὴν ἀγριότητά των διεκρίθησαν εἰς τὰς τέχνας καὶ ἦσαν περίφημοι οἱ κεντητοὶ τάπητές των μὲ παραστάσεις ἀγρίων θηρίων καὶ φανταστικῶν τεράτων.

Βαβυλώνιοι καὶ Ἀσσύριοι ἀ-

Λέαινα

ἀνάγλυφον τῆς Νινευῆ—Λονδίνον, Βρεττανικὸν μουσεῖον

Εἰς τὸ ἀνάγλυφον παροιστάνεται μὲ δύναμιν καὶ φυσικότητα λέαινα πληγωμένη μὲ τρία βέλη, ἢ ὅποια καταβάλλει προσπάθειαν νὰ σηκωθῇ καὶ ὠρύεται ἀπὸ πόνον καὶ λύσσαν.

Η ΒΑΒΥΛΩΝ

Τὸ σημαντικώτερον κέντρον τοῦ χαλδαιοσσυριακοῦ κόσμου είναι ἡ Βαβυλών, ἥ δποιά εἰς τὴν ἐποχὴν ίδίως τοῦ Ναβουχοδονόσωρ παρουσιάζεται ως μεγάλη κοσμόπολις. Ἀφότου μάλιστα κατεστράφησαν αἱ ἀντίπαλοι της, αἱ Θῆβαι καὶ ἡ Νινεύη, είναι ἡ μεγαλυτέρα πόλις τοῦ κόσμου. Ὁ Ἡρόδοτος, ὁ δποιος τὴν εἶδε τὸν 5ον π.Χ. αἰῶνα, τὴν περιγράφει μὲν ἐνθουσιασμόν. «Καμμιά, λέγει, ἀπὸ τὰς γνωστὰς εἰς ἐμὲ πόλεις δὲν είναι τόσον στολισμένη». Ἡ Βαβυλὼν είναι κτισμένη εἰς εὐρύχωρον πεδιάδα καὶ σχηματίζει τετράγωνον. Ὁ Εύφρατης περνᾷ μέσα ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ τὴν χωρίζει εἰς δύο μέρη. Περιβάλλεται μὲν ἵσχυρὸν τεῖχος, τὸ δποιον ἔχει πάχος 25 μ. καὶ περίμετρον 15 χιλιόμετρα. Ἐπὶ τοῦ τείχους είναι 150 πύργοι καὶ 100 πύλαι ὀρειχάλκιναι μὲν παραστάδας καὶ ὑπέρθυρα ἀπὸ ὀρείχαλκον. Ἀποτελεῖται τὸ περισσότερον ἀπὸ οἰκίας μὲν τρία καὶ τέσσαρα πατώματα καὶ δρόμοι εὐθεῖς διασχίζουν αὐτὴν εἰς ὅλας τὰς διευθύνσεις. Εἰς τὸ ἔνα ἀπὸ τὰ δύο τμήματα τῆς πόλεως είναι κτισμένος ὁ ναὸς τοῦ Βήλου μὲ τὸν ὑψηλόν του πύργον, εἰς τὸ ἄλλο τὸ ἀνάκτορον τοῦ βασιλέως. Θριαμβευτικὴ λεωφόρος ὁδηγεῖ ἀπὸ τὸν ναὸν εἰς τὸ βασιλικὸν ἀνάκτορον, τοῦ δποίου αἱ στέγαι ἀποτελοῦν δώματα κατάφυτα ἀπὸ ἄνθη. Αὔτοι είναι οἱ περίφημοι κρεμαστοὶ κῆποι τῆς Βαβυλῶνος.

Ἡ Βαβυλὼν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν είναι τὸ κέντρον τοῦ ἐμπορίου καὶ εἰς αὐτὴν συναντῶνται τὰ καραβάνια, τὰ δποῖα συνδέουν τὰς Ἰνδίας μὲ τὴν Μεσόγειον καὶ τὸν Εὗξεινον μὲ τὸν Περσικὸν κόλπον. Μὲ τὸν πλοῦτον, τὴν πνευματικήν της ἀνάπτυξιν κάμνει εἰς τοὺς Ἑλληνας τὴν ἐντύπωσιν μυθικῆς πόλεως.

3. Ἐβραῖοι

Η ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗ

Οἱ Ἐβραῖοι είναι σημῖται, δπως οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Χαλδαῖοι καὶ οἱ Ἀσσύριοι. Αἰῶνας ἔζησαν ως νομάδες πλανώμενοι μεταξὺ Μεσοποταμίας καὶ Αἰγύπτου. Ἀργότερα ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ ἔγιναν γεωργοί.

Ἡ Παλαιστίνη είναι μικρὰ παραθαλάσσιος χώρα, ἥ δποιά κεῖται μεταξὺ τῆς Συρίας καὶ τῆς Αἰγύπτου. Ἀποτελεῖται ἀπὸ

τρία μέρη. Πρὸς δυσμὰς εἶναι ἡ παραλία τῆς Μεσογείου, εἰς τὸ μέσον τὸ ὄροπέδιον τῆς Χαναάν καὶ πρὸς ἀνατολὰς ἡ κοιλὰς τοῦ Ἰορδάνου ποταμοῦ. Ἡ Παλαιστίνη εἶναι χώρα ἴδιόρρυθμος καὶ ἐπιβλητική. Πρὸς βορρᾶν ὑψοῦται τὸ βαθύσκιον ὅρος τοῦ Λιβάνου μὲ τὰς πελωρίας κέδρους, πρὸς νότον ἀπλώνεται ἡ ἔρημος καὶ πέραν αὐτῆς τὸ ὅρος Σινᾶ, πρὸς ἀνατολὰς ἡ κοιλὰς τοῦ Ἰορδάνου μὲ τὴν Νεκρὰν θάλασσαν, ἐνῶ ἡ Χαναάν εἶναι εὔφορος πεδιὸς μὲ γραφικὰς τοποθεσίας καὶ ἀγρούς εἰρηνικούς. Ἡ φύσις τῆς χώρας εἶχε βαθεῖαν ἐπίδρασιν εἰς τοὺς κατοίκους. Οἱ Ἐβραῖοι ἦσαν συναισθηματικοὶ καὶ εὐφάνταστοι καὶ αὐτοὶ ἐδημιούργησαν τὴν μονοθεϊστικὴν θρησκείαν, ἡ ὁποία εἶχε μεγάλην σπουδαιότητα δι' ὅλον τὸν κόσμον.

Η ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ

Τὴν ἱστορίαν τῶν Ἐβραίων μανθάνομεν ἀπὸ τὰ Ἱερά των βιβλία, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην.

Οἱ Ἐβραῖοι ὥπως παριστάνονται εἰς τοὺς αἰγυπτιακοὺς τάφους

Οἱ αἰγύπτιοι τεχνίται 1900 χρόνια π.Χ. ἐζωγράφισαν εἰς τοὺς τοίχους τῶν τάφων τοὺς ἔβραιούς νομάδας, οἱ ὄποιοι ἤρχοντα εἰς τὸν τόπον τοὺς ὀδηγοῦντες τὰ ζῷα των, κατσίκες, ζαρκάδια, γαϊδουράκια. Φοροῦν βαρειά μᾶλλινα ἐνδύματα, ἔχουν μακριὰ μαλλιά καὶ γένεια, τὸ μουστάκι ξυρισμένο. Αἱ γυναῖκες πηγαίνουν χωριστά καὶ τὰς συνοδεύουν ὥπλισμένοι ἄνδρες.

Ἡ Π.Διαθήκη ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλὰ βιβλία, τὰ ὅποια ἐγράφησαν εἰς διαφόρους ἐποχάς. Μερικὰ ἀπ' αὐτὰ διηγοῦνται τὴν

Ιστορίαν τῶν Ἐβραίων, ἄλλα περιέχουν τὴν νομοθεσίαν των καὶ ἄλλα εἰναι ὑμνοί (ψαλμοί) εἰς τὸν θεόν, τὸν δημιουργὸν τοῦ κόσμου, τὸν ὅποιον ἐλάττευσαν οἱ Ἐβραῖοι. Τὰ βιβλία αὐτὰ εἶναι ἀπό τὰ παλαιότερα καὶ ἀξιολογώτερα γραπτὰ μνημεῖα τῆς ἀνθρωπό-

τητος. Τὰ ιστορικὰ βιβλία περιέχουν ζωηρὰς διηγήσεις, εἰς τὰς ὁδοίας εἰκονίζεται ὁ βίος καὶ τὰ ἥθη τῶν μακρινῶν ἔκεινων χρόνων, ἐνῶ οἱ ψαλμοὶ διακρίνονται διὰ τὴν βαθεῖαν συγκίνησιν.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ

Από τὴν Ἀγίαν Γραφὴν μανθάνομεν ὅτι οἱ Ἐβραῖοι τὸν παλαιότερον καιρὸν ἔζησαν εἰς τὴν Μεσοποταμίαν.⁷ Ήσαν τότε νομάδες καὶ χωρισμένοι εἰς φυλάς, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἡ καθεμιὰ εἶχε τὸν ἀρχηγόν της. Αύτοι ἦσαν οἱ πατριάρχαι ἡτο ὁ Ἀβραὰμ, ὁ ὁποῖος ἦλθε νὰ ἐγκατασταθῇ μὲ τὴν φυλήν του εἰς τὴν Χαναάν. Μετὰ τὸν θάνατόν του οἱ

Φιλισταῖος πολεμιστής. ἀνάγλυφον αἰγυπτιακὸν

Ο πολεμιστῆς φορεῖ τὴν ἴδιαιτέραν περικεφαλαῖαν τῶν Φιλισταίων. Όμοιον περικεφαλαίαν πρέπει νὰ φαντασθῶμεν ὅτι ἐφόρει ὁ περίφημος γίγας Γολιάθ. Υποθέτουν δὲ οἱ Φιλισταῖοι ἦσαν Αἴγαιοι καὶ ὅτι ἥλθαν ἀπὸ τὴν Κρήτην καὶ ἔδωσαν τὸ δνομά των εἰς τὴν Παλαιστίνην.

Ἐβραῖοι ἔγιναν πάλιν νομάδες. Περιπλανώμενοι εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου τούς ἐκάκομεταχειρίσθησαν οἱ Φαραὼ. Ἀπ' ἐκεῖ τοὺς ἐγλίτωσεν ὁ Μωυσῆς. Οἱ Ἐβραῖοι ὑστεραῖποτὲ πολλὰς περιπλανήσεις καὶ ταλαιπωρίας ἐφθασαν εἰς τὴν Παλαιστίνην. Υπέταξαν εὔκόλως τοὺς μικροὺς λαούς, τοὺς δόποιους εὐρήκαν ἐκεῖ, καὶ ἔγιναν κύριοι τῆς χώρας. Δὲν κατώρθωσαν σμως νὰ νικήσουν

τοὺς πολεμικούς Φιλισταίους, οἱ δόποιοι κατεῖχαν τὴν παραλίαν καὶ τοὺς ὅπεκλειαν ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Διὰ τοῦτο οἱ Ἐβραῖοι εἶχαν διαρκεῖς πολέμους πρὸς τοὺς Φιλισταίους.

Αἱ φυλαὶ τῶν Ἐβραίων ἔξηκολούθησαν νὰ ἔχουν τοὺς ἀρχηγούς των. Εἰς σοβαρὰς σμως περιστάσεις ἔξελεγαν κοινὸν ἀρχηγόν, ὁ δόποιος ὡνομάζετο κριτής. Περίφημοι κριταὶ εἶναι ὁ Γεδεών, ὁ Σαμψών, ὁ Σαμουήλ. Ἀργότερα ὡργάνωσαν

κράτος καὶ ἔξέλεξαν βασιλέα. Οἱ ισχυρότεροι ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς τῶν Ἐβραίων ἦτο ὁ Δαυὶδ, ὁ ὄποιος ἔζησεν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 11ου π.Χ. αἰῶνος καὶ ἐκτισεν εἰς θέσιν ἐπίκαιρον νέαν πόλιν, τὴν Ἰερούσαλήμ, ἥ οὐ ποιόια ἔγινε τὸ κέντρον τῶν Ἐβραίων. Οἱ Δαυὶδ ἦτο ἐπίσης ἔξοχος ποιητὴς καὶ ἐκαμε τοὺς περιφήμους ψαλμούς. Οἱ νίστου Σολομὼν ἦν ἔξηκολούθησε τὸ ἔργον τοῦ πατρός του. Ἡτο βασιλεὺς μεγαλοπρεπῆς καὶ ἐφημίζετο ὡς δίκαιος καὶ σοφός. Κατεσκεύασε στόλον εἰς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν καὶ ἐκτισε τὸν περίφημον ναὸν τῆς Ἱερουσαλήμ.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σολομῶντος τὸ Ἐβραϊκὸν κράτος ἤρχισε νὰ διαλύεται. Τὸ 974 π.Χ. ἔχωρίσθη εἰς δύο, εἰς τὸ Βασίλειον τοῦ Ἰσραὴλ πρὸς Βορρᾶν μὲ πρωτεύουσαν τὴν Σαμάρειαν καὶ τὸ Βασίλειον τοῦ Ἰούδα μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἱερουσαλήμ. Τὸ βασίλειον τοῦ Ἰσραὴλ τὸ κατέστρεψαν οἱ Ἀσύριοι τὸ 722, τὸ βασίλειον τοῦ Ἰούδα ὁ Ναβουχοδονόσωρ τὸ 587, ὁ ὄποιος ἔκαυσε τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὸν ναὸν καὶ ἐπῆρε τοὺς Ἐβραίους εἰς τὴν Βαβυλῶνα. Πενήντα χρόνια ἀργότερα ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας Κύρος ἐκρίευσε τὴν Βαβυλῶνα καὶ ἔδωσε τὴν ἀδειαν εἰς τοὺς Ἐβραίους νὰ γυρίσουν εἰς τὴν πατρίδα των καὶ νὰ κτίσουν πάλιν τὸν ναὸν (536).

4. Οἱ Φοίνικες

Η ΦΟΙΝΙΚΗ

Ἡ παραλία τῆς Συρίας μεταξὺ τοῦ ὄρους Λιβάνου καὶ τῆς θαλάσσης ὠνομάζετο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα Φοινίκη. Εἰς τὴν στε-

Τύπος Φοίνικος, ἀπὸ τάφον αἰγυπτιακὸν

Ἐχει τὸν σημιτικὸν τύπον. Είναι ύψηλὸς καὶ λεπτὸς μὲ μαστρα μαλλιὰ μεγάλα, μὲ μουστάκι ἔυρισμένο. Φορεῖ ὡς ἔνδυμα μονοκόμματον μάλλινον ὑφασμα τυλιγέννου μὲ τέχνην εἰς τὸ σῶμα του καὶ σκεπάζει τὴν κεφαλὴν μὲ σκοῦφον δεμένιον μὲ μίαν ταΐσιαν μακράν.

νήν σύτην λωρίδα τῆς γῆς ἔζη πυκνὸς πληθυσμὸς κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους καὶ ὑπῆρχαν σημαντικαὶ πόλεις, ἡ Βύβλος, ἡ Βυρηττός, ἡ Σιδών, ἡ Τύρος. Ἡ καθεμιὰ εἶχεν ἴδιαιτέραν διοίκησιν καὶ ἐκυβερνῶντο εἰς τὴν ἀρχὴν ἀπὸ βασιλεῖς, ἀργότερα ἀπὸ τοὺς πλουσίους ἐμπόρους καὶ ἔγιναν σπουδαῖοι ἐμπορικοὶ λιμένες.⁷ Επειδὴ τὰ ὅρη δυσκολεύουν τὴν συγκοινωνίαν μὲ τὸ ἐσωτερικόν, οἱ κάτοικοι τῆς Φοινίκης ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ναυτιλίαν, ἀφοῦ εὕρισκαν πολὺ πρόχειρον ξυλείαν εἰς τὸ Λίβανον.

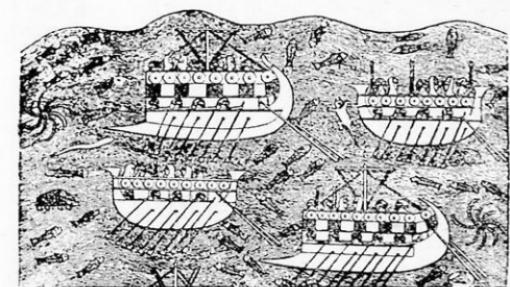
Οἱ Φοίνικες εἶναι σημῖται. Ἀλλ’ ἐνῶ οἱ ἄλλοι ὁμόφυλοι τῶν Ἕγινων γεωργοί, αὐτοὶ ἔγιναν ναυτικοὶ καὶ ἐμποροὶ, διότι τὸ ἥθελεν ἡ φύσις τῆς χώρας των.

ΘΑΛΑΣΣΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΙΝΙΚΩΝ

Οἱ Φοίνικες εἶναι ἀπὸ τοὺς σημαντικωτέρους ναυτικούς καὶ ἀποικιακούς λαοὺς τοῦ κόσμου.⁸ Αλλοτε μάλιστα ἐπίστευαν ὅτι πρῶτοι

αὐτοὶ ἐδημιούργησαν ναυτικὸν εἰς τὴν Μεσόγειον. Σήμερον ὅμως γνωρίζομεν ὅτι πολὺ ἐνωρίτερα εἶχαν ναυτικὸν οἱ Κρῆτες καὶ ἀπ’ αὐτοὺς ἔμαθαν τὴν ναυτικὴν τέχνην οἱ Φοίνικες.

Ἡ δρᾶσις τῶν Φοίνικων εἰς τὴν θάλασσαν ἀρχίζει τὸν 11ον π.Χ. αἰῶνα. Τότε ἀκμάζει ἡ Σιδών. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν οἱ Φοίνικες κυριεύουν τὴν Κύπρον, τὴν νῆσον

Φοίνικεια πλοΐα

ἀνάγλυφον ἀπὸ τὸ ἀνάκτορον τῆς Νινεύης

Τὰ πλοῖα παρουσιάζουν δύο τύπους. Τὰ μεγαλύτερα εἶναι ἀνοικτῆς θαλάσσης μὲ τὴν πρῷραν πολὺ χαμηλὴν καὶ ἐφωδιασμένην μὲ ἔμβολον, ἐνῶ ἡ πρύμνη των εἶναι πολὺ ὑψηλὴ. Ἐχουν κουπιά καὶ πανί. Τὰ μικρότερα εἶναι ποταμόπλοια, ὁμοιάζουν μὲ τὰ πλοῖα τοῦ Νείλου καὶ τοῦ Εὐφράτου καὶ κινοῦνται μόνον μὲ κουπιά.

τοῦ χαλκοῦ, ὅπου ἴδρυον ἀποικίας, ἐπίσης τὴν Ρόδον, περνοῦν τὰ στενὰ τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τοῦ Βοσπόρου, ἐκμεταλλεύονται τὸν Εὔξεινον Πόντον καὶ φθάνουν εἰς τὰ παράλια τῆς

Ἐλλάδος. Ἀπ' αὐτούς ἐπῆραν οἱ Ἐλληνες πολλὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἔμαθαν τὴν γραφήν.

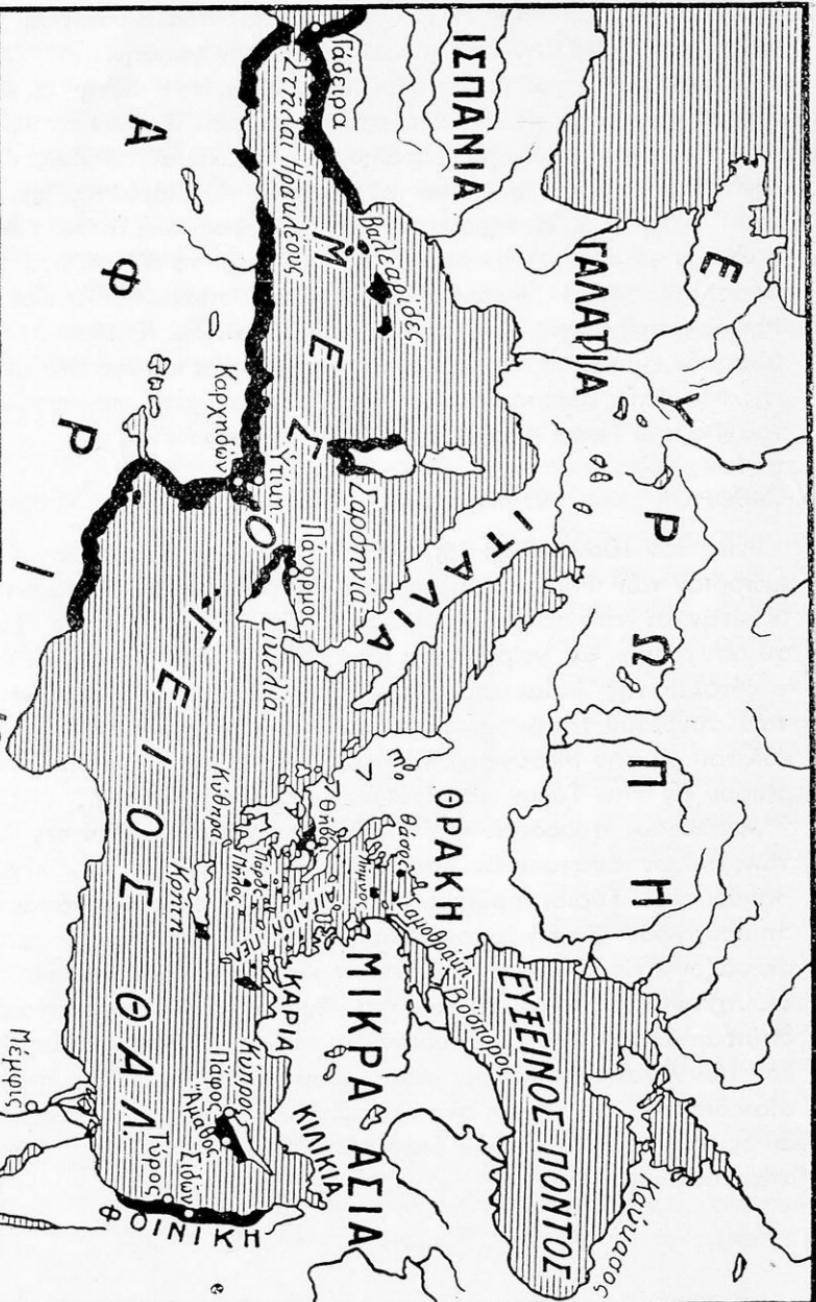
Λαμπροτέρα εἶναι ἡ περίοδος τῆς Τύρου. Κατ' αὐτὴν οἱ Φοίνικες προχωροῦν εἰς τὴν Δυτικὴν Μεσόγειον. Ἰδρύουν σταθμούς καὶ ἀποικίας εἰς διάφορα παράλια, εἰς τὴν Σικελίαν, τὴν Γαλατίαν, τὴν Ἰσπανίαν, ὅπου πλησίον τοῦ πορθμοῦ τοῦ Γιβραλτάρ ἔκτισαν τὰ Γάρδειρα. Ἡ σημαντικωτέρα ὅμως φοινικικὴ ἀποικία εἶναι ἡ Καρχηδών, τὴν ὁποίαν ἔκτισαν περὶ τὸ 800 π.Χ. εἰς τὴν παραλίαν τῆς Β. Ἀφρικῆς πλησίον τῆς σημερινῆς Τύνιδος. Οἱ Φοίνικες ἐπέρασαν τὸν πορθμὸν τοῦ Γιβραλτάρ, ἔξηλθαν εἰς τὸν Ὦκεανόν, ἔγνωρισαν τὰ παράλια τῆς Γαλατίας καὶ ἔφθασαν μέχρι τῆς Μεγάλης Βρετανίας. Φοίνικες ναυτικοί κατὰ παραγγελίαν τοῦ Φαραὼ Νεκρὸς ἔκαμαν τὸν γῦρον τῆς Ἀφρικῆς.

ΕΜΠΟΡΙΟΝ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

Ἀπὸ τὸν 10ον αἰῶνα ἡδη εἶναι ἀνεπτυγμένη ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν Φοίνικων. Αἱ ἀποικίαι καὶ οἱ ἐμπορικοί σταθμοί των ἐκτείνονται ἀπὸ τὸν Εὔξεινον ἕως τὸ Γιβραλτάρ. Ἐπίσης ἔχουν συγκεντρώσει εἰς χεῖρας των τὸ ἐμπόριον τῆς ξηρᾶς. Εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς Ἀσίας ὑπάρχουν φοίνικες ἐμπόροι. Τὰ καραβάνια των συνδέουν τὰς ἀκτὰς τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου μὲ τὴν Μεσόγειον. Τὰ πλοῖα καὶ αἱ κάμηλοί των σωρεύουν εἰς τὴν Τύρον τὰ προϊόντα ὅλου τοῦ κόσμου.

Ἀναλόγως προοδεύει καὶ ἡ βιομηχανία των. Ἐνῶ οἱ τεχνῖται τῶν ἄλλων ἀνατολικῶν λαῶν ἐργάζονται μόνον μὲ δλίγους βιοθρούς, οἱ Τύριοι πρῶτοι συναθροίζουν πολλοὺς ἐργάτας καὶ δημιουργοῦν ἀληθῆ ἐργοστάσια. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κατασκευάζουν εἰς μεγάλας ποσότητας καὶ εὐθηνότερα τὰ εἰδή τῆς βιομηχανίας, ἀγγεῖα, κοσμήματα, ἀγάλματα καὶ ὑφάσματα. Δὲν δημιουργοῦν οἱ ἴδιοι, ἀλλὰ μιμοῦνται τὰς ἐργασίας τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν Ἀσσυρίων καὶ δὲν φροντίζουν διὰ τὴν ἐπιμελῆ κατεργασίαν, διότι ὁ κυριώτερος σκοπός των είναι τὸ κέρδος. Διεκρίθησαν ὅμως εἰς τὴν κατασκευὴν διαφανῶν ύέλων καὶ εἰς τὴν βαφὴν τῆς πορφύρας.

ΦΟΙΚΙΚΗ ΕΞΑΠΛΩΣΙΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

5. Χιττῖται

Νεώτερα εύρήματα ἀπέδειξαν ὅτι εἰς τὸν "Ανω Εύφράτην, εἰς τὰ νοτιοανατολικὰ τῆς Μ. Ἀσίας καὶ εἰς τὴν Συρίαν ἔζησεν ἄλλος σημαντικὸς λαός, ὁ ὄποιος ἀνέπτυξεν ἴδιόρρυθμον πολιτισμόν. Τὸν λαὸν αὐτὸν ὠνόμασαν Χιττίτας. Οἱ παλαιότεροι κάτοικοι τῶν μερῶν αὐτῶν ἦσαν σημεῖται, οἱ ὄποιοι εἶχαν προοδεύσει ἀρκετά ἥδη περὶ τὸ 3000 π.Χ.

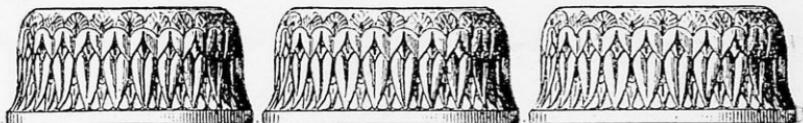
Ἄλλα περὶ τὸ 2000 ἵνδοευρωπαῖοι ἐπιδρομεῖς ὑπέταξαν καὶ διωργάνωσαν αὐτοὺς καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάμιξιν τῶν δύο φυλῶν προῆλθε τὸ χιττιτικὸν ἔθνος. Πολυάριθμα εύρηματα, εἰς τὰ ὄποια προστίθενται διαρκῶς νέα, μᾶς πληροφοροῦν διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὴν δρᾶσιν των. Πρωτεύουσα τοῦ κράτους ἦτο ἡ Χέττα ἐπάνω εἰς τὸν "Αλυν ποταμόν, ὅπου εἶναι σήμερον τὸ χωρίον Μπογάζκιοϊ. Ἐκεῖ εὑρέθησαν τὰ περισσότερα χιττιτικὰ μνημεῖα.

Φαίνεται ὅτι περὶ τὸ 1800 ἡ Χέττα ἔφθανεν εἰς τὴν δύναμιν τὴν Βαβυλῶνα καὶ τὰς Θήβας. Οἱ Χιττῖται ἦλθαν εἰς σχέσεις μὲ τοὺς λαοὺς τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ ἀπὸ τὰς ἐπιγραφάς των μανθάνομεν πολλὰ διὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους "Ελληνας, δηλαδὴ διὰ τοὺς Ἀχαιούς.

Ανάγλυφον χιττιτικὸν
(Μπογάζκιοϊ)

"Η παράστασις εἶναι σκαλισμένη εἰς βράχον. Εικονίζει ἔνα εἶδος στέγης κυρτῆς, ἡ ὄποια στηρίζεται εἰς δύο κίονας. Εἰς τὸ μέσον μία μορφὴ τεραστία, θεός ἡ βασιλεύς.

6. Μῆδοι καὶ Πέρσαι

TO IPAN

Οἱ κυριώτεροι ἀπὸ τοὺς λαούς, τοὺς ὅποιούς ἔγνωρίσαμεν ἔως τώρα, ἥσαν σημῖται.¹ Αντιθέτως οἱ Μῆδοι καὶ οἱ Πέρσαι εἶναι Ἰνδοευρωπαϊκῆς καταγωγῆς.

Οἱ Μῆδοι καὶ οἱ Πέρσαι ἥσαν συγγενεῖς καὶ ἀργότερα συγχωνεύονται εἰς ἓνα λαόν. Ἡλθαν ἀπὸ τὴν Εὐρώπην εἰς τοὺς χρόνους τῆς μεγάλης μεταναστεύσεως τῶν Ἰνδοευρωπαίων (2000 π.Χ.) καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸ Ἰράν. Αὔτοὶ μαζὶ μὲ τοὺς Ἰνδούς ἀποτελοῦν ἓνα κλάδον τῆς Ἰνδοευρωπαϊκῆς ὁμοεθνίας, τὸν ὃποῖον δύνομάζουν Ἀρίους.

Τὸ Ἰράν εἶναι πλατύ ὄροπέδιον, τὸ ὅποιον ἐκτείνεται μεταξὺ τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου. Οἱ Μῆδοι κατοικοῦσαν βορειότερον καὶ εἶχαν πρωτεύουσαν τὰ Ἐκβάτανα, οἱ Πέρσαι τὰ νοτιώτερα καὶ ἡ πρωτεύουσά των ἐλέγετο Περσέπολις. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ὄροπεδίου εἶναι ἔρημον, διότι τὸν χειμῶνα μαστίζεται ἀπὸ τὸ ψῦχος, τὸ καλοκαῖρι ἀπὸ τὴν ζέστην. Τὰ

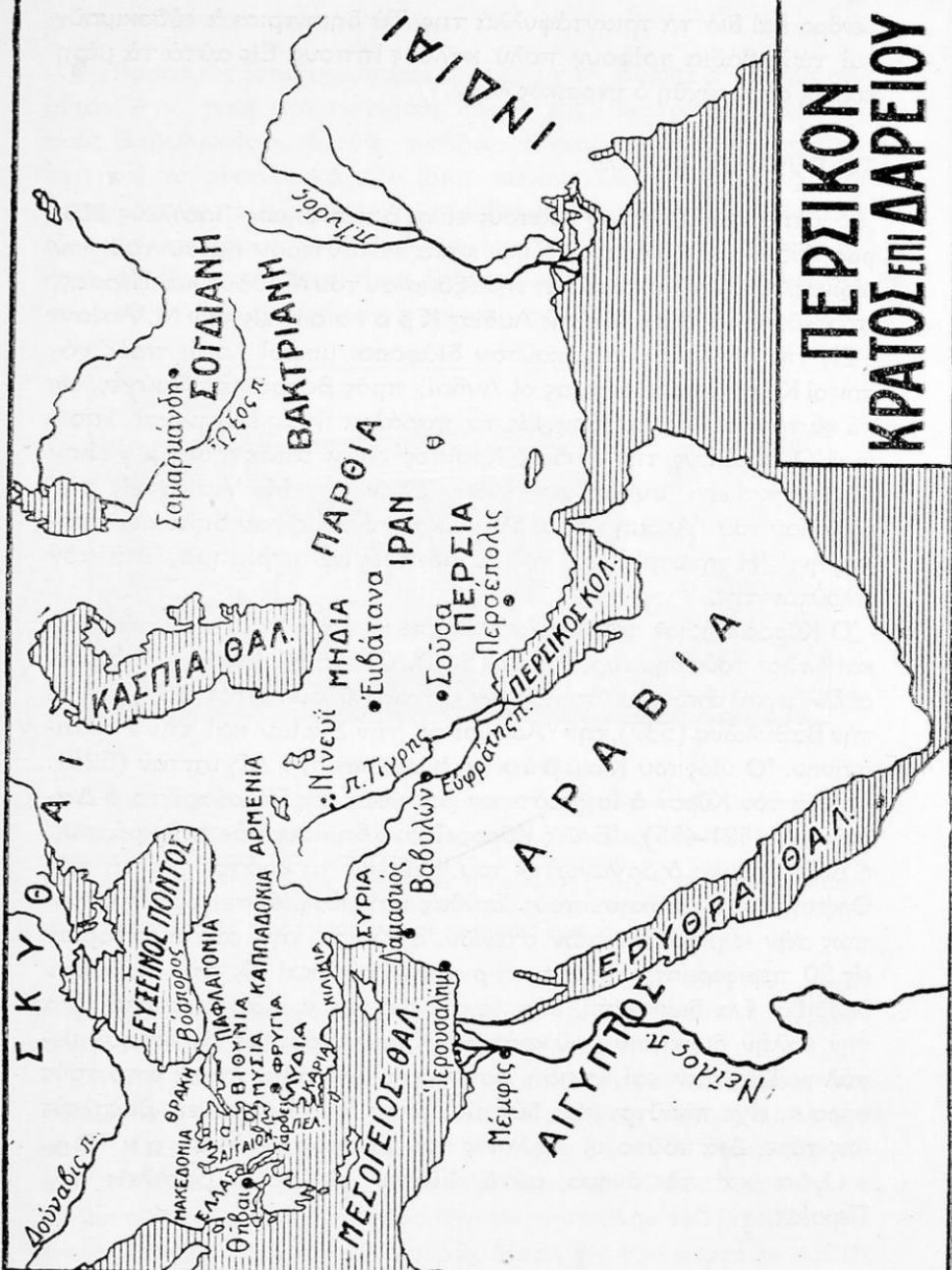

Οἱ βασιλεὺς Δαρεῖος ἀνάγλυφον ἀπὸ τὰ Σοῦσα

Ἡ διαφορὰ ἀπὸ τοὺς τύπους ποὺ ἔγνωρίσαμεν ἔως τώρα είναι δλοφάνερη. Τὸ πρόσωπον εἶναι κανονικόν, ἡ μύτη λεπτή καὶ ἵσια, τὰ χειλητὰ λεπτά, μαλλιά καὶ γένεια πλούσια καὶ κυματοειδῆ. Διακρίνει δηλαδὴ κανεῖς τὰ χαρακτηριστικά τῆς Ἰνδοευρωπαϊκῆς φυλῆς.

πρὸς δυσμάς ὅμως ὄρεινὰ μέρη ἔχουν κλῖμα γλυκύτατον. Ἐκεῖ βρέχει, ἡ γῆ εἶναι εὔφορος καὶ δύνομαστὴ διὰ τὰ ὄπωροφόρα:

ΠΕΡΣΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ ΕΠΙ ΔΑΡΕΙΟΥ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δένδρα καὶ διὰ τὰ τριαντάφυλλά της. Τὰ δημητριακὰ εύδοκιμοῦν καὶ τὰ λειβάδια τρέφουν πολὺ καλούς ἵππους. Εἰς αὐτὰ τὰ μέρη κυρίως ἀνεπτύχθη ὁ περσικὸς λαός.

ΤΟ ΠΕΡΣΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Ίδρυτής τοῦ Περσικοῦ κράτους εἶναι ὁ περίφημος Βασιλεὺς **Κῦρος** (550–529), ὁ ὄποιος ἔζησε κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 6ου αἰῶνος.³ Αφοῦ συνήνωσεν εἰς τὴν ἔξουσίαν του Μήδους καὶ Πέρσας, προσέβαλε τὸν βασιλέα τῆς Λυδίας Κροῖσον εἰς τὴν Μ. Ασίαν.

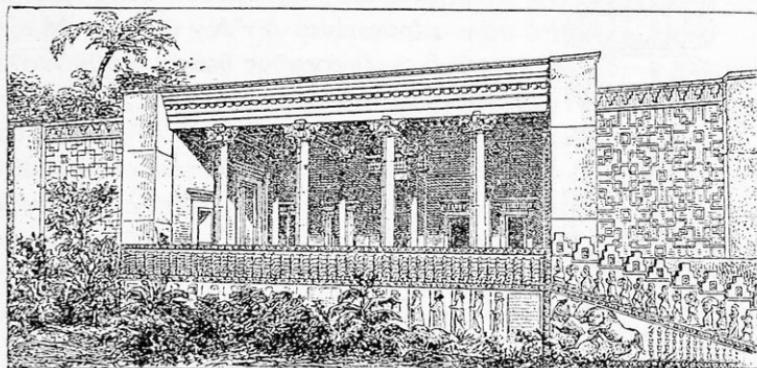
Εἰς τὴν Μ. Ασίαν κατοικοῦσαν διάφοροι μικροὶ λαοί, πρὸς νότον οἱ Κίλικες, πρὸς δυσμάς οἱ Λυδοί, πρὸς βορρᾶν οἱ Φρύγες, εἰς τὸ κέντρον οἱ Καππαδόκες. Εἰς τὰ παράλια ἡσαν ἐλληνικαὶ ἀποικίαι.⁴ Ο βασιλεὺς τῆς Λυδίας Κροῖσος εἶχεν ἀποκτήσει μεγάλην δύναμιν καὶ εἶχε συνενώσει σχεδὸν ὅλην τὴν Μ. Ασίαν εἰς τὴν ἔξουσίαν του. Άκομη καὶ αἱ ἐλληνικαὶ πόλεις εἶχαν δηλώσει ύποταγήν. Ή πρωτεύουσά του Σάρδεις ἔγινε περίφημος διὰ τὸν πλοῦτον της.

Ο Κῦρος ἐνίκησε τὸν Κροῖσον, ἐκυρίευσε τὴν πρωτεύουσάν του καὶ ἐπῆρε τοὺς θησαυρούς του (546).⁵ Ολη ἡ Μ. Ασία καθώς καὶ αἱ ἐλληνικαὶ ἀποικίαι ύπήκουσαν εἰς τὸν Κῦρον. Κατόπιν ἐκυρίευσε τὴν Βασιλῶνα (539), τὴν Ασσυρίαν, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Παλαιστίνην. Ο υἱός του Καμβύσης ἐκυρίευσε τὴν Αἴγυπτον (525).

Μετὰ τὸν Κῦρον ὁ ἴσχυρότερος βασιλεὺς τῆς Περσίας ἦτο ὁ **Δαρεῖος Α'** (521–485). Ένῶ ὁ Κῦρος εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ κράτους, ὁ Δαρεῖος εἶναι ὁ ὀργανωτής του.⁶ Εξέτεινε τὸ κράτος του εἰς τὴν Θράκην, ὅπου ἐνίκησε τοὺς Σκύθας καὶ ἀσφάλισε τοιουτοτρόπως τὴν κυριαρχίαν τῶν στενῶν.⁷ Εχώρισε τὴν αὐτοκρατορίαν εἰς 20 περιφερείας, τὰς σατραπεῖς, καὶ εἰς τὴν καθεμίαν διώριζεν ἔνα διοικητήν, ἔνα σατράπην, καὶ ἐφρόντιζε διὰ τὴν καλὴν διοίκησιν τοῦ κράτους. Τοιουτοτρόπως ἀπέκτησε μεγάλην ἔξουσίαν καί, ἐπειδὴ εἰσέπραττε μεγάλα ποσὰ ἀπὸ τοὺς φόρους, εἶχε πλοῦτον καὶ δύναμιν, ὅσην δὲν εἶχε κανεὶς βασιλεὺς ἔως τότε. Διὰ τοῦτο οἱ "Ἐλληνες τὸν ὀνόμασαν Μέγαν Βασιλέα καὶ τὸ ὄνομα αὐτὸν ἔμεινεν εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς Περσίας.

Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΠΕΡΣΩΝ

Οι Πέρσαι ως ίνδοευρωπαῖοι διαφέρουν εἰς πολλά ἀπὸ τοὺς σημίτας.³ Απὸ τοὺς ἀρχαιοτέρους λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, ιδίως ἀπὸ τοὺς Βαβυλωνίους, ἔμαθαν πολλά, τέχνην, ἐπιστημονικάς γνώσεις καὶ τὰ οἰκονομικά. Οἱ ἕδιοι κυρίως εἶναι πολεμισταὶ καὶ περιφρονοῦν τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν, τὰ ὅποια ἀφίνουν εἰς τοὺς ὑπτηκόους των Βαβυλωνίους καὶ Φοίνικας. Κάθε πέρσης ἀπὸ τὸ εἰκοστὸν ἔτος εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ὑπτετῇ εἰς τὸν στρατόν. Τοιουτοτρόπως σχηματίζεται ὁ πρῶτος μόνιμος ἑθνι-

Περσικὸν ἀνάκτορον

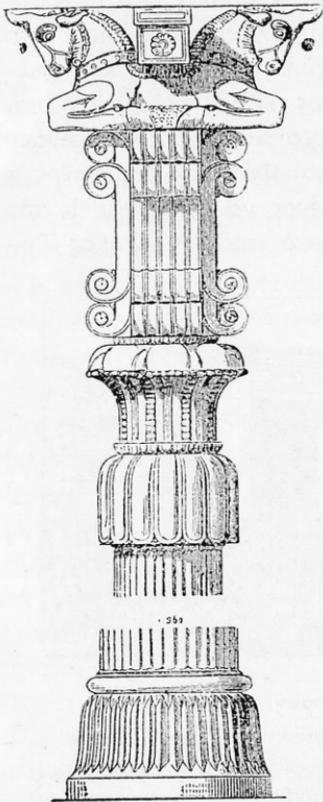
ἀναπαράστασις μιᾶς προσόψεως τοῦ ἀνακτόρου τῶν Σούσων

Λείψανα ἀπὸ τὰ πολυτελῆ ἀνάκτορα τῶν βασιλέων τῆς Περσίας σώζονται εἰς τὰ Σοῦσα, τὰ Ἐκβάτανα καὶ προπάντων εἰς τὴν Περσέπολιν. Κύριον χαρακτηριστικόν των εἶναι ἡ κομψότης καὶ ἡ ἐλαφρότης. Κίονες λεπτοὶ βαστάζουν ἐλαφράς στοάς, οἱ τοῖχοι εἶναι σκεπασμένοι μὲ πλάκας ἀπὸ πορσελάνην πωλύχρωμον, αἱ κλίμακες ἔχουν ὑπόβαθρα.

κὸς στρατός, ὁ καλύτερος, τὸν ὅποιον εἶδεν ἡ Ἀνατολή. Οἱ Πέρσαι ἥσαν δραστήριοι καὶ τολμηροὶ πολεμισταί.

Ἐπίσης οἱ Πέρσαι, ὅπως ὅλοι οἱ παλαιότεροι λαοί, ἔχουν δύο κοινωνικὰς τάξεις, τοὺς γαιοκτήμονας εὔγενεῖς καὶ τοὺς δούλοπαροίκους γεωργούς. Ἡ τάξις τῶν εὐγενῶν εἶναι αὐστηρῶς χωρισμένη ἀπὸ τὸν ἄλλον λαὸν καὶ τὰ τέκνα τῶν εὐγενῶν ἀνατρέφονται εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως καὶ προορίζονται διὰ τὰς ἀνωτέρας θέσεις εἰς τὸν στρατὸν καὶ εἰς

τὴν διοίκησιν. Προνομιούχον θέσιν ἔχουν οἱ Ἱερεῖς, οἱ Μάγοι
ὅπως λέγονται.⁴ Ο βασιλεὺς εἶναι ἀπόλυτος κύριος καὶ ἀπαιτεῖ
ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους νὰ τὸν προσκυνοῦν.

Κίων περισκός

Απὸ τὰ ἀνάκτορα τῶν Σούσων. Τὸ ὑψός του φθάνει εἰς 20 μ., τὸ κιονόκρανόν του σχηματίζεται ἀπὸ τὸ ἐμπρόσθιον μέρος τοῦ σώματος δύο ταύρων καὶ ἔχει ὕψος 2 μ.

δὲν ἔχει οὔτε ἀγάλματα οὔτε ναούς.

Ο ΑΡΧΑΙΟΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

Εἰς παλαιοτάτους χρόνους, καθὼς εἴδαμεν, ἔζησε καὶ ἔδρασεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὁλόκληρος κόσμος. Οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς πρῶτοι ἐκαλλιέργησαν συστηματικῶς τὴν γῆν, ἴδρυσαν κα-

Οἱ Πέρσαι διαφέρουν ἵδιως εἰς τὴν θρησκείαν ἀπὸ ὅλους τοὺς λαούς, τοὺς ὅποιους ἐγνωρίσαμεν ἔως τώρα. Πιστεύουν ὅτι εἰς τὸν κόσμον βασιλεύουν δύο ἀνώταται δυνάμεις, αἱ ὅποιαι εὐρίσκονται εἰς αἰώνιον πόλεμον. Ἀπὸ τὸ ἔνα μέρος εἶναι ὁ Ἄχοντα Μαζδά, ὁ ἄγαθὸς θεός. Κάθε καλὸν καὶ ὡφέλιμον, τὸ φῶς, ἡ φωτιά, τὸ νερόν, οἱ καρποὶ τῆς γῆς, πρέρχονται ἀπὸ αὐτόν. Ἀντιθέτως ὁ Ἀριμάν εἶναι ὁ θεὸς τοῦ σκότους καὶ τοῦ κακοῦ καὶ ἀρχηγὸς τῶν πονηρῶν πνευμάτων.

Οἱ Πέρσαι λατρεύουν τὸ κύριον στοιχεῖον τοῦ θεοῦ, τὸ πῦρ, διὰ τοῦτο ἡ θρησκεία των ὀνομάζεται Πυρολατρεία. Ἐδρυτής τῆς θρησκείας τῶν Περσῶν εἶναι ὁ Ζωροάστρης (Ζαρατούστρας, 7ος αἰών π.Χ.) καὶ τὸ ἱερὸν βιβλίον, τὸ ὅποιον περιέχει τὰς θρησκευτικὰς ἀντιλήψεις καὶ τὰ ἡθικὰ παραγγέλματά των, ὀνομάζεται Ζέντρα βέστα. Ο θεὸς τῶν Περσῶν

νονισμένην κοινωνίαν καὶ κράτος ὡργανωμένον, ἀνεκάλυψαν καὶ ἔχρησιμοποίησαν τὰ μέταλλα, εἰσήγαγον τὴν συναλλαγὴν μὲ τὰ νομίσματα, ἐπενόησαν ἑνιαῖον μετρικὸν σύστημα καὶ ἔδωσαν τὴν πρώτην ὥθησιν εἰς τὴν τέχνην, τὴν βιομηχανίαν καὶ τὴν ἐπιστήμην.

Αλλὰ ἡ πρόοδος των ἐπροχώρησεν ἕως ἔνα σημεῖον καὶ ἐσταμάτησε, διότι τὰ κράτη τῆς Ἀνατολῆς ἔμειναν ἕως τὸ τέλος γεωργικὰ καὶ ἀπολυταρχικά. Οἱ ὄλιγοι προνομιοῦχοι, οἱ εὔγενεῖς, εἶχαν ὅλα τὰ κτήματα καὶ ὅλον τὸν πλοῦτον καὶ ἐπίεζαν τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ λαοῦ. Οἱ κλῆροι δὲν ἐπέτρεπε τὴν ἐλευθέραν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος καὶ ὁ βασιλεὺς ἔξουσίαζε τὴν ζωὴν καὶ τὴν περιουσίαν τῶν ὑπηκόων του.

Μετ' ὄλιγον ὅμως παρουσιάσθη εἰς τὴν Εὐρώπην ἄλλος λαός, ὁ ὅποιος ἐπροόδευσε πολὺ γρηγορώτερα καὶ ἐπέρασε τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, διότι ἦτο πνευματικῶς ἀνώτερος καὶ ἀνέπτυξε μίαν κοινωνικὴν τάξιν, τὴν ὅποιαν δὲν εἶχαν οἱ ἀνατολικοὶ λαοί, δηλαδὴ τὴν ἀστικὴν λεγομένην τάξιν, ἐμπόρους, βιομηχάνους, ναυτικούς, πολίτευμα δημοκρατικὸν καὶ πολιτισμὸν πολὺ ἀνώτερον. Οἱ λαὸς αὐτὸς είναι οἱ "Ελληνες."

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΕΛΛΑΣ—ΧΩΡΑ ΚΑΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ

Η ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΣ

‘Η Ελλάς είναι τὸ νότιον τμῆμα τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου, τὸ δποῖον ἐκτείνεται εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Οἱ ισθμὸς τῆς Κορίνθου χωρίζει τὴν Ἐλλάδα εἰς δύο μέρη, εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Στερεάν, καὶ πέραν τῆς Στερεᾶς είναι ἡ βόρειος Ἐλλάς. Τὰ τρία αὐτὰ τμήματα ὑποδιαιροῦνται εἰς μικρότερα διαμερίσματα:

1. Πελοπόννησος: Λακωνία, Μεσσηνία, Ἀργολίς, Αρκαδία, Ήλις καὶ Ἀχαΐα.
2. Στερεάς: Ἀττική, Βοιωτία, Φωκίς, Λοκρίς, Αιτωλία, Ακαρνανία, Θεσσαλία.
3. Βόρειος Ἐλλάς: Ἡπειρος καὶ Μακεδονία.

Ἐκτὸς τῶν μερῶν αὐτῶν οἱ “Ἐλληνες εἶχαν ἐγκατασταθῆ εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ Ἰονίου, εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἀργότερα ἔξηπλώθησαν εἰς τὴν Σικελίαν, τὴν Κάτω Ἰταλίαν καὶ εἰς ὅλα τὰ παράλια τῆς Μεσογείου. Κυρίως ὅμως κέντρον καὶ ἐστία τοῦ ἐλληνισμοῦ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα είναι τὸ Αἴγαιον πέλαγος. Εἰς τὰς χώρας, αἱ ὁποῖαι βρέχονται ἀπὸ τὰ κύματά του καὶ δροσίζονται ἀπὸ τοὺς ἀνέμους του, ἔζησαν αἱ ἀξιολογώτεραι ἐλληνικαὶ φυλαί.

Η ΦΥΣΙΣ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ

‘Η μικρὰ αὐτὴ χώρα παρουσιάζει μεγάλην ποικιλίαν. Ἐχει βουνά, τὰ ὁποῖα ἀστράπτουν εἰς τὸ λευκὸν φῶς, γραφικὰς πεδιάδας, ἐκτεταμένας καὶ πολυσχιδεῖς παραλίας, τὴν θάλασσαν μὲ τὰ γαλανὰ κύματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα προβάλλουν χαριτωμένα νησιά.

‘Η Ελλάς είναι χώρα ὄρεινή. Τὰ βουνά σκεπάζουν τὰ δύο ηντα ἐκατοστὰ τοῦ ἐδάφους της. Αἱ διακλαδώσεις τῆς Πίνδου, τοῦ κεντρικοῦ κορμοῦ, ἀπλώνονται εἰς ὅλας τὰς διευθύν-

σεις, φθάνουν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ σχηματίζουν ἐκεῖ ἀκρωτήρια καὶ χερσονήσους. Εἰς μερικὰ μέρη τὰ βουνὰ χαμηλώνουν καὶ ἀφίνουν μεταξύ των πεδιάδας, αἱ ὅποιαι ποτίζονται ἀπὸ μικροὺς ποταμοὺς καὶ εἶναι κατάλληλοι διὰ καλλιέργειαν, ὅπως εἴναι ἡ πεδιάς τοῦ Εύρωτα καὶ τῆς Μεσσηνίας, τοῦ Ἀργούς εἰς τὴν Πελοπόννησον, τῆς Ἀττικῆς, τῶν Θηβῶν καὶ τοῦ Πηνειοῦ εἰς τὴν Στερεάν καὶ αἱ πεδιάδες τῆς Μακεδονίας. Εἰς αὐτὰς ἔζησαν αἱ σημαντικώτεραι ἑλληνικαὶ φυλαὶ καὶ ἥκμασαν αἱ σπουδαιότεραι πολιτεῖαι.

‘Η συγκοινωνία διὰ ξηρᾶς εἴναι δύσκολος, διότι τὰ βουνὰ ἀφίνουν στενὰς μόνον διαβάσεις. ’Αλλ’ οἱ “Ελληνες εἶχαν τὴν εὔκολίαν νὰ συγκοινωνοῦν διὰ θαλάσσης.’ Η θάλασσα εἰσέρχεται βαθέως εἰς τὴν ξηράν, σχηματίζει κόλπους, πορθμοὺς καὶ ἀναριθμήτους λιμένας καὶ ὄρμους, ὡς νὰ προσκαλεῖ τοὺς κατοίκους καὶ νὰ τοὺς προτρέπῃ νὰ γίνουν ναυτικοί. ’Η ἑλληνικὴ θάλασσα εἴναι σκεπασμένη ἀπὸ νησιά, τὰ ὅποια χρησιμεύουν ὡς γέφυρα διὰ νὰ περάσῃ κανεὶς εἰς τὴν Μ. ’Ασίαν καὶ τὴν Θράκην. Οἱ “Ελληνες ἀπὸ τοὺς παλαιοτάτους χρόνους ἤγάπησαν τὴν θάλασσαν καὶ ἔγιναν ἐπιτήδειοι καὶ τολμηροὶ ναυτικοί.

‘Ο συνδυασμὸς αὐτὸς βουνοῦ; πεδιάδος καὶ παραλίας εἴναι τὸ ἴδιαίτερον γνώρισμα τῆς Ἑλλάδος. Κάθε ἑλληνικὴ χώρα, δύσον μικρὰ καὶ ἀν ἦτο, εἶχε ποιμένας, ἀγρότας καὶ ναυτικούς.

ΤΑ BOYNA—ΤΑ NEPA—Η ΘΑΛΑΣΣΑ

Τὰ βουνὰ τῆς Ἑλλάδος δὲν εἴναι πολὺ ὑψηλά. ’Η ὑψηλότερα κορυφή, ὁ ”Ολυμπος, εἴναι 2985 μ., ὁ Παρνασσὸς 2459 μ., ἐνῷ τὰ βουνὰ τῆς Ἀττικῆς εἴναι μέτρια ὑψώματα ἀπὸ 1000—1500 μ. Διὰ τοῦτο δὲν ἔχουν πολλὰ χιόνια οὔτε πάγους οὔτε τροφοδοτοῦν μεγάλους ποταμούς. Δὲν ἔχουν τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν ἐπιβολὴν τῶν μεγάλων βουνῶν τῆς Εύρωπης, ὅπως π.χ. τῶν ”Αλπεων, ἀλλ’ οὔτε τὴν ὁμίχλην καὶ τὴν ἀγριότητά των. ’Απ’ ὅλα τὰ μέρη εἴναι προσιτά εἰς τὸν ἀνθρωπον. Εἰς τοὺς κόλπους των ἀνοίγουν χλοεραὶ καὶ εὔθυμοι κοιλάδες, τὰς ὅποιας δροσίζουν αἱ πηγαὶ καὶ σκιάζουν αἱ δρῦς καὶ αἱ πίτεις. ’Απ’ ὅλα τὰ μέρη διασχίζονται ἀπὸ δρόμους. ’Αλλ’ οἱ δρόμοι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἦσαν στενωποὶ καὶ δὲν διετηροῦντο καλά.

Οι ποταμοί της Έλλαδος είναι μικροί, ἀλλὰ ὁρμητικοί. Σκάπτουν βαθείας φάραγγας, αἱ ὄποιαι δυσκολεύουν τὴν συγκοινωνίαν, καὶ τὸν χειμῶνα συνήθως πλημμυροῦν. Καταβιβάζουν πολλὴν λάσπην καὶ σχηματίζουν ἥλη καὶ προσχώσεις, αἱ ὄποιαι κλείουν τοὺς λιμένας. Τέλος είναι θολοὶ καὶ τὸ νερόν των δὲν πίνεται. Κανένας σχεδὸν δὲν είναι πλωτός. Δι’ ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους οἱ ποταμοὶ τῆς Έλλάδος δὲν ἔσαν ὠφέλιμοι εἰς τοὺς κατοίκους ὅσον οἱ ποταμοὶ ἄλλων χωρῶν καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἔκτίσθησαν μεγάλαι πόλεις πλησίον αὐτῶν.

Ἄντιθέτως εἰς χώραν θερμὴν ὅπως ἡ Έλλὰς μεγάλην ἀξίαν ἔχουν αἱ πηγαί. Οἱ ἀρχαῖοι ἐθεώρησαν αὐτὰς ὡς δῶρον τοῦ θεοῦ καὶ τὰς ἔξυμνησαν. Αἱ πηγαὶ συνήθως ἔδωσαν ἀφορμὴν νὰ κτισθοῦν πόλεις καὶ μὲ αὐτὰς συνδέονται ἀξιοσέβαστοι παραδόσεις τῶν ἀρχαίων Έλλήνων. Ο πτερωτὸς Πήγασος μὲ τὸ κτύπημα τοῦ ποδὸς ἀνοίγει τὴν πηγὴν τῶν Μυκηνῶν καὶ τοῦ Ἀκροκορίνθου. Τὸ νερὸν τῆς πηγῆς δροσίζει τὸν διαβάτην, διατηρεῖ τὴν σκιὰν τῶν δένδρων καὶ δίδει ἰερότητα εἰς τὸν τόπον. Ἐκεῖ κατοικοῦν αἱ νύμφαι, ἀγαπηταὶ εἰς ὅλους τοὺς Ελληνας.

Ἡ θάλασσα ἐναγκαλίζεται μὲ φιλοστοργίαν τὴν Έλλάδα, εἰσέρχεται βαθύτατα εἰς τὴν γῆν καὶ δημιουργεῖ στενὴν ἐνότητα ξηρᾶς καὶ ὕδατος. Δὲν ὑπάρχει σημεῖον τῆς χώρας, τὸ ὄποιον νὰ ἀπέχῃ περισσότερον ἀπὸ 90 χιλιόμετρα ἀπὸ τὴν θάλασσαν, ἡ σημεῖον τοῦ Αἴγαίου, τὸ ὄποιον νὰ ἀπέχῃ περισσότερον ἀπὸ 60 χιλιόμ. ἀπὸ τὴν ἀκτήν. Ἀφ’ ἐτέρου ἡ παραλία μὲ τὰς πολλὰς πτυχώσεις της καὶ μὲ τὰς παρακειμένας νήσους προσφέρει ἀσφαλὲς καταφύγιον εἰς τοὺς ναυτικούς.

Πολὺ εὔνοϊκωτέρους ὄρους ἀπὸ τὸ Ιόνιον πέλαγος παρουσιάζει τὸ Αἴγαίον, διότι ἔχει περισσότερους λιμένας καὶ περισσότερα νησιὰ καὶ διότι οἱ ἄνεμοι πνέουν ἔδω μὲ μεγάλην κανονικότητα. Διὰ τοῦτο εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Αἴγαίου ἴδρυθησαν αἱ σημαντικώτεραι πόλεις καὶ ἀνεπτύχθη ὁ ναυτικὸς βίος καὶ ὁ ἔλληνικὸς πολιτισμός. Τὸ Αἴγαίον κυρίως είναι ἡ ἔλληνικὴ θάλασσα.

Η ΦΥΤΕΙΑ

“Οπως ἡ κατασκευὴ τοῦ ἐδάφους, τοιουτοτρόπως καὶ ἡ φυτεία τῆς Έλλάδος παρουσιάζει μεγάλην ποικιλίαν. Ἡ

ἀνατολική 'Ελλάς ἔχει διάφορα δένδρα καὶ φυτὰ ἀπὸ τὴν δυτικὴν καὶ εἰς μικρὰν περιοχήν, ὅπως ἡ Ἀττική, παραλία, πεδιάς καὶ βουνὰ παρουσιάζουν διαφορετικὴν ὄψιν. Ἡ 'Ελλάς ἦτο πολὺ πρασινωτέρα κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Οἱ συγγραφεῖς ἀναφέρουν δάση, τῶν δόποιών οὕτε ἵχνος σώζεται σήμερον. Ἐπίσης οἱ ποταμοὶ εἶχαν περισσότερον νερὸν καὶ διετήρουν περισσοτέραν χλόην εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ τοὺς λειμῶνας. Ὅπηρχαν ἀφθονα δένδρα καὶ διέφεραν ἀναλόγως τοῦ τόπου καὶ τοῦ ὑψους. Εἰς τὰς πεδιάδας κατὰ μῆκος τῶν ρευμάτων ἐφύοντο αἱ λεῦκαι, τὰς δόποιας ὁ Ἡρακλῆς πρῶτος, καθὼς ἔλεγεν ὁ μῦθος, ἐφερεν εἰς τὴν 'Ελλάδα ἀπὸ τὰς βορινὰς χώρας. Ἀλλὰ τὸ χαρακτηριστικὸν δένδρον τῆς Ἑλληνικῆς ἔξοχῆς εἶναι ἡ πλάτανος. Ἡ πλουσία σκιά της τὴν κάμνει τὸ ἐκλεκτὸν δένδρον τῶν περιπάτων. Ἡ ἀγορὰ τῶν Αθηνῶν καὶ ὁ τόπος, δῆπου ἐγυμνάζοντο οἱ νέοι τῆς Σπάρτης, ἐσκιάζετο ἀπὸ πλατάνους.

Εἰς τὰ βουνὰ βασιλεύει ἡ δρῦς, ἡ ὀξιά, εἰς τὰ ὑψηλότερα μέρη ἡ ἐλάτη καὶ σχεδὸν παντοῦ ἡ πεύκη. Τὸ ἐλληνικὸν δάσος δὲν εἶναι σκοτεινὸν καὶ μυστηριῶδες, ὅπως τὰ δάση τῆς βορείου Εύρωπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Εἶναι ἡμερα καὶ φαιδρὰ μὲ τὸν βόμβον τῶν ἐντόμων καὶ μὲ τὸ ἄσμα τῶν πτηνῶν καὶ ἔμψυχώνονται ἀπὸ τὴν διαρκῆ παρουσίαν τῶν ἀνθρώπων. Οἱ ἥρωες τὰ ἐκαθάρισαν ἀπὸ τὰ ἄγρια θηρία, ἀπὸ τοὺς λέοντας καὶ τοὺς πάνθηρας, καὶ μόνον τὰ ἐπισκέπτεται ἐνίοτε ἡ ἄρκτος.

ΤΟ ΚΛΙΜΑ

Σήμερον τὸ κλῖμα τῆς 'Ελλάδος εἶναι πολὺ θερμόν. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὅταν ἡ χώρα εἶχε τὰ δάση καὶ τὰ νερά της, ἦτο πολὺ δροσερώτερον. Ἔβρεχε περισσότερον καὶ ἔχιόνιζεν εἰς μέρη, εἰς τὰ δόποια σήμερον δὲν χιονίζει. Οἱ ἀρχαῖοι ἔξυμνησαν τὴν χώραν των διὰ τὸ γλυκύ της κλῖμα.

Ἀσύγκριτον χάριν προσδίδει εἰς τὴν χώραν τὸ ἀφθονον φῶς καὶ ὁ αἰωνίως διαυγής ἀήρ. Ἐντὸς τῆς ἀτμοσφαίρας αὐτῆς τὰ πράγματα διακρίνονται ἔως τὴν τελευταίαν λεπτομέρειαν. Ο νοῦς καὶ ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ ἀνθρώπου συνηθίζουν εἰς τὴν ἀκρίβειαν, εἰς τὸ φωτεινὸν καὶ καθαρόν. Οἱ ποιηταὶ τῆς

Έλλαδος δὲν ἔπλασαν φαντάσματα καὶ σκοτεινούς ἥρωας, ὅπως οἱ ποιηταὶ τῶν βορείων λαῶν. Ἡ Ἑλληνικὴ θρησκεία δὲν γνωρίζει κανένα μαῦρον ἢ κακοποιὸν δαίμονα.

Η ΦΥΛΗ

Οἱ "Ἑλληνες ἀνήκουν εἰς τὴν ἴνδοευρωπαϊκὴν ὁμοεθνίαν καὶ εἶναι συγγενεῖς τῶν μεγαλυτέρων λαῶν τοῦ κόσμου, τῶν Ρωμαίων, τῶν Γερμανῶν, τῶν "Αγγλων, τῶν Γάλλων, τῶν Ρώσων κτλ. Ἡσαν ὅπως ἐκεῖνοι ύψηλοί, ξανθοί, μὲ γαλανὰ μάτια. Αἱ γραμμαὶ τοῦ προσώπου των ἡσαν κανονικαί, ἡ μύτη εὐθεῖα, τὸ μέτωπον πλατύ. Εἶχαν ἄφθονα μαλλιά, τὰ δόποια ἄλλοτε ἡσαν κοντὰ καὶ ἐσχημάτιζαν βοστρύχους ἐπάνω εἰς τὸ μέτωπον, ἄλλοτε μακρὰ καὶ λεῖα καὶ κατέβαιναν εἰς τοὺς ὄμοις. Τὸ σῶμα των ἡτο δυνατόν, οἱ μῆντοι βραχιόνων καὶ τῶν κνημῶν ἀνεπτυγμένοι καὶ δυνατοί. "Ολα αὔτὰ τὰ βλέπομεν εἰς τὰ ἀγάλματα καὶ εἰς τὰς εἰκόνας, τὰς δόποιας μᾶς ἀφησαν οἱ ἀρχαῖοι. Εἶχαν πνεῦμα ἔξυπνον καὶ ἐφευρετικὸν καὶ μεγάλην ἀγάπην εἰς κάθε τι ὠραῖον καὶ λεπτόν.

Ἐπειδὴ τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος δὲν ἦτο ποτὲ ὑπερβολικὰ πλούσιον, οἱ κάτοικοι ἡσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἐργάζωνται πιολύ. Ἡ ἐργασία ἔκαμε τοὺς ἀρχαίους δραστηρίους καὶ ἐπινοητικούς καὶ εἰς τὰ θαλασσινὰ ταξίδια τολμηρούς καὶ ἀποφασιστικούς. Ἡ ζωὴ εἰς τὸ ὑπαιθρον καὶ εἰς τὸν ἀνοικτὸν ἀέρα τοῦ βουνοῦ ἔπλασε τὸ σῶμα των εὐκίνητον καὶ ἀθλητικὸν καὶ ἐγέννησεν εἰς τὴν ψυχήν των τὴν ἀγάπην εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν. Τέλος τὸ ἔξαίρετον κλῖμα τοὺς ἔκαμε νὰ εἶναι εὐαίσθητοι καὶ νὰ ἀγαποῦν τὰ ὠραῖα πράγματα.

ΠΗΓΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Τὴν ἴστορίαν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων γνωρίζομεν πολὺ καλύτερα ἀπὸ τὴν ἴστορίαν τῶν Ἀνατολικῶν λαῶν, διότι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔζησαν ἀξιόλογοι ἴστορικοί, οἱ δόποιοι ἔξιστόρησαν λεπτομερῶς τὰ γεγονότα. Ἐκτὸς τῶν ἴστοριῶν μᾶς ἔμειναν πλῆθος ἄλλα συγγράμματα, ποιήματα, ρητορικοί λόγοι, ἐπιστημονικὰ ἔργα, τὰ δόποια μᾶς πληροφοροῦν διὰ τὴν ζωὴν, διὰ τὰς ἰδέας καὶ γενικῶς διὰ τὸν πολιτισμόν των.

Τὰς πληροφορίας αὔτας τὰς συμπληρώνουν αἱ ἐπιγραφαί-

Κυβερνήσεις καὶ ἴδιῶται δηλαδὴ ἔχάρατταν ἐπάνω εἰς λίθους νόμους, ψηφίσματα, συνθήκας κτλ.

Τέλος ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους "Ελληνας ἐσώθησαν μνημεῖα καὶ ἔργα τέχνης, ὅσα ἀπὸ κανένα ἄλλον λαόν, ναοί, ἀνάκτορα, τάφοι, ἀγάλματα, ἀγγεῖα, ὅπλα καὶ ἄλλα χειροτεχνήματα. Πολλὰ ἀπὸ τὰ μνημεῖα αὐτὰ μένουν ἀκόμη ὅρθια καὶ ἐπάνω ἀπὸ τὸ ἔδαφος. Πολλὰ ὅμως ἔπεσαν, ἐτάφησαν ἐντὸς τῆς γῆς καὶ ἔμειναν ἐκεῖ αἰῶνας. Ἐλλά' αἱ ἀνασκαφαὶ τὰ ἔφεραν εἰς τὸ φῶς καὶ οἱ ἀρχαιολόγοι κατώρθωσαν νὰ ἀντλήσουν ἀπ' αὐτὰ πολυτίμους πληροφορίας.

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

"Η 'Ελλὰς εἶναι μικρὰ χώρα, ἀλλ' ἔχει μεγάλην ἱστορίαν, διότι εἰς αὐτὴν ἔζησεν ἔνας ἀπὸ τοὺς σπουδαιοτάτους λαούς τῆς γῆς. Οἱ "Ελληνες ἔκαμαν τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀνωτέρου πολιτισμοῦ. Δέν γνωρίζομεν εἰς ποιὸν σημεῖον θὰ ἦτο σήμερον ὁ πολιτισμός, ἂν δὲν ὑπῆρχαν οἱ "Ελληνες. Οἱ εύρωπαῖοι σοφοὶ λέγουν ὅτι ἔγινε τότε θαῦμα εἰς τὴν 'Ελλάδα. "Ολοὶ οἱ μεγάλοι λαοὶ ὥστε ὀψευχαὶ των αὐτοὺς ἔλαβαν ὡς παράδειγμα. Διὰ τοῦτο ὅλοι οἱ ἀνεπτυγμένοι λαοὶ θεωροῦν τοὺς "Ελληνας ὡς διδασκάλους των καὶ μελετοῦν μὲν ἀγάπην τὴν ἱστορίαν των. Εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Εύρωπης διδάσκεται ἡ ἐλληνικὴ ἱστορία καὶ τὰ παιδιά γνωρίζουν πολὺ καλά τὴν ζωήν, τὰ βιβλία καὶ τὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων. Ἰδού τί γράφουν οἱ Γάλλοι εἰς τὰ βιβλία των τὰ πρωτισμένα διὰ τὸ γυμνάσιον:

Μελέτη τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας σημαίνει νὰ μάθωμεν ἀπὸ ποῦ πρέρχεται ὁ ἴδιος μας πολιτισμός. Ἀπὸ τὰ ἀριστουργήματα τῶν 'Ελλήνων ἔχουν ἐμπνευσθῆ καὶ ἐμπνέονται ἀκόμη οἱ καλλιτέχναι, οἱ σοφοὶ καὶ οἱ ρήτορές μας. Μᾶς ἔδιδασκαν τὰ εὐγενέστερα αἰσθήματα, τὴν πίστιν εἰς τὴν λογικὴν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ἀγάπην τῆς πατρίδος, τῆς ἔλευθερίας καὶ τοῦ ὀρεζίου.

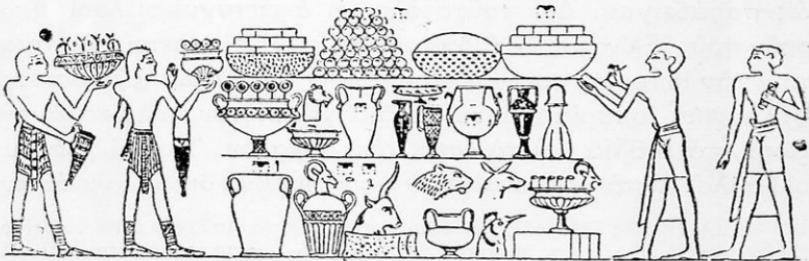

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟ·Ι·ΣΤΟΡΙΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

Η ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Τὰ βιβλία καὶ τὰ ἄλλα γραπτὰ μνημεῖα τῶν ἀρχαίων Ἑλήνων δὲν μᾶς πληροφοροῦν διὰ τὴν πολὺ παλαιάν ιστορίαν τῆς Ἑλλάδος, διότι εἶναι σχετικῶς νεώτερα. Αἱ πληροφορίαι, τὰς ὁποίας μᾶς δίνουν, φθάνουν τὸ πολὺ ἔως τὸ 1000 π.Χ. καὶ

Οι Κρῆτες εἰς τὴν Αἴγυπτον

παράστασις ἀπὸ τάφου αἰγυπτιακὸν τῶν Θηβῶν περίπου 1400 π.Χ.

Περὶ τὸ 1500 π.Χ. ὑπῆρχε ζωηρὰ ἐπικοινωνία μεταξὺ Κρήτης καὶ Αἴγυπτου. Εἰς τὴν ἀνωτέρω εἰκόνα βλέπομεν τοὺς Κρῆτας νὰ φέρουν δῶρα εἰς τὸν Φαραὼ. Διακρίνομεν καθαρὰ τοὺς Κρῆτας ἀπὸ τὴν κατασκευὴν τοῦ σώματος, τὴν ἐνδυμασίαν καὶ ἀπὸ τὰ ἀγγεῖα, τὰ ὁποῖα κρατοῦν.

ἀπὸ τότε ἀρχίζει ἡ κυρίως ιστορία διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἐποχὴ πρὸ τοῦ 1000 εἶναι οἱ προϊστορικοὶ χρόνοι τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ ᾽διοι οἱ "Ἑλληνες εἶχαν λησμονήσει τὴν παλαιοτέραν ιστορίαν των καὶ διηγοῦντο μερικούς μύθους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους

ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

20

22

24

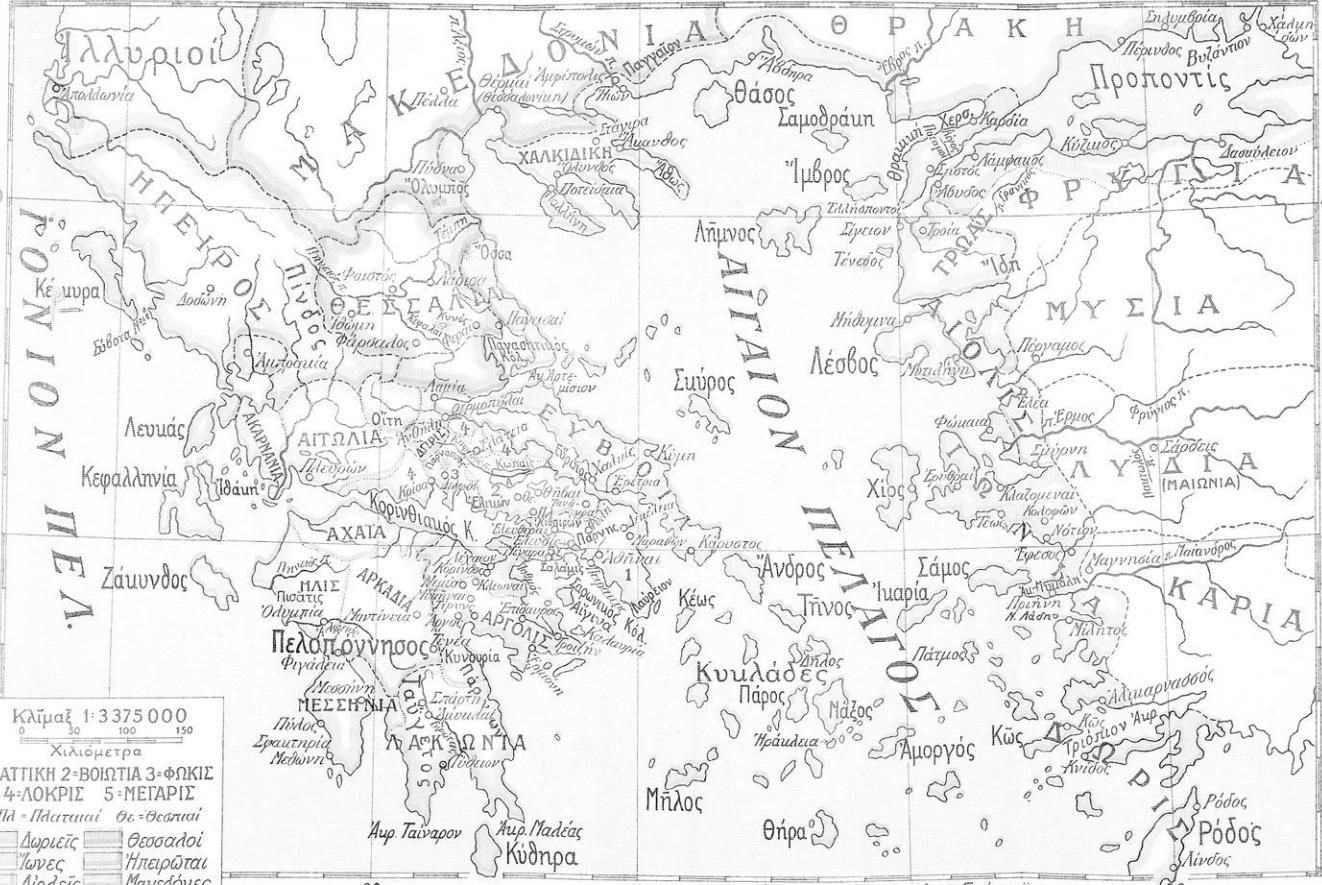
26

28

40

38

28

περιφημότεροι ήσαν ό μῦθος τοῦ Τρωικοῦ πολέμου, ή Ἀργοναυτική ἐκστρατεία κτλ. Ἐπίσης εἶχαν διατηρήσει τὴν ἀνάμνησιν ὅτι πρὸ αὐτῶν εἰς τὴν χώραν των ἔζησεν ἕνας ἄλλος λαός, οἱ Πελασγοί.

Ἄλλὰ τὰ τελευταῖα χρόνια ἔγιναν σημαντικαὶ ἀνασκαφαί, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐμάθαμεν πολλὰ διὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους τῆς Ἑλλάδος. Αἱ ἀνασκαφαὶ ἔδειξαν ὅτι ὑπῆρχαν ἀνθρώποι εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν νεολιθικὴν ἐποχήν. Ἀργότερα εἰς τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια τοῦ Αιγαίου ἔζησεν ἕνας λαὸς ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένος, τὸν ὅποιον οἱ ἀρχαιολόγοι ὀνομάζουν Αἰγαίους ἢ Κρῆτας. Τέλος περὶ τὸ 2000 π.Χ. ἦλθαν οἱ πρῶτοι Ἑλληνες, δηλαδὴ οἱ Ἀχαιοί.

ΑΙΓΑΙΟΙ ΚΑΙ ΑΙΓΑΙΑΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Εἰς πολὺ παλαιοὺς χρόνους, ἵσως ἀπὸ τὸ 4000 π.Χ., εἰς τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια τοῦ Αιγαίου ἔζησε μία φυλὴ εὐφυὴς καὶ ζωηρά, ἡ ὁποία ἀνέπτυξεν ἀξιόλογον πολιτισμὸν καὶ εἶχε πολλὰ σχέσεις μὲ τοὺς λαούς τῆς Ἀνατολῆς, τοὺς Αἴγι πτίους, τοὺς Φοίνικας καὶ Μικρασιάτας. Τὸν λαὸν αὐτὸν οἱ ιστορικοὶ τὸν ὠνόμασαν Αἰγαίους καὶ τὸν πολιτισμὸν των Αἰγαιακὸν πολιτισμόν. "Οπως συμπεραίνουν ἀπὸ τὸ κρανίον καὶ ἀπὸ τὰς τοιχογραφίας, αἱ ὁποῖαι ἐσώθησαν εἰς τὴν Κρήτην, οἱ Αἰγαῖοι δὲν εἶναι οὔτε ίνδοευρωπατεῖοι οὔτε σημεῖται, ἀλλ' ἀνήκουν εἰς ίδιαίτερον κλάδον τῆς Λευκῆς φυλῆς, ὁ ὅποιος κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους ἔζησεν εἰς τὰς χώρας τῆς Μεσογείου, καὶ διὰ τοῦτο τὸν ὀνομάζουν Μεσογειακὴν φυλήν.

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Περὶ τὸ 2000 π.Χ. κέντρον τοῦ Αιγαιακοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ἡ Κρήτη. Ἡ ἔξαιρετική της θέσις ἀσφαλίζει εἰς αὐτὴν τὴν κυριαρχίαν εἰς τὸν αἰγαιακὸν κόσμον. Ἡ Κρήτη κεῖται σχεδὸν εἰς τὸ μέσον τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου, εἰς τὸ μέσον τῆς κυανῆς θαλάσσης, ὅπως λέγει ὁ "Ομηρος. Εύρισκεται σχεδὸν εἰς ἵσην ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν Τροίαν καὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Νείλου, ἀπὸ τὸν Ἀργολικὸν κόλπον καὶ τὴν Κυρηναϊκήν, τὴν Κύπρον καὶ τὴν Σικελίαν, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν.

Θεοδωρίδου—Ιαζάρον. Ἰστορία τῆς Αρχαίας Ἑλλάδος 4

“Οταν ὁ ὄρειχαλκος ἔγινεν ἀπαραίτητος διὰ τὴν βιομηχανίαν, οἱ ἔμποροι τῆς Ἀνατολῆς ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ πλεύσουν εἰς τὰς χώρας τῆς Δύσεως, εἰς τὴν Ἀδριατικήν, εἰς τὰ παράλια τῆς

“Ο πρῆγκιψ μὲ τὰ κρίνα, χρωματισμένον ἀνάγλυφον ἀπὸ τὸ ἀνάκτορον τῆς Κνωσσοῦ— μουσεῖον Ἡρακλείου

“Ο νεαρός πρῆγκιψ προσχωρεῖ ἀνάμεσα ἀπὸ κρίνα καὶ θάμνους, τὸ στήθος ἐπίσης στολίζεται μὲ περιδέραιον ἀπὸ κρίνα. Εἰς τὴν κεφαλήν του φορεῖ στεφάνι ἀπὸ τὰ ἵδια λουλούδια καὶ στέμμα ἀπὸ μεγάλα πτερά.

Ξένοχήν ναυτικοὶ καὶ διέσχιζαν τὴν Μεσόγειον εἰς ὅλας τὰς διευθύνσεις ἐπάνω εἰς τὰ στενὰ καὶ μακρουλά πλοῖα των μὲ τὴν καμπυλωτὴν πρύμνην. Τὸν 14ον π.Χ. αἰῶνα ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου Τουτμὲσ Γ' θέλει νὰ μεταφέρῃ ξυλείαν ἀπὸ τὸ Λίβανον καὶ ἀναθέτει τοῦτο εἰς τοὺς Κρήτας καὶ ὅχι εἰς τοὺς

Γαλατίας καὶ τῆς Ἰσπανίας, διὰ νὰ προμηθευθοῦν κασσίτερον, ἐπειδὴ ἡ χώρα των δὲν παράγει τὸ μέταλλον αὐτό. Η Κρήτη τότε ἔγινε διάμεσος σταθμὸς μεταξύ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως. Οἱ Κρῆτες ἐτελειόποιόσαν τὴν τέχνην τῆς κατασκευῆς τοῦ ὄρειχαλκού καὶ ἐπροόδευσαν εἰς ὅλας τὰς τέχνας.

ΘΑΛΑΣΣΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΚΡΗΤΩΝ

“Ο αἰώνων τοῦ ὄρειχαλκού εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς ἀκμῆς τῆς Κρήτης. Οἱ Κρῆτες εἶναι ὁ πρῶτος λαός, ὁ ὅποιος ἀνέπτυξε σημαντικῶς τὴν ναυτιλίαν. Πολὺ πρὸ τῶν Φοινίκων ἦσαν οἱ κατ’

Φοίνικας, τὸ δποῖον σημαίνει ὅτι τὴν ἐποχὴν αὐτὴν οἱ Φοίνικες δὲν εἶχαν πλοῖα. Οἱ Κρῆτες εἶναι οἱ πρῶτοι ναυτικοὶ τῆς Μεσογείου καὶ διδάσκαλοι τῶν Φοινίκων καὶ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰ ναυτικά. Οἱ Φαραὼ ἀνοιξαν τὰς ἀγορὰς τῆς χώρας των εἰς τοὺς ἐπιτηδείους αύτοὺς ἔμπόρους.

Οἱ βασιλεῖς τῆς Κρήτης διωργάνωσαν πολεμικὸν στόλον καὶ ἑκυριάρχησαν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἡ Κρήτη περὶ τὸ 1600—1200 π.Χ. ἔγινε τὸ κέντρον ἰσχυροῦ ναυτικοῦ κράτους, τὸ δποῖον ἔξουσίασε τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Ἀττικῆς. Κυρίαρχοι εἰς τὴν θάλασσαν μὲ τὸν στόλον των οἱ Κρῆτες δὲν ὄχυρώνουν τὰς πόλεις. Ἀνάμνησιν τῆς δυνάμεως τῶν βασιλέων τῆς Κρήτης διετήρησαν οἱ "Ἐλληνες εἰς τοὺς μύθους τοῦ Μίνωας καὶ τοῦ Μινωταύρου. Πρωτεύουσα τοῦ κρητικοῦ κράτους ἦτο ἡ Κνῶσσός, εἰς τὸ μέσον τῆς βορείου παραλίας πλησίον τοῦ σημερινοῦ Ἡρακλείου. Ἀργότερα ἥκμασεν ἡ Φαιστός, εἰς τὸ ἀντίθετον ἄκρον τῆς νήσου, ὀνομαστὴ ἡ Φαιστός, εἰς τοὺς Ἑλληνικοὺς χρόνους, ἀπὸ τὴν ὁποίαν τὰ κυανόπρωρα καράβια ἀρμενίζουν πρὸς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὰ σπρώχνουν οἱ ἀνεμοί καὶ τὰ κύματα, ὅπως ψάλλει ὁ "Ομηρος.

"Ολα αὐτὰ τὰ ἐμάθαμεν ἀπὸ τὰς ἀνασκαφάς. Ἀπὸ τὸ 1900 ἄγγλοι σοφοί ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀρχαιολόγου "Ι βανς καὶ ἀργότερα Ἰταλοὶ ἀνεκάλυψαν εἰς τὴν Κρήτην ὄλοκληρον κόσμον ἀγνωστον ἔως τότε. Τὰ σημαντικότερα μνημεῖα εὑρέθησαν εἰς τὴν Κνωσσὸν καὶ εἰς τὴν Φαιστόν.

Κυρίαι τῆς αὐλῆς, τοιχογραφία ἀπὸ τὸ ἀνάκτερον τῆς Κνωσσοῦ, 1500 π.Χ. περίπου — μουσείον Ἡρακλείου

Η ΚΡΗΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

Τὸν πλοῦτον καὶ τὴν δύναμιν τῶν βασιλέων τῆς Κρήτης μαρτυροῦν τὰ μεγαλοπρεπῆ ἀνάκτορα, μὲ τὰ ὅποια εἶχαν κοσμήσει τὴν πρωτεύουσάν των. Ἀπὸ τὰ ἐρείπια, τὰ ὅποια ἔσωθησαν, σχηματίζομεν ἴδεαν τοῦ σχεδίου των. Τὸ κρητικὸν ἀνάκτορον εἶναι κτίριον πολυόροφον, ἔχει λεπτοὺς τοίχους, μίαν εὐρυτάτην τετράγωνον αὐλὴν εἰς τὸ μέσον, ἄλλας μικροτέρας εἰς διάφορα μέρη, στοάς, αἱ ὅποιαι ἔχουν σκοπὸν νὰ ἐμποδίζουν τὸν ἥλιον καὶ νὰ διευκολύνουν τὴν εἰσόδον εἰς τὴν θαλασσινὴν αὔραν. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἔγεννήθη εἰς θερμὴν χώραν καὶ εἶναι προσηρμοσμένον μὲ τὸ κλῖμα τοῦ τόπου. Ἀνάμνησιν τῶν πολυπλόκων αὐτῶν ἀνακτόρων τῆς Κρήτης διετήρησαν οἱ Ἑλληνες εἰς τὸν μῦθον τοῦ λαβυρίνθου καὶ τοῦ Μινωταύρου.

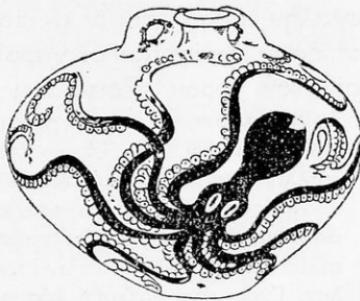
Οἱ τοῖχοι τῶν ἀνακτόρων εἶναι σκεπτασμένοι ἀπὸ τοιχογραφίας, εἰς τὰς ὅποιας οἱ καλλιτέχναι παρέστησαν μὲ μεγάλην χάριν καὶ ἐλευθέραν φαντασίαν ποιικιλῶτατα θέματα, θρησκευτικὰς τελετάς, χορούς, ἀγῶνας, σκηνὰς κυνηγίου ἢ ἀλιείας. εἴτε σκηνὰς ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς αὐλῆς. Οἱ κρῆτες τεχνῖται διακρίνονται ἵδιως εἰς τὴν παράστασιν ὑδροβίων φυτῶν καὶ ζῷων. Γενικῶς οἱ παραστάσεις τῶν ἔχουν μεγάλην κίνησιν καὶ φυσικότητα.

Ομοίας εἰκόνας βλέπομεν ἐπάνω εἰς τὰ κρητικὰ ἀγγεῖα, τὰ ὅποια παρουσιάζουν ἀξιοθαύμαστον διὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τελειότητα. Κρίνοι καὶ πάπυροι καὶ ὑδρόβια φυτὰ ἀνθίζουν μὲ τὰ ζωηρότατα χρώματά των ἐπάνω εἰς τὰ ἀγγεῖα.

Τέλος ἡ γλυπτικὴ τοῦ λίθου, ἡ ἐπεξεργασία σφραγίδοις ιθών, χρυσοκόλλητα καὶ σμαλτοκέντητα ὅπλα καὶ σκεύη ἀπὸ χρυσὸν καὶ ἀργυρὸν κοσμημένα μὲ μεγάλην φυσικότητα μαρτυροῦν πόσον ἀνεπτυγμένη ἦτο ἡ τέχνη τῆς Κρήτης κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους.

Οἱ Κρῆτες εἶχαν εἶδος γραφῆς, τὴν ὅποιαν οἱ ἀρχαιολόγοι δὲν κατώρθωσαν ἀκόμη νὰ ἀναγνώσουν. Πρὸς τὸ παρὸν τὴν χρονολογίαν τῆς κρητικῆς ἱστορίας καὶ ἄλλας πληροφορίας μανθάνομεν ἀπὸ ἐπιγραφὰς ἄλλων λαῶν, ἵδιως τῶν Αἰγυπτίων, τῶν Χιττιτῶν κ.ἄ.

Οἱ Κρῆτες, ὅπως παρουσιάζονται εἰς τὰς τοιχογραφίας

Αγγεῖα κρητικά

Εἰς τὴν ἀνωτέρω συλλογὴν βλέπομεν τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν κρητικῶν ὄγγείων. Τὸ πρῶτον ἔχει ἀκόμη σχέδια ἀπλᾶ. Τὸ δεύτερον εἶναι τοῦ ἴδιου ρυθμοῦ, ὀλλὰ μὲ σχέδια περισσότερον ἀνεπτυγμένα. Τὸ τρίτον παρουσιάζει: τὴν ἀκμὴν τῆς κοσμήσεως μὲ σύνθη καὶ φυτά. Εἰς τὸ τέταρτον βλέπομεν ζωγραφισμένον ἔνα πολύποδα. Τὸ πέμπτον εἶναι πίθος ὑψους 1.20 μ., ἐπὶ τοῦ ὅπιού εἰκονίζονται κρίνοι μὲ ἔξιπτετικὴν τέχνην. Τὸ τελευταῖον εἶναι ἔνα πολύχρωμον κομψοτέχνημα. Τὰ περισσότερα εἶναι τῆς Κνωσσοῦ καὶ εὐρίσκονται εἰς τὸ μουσεῖον Ἡρακλείου. Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς.

καὶ εἰς τὰς ἄλλας παραστάσεις, εἶναι ἀνθρωποί λεπτοί, μὲν ἀνάστημα μέτριον, μὲν μαῦρα καὶ σγουρὰ μαλλιά, μὲν ζωηρὰ καὶ δραστήρια χαρακτηριστικά. Φοροῦν ἐλαφρὰ ἐνδύματα καὶ σφίγγουν τὴν μέσην των μὲν ζώνην, ἡ δόποια δίδει περισσοτέραν εὐκινησίαν εἰς τὸ σῶμα. Ἐντύπωσιν ἴδιως προξενοῦν τὸ ἔκφραστικὸν πρόσωπον, οἱ ἀμυγδαλωτοὶ ὁφθαλμοὶ καὶ περισσότερον ἀκόμη ἡ ἐνδυμασία καὶ τὸ κτένισμα τῶν γυναικῶν, αἱ δόποιαι τοιουτορόπτως παρουσιάζουν ὅμοιότητα μὲν τὰς σημερινὰς γυναικίας. "Ολα τὰ εὔρήματα μαρτυροῦν ὅτι ἔχομεν λαὸν εὔθυμον, δὲ δόποιος εὐχαριστεῖται ἀπὸ τὴν καλὴν ζωὴν καὶ τὰ ὥραια πράγματα, τὴν ἄνετον κατοικίαν, τὴν κοσμικὴν ζωὴν, τὰς συναναστροφάς. Ἐπιδίδονται μὲν μεγάλην εὐχαρίστησιν εἰς τὰς διασκεδάσεις καὶ τοὺς χοροὺς καὶ ἡσαν περιφήμοι οἱ χοροὶ τῶν κυνωσσίων γυναικῶν. "Ἐνα τοιοῦτον χορὸν περιγράφει ὁ "Ομηρος":

Παλληκάρια καὶ πολύπροικες παρθένες χόρευαν ἑκεῖ καὶ γύριζαν πιασμένοι χέρι χέρι. Τὰ κορίτσια φοροῦσαν ἐνδύματα λινᾶ, λεπτά, τὰ παλληκάρια καλούφασμένους χιτῶνες, λαμπερούς σὰν τὸ λάδι. Ἐκεῖνες κρατοῦσαν στεφάνια λαμπρά, ἕκεīνοι χρυσᾶ μαχαίρια κρεμασμένα ἀπὸ ἀσημένια λουριά. Οἱ νέοι ἔκαμναν ἀλλοτε γύρους ἐλαφρὰ μὲν τὰ γυμνασμένα πόδια, ἀλλοτε πάλιν ἔτρεχαν γραμμῇ δὲ ἔνας πίσω ἀπὸ τὸν ἄλλον. Γύρω εἶχε μαζευθῆ κόσμος πολὺς καὶ σεριάνιζε τὸν ἀσύγκριτο χορὸν καὶ εἰς τὴν μέση ἔνας ἔξοχος μουσικὸς ἔπαιζε τὴν κιθάρα καὶ τραγουδοῦσε. Καὶ δυὸς διαλεχτοὶ στριφογύριζαν καὶ πηδοῦσαν, μόλις δὲ μουσικὸς ἄρχιζε τὸ τραγοῦδι.

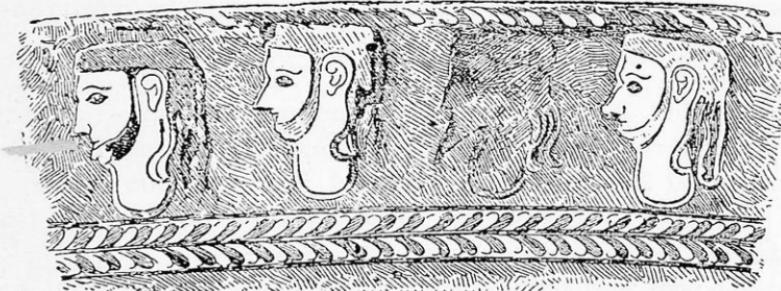
'Αλλ' ἔκεīνο, τὸ δόποιον ἀγαποῦν μὲν πάθος οἱ Κρῆτες, εἶναι οἱ ἀγῶνες καὶ αἱ σωματικαὶ ἀσκήσεις καὶ εἶναι πιθανὸν ὅτι ἀπ' αὐτοὺς οἱ "Ελληνες ἐκληρονόμησαν τὴν ἀγάπην εἰς τὴν γυμναστικήν.

ΟΙ ΑΧΑΙΟΙ

Περὶ τὸ 2000 π.Χ. ἔφθασαν οἱ πρῶτοι "Ελληνες εἰς τὴν Ἑλλάδα, δηλ. οἱ Ἀχαιοί. "Ησαν ἀπὸ τὴν πρωτοπορίαν τῆς μεγάλης μεταναστεύσεως τῶν ἵνδος ευρωπαϊκῶν λαῶν, ἡ δέ 2000 ποίᾳ ἐτάραξε τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Εὐρώπην κατὰ τοὺς χρόνους αὐτούς. Εἰς τὴν Ἀσίαν οἱ Μῆδοι καὶ Πέρσαι καταλαμβάνουν τὸ Ἰράν, οἱ ἵνδοι προχωροῦν νοτιώτερον εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ οἱ Χιττῖται κυριεύουν τὴν Βαθυλῶνα (1925). Οἱ πρόγονοι τῶν σημερινῶν Εὐρωπαίων εἰσδύουν εἰς τὰ πυκνὰ δάση τῆς Κεν-

τρικῆς Εύρωπης, οἱ πρῶτοι Λατῖνοι κατέρχονται εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ οἱ Ἀχαιοὶ φθάνουν εἰς τὴν Βαλκανικήν, προχωροῦν διαρκῶς νοτιώτερον καὶ καταλαμβάνουν τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ίνδοευρωπαϊκὴ φυλὴ κάμνει τὴν ἐμφάνισίν της εἰς τὴν ιστορίαν.

Ισχυρότεροι σωματικῶς καὶ καλύτερα ὥπλισμένοι οἱ Ἀχαιοὶ ἔκτοπίζουν εὐκόλως τοὺς ἐντοπίους καὶ κυριαρχοῦν ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν ἕως τὴν Πελοπόννησον. Εἶναι πιθανὸν ὅτι αὐτοὶ ἔφεραν πρῶτοι τὸν ἵππον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐπολέμουν μὲν πολεμικὰ ἄρματα. Εἶχαν τὴν καλὴν τύχην νὰ ἐγκατασταθοῦν ἐντὸς τῆς περιοχῆς τοῦ κρητικοῦ πολιτισμοῦ, διότι ἡ Πελο-

Τύποι Ἀχαιῶν
παράστασις ἐπὶ μυκηναϊκοῦ ἀγγείου

Εἰς τὸ ἄτεχνον αὐτὸν σχεδιογράφημα διακρίνομεν τὴν κανονικότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ τύπου. Τὸ πρόσωπον τριγυρίζεται ἀπὸ γενειάδα, τὰ μαλλιά ἀφθονα καταβαίνουν ὀπίσω ἀπὸ τὴν κεφαλήν.

πόννησος καὶ ἡ γοτιωτέρα Ἑλλὰς ἀπὸ πολλῶν ἔτῶν εύρισκοντο ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Κρήτης. Οἱ Ἀχαιοὶ ἔμαθαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς Κρήτας, ἐσυνέχισαν τὸν πολιτισμόν των καὶ εἰς πολλὰ τοὺς ἐπέρασαν. Ὁ ἀχαϊκὸς πολιτισμὸς εἶναι συνέχεια καὶ συμπλήρωσις τοῦ κρητικοῦ. ✓

ΘΑΛΑΣΣΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΑΧΑΙΩΝ

Οἱ Ἀχαιοὶ δυνατοὶ κατ’ ἀρχὰς εἰς τὴν ξηράν, δὲν ἄργησαν νὰ γίνουν ναυτικοί. Ἀπέκτησαν πολεμικὸν ναυτικὸν καὶ περὶ τὸ 1400 π.Χ. ἥλθαν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τοὺς Κρήτας. Εἰς τὴν πάλην αὐτὴν ἐπεκράτησαν οἱ Ἀχαιοί, ἐνίκησαν τὸν κρητικὸν στόλον καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Κρήτην. Τὰ ἀνάκτορα τῆς Κρήτης

φέρουν τὰ ἵχνη πυρκαιῶν καὶ βιαίας καταστροφῆς. Ἐπὸ τότε οἱ Ἀχαιοὶ κυριαρχοῦν εἰς τὸ Αἴγαϊον καὶ ἀρχίζουν ζωηροτάτην δρᾶσιν. Ἐπιχειροῦν διαρκῶς πειρατικὰς ἐπιδρομὰς καὶ ἀνησυχοῦν ἀκόμη καὶ τὰ παράλια τῆς Αἰγύπτου.

Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀρχίζει ἡ ἀποικιακὴ ἔξαπλωσις τῶν Ἀχαιῶν, δηλαδὴ ἡ ἀρχαιοτέρα ἀποικιακὴ ἔξαπλωσις τῶν Ἐλλήνων. Καταλαμβάνουν τὰς νήσους τοῦ Αἴγαίου καὶ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας (περὶ τὸ 1300), ἡ ὅποια ἀρχίζει νὰ γίνεται χώρα Ἑλληνική. Ἐπίσης κατέλαβον τὴν Κύπρον καὶ μετέδωσαν τὴν διάλεκτόν των. Τέλος διέπλευσαν τὸ Ἰόνιον πέλαγος, ἔφθασαν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐντὸς τοῦ κόλπου τοῦ Τάραντος ἔστησαν τὰς πρώτας Ἑλληνικὰς ἔγκαταστάσεις.

ΑΚΜΗ ΤΩΝ ΜΥΚΗΝΩΝ

Οἱ Ἀχαιοὶ ἰδρυσαν διάφορα κράτη. Τὸ σημαντικώτερον ἀπ’ αὐτὰ ἦτο τὸ κράτος τῶν Μυκηνῶν. Οἱ βασιλεῖς τοῦ κράτους αὐτοῦ ἔγιναν ἴσχυρότατοι καὶ ἡ πρωτεύουσά των, ἡ Τίρυνσ κατ’ ἀρχάς, κυρίως ὅμως αἱ Μυκῆναι ἀργότερα, ἀπέκτησαν μέγα ὄνομα.

Αἱ Μυκῆναι χρεωστοῦν τὴν λαμπρότητά των εἰς τὴν ἐπίκαιρον θέσιν των. Ἡ πόλις κειμένη ἐπάνω εἰς λόφον φυσικὰ ὄχυρόν, τριγυρισμένη μὲν ἴσχυρὸν τεῖχος, δεσπόζει τὴν Ἀργολικὴν πεδιάδα καὶ τὸν ἐμπορικὸν δρόμον, ὁ ὅποιος συνδέει τὸν Ἀργολικὸν κόλπον μὲν τὸν Κορινθιακόν. Οἱ ἀρχοντες τῶν Μυκηνῶν ἀσφαλεῖς εἰς τὸ φρούριόν των, ἐκμεταλλεύονται τὰ εἰσοδήματα τῆς μεγάλης πεδιάδος καὶ φορολογοῦν τοὺς ἐμπόρους, οἱ δόποιοι προτιμοῦν νὰ μεταφέρουν διὰ τῆς Ἑηρᾶς τὰ ἐμπορεύματά των μεταξὺ τοῦ Ἀργολικοῦ καὶ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. Ἐπιδίδονται συγχρόνως εἰς πειρατικὰς ἐπιδρομὰς καὶ θησαυρίζουν τοιουτορόπτως μεγάλα πλούτη εἰς τὴν πρωτεύουσάν των. Ο “Ομηρος ὄνομάζει τὰς Μυκήνας πιο λύχρυσος Μυκῆνη καὶ τὰ εύρηματα τῶν μυκηναϊκῶν τάφων ἐδικαίωσαν τὴν ὄνομασίαν αὐτὴν.

ΜΥΚΗΝΑΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Ο πολιτισμὸς τῶν Ἀχαιῶν ὡνομάσθη μυκηναϊκός, διότι τὸ σημαντικώτερον κέντρον του ἦσαν αἱ Μυκῆναι. Εἶχεν

ὅμως καὶ ἄλλας ἑστίας, εἰς τὴν Λακωνικήν, εἰς τὴν Ἀττικήν, εἰς τὴν Βοιωτίαν κ.ἄ., ὅπως μαρτυροῦν λείψανα ἀκροπόλεων καὶ θολωτῶν τάφων.

Οἱ βασιλεῖς τῶν Ἀχαιῶν ἐπειδὴ εἶναι ὀλιγώτερον ἀσφαλεῖς εἰς τὴν ἡπειρὸν παρὰ οἱ Κρῆτες εἰς τὴν νῆσον τῶν, ἐκλέγουν ὑψηλὰ καὶ ἀπρόσιτα μέρη, διὰ νὰ κτίσουν τὴν κατοικίαν τῶν, καὶ τὴν ὁχυρώνουν μὲ ἰσχυρὰ τείχη. Τὰ ἀνάκτορά των δηλαδὴ εἶναι ὁχυραὶ ἀκροπόλεις. Τὰ τείχη τῶν ἀκροπόλεων αὐτῶν εἶναι κτισμένα μὲ πελωρίους ὁγκολίθους χωρὶς ἀμμοκονίαν. Μερικοὶ ἀπὸ αὐτούς ἔχουν μῆκος 9 μ., πάχος 6 μ. καὶ ζυγίζουν 90 χιλ. ὀκάδας, ὅσον δηλαδὴ μεγάλη σιδηροδρομικὴ ἄμαξα. Οἱ "Ελληνες τῶν ἱστορικῶν χρόνων ἐπειδὴ ἔδυσκολεύοντο νὰ ἔξηγήσουν τὴν προέλευσιν τῶν ὁχυρωμάτων αὐτῶν, ὑπέθεσαν ὅτι τὸν παλαιότερον καιρὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔζησαν πελώριοι ἀνθρωποι, οἱ Κύκλωπες, οἱ ὄποιοι ἔκτισαν τὰ τείχη αὐτά. Διὰ τοῦτο τὰ ὠνόμαζαν κυκλώπεια τείχη.

Εἰς τὴν κορυφὴν τῆς ἀκροπόλεως ὑψοῦται τὸ ἀνάκτορον τοῦ ἡγεμόνος. Ἄλλὰ τὸ μυκηναϊκὸν ἀνάκτορον διαφέρει ἐντελῶς ἀπὸ τὸ κρητικόν. Εἶναι βαρὺ καὶ μονόροφον καὶ ἀποτελεῖται κυρίως ἀπὸ ἔνα μεγάλον ὄρθιογώνιον δωμάτιον, τὸ λεγόμενον μέγαρον. Τὸν τύπον αὐτὸν τῆς κατοικίας ἔφεραν μαζί των οἱ Ἀχαιοὶ ἀπὸ τὰς βορειοτέρας χώρας. Οἱ ἀρχοντες τῶν Ἀχαιῶν, τραχεῖς πολεμισταὶ κατ' ἀρχὰς, ἔγιναν μὲ τὸν καιρὸν θαυμασταὶ τοῦ κρητικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἐκόσμησαν τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἀνακτόρου τῶν μὲ τοιχογραφίας, ὅπως οἱ βασιλεῖς τῆς Κνωσσοῦ.

Ἀξιολογώτατον μνημεῖον τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων εἶναι οἱ τάφοι. Οἱ βασιλεῖς δηλαδὴ τῶν Ἀχαιῶν ἥθελησαν νὰ συνεχίσουν τὴν εύδαιμονίαν τῶν καὶ μετὰ θάνατον. Διὰ τοῦτο τοὺς ἑταρίχευαν ὅπως εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἔθεταν εἰς τὴν κεφαλὴν τῶν τὸ στέμμα, ἐσκέπαζαν τὸ πρόσωπον μὲ προσωπίδα ἀπὸ λεπτὴν πλάκα χρυσοῦ καὶ ἔθαπταν μαζὶ ὅτι ἀγαπητὸν εἶχαν εἰς τὴν ζωήν, ὅπλα χρυσᾶ πολυποίκιλτα, χρυσᾶ κοσμήματα, ἀγγεῖα, σκεύη κτλ. Κατ' ἀρχὰς κατεσκεύασαν τάφους σκαλισμένους εἰς τὸν βράχον πλησίον τοῦ ἀνακτόρου. Ἀργότερα ἔκτισαν εύρυχώρους θολωτούς τάφους,

Ἡ Πύλη τῶν λεόντων

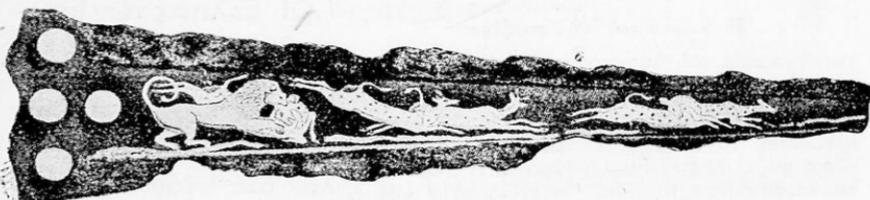
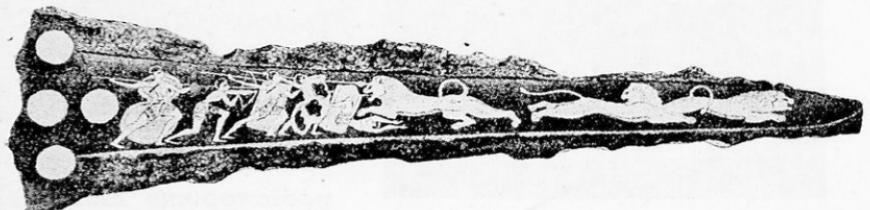
Ἡ περίφημος είσοδος τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν. Φαίνονται τὰ πελώρια τείχη. Ἡ πύλη ἔχει ὑψὸς καὶ πλάτος 3 μέτρα. Ἡ πέτρα, ἡ ὁποίᾳ τὴν σκεπάζει, ἔχει μῆκος 4 1/2 μ., ὑψὸς 1 μ. καὶ πλάτος 2 μ. Ἐπάνω ἀπὸ τὴν πύλην είναι δύο λεοντάρια σκαλισμένα εἰς τὴν πέτραν καὶ στέκονται τὸ ἔνα ἀντίκρυ εἰς τὸ ἄλλο ἀπὸ τὰ δύο μέρη ἔνδος κίονος. Λείπουν αἱ κεφαλαί των, αἱ ὅποιαι πιθανῶς ἥσαν ἀπὸ ὀρείχαλκου ἐπιχρυσωμένον.

ἐνίοτε μὲ δύο θαλάμους, εἶδος ὑπογείων πυραμίδων. Αἱ ὄψεις ἐκοιμήθησαν οἱ βασιλεῖς τῶν Ἀχαιῶν ἥσυχοι εἰς τοὺς τάφους των εἰς τὸ μέσον τοῦ πολυτελοῦς θησαυροῦ των, ἕως ὅτου ἡ σκαπάνη τοῦ Σλῆμαν ἐτάραξε τὸν ὑπνον των.

Σχέδιον μυκηναϊκοῦ μεγάρου

Ἡ μυκηναϊκὴ κατοικία ἀποτελεῖται ἀπὸ ἔνα στενόμακρον δωμάτιον, τοῦ ὅποιου ἡ στέγη καὶ οἱ δύο πλάγιοι τοῖχοι ἐκτείνονται ἐμπρὸς καὶ σχηματίζουν στοάν, ἣ ὅποια στηρίζεται εἰς δύο στύλους. Αὐτὴ εἶναι ἡ αἴθονσα, δηλαδὴ τὸ φωτεινὸν μέρος τῆς οἰκίας. Ἀπὸ ἑδῶ εἰσέρχεται κοσνεῖς εἰς τὸ κύριον δωμάτιον, τὸ μέγαρον, τὸ ὅπειον στηρίζεται εἰς τέσσαρας στύλους καὶ ἔχει εἰς τὸ μέσον τὴν ἑστίαν. Εἰς τὴν στέγην καὶ ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἑστίαν ἥτο μία τρύπα, ἀπὸ τὴν ὅποιαν ἔβγαινεν ὁ καπνός. Τὸ μέγαρον δὲν ἔχει παράθυρα καὶ φωτίζεται ἀπὸ τὴν θύραν καὶ ἀπὸ τὸ ἄνοιγμα τῆς στέγης. Εἶναι οἰκοδόμημα τῶν ψυχρῶν κλιμάτων, τοῦ ὅποιου τὸν τύπον ἔφεραν οἱ Ἀχαιοὶ καθὼς καὶ τὴν ἐνδυμασίαν των ἀπὸ τὴν βορινὴν πατρίδα... .” “Ἐχει δίμως μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν ιστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, διότι ἀπ’ αὐτὸν ἀνεπτύχθη τὸ σχέδιον τοῦ Ἑλληνικοῦ ναοῦ.

Μυκηναϊκὰ ἐγχειρίδια
ἀρχαιολογικὸν μουσείον Ἀθηνῶν

Εύρέθησαν εἰς τοὺς τάφους τῶν Μυκηνῶν. Εἶναι ἀπὸ ὀρείχαλκον μὲ σκαλίσματα ἀπὸ χρυσὸν καὶ ἀργυρὸν. Εἰς τὴν μίαν δψιν εἰκονίζονται νέοι ὠπλισμένοι ποὺ κυνηγοῦν λεοντάρια, εἰς τὴν ἄλλην ἔνα λεοντάρι κυνηγεῖ ζαρκάδια. Αἱ ταραστάσεις κάμνουν ἐντύπωσιν μὲ τὴν ζωηρότητά των.

"Ο γερμανὸς ἀρχαιολόγος Σλῆμαν εἶναι ὁ πρῶτος, ὁ ὅποιος εἶχε τὴν ἔμπνευσιν νὰ σκάψῃ ὀνομαστὰς τοποθεσίας τοῦ πα-

λαιοτέρου πολιτισμοῦ τῆς 'Ελλάδος. Κατ' ἀρχὰς ἦτο ἔμπορος, ἀλλ' εἶχε διαβάσει μὲ ἀγάπην τὸν "Ομηρον καὶ ἡθέλησε νὰ εὕρῃ τὰ ἔχνη τῶν ὁμηρικῶν ἥρωών. Τὸ 1876 ἔκαμεν ἀνασκαφὰς εἰς τὴν ἀκρόπολιν τῶν Μυκηνῶν καὶ ἀνεκάλυψε παλαιοτάτους τάφους, γεμάτους ἀπὸ ἀντικείμενα μεγάλης ἀρχαιολογικῆς ἀξίας. Ο Σλῆμαν ἀνεκάλυψεν ἐπίσης σπουδαῖα εύρήματα εἰς τὴν Τροίαν. Τοιουτορόπως ἔδωσε τὴν πρώτην ὠθησιν εἰς τὰς ἀνασκαφάς, αἱ ὅποιαι ἔφεραν εἰς τὸ φῶς τὴν προϊστορικὴν 'Ελλάδα.

'Η κυρία μὲ τὴν πυξίδα
τοιχογραφία τοῦ ἀνακτόρου τῆς Τίρυνθος, ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον' Αθηνῶν

'Απὸ τὰς μεγάλας παραστάσεις, αἱ ὅποιαι ἐστόλιζαν τοὺς τοίχους τοῦ ἀνακτόρου. 'Η κηνῶν Διηγοῦντο πολικυρία φορεῖ τὰ ἐπίσημα ἐνδύματά της καὶ κρατεῖ ἐλεφαντίνην πυξίδα. 'Η ἐνδυμασία καὶ ἡ στάσις της ἐνθυμίζουν κυρίας τῆς ἐποχῆς μας. Τὰ ζωηρὰ χρώματα ἔδιδαν ἔξοιρετικὴν κίνησιν εἰς τὸ πρωτότυπον.'

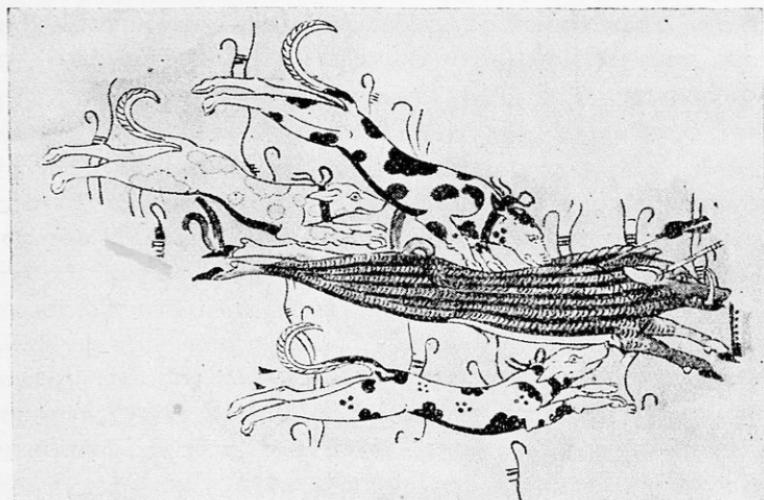
μνων εἶναι ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας κατὰ τῆς Τροίας καὶ γενικῶς μὲ τοὺς χρόνους αὐτοὺς συνδέονται οἱ κυριώτεροι μῦθοι τῶν 'Ελλήνων.

Οἱ "Ελληνες τῶν Ἰστορικῶν χρόνων δὲν ἔλλησμόνησαν δλωσδιόλου τὴν δόξαν τῶν Μυκηνῶν διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν δύναμιν τῶν βασιλέων. 'Ο βασιλεὺς τῶν Μυκηνῶν 'Αγαμέ-

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΔΩΡΙΕΩΝ

Αϊφνης όμως ἐπῆλθε τρομερὰ καταστροφή. Περὶ τὸ 1100 ήρχισαν νὰ καταβαίνουν εἰς τὴν Ἑλλάδα οἱ Δωριεῖς. Δυνατώτεροι σωματικῶς καὶ ὥπλισμένοι μὲ σιδηρᾶ ὄπλα, **1100** ἐνίκησαν τοὺς Ἀχαιούς, ἐκυρίευσαν τὰς ὁχυρὰς ἀκροπόλεις, ἐφόνευσαν τοὺς βασιλεῖς καὶ διήρπασαν τοὺς θησαυρούς των.

Οἱ Δωριεῖς ὑπέταξαν τὴν Θεσσαλίαν, ἐπροχώρησαν εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ ἐπέρασαν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐκυρίευσαν

Κυνῆγι ἀγριοχοίρου

τοιχογραφία Τίρυνθος, ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον Ἀθηνῶν

τὴν Κόρινθον, τὸ Ἀργος, τὴν Λακωνικήν, τὴν Μεσσηνίαν κτλ. Εἰς τὴν Λακωνικήν ἐγκατεστάθη ἡ ἴσχυροτάτη δωρικὴ φυλή, οἱ Λάκωνες ἢ Σπαρτιάται, οἱ ὅποιοι ἔγιναν ὀνομαστοὶ εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους.

Ἡ δρμητικὴ αὐτὴ ἐπιδρομὴ ἀνεστάτωσε τὴν Ἑλλάδα. Ὁ μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς κατεστράφη. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς κατοίκους ἐγκατέλειψαν τὴν χώραν καὶ ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς νέας ἀναστατώσεις. Αἱ νῆσοι ἦσαν ἀνήσυχοι, αἱ γῆπειροι ἐπίσης, λέγει μία ἐπιγρ̄φὴ τοῦ

Φαραώ Ραμσῆ Γ'. Τὸ κύριον ρεῦμα τῶν φυγάδων διησθύνθη πρὸς τα παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, τὰ ὅποια ἀπὸ ἐτῶν κατεῖχαν οἱ Ἀχαιοί. "Οσοι ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς κατοίκους ἔμειναν εἰς τὰς κατακτηθείσας ἀπὸ τοὺς Δωριεῖς χώρας ἔγιναν δούλοι ἀρικοί, εἴτε εἴλωτες ὅπως τοὺς ἔλεγαν εἰς τὴν Σπάρτην.

Οἱ μεταγενέστεροι Ἑλληνες διετήρησαν ζωηρὰν ἀνάμνησιν τῆς δωρικῆς μεταναστεύσεως. Αἱ λεπτομέρειαι ὅμως τῶν γεγονότων ἐλησμονήθησαν καὶ οἱ Δωριεῖς ἔπλασσαν τὴν παράδοσιν ὅτι ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Δωριέων ἦτο ἐπιστροφὴ εἴτε καθόδος, ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι, τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἡρακλέους, τοὺς ὅποιους εἶχεν ἐκδιώξει ὁ Εύρυσθεὺς ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον. ✓

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

ΟΙ ΟΜΗΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ (9ος καὶ 8ος π.Χ. αἰών)

Η ΕΛΛΑΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΔΩΡΙΚΗΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΙΝ

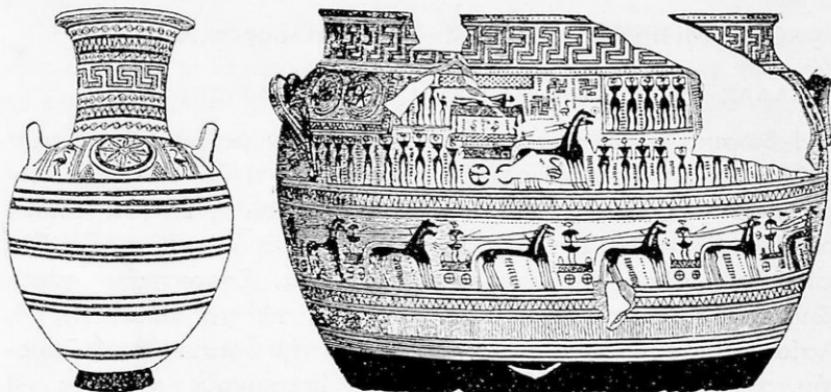
‘Η δωρικὴ μετανάστευσις ἔφερε μεγάλην μεταβολὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα. ‘Η χώρα ἡλλάζει κυριάρχους, διότι οἱ Δωριεῖς ἐπεκράτησαν σχεδὸν εἰς ὅλα τὰ μέρη. Θεσσαλία, Στερεά Ἑλλὰς καὶ Πελοπόννησος ἔγιναν δωρικαί. Μόνον ἡ Ἀττικὴ καὶ ἡ Εύβοια δὲν ὑπέκυψαν εἰς τοὺς κατακτητάς. Σημαντικὸν μέρος τῶν παλαιῶν κατοίκων κατέφυγεν εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Τοιουτορόπτως ἡ Ἑλλὰς ἔλαβε τὴν ὁριστικήν της μορφὴν, τὴν ὅποιαν βλέπομεν εἰς τοὺς ἴστορικοὺς χρόνους. Αἱ διάφοροι φυλαὶ ἔγκατεστάθησαν ὁριστικῶς καὶ ἥρχισαν νὰ διαμορφώνωνται τὰ κράτη.

‘Αλλ’ ὁ κρητομυκηναϊκὸς πολιτισμὸς ἐδέχθη δυνατὸν κτύπημα, ἡ πρόοδος τῆς χώρας ἐσταμάτησε καὶ ἡ τέχνη ὡπισθοδρόμησεν. Ἀντὶ τῶν κομψῶν κρητομυκηναϊκῶν ἀγγείων μὲ τὰς φυσικωτάτας παραστάσεις ἔχομεν τώρα μεγάλα χονδροειδῆ ἀγγεῖα, τὰ ὅποια φέρουν ὡς κοσμήματα ἀπλᾶ γεωμετρικὰ σχέδια (γραμμάτις, κύκλους κτλ.) ἢ παραστάσεις πολὺ ἀτέχνους. Ἐν τούτοις ὁ ἀχαϊκὸς πολιτισμὸς δὲν κατεστράφη τελείως, διότι διετηρήθη εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, ὅπου κατέφυγαν οἱ Ἀχαιοί. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα ἔμειναν ἀρκετὰ στοιχεῖα, ὡστε νὰ χρησιμεύσουν ὡς ἀφορμὴ διὰ τὴν ἀνογέννησιν τοῦ μεταγενεστέρου ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

‘Η κυριαρχία ὅμιως τῆς θαλάσσης ἔφυγεν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων καὶ περιῆλθεν εἰς τοὺς Φοίνικας. Διὰ τοῦτο οἱ Ἑλληνες ἀργότερα ἐνόμισαν ὅτι οἱ Φοίνικες ἦσαν οἱ πρῶτοι ναυτικοὶ τῆς Μεσογείου καὶ ὅ,τι ἥλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ θαλάσσης ἦτο φοινικιόν.

Μετὰ τὴν δωρικὴν μετανάστευσιν ἐπὶ δύο ἥως τρεῖς σἰῶνας ἡ Ἑλλὰς εἶναι χώρα γεωργική. Ἐχει δύο κοινωνικὰς τάξεις

μόνον, όπως αἱ χῶραι τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ἡ οἰκονομική της ζωὴ εὐρίσκεται εἰς πρωτόγονον κατάστασιν. Δὲν ἔχει τεχνίτας, δὲν ἔχει ἀνεπτυγμένη βιομηχανίαν, ἐμπόριον, σημαντικὴν ναυτιλίαν οὔτε μεγάλας πόλεις. Τούς δύο πρώτους αἰῶνας τῆς Ἑλληνικῆς ιστορίας μετὰ τὴν δωρικὴν μετανάστευσιν, δη-

Γεωμετρικὸν ἄγγειον

Παρίσιοι, Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη

Φαίνεται πολὺ καθαρὰ ἡ μεγάλη διαφορὰ ἀπὸ τὰ κρητικὰ ἄγγεια. Τὸ ἄγγειον ἀριστερὰ ἔχει ὡς κοσμήματα πολὺ ἀπλᾶς γραμμάς καὶ κάποια κάτιτον σχέδια κάπως πιο λυπλοκώτερα ἢ πτηνὰ πολὺ ἀτεχνά. Δεξιὰ ἔνια ἀπὸ τὰ ἄγγεια, τὰ ὅποια εὑρέθησαν εἰς τὸ Δίπυλον. Καὶ εἰς τὰ ἄγγεια τοῦ Διπύλου τὰ σχέδια ἔνια πάλιν ἀπλᾶ γεωμετρικά, ἀλλὰ μεταξύ αὐτῶν βλέπομεν ἴχνογραφήματα ἀδέξια, πού θέλουν νὰ παραστήσουν σκηνὰς ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ζωὴν. Εἰς τὸ ἀνωτέρω ἄγγειον παριστάνεται κηδεία. Εἰς τὸ μέσον βλέπομεν ἔνα ἀμάξι μὲ δύο ἀλογά καὶ ἐπάνω τὸν νεκρόν. Οἱ ἀνθρώποι πού συνοδεύουν τὴν κηδείαν ἔχουν σηκωμένα τὰ χέρια καὶ κρατοῦν τὸ κεφάλι, τὸ ὄποιον σημαίνει διὰ κλαίσιν. 'Ο τεχνίτης ἔγειμισε τὰ κενὰ μὲ διάφορα σχέδια καὶ πουλιά.

Ἄγγειον Διπύλου

Αθηναὶ, ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον

λαδὴ τὸν 9ον καὶ τὸν 8ον π.Χ. αἰῶνα, δύο μάζουν 'Ο μηρικούς χρόνους, διότι τὰς πληροφορίας μας διὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀντλοῦμεν ἀπὸ τὰ ὅμηρικὰ ποιήματα.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΙΣ ΤΗΝ Μ. ΑΣΙΑΝ

'Η ἀκμαιοτέρα καὶ ἡ πλέον ἀνεπτυγμένη χώρα τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὴν δωρικὴν μετανάστευσιν εἶναι ἡ Μ. Ἀσία. 'Εκεῖ κατέφυγαν οἱ ἀπόγονοι τῶν Ἀχαιῶν καί, ἐπειδὴ ἐγκατεστάθησαν εἰς χώραν εὔφορον καὶ εἰς κλῖμα πολὺ καλόν, ἐξηκολούθησαν νὰ προοδεύουν. 'Ησαν ἐκτὸς τούτου πλησιέστερον εἰς τοὺς παλαιοὺς ἀνεπτυγμένους λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, τοὺς

Φοίνικας, τούς Αἰγυπτίους, τούς Χαλδαίους. Τούς ἐγνώρισαν καλύτερα καὶ ἔμαθαν ἀπ' αὐτούς πολλὰ χρήσιμα πράγματα.

Οἱ Ἑλληνες τῆς Μ. Ἀσίας ἔξηκοι λούθησαν νὰ ζοῦν ὅπως εἰς τὴν παλαιὰν πατρίδα των. Ἡσαν κυρίως γεωργοὶ καὶ εἶχαν εἰς τὴν ἀρχὴν βασιλεῖς, οἱ ὄποιοι ἐκυβέρνησαν τὸ κράτος μαζὶ μὲ τοὺς εὔγενεῖς. Ἐκτιζαν ἀνάκτορα ὅμοια μὲ τὰ μυκηναϊκά, κατεγίνοντο εἰς τὰ πολεμικά, ἐθεώρουν τὴν πολεμικὴν ἀνδρείαν ὡς τὸ μεγαλύτερον προτέρημα, ἥσαν εὕθυμοι καὶ γεμάτοι διάθεσιν καὶ ὁρμήν.

Ἀργότερα οἱ μικρασιάται Ἑλληνες ἤρχισαν νὰ ἐπιδίδωνται εἰς τὴν ναυτιλίαν. Κατ' ἀρχὰς εἶχαν πλοῖα ἀτελῆ καὶ συνήντησαν πολλὰς δυσκολίας. Σιγὰ σιγὰ ὅμως ἐτελειοποίησαν τὴν ναυτικὴν τέχνην καὶ ἔπλεαν διαρκῶς μακρύτερα. Δὲν τοὺς ἐτρόμαζαν πλέον τὰ παραμύθια, τὰ ὄποια διηγοῦντο διὰ τὰς μακρινὰς θαλάσσας καὶ διὰ τὰ τέρατα, τὰ ὄποια καταστρέφουν τὰ πλοῖα καὶ ἀρπάζουν τοὺς ἀνθρώπους. Οἱ Ἑλληνες τῆς Μ. Ἀσίας ἔγιναν σπουδαῖοι ναυτικοὶ καὶ ἤρχισαν νὰ συναγωνίζωνται τοὺς Φοίνικας.

Οἱ ἄποικοι δὲν ἐλησμόνησαν τὴν παλαιάν των πατρίδα. Ἡξευραν ὅτι οἱ πρόγονοί των εἶχαν ζήσει εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ οἱ βασιλεῖς των ἥσαν ὑπερήφανοι, διότι κατάγονται ἀπὸ τὰς βασιλικὰς οἰκογενείας τῶν ἡρωικῶν χρόνων, ἀπὸ τὸν Θησέα, τὸν Ἀγαμέμινονα, τὸν Ἀχιλλέα καὶ τοὺς ἄλλους ἡρωας τοῦ Τρωικοῦ πολέμου, καὶ διηγοῦντο πολλοὺς μύθους διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὰ κατορθώματα τῶν προγόνων των. Εἰς τὰ συμπόσια καὶ εἰς τὰς διασκεδάσεις των οἱ μουσικοί, τούς ὄποιούς ὠνόμαζαν ἀοιδούς, ἐψαλλαν τὰ κατορθώματα καὶ τὰ παθήματα τῶν μυθικῶν ἔκείνων ἡρώων, διότι ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα των ἥτο τιμὴ καὶ δόξα διὰ τοὺς ἀπογόνους.

ΤΑ ΟΜΗΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Ἄπ' αὐτούς τοὺς χρόνους σώζονται δύο σπουδαῖα ποιήματα, ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσσεια, τὰ ὄποια ἔκαμεν ὁ ποιητὴς **Ομηρος**. Πότε ἔζησε καὶ τί ἥτο ὁ Ὀμηρος δὲν γνωρίζομεν. Οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγαν ὅτι ἐγεννήθη εἰς τὴν Σμύρνην ἢ τὴν Χίον καὶ ὑπέθεταν ὅτι ἔζησε τὸν 9ον ἢ τὸν 8ον αἰῶνα. Ἄλλα τὰ ποιήματά του εἶναι τόσον ὡραῖα, ὡστε ἀποροῦμεν πῶς ἡ ποιητικὴ τέχνη εἶχε φθάσει τότε εἰς τόσην τελειότητα.

Θεοδωρίδον—Λαζάρον. *Ιστορία τῆς Αρχαίας Ἑλλάδος*
Ψηφιοποιηθήκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἡ Ἰλιάς μᾶς διηγεῖται τὸν Τρωικὸν πόλεμον. Ἀρχίζει ἀπὸ τὸ σημεῖον, ὅπου ὁ Ἀχιλλεὺς φιλονεικεῖ μὲ τὸν Ἀγαμέμνονα, ἀποσύρεται εἰς τὴν σκηνήν του καὶ δὲν λαμβάνει μέρος εἰς τὸν πόλεμον. Ἄλλα μὲ τὸ κεντρικὸν αὐτὸ ἐπεισόδιον πλέκονται πολλαὶ ἄλλαι διηγήσεις.

“Ομήρος, ἀρχοίσα προτομὴ
Ο ποιητῆς τῆς Ἰλιάδος καὶ
τῆς Οδύσσειας ὅπως τὸν ἔφαν-
τάζοντο εἰς Ἑλληνες ἀργότερα.

Τὰ ποιήματα τοῦ ‘Ομήρου είναι τὰ ἀρχαιότερα Ἑλληνικὰ λογοτεχνήματα, ἀπὸ ὅσα ἐσώθησαν. Ἐχουν μεγάλην ποιητικὴν ἀξίαν καὶ γενικῶς είναι ἀπὸ τὰ θαυμασιώτερα δημιουργήματα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, εἰς τὰ ὅποια μὲ πρωτοφανῆ παρατηρητικότητα καὶ ἔξαιρετικὴν ζωηρότητα περιγράφονται οἱ ἀνθρωποι καὶ τὰ ἡθη τῶν μακρινῶν ἐκείνων χρόνων.

Η ΖΩΗ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΟΜΗΡΙΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

Τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα είναι μυθικαὶ διηγήσεις, αἱ ὅποιαι δὲν ἔχουν ἀμεσον σχέσιν μὲ ιστορικὰ γεγονότα. Ἄλλ’ αἱ ζωηραὶ καὶ λεπτομερεῖς περιγραφαὶ ἀναπαριστάνουν τὴν ζωὴν καὶ τὰ ἡθη τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς τοῦ ποιητοῦ.

Εἰς τὴν Ἰλιάδα οἱ “Ἑλληνες μᾶς ἐμφανίζονται ὡς νέοι καὶ γεμάτοι ὄρμήν. Ἀγαποῦν τὴν ζωὴν, λατρεύουν τὰ ὥρατα πράγματα καὶ θυσιάζονται διὰ τὴν τιμὴν. Είναι ὅμως ἀκόμη τραχεῖς καὶ δὲν ἡμποροῦν νὰ ἔξουσιάσουν τὰ πάθη των. Ὁ Ἀχιλλεὺς π.χ. ἀφίνει ἀταφον τὸν ἔχθρόν του “Ἐκτορα, διὰ νὰ τὸν ἔξευτελίσῃ περισσότερον. Εἰς τὴν Οδύσσειαν οἱ ἀνθρωποι ἔγιναν ἡμερώτεροι. Γνωρίζουν πολὺ περισσότερα πράγματα.

ἀπὸ τοὺς ἥρωας τοῦ Τρωικοῦ πολέμου. Τὰ πάθη των δὲν εἶναι τόσον βίαια, ἡ ζωὴ καὶ οἱ τρόποι των εἶναι λεπτότεροι.

‘Η ὁμηρικὴ κοινωνία δὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν γεωργικὴν κοινωνίαν, τὴν ὁποίαν συναντῶμεν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἴστορίας ὅλων τῶν λαῶν. ’Εχει δύο κοινωνικὰς τάξεις, τοὺς εὐγενεῖς γαιοκτήμονας, τοὺς λεγομένους ἀρίστους, καὶ τὸν λαόν, δηλαδὴ τοὺς δουλοπαροίκους γεωργούς. ‘Η κτηνοτροφία καὶ ἡ γεωργία εἶναι τὰ κύρια μέσα τῆς ζωῆς. ‘Η τέχνη εἶναι δλίγον ἀνταγωνιστή. ’Ο, τι ἔκαστος χρειάζεται, ἐνδύματα, κατοικίαν, ὄπλα, κατασκευάζει εἰς τὸ κτῆμα του.

‘Ολα τὰ ἑλληνικὰ κράτη κατὰ τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους ἔχουν κληρονομικούς βασιλεῖς (πατρικαὶ βασιλεῖαι). ’Αλλ’ ἡ ἔξουσία των ἔχει περιορισθῆ πολὺ ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἐνίστεται ἵσην δύναμιν μὲ τὸν βασιλέα καὶ εἰς πολλὰ μέρη μάλιστα καὶ τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως.

Τὴν χώραν κυβερνοῦν ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ εὐγενεῖς, οἱ ὁποῖοι καταγίνονται εἰς τὰ πολεμικά, καὶ ἡ πολεμικὴ ἀνδρεία θεωρεῖται ἡ μεγαλυτέρα ἀρετή. Κατέρχονται εἰς τὸν πόλεμον βαρέως ὠπλισμένοι καὶ ἔξακολουθοῦν νὰ πολεμοῦν μὲ ἄρματα ὅπως οἱ Ἀχαιοί. ’Αλλὰ τὰ δρειχάλκινα ὄπλα ἀντικατεστάθησαν ἀπὸ τὰ σιδηρᾶ. Οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ εὐγενεῖς κατασκευάζουν ἀνέτους κατοικίας, αἱ ὁποῖαι ἐνθυμίζουν τὰ μέγαρα τῶν Μυκηνῶν καὶ τῆς Τίρυνθος.

‘Ο Ἀχιλλεύς, ἀπὸ ἐρυθρόμορφου ἀγγείον τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος.

‘Η παλαιοτάτη αύτὴ ἐποχὴ ἔχαρισεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ δύο ποιήματα τοῦ Ὁμήρου, τὰ δόποια ἔλαβαν σπουδαιοτάτην θέσιν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ εἶχαν μεγάλην ἐπιρροὴν εἰς τὴν ἀνάπτυξίν του. Οἱ ποιηταὶ καὶ λο-

‘Ο πολεμιστὴς ἀποχαιρετᾷ τὴν γυναικα του, ἀπὸ ἔνα εἰκονογραφημένον ἄγγειον τοῦ Δούριδος (Βιέννη)

‘Η σκηνὴ παριστάνει ἔνα ὁμηρικὸν πολεμιστὴν, ὁ δόποιος εἶναι ἔτοιμος ν ἀναχωρήση διὰ τὸν πόλεμον. ‘Η γυναικα του ἀπὸ ἔνα μικρὸν ἄγγειον ποὺ κρατεῖ χύνει κρασὶ εἰς τὴν γῆν, κάμνει δηλαδὴ σπονδήν.

γογράφοι ἔθεώρησαν τὸν “Ομηρον πρότυπον, οἱ γλύπται καὶ οἱ ζωγράφοι αὐτὸν εἶχαν ἀκένωτον πηγὴν ἐμπνεύσεως. ‘Ἄλλὰ καὶ ἡ θρησκεία καὶ ὁ κόσμος τῶν θεῶν καὶ ἡρώων ἔλαβαν ἀπὸ τὸν “Ομηρον τὴν δριστικήν των διαμόρφωσιν.

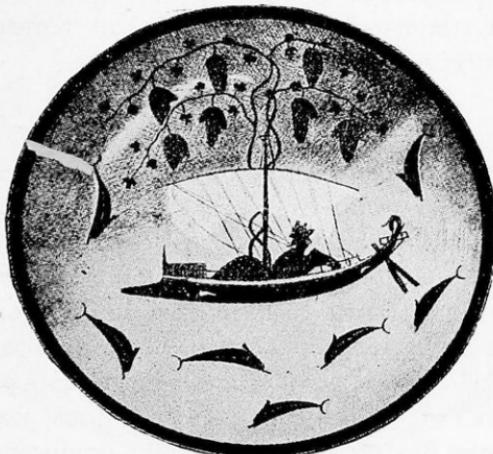

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΠΟΙΚΙΩΝ

ΘΑΛΑΣΣΟΠΛΟΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Εἰς τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα βλέπομεν ὅτι οἱ εὐγενεῖς τῶν Ἑλλήνων δὲν εἶναι μόνον γαιοκτήμονες, ἀλλὰ συγχρόνως πολεμισταί, πειραταὶ καὶ ἔμποροι. Δεικνύουν ἀγάπην εἰς τὰ θαλασσινὰ ταξίδια καὶ τὰς περιπετείας. Ἡ ὄρμὴ πρὸς τὴν

‘Ο Διόνυσος ταξίδεύει, ἀπὸ ἓνα εἰκονογραφημένον ἀγγείον τοῦ Ἐξηκία τοῦ 540 π. Χ. περίπου — Μόναχον, παλαιὰ πινακοθήκη. Ἡ ἀγάπη εἰς τὰ ταξίδια ἔκαμε τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας νὰ φαντασθοῦν δῆτι καὶ οἱ θεοὶ των ταξιδεύουν διαρκῶς. Ἡ χαριτωμένη αὐτὴ παράστασις μᾶς δίδει μίαν διέαν διὰ τὰ καράβια, μὲ τὰ ὅποια διέσχισαν οἱ Ἑλληνες τὴν Μεσόγειον, διὰ νὰ ζητήσουν χώρας πρὸς ἀποικισμόν.

Θάλασσαν αὔξάνει διαρκῶς καὶ οἱ “Ἑλληνες κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 7ου καὶ 6ου αἰῶνος γίνονται ἀξιολογώτατοι ναυτικοί.

‘Αντιπάλους εἰς τὴν θάλασσαν ἔχουν τοὺς Φοίνικας. Ἄλλ’ ἐνῶ οἱ Φοίνικες εἶναι κυρίως πονηροὶ ἔμποροι, ταξιδεύουν διὰ τὸ κέρδος μόνον καὶ ἀποκρύπτουν ἐπιμελῶς τοὺς δρόμους καὶ τὰς χώρας, τὰς ὅποιας ἀνακαλύπτουν, οἱ “Ἑλληνες

συνδυάζουν τὸ κέρδος μὲ τὴν περιέργειαν καὶ τὴν φιλομάθειαν καὶ διηγοῦνται περισσότερα ἀπὸ ὅσα εἶδαν. Διὰ τοῦτο αὐτοὶ εἰναι κυρίως οἱ πρῶτοι ἔξερεύνηται τῆς ἀρχαιότητος. Δὲν ἔμεινε γωνία τῆς Μεσογείου ἢ πτυχὴ τῆς παραλίας, τὴν ὁποίαν δὲν ἔξηρεύνησαν κοινῇ δὲν διεφώτισαν. Τὸ σκότος τοῦ μυστηρίου διασκορπίζεται, τὰ θαλάσσια τέρατα, ἡ Σκύλλα, ἡ Χάρυβδις, αἱ "Ἄρπυιαι κρημνίζονται ἀπὸ τοὺς βράχους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους παρεμόνευαν τὰ εὔθραυστα σκάφη τῶν πρώτων θαλασσοπόρων.

Εἰς τὸν συναγωνισμὸν μὲ τοὺς Φοίνικας ἐπικρατοῦν οἱ "Ἐλληνες. Τότε γίνεται κάτι ἀξιοθαύμαστον. Οἱ "Ἐλληνες κινοῦνται πρὸς τὸ ἔξωτερικόν. "Ολοι ἔχουν τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ταξιδεύσουν, νὰ γνωρίσουν ξένας χώρας, νὰ πλουτήσουν ἀπὸ τολμηρὰς ἐπιχειρήσεις ἢ νὰ εὕρουν ἄλλον τόπον πλουσιώτερον καὶ εύτυχέστερον διὰ νὰ ζήσουν.

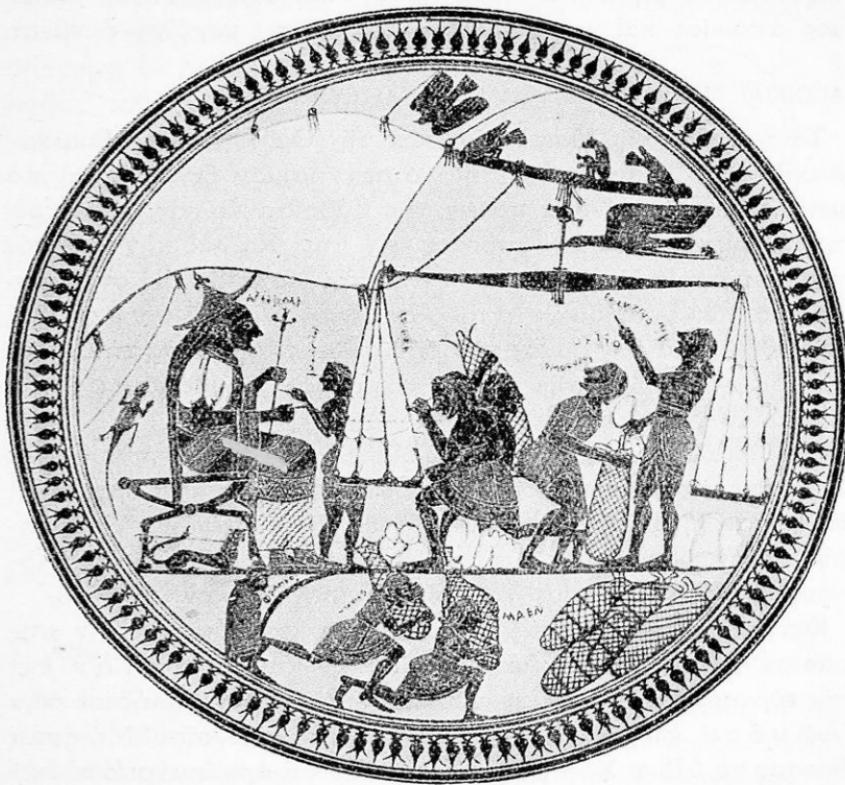
ΑΙ ΑΠΟΙΚΙΑΙ

Οἱ "Ἐλληνες εἰναι ὁ μεγαλύτερος ἀποικιακὸς λαὸς τῆς ἀρχαιότητος. Ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἕως τὸ Γιβραλτάρ ἔγέμισαν τὰς παραλίας μὲ τὰς ἀποικίας των.

Αἵτια τοῦ ἀποικισμοῦ εἰναι πρῶτον ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἡ ἀνεπάρκεια τῆς γῆς καὶ συγχρόνως αἱ πολιτικαὶ ταραχαί. Ὁ ἱστορικὸς Θουκυδίδης γράφει συντόμως: οἱ ἐκ τῶν στάσεων ἐκπίπτοντες ἔκτιζον τὰς ἀποικίας. Οἱ "Ἐλληνες μετέβησαν κατ' ἀρχὰς εἰς τὰς ξένας χώρας διὰ νὰ ἔγκατασταθοῦν μονίμως, νὰ καλλιεργήσουν τὴν γῆν καὶ νὰ σχηματίσουν νέαν πατρίδα. Αἱ παλαιότεραι λοιπὸν ἀποικῖαι ἦσαν ἀποικίαι ἐγκαταστάσταις. Ἀργότερα, ὅταν ἀνεπτύχθη τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία, οἱ "Ἐλληνες διευθύνονται εἰς τοὺς τόπους τῆς μεγάλης παραγωγῆς, εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Νότιον Ρωσίαν, αἱ ὄποιαι παράγουν σιτηρά, εἰς τὸν Καύκασον, ὁ ὄποιος δίδει ξυλείαν, καὶ ἴδρυσουν εἰς τὰ παράλια τῶν χωρῶν αὐτῶν ἐμπορικούς σταθμούς. Αὕταὶ εἰναι αἱ ἀποικίαι ἐκ μεταλλεύσεως.

Τὸ κράτος ὑποστηρίζει τοὺς ἀποίκους καὶ δίδει τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐπιχειρήσεως, τὸν λεγόμενον οἰκιστήν, ὁ ὄποιος

ἀνήκει συνήθως εἰς τὰς ἀρχαιοτέρας οἰκογενείας. Ἡ ἀναχώρησις γίνεται ἔπειτα ἀπὸ Ἱεροτελεστίαν καὶ μὲν μεγάλην πομπὴν. Οἱ ἄποικοι παίρνουν ἀπὸ τὸν ναὸν τῆς Ἐστίας τὸ Ἱε-

‘Ο βασιλεὺς Ἀρκεσίλας φορτώνει σίλφιον, ἀπὸ ἀγγείον τῆς Λακωνικῆς τοῦ 560 π. Χ. περίπου—Παρίσιοι, νομισματικὸν μουσεῖον

‘Ἀρχαϊκὴ παράστασις, Ἰσως γελοιογραφία. ‘Ο βασιλεὺς τῆς Κυρήνης Ἀρκεσίλας, ὁ ὄποιος ἦτο περίφημος διὰ τὰ πλούτη καὶ τὴν φιλαργυρίαν του, μὲ περιέργον ἐνδυμασίαν κάθεται εἰς τὸ πλοῖον καὶ ἐπιβλέπει τὸ ζύγισμα καὶ τὴν φόρτωσιν τοῦ σιλφίου. Κάτω είναι ἡ ἀποθήκη τοῦ πλοίου μὲ τὸν φύλακα εἰς τὴν θύραν.

ρὸν πῦρ, τὸ ὄποιον τοποθετοῦν εἰς τὸν ναόν, τὸν ὄποιον κτίζουν εἰς τὴν νέαν πατρίδα των. Ἡ ἄποικικα τυπικῶς είναι ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὴν μητρόπολιν, κατ’ οὓσιαν ὅμως ὑπάρχουν πολλοὶ δεσμοὶ μεταξὺ ἄποικιας καὶ μητροπόλεως, ἥ κοινὴ θρησκεία, ἥ κοινὴ γλῶσσα, τὰ ἔθιμα, οἱ νόμοι κτλ. Οἱ

ἀποικοι σέβονται τὴν μητρόπολιν, λαμβάνουν μέρος εἰς τὰς ἑορτάς της, ἀν κινδυνεύουν ζητοῦν τὴν συνδρομήν της, ἢ τὴν βιοθοῦν, ὅταν αὐτὴ εύρισκεται εἰς κίνδυνον. Ἐνίστε ὅμως ἔρχονται εἰς ρῆξιν καὶ αίματηροὺς πολέμους. Ἀλλὰ πόλεμος ἀποικίας καὶ μητροπόλεως θεωρεῖται μεγάλη ἀσέβεια.

ΑΠΟΙΚΙΑΙ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ, ΘΡΑΚΗΣ ΚΑΙ ΕΥΖΕΙΝΟΥ

Τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης προσείλκυσαν ἐνωρὶς τοὺς "Ἐλληνας διὰ τὴν ναυπηγήσιμον ξυλείαν καὶ τὰ μεταλλεῖα των. Αἱ δύο πόλεις τῆς Εύβοίας Χαλκὶς καὶ Ἐρέτρια ἴδρυσαν πολλὰς ἀποικίας εἰς τὴν Χαλκιδικὴν χερσόνησον, ἢ ὅποια ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὴν Χαλκίδα. Ἡ σημαντικωτέρα τῶν χαλκιδικῶν ἀποικιῶν ἦτο ἡ "Ολυνθος. Οἱ Κορίνθιοι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ θου αἰῶνος ἴδρυσαν τὴν Ποτείδαιαν. Ἐπίσης πολλαὶ ἀποικίαι ἴδρυθησαν εἰς τὴν παραλίαν τῆς Θράκης.

'Απὸ παλαιοτάτους χρόνους οἱ "Ἐλληνες πρωσπαθοῦν νὰ εἰσδύσουν εἰς τὰ στενὰ τῆς Προποντίδος καὶ εἰς τὴν ὁμιχλώδη θάλασσαν, ἢ ὅποια κρύπτεται ἐκεῖθεν τῶν στενῶν. Ἀνάμνησιν τῶν προσπαθειῶν αὐτῶν διετήρησαν οἱ μυθοί τῆς Ἀργοναυτικῆς ἐκστρατείας καὶ τῶν Συμπληγάδων.

Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, ὅταν κατενόησαν τὴν σημασίαν τῶν πορθμῶν, Λέσβιοι ἴδρυσαν τὴν Σηστὸν ἐπὶ τῆς εύρωπαϊκῆς παραλίας τοῦ Ἐλλησπόντου, Μιλήσιοι τὴν "Αβυδον ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς. Πέραν τοῦ στενοῦ οἱ Μιλήσιοι ἔκτισαν τὸ 675 π.Χ. τὴν Κύζικον καὶ ὅρμωμενοι ἀπ' ἐκεὶ ἴδρυουν σειρὰν ἀποικιῶν εἰς τὴν ἀσιατικὴν παραλίαν τῆς Προποντίδος. Οἱ Μεγαρεῖς ἴδρυουν ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου τὴν Χαλκηδόνα καὶ δλίγον ἀργότερα τὸ Βυζάντιον ἐπὶ τῆς εύρωπαϊκῆς.

'Ο ἀποικισμὸς τοῦ Εὔξείνου εἶναι σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἔργον τῆς Μιλήτου. Περὶ τὸ 630 π.Χ. ἴδρυουν τὴν Σινώπην εἰς θέσιν ἐπικαιροτάτην, εἰς τὴν ὁποίαν καταλήγει ἡ ἐμπορικὴ ὁδός, ἢ ὅποια φέρει διὰ μέσου τῆς Μ. Ἀσίας εἰς τὴν Μεσοποταμίαν. Ἡ ἀποικία αὐτὴ ἀκμάζει τόσον πολύ, ὥστε ἀποικίζει ὅλην τὴν παραλίαν μέχρι τῆς Κολχίδος. Ἡ Ἀμισσὸς καὶ ἡ Τραπεζοῦς εἶναι αἱ σημαντικώτεραι πόλεις εἰς

τὸ σημεῖον τοῦτο. Σχεδὸν συγχρόνως μὲ τὴν Σινώπην καὶ εἰς θέσιν ἐπίσης ἐπίκαιρον οἱ Μιλήσιοι ίδρυουν τὸν "Ι στ ρ ο ν ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς παραλίας τοῦ Εὔξείνου, δύλιγον νοτιώτερον ἀπὸ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Δουνάβεως, ὁ ὅποιος ὠνομάζετο τότε" Ιστρος, καὶ ἐκμεταλλεύονται τοὺς δρόμους, οἱ ὅποιοι διὰ μέσου τῆς κοιλάδος τοῦ ποταμοῦ ὁδηγοῦν εἰς τὴν κεντρικήν Εὐρώπην.

Αἱ ἀκταὶ τῆς νοτίου Ρωσσίας, τὰς ὅποιας κατοικοῦν οἱ ἀτίθασοι Σκύθαι, ἐλκύουν τοὺς Μιλησίους μὲ τὸν πλοῦτον τῶν σιτηρῶν. Σημαντικωτέρα ἀποικία εἰς τὸ μέρος αὐτὸς εἶναι ἡ Ὁ λ βία. Εἰς τὸ βάθος τῆς Μαιώτιδος λίμνης (Ἄζοφική θάλασσα) ίδρυονται τὸ Παντικάπαιον καὶ ἡ Φαναγορία καὶ ἡ Τάναϊς εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ὁμώνυμου ποταμοῦ, τοῦ σημερινοῦ Δών, τὸ βορειότερον σημεῖον τῆς ἑλληνικῆς ἔξαπλωσεως.

Αἱ ἀποικίαι τοῦ Εὔξείνου εἶναι κυρίως σταθμοὶ ἐκμεταλλεύσεως καὶ μένουν πάντοτε ἐκτὸς τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου ὡς τελευταῖοι φρουροὶ κρυμμένοι εἰς τὴν ὁμίχλην τοῦ βορρᾶ.

ΑΙ ΑΠΟΙΚΙΑΙ ΤΗΣ ΑΦΡΙΚΗΣ

Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Ἀχαιῶν ἔγιναν αἰτία νὰ κλεισθῇ ἡ Αἴγυπτος εἰς τοὺς ξένους. Ἄλλὰ μετὰ πολλὰς ἀποπείρασ οἱ Μιλήσιοι ἐπιτυγχάνουν νὰ ἀνανεώσουν τὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν χώραν τοῦ Φαραὼ. Ὁ Ψαμμήτιχος ἐπιτρέπει νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὴν Ναύκρατιν, ἡ ὅποια ἀνοίγεται εἰς ὅλους τοὺς "Ελληνας, γίνεται δηλαδὴ ἡ μόνη διεθνής ἑλληνικὴ ἀποικία, σπουδαιοτάτη ἀγορὰ καὶ κέντρον ἐμπορίου καὶ βιομηχανίας τῶν Ἐλλήνων.

Δωριεῖς ἀπὸ τὴν νῆσον Θήραν ίδρυουν τὸ 631 π.Χ. εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν σημερινὴν Τρίπολιν τὴν Κυρήνην, ἡ ὅποια ἔγινε πρότυπον γεωργικῆς ἀποικίας. Τὸ παχὺ ἔδαφός της, τὸ ὅποιον ἐπότιζαν περιοδικαὶ βροχαί, παρῆγεν ἄφθονον κριθήν, σῖτον καὶ σίλφιον, ἔνα εἶδος ἴσαματικοῦ φυτοῦ, τοῦ ὅποίου ἐγίνετο μεγάλη ἔξαγωγή, ἐνῶ οἱ λόφοι

Νόμισμα Χαλκιδος

της ἐκαλύπτοντο ἀπὸ ἀμπέλους καὶ καρποφόρα δένδρα καὶ τὰ πλούσια λειβάδια της ἔτρεφαν μεγάλα ζῷα καὶ ἴδιως ἵππους. Οἱ ἡγεμόνες τῆς Κυρήνης ἡσαν ὄνομαστοὶ διὰ τοὺς ἵππους των, πολλάκις ἐνίκησαν εἰς τοὺς Δελφοὺς καὶ τὴν Ὀλυμπίαν καὶ ὁ ποιητής Πίνδαρος ἐξύμνησε τὸν βασιλέα Ἀρκεσίλαν διὰ τὴν νίκην του.

ΥΑΙ ΑΠΟΙΚΙΑΙ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΣΙΚΕΛΙΑΣ

‘Ο τόπος, εἰς τὸν ὅποιον ἥκμασαν ἔξαιρετικῶς αἱ Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι, εἶναι ἡ Κάτω Ἰταλία καὶ ἡ Σικελία. Ἡδη κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα οἱ Ἀχαιοί, καθὼς γνωρίζομεν, εἶχαν φθάσει εἰς

τὸν κόλπον τοῦ Τάραντος. Μετὰ τὴν δωρικὴν μετανάστευσιν περὶ τὸ τέλος τοῦ 8ου αἰῶνος εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἰδρύθησαν τρεῖς σημαντικαὶ ἀποικίαι, τὸ Μεταπόντιον, ἡ Σύ-

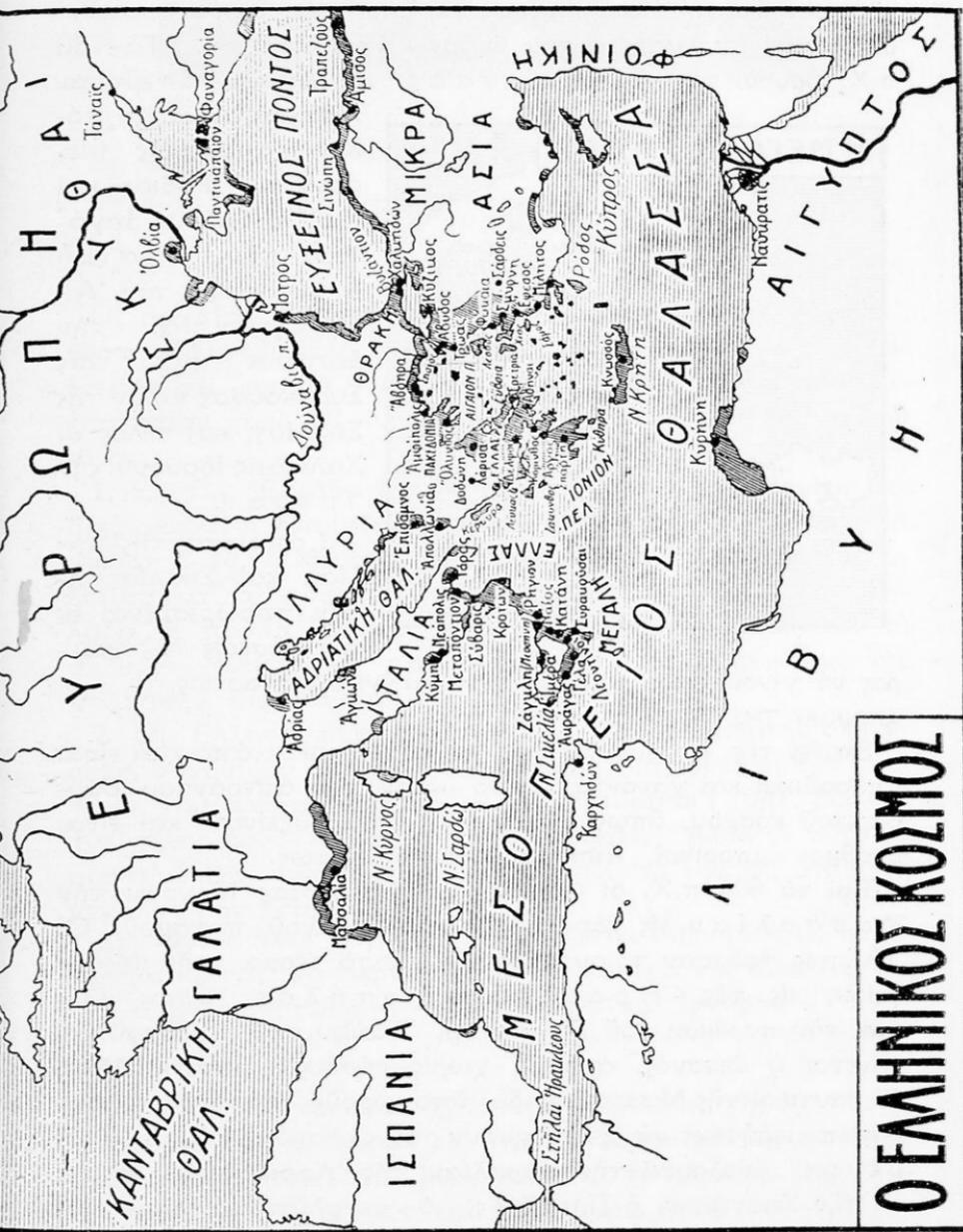

Νόμισμα Συβαριτῶν

βαρις καὶ δικρότων, αἱ ὅποιαι ἐδέχθησαν ἀργότερα πολλοὺς Δωριεῖς καὶ ώμίλησαν τὴν δωρικὴν διάλεκτον. Μετανάσται ἀπὸ τὴν Σπάρτην ἔκτισαν τὴν μόνην σπαρτιατικὴν ἀποικίαν, τὸν Τάραντα, εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁμωνύμου κόλπου. Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἐσκέπασσαν τὴν παραλίαν τῆς νοτίου Ἰταλίας καὶ ἔδωσαν εἰς τὴν χώραν ὄψιν Ἑλληνικὴν καὶ δι’ αὐτὸν ὀνομάσθη Μεγάλη Ἐλλάς.

Αἱ ἀποικίαι τῆς Σικελίας ἰδρύθησαν ἀργότερα. Μετὰ σφρόδρους ἀγῶνας πρὸς τοὺς ἐντοπίους καὶ τοὺς Καρχηδονίους οἱ Ἑλληνες ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν ἀνατολικὴν καὶ νοτίαν παραλίαν τῆς νήσου, ἐνῶ ἡ βορειοδυτικὴ ἔμεινεν εἰς τοὺς Καρχηδονίους. Πρῶτοι ἔφθασαν οἱ Χαλκιδεῖς, οἱ ὅποιοι περὶ τὰ μέσα τοῦ 7ου αἰῶνος ἔκτισαν τὴν Νάξον, κατόπιν τὴν Κατάνην, τοὺς Λεοντίνους καὶ εἰς τὰς δύο παραλίας τοῦ στενοῦ μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Σικελίας τὸ Ρήγιον καὶ τὴν Ζάγκλην, ἡ ὅποια μετωνομάσθη Μεσσηνίη, διότι ἀργότερα ἐδέχθη Μεσσηνίους φυγάδας. Ἐπειτα ἀπὸ 40

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

χρόνια ήλθαν οἱ Κορίνθιοι, οἱ ὅποῖοι εἶχαν ἴδρυσει σπουδαιοτάτην ἀποικίαν εἰς τὴν νῆσον Κέρκυραν. Τὸ 730 π.Χ. ἴδρυουν τὰς Συρακούσας, αἱ ὅποῖαι ἀπέβησαν ἡ σημαντικωτάτη πόλις τῆς Δυτικῆς Μεσογείου. Ρόδιοι καὶ Κρῆτες ἴδρυουν ἀργότερα τὴν Γέλαν, ἡ ὅποια κτίζει τὸν Ἀκράγαντα, τὴν δευτέραν μετὰ τὰς Συρακούσας πόλιν τῆς Σικελίας, καὶ τέλος οἱ Χαλκιδεῖς ἴδρυουν τὴν Ἰμέραν.

Ἄι ἀποικίαι τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας ἦσαν πρωτισμέναι ἐκ τῆς φύσεως τῆς χώρας νὰ γίνουν κατ' ἔξοχὴν ἀποικίαι ἐγκαταστάσεως.

ΑΠΟΙΚΙΑΙ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

Ἐκεῖθεν τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας αἱ Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι εἰναι σποραδικαὶ καὶ χάνονται εἰς τὸ μέσον τοῦ ἀπεράντου βαρβαρικοῦ κόσμου, ὅπως αἱ ἀποικίαι τοῦ Εὔξείνου, καὶ εἰναι σταθμοὶ ἐμπορικοί, ἀποικίαι ἐκμεταλλεύσεως.

Περὶ τὸ 600 π.Χ. οἱ Φωκαεῖς τῆς Μ. Ἀσίας ἴδρυσαν τὴν Μασσαλίαν εἰς τὰς ἑκβολὰς τοῦ Ροδανοῦ ποταμοῦ. Οἱ Ἐλληνες ἔφθασαν τοιουτορόπως εἰς τὸ τέρμα τῆς Μεσογείου, εἰς τὰς Ἡρακλείους στήλας, ὅπως ἔλεγον τὸν πορθμὸν τοῦ Γιβραλτάρ. Ἐκεῖθεν τοῦ πορθμοῦ ἐκτείνεται ὁ ὥκεανός, ἀχανής, χωρὶς νήσους, μυστηριώδης. Οἱ ναυτικοὶ τῆς Μασσαλίας δὲν ὑποχωροῦν πρὸ τῆς τολμηρᾶς ἐπιχειρήσεως νὰ ἔξερευνήσουν τὸν ὥκεανόν. Ὁ Εύθυμος ἐνηστολούσθει τὴν παραλίαν τῆς Ἀφρικῆς καὶ φθάνει εἰς τὴν Σενεγάλην, ὁ Πυθέας, ὁ μεγαλύτερος ἔλλην ἔξερευνητής, ἔξιχνιάζει τὰς χώρας, αἱ ὅποῖαι κρύπτονται εἰς τὴν ὁμίχλην καὶ τὰ ρίγη τῶν βορείων θαλασσῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ' ΤΑ ΚΡΑΤΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Η ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ

Οι άρχαίοι "Ελληνες δὲν κατώρθωσαν νὰ ἔνωθοῦν εἰς ἔνα κράτος, ἀλλ' ἔμειναν ἔως τὸ τέλος χωρισμένοι εἰς μικρὰς πολιτείας καὶ ζήτημα τιμῆς ἔθεώρουν νὰ διατηρήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Οἱ κυριώτεροι λόγοι τοῦ χωρισμοῦ αὐτοῦ εἶναι:

1. Εἰς τὴν 'Ελλάδα δὲν ὑπῆρχε μία ἀρκετὰ ἐκτεταμένη πεδινὴ χώρα, ἡ ὁποία νὰ ἀποκτήσῃ τόσην δύναμιν, ὥστε νὰ ἔνωσῃ ὅλον τὸ ἔθνος εἰς ἔνα κράτος. Ἀντιθέτως τὰ ὅρη, ἡ θάλασσα καὶ αἱ φάραγγες τῶν ποταμῶν χωρίζουν τὴν 'Ελλάδα εἰς πολλὰ διαμερίσματα, ἀποκλεισμένα τὸ ἔνα ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ἡ γεωγραφικὴ αὐτὴ διάσπασις εἶχεν ὡς συνέπειαν τὴν πολιτικὴν διάσπασιν.

2. Οἱ "Ελληνες εἶχαν τὸ σύστημα τῆς προσωπικῆς διοικήσεως, συνήθιζαν δηλαδὴ νὰ διαχειρίζωνται οἱ ἴδιοι τὰς ὑποθέσεις τοῦ κράτους καὶ ὅχι μὲ ἀντιπροσώπους (δηλ. βουλευτάς, πληρεξούσιους κτλ.) ὅπως σήμερον. Ἀλλὰ μὲ αὐτὸ τὸ σύστημα δὲν εἶναι εὔκολον νὰ διοικηθῇ τὸ κράτος, ὅταν ἔχῃ μεγαλυτέραν ἔκτασιν.

Δι' αὐτοὺς τοὺς λόγους ἡ 'Ελλὰς ἔμεινε διηρημένη εἰς πολυάριθμα κράτη, τὰ περισσότερα πολὺ μικρὰ καὶ ἀδύνατα καὶ δλίγα μόνον ὁπωσδήποτε ἐκτεταμένα καὶ ἰσχυρά.

Η ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΕΛΛΑΣ

Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους οἱ "Ελληνες τῆς Μ. Ἀσίας παρουσιάζουν διαφορὰν εἰς τὴν διάλεκτον καὶ εἰς τὰ ἔθιμα καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον διεκρίνοντο εἰς τρεῖς φυλάς, τοὺς Αἰολεῖς, τοὺς "Ιωνας καὶ τοὺς Δωριεῖς.

Οἱ Αἰολεῖς κατεῖχαν τὴν μικρασιατικὴν παραλίαν ἀπὸ τοῦ "Ελλησπόντου μέχρι τοῦ κόλπου τῆς Σμύρνης. Ἀπὸ τὰς νή-

σους ἀνῆκεν εἰς αὐτοὺς ἡ Τένεδος καὶ ἡ Λέσβος, ἐπὶ τῆς ὁποίας εύρισκετό ἡ σημαντικωτέρα αἰολικὴ πόλις Μυτιλήνη.

Οἱ Ἰωνες εἶχαν ἔγκατασταθῇ εἰς τὸ μέσον τῆς παραλίας, δηλαδὴ εἰς τὰ παράλια τῆς Λυδίας καὶ τῆς Καρίας ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς Σμύρνης μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Μαιάνδρου ποταμοῦ, εἰς χώραν εὔφορον καὶ μὲ λαμπρότατον οὐρανόν, ἡ ὁποία ὠνομάσθη Ἱώνια. Ἀπὸ τὰς νήσους ἀνῆκον εἰς αὐτοὺς ἡ Χίος, ἡ Σάμος καὶ αἱ Κυκλαδεῖς. Οἱ Ἰωνες ἦσαν ἡ πολυπληθεστέρα καὶ ἀκμαιοτέρα ἐλληνικὴ φυλὴ τῆς Μ. Ἀσίας. Περὶ τὸ 700 π.Χ. ἡ Ἰωνία ἀριθμεῖ 12 πόλεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας σημαντικώτεραι εἰναι ἡ Μίλητος, ἡ Φώκαια, ἡ Ἐφεσος καὶ ἡ Χίος. Αἱ Ἰωνικαὶ πόλεις προοδεύουν γρήγορα καὶ ἐνώνονται εἰς ὅμοσπονδίαν, τῆς ὁποίας κέντρον είναι ὁ ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Μυκάλης, τὸ λεγόμενον Πανιώνιον.

Νοτίως τῆς Ἰωνίας δωριεῖς ἄποικοι ἰδρύουν τὰς δωρικὰς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας, αἱ ὁποῖαι εἴναι κατ' ἀρχὰς 6, ἀργότερα ὅμως περιορίζονται εἰς 5, διότι ἡ σημαντικωτέρα ἀπ' αὐτὰς ἡ Αλικαρνασσὸς δέχεται τὴν Ἰωνικὴν ἐπίδρασιν καὶ διμιλεῖ τὴν Ἰωνικὴν διάλεκτον. Οἱ Δωριεῖς κατέχουν ἐπίσης τὴν νῆσον Ρόδον, τὴν Κῶ καὶ ἄλλας μικροτέρας, ἐνῶ εἰς προγενεστέραν ἐποχὴν εἶχαν καταλάβει τὴν Κρήτην καὶ τὰ Κύθηρα. Ἡ δωρικὴ ἔξαπολις ἐνώνεται ἐπίσης εἰς ὅμοσπονδίαν, τῆς ὁποίας κέντρον ἦτο ὁ ναὸς τοῦ Τριόπιου Ἀπόλλωνος.

Οἱ Ἑλληνες τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ίδιως οἱ Ἰωνες ἀναπτύσσονται ἐνωρίτερον ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας τῆς κυρίως Ἑλλάδος. Αύτοὶ πρῶτοι δημιουργοῦν ναυτικόν, ἐμπόριον, ἔχουν μεγάλας καὶ πλουσίας πόλεις καὶ ἀναπτύσσουν τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα.

Η ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

Ἡ Πελοπόννησος κατὰ τὸ μεγαλύτερόν της μέρος εἴναι γεωργικὴ καὶ ἀριστοκρατικὴ καὶ δι' αὐτὸ μένει ὀπίσω πολιτικῶς καὶ πνευματικῶς. Ἡ παραλία της εἰς τὰ περισσότερα μέρη δὲν ἔχει καλοὺς λιμένας καὶ δὲν εύνοεῖ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ναυ-

τιλίας. Ἐξαίρεσιν κάμνουν δύο πόλεις μόνον, ἡ Κόρινθος καὶ ἡ Σικυών. Τὰ σημαντικώτερα διαμερίσματα τῆς Πελοποννήσου εἰναι ἡ Ἀργολίς, ἡ Μεσσηνία καὶ ἡ Λακωνική.

Όνομαστὴ διὰ τὴν εὐφορίαν τῆς ἡ Ἀργολίς, τὸ πολύπυρον καὶ ἵπποβοτον "Ἀργος, ὅπως λέγει ὁ Ὄμηρος, εἶδεν ἐνδόξους ἡμέρας κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Ἀχαιῶν. Μετὰ τὴν δωρικὴν κατάκτησιν οἱ παλαιοὶ κάτοικοι, οἱ Ἀχαιοί, ὑπεδουλώθησαν ὀνομασθέντες γυμνῆται. Ἀλλὰ ἡ διάκρισις μεταξὺ κατακτητῶν καὶ ὑποτελῶν δὲν διετηρήθη ἕως τὸ τέλος, διότι εἰς πολλὰ μέρη ἐπεκράτησε τὸ ἀχαϊκὸν στοιχεῖον, ἐπειδὴ ἦτο πιο λυπληθέστερον. Οἱ Δωριεῖς παρεμειναν γαιοκτήμονες καὶ ἐκυβέρνησαν τὴν χώραν. Ἀλλ' οἱ ἀπόγονοι τῶν Ἀχαιῶν δὲν ἀνέχονται τὴν κυριαρχίαν των καὶ ἔξεγείρονται, ὁσάκις διδεται εὔκαιρια. Τὸν 5ον αἰῶνα π. Χ. στασιάζουν ἐπανειλημμένως καὶ προσπαθοῦν νὰ ἔγκαταστήσουν τὴν δημοκρατίαν. Τὸ "Ἀργος διετήρησε πάντοτε λειψανα ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων καὶ ἀνέδειξε μερικούς ἀπὸ τοὺς ἀξιολογωτέρους καλλιτέχνας τῆς Ἑλλάδος.

Νόμισμα "Ἀργος"

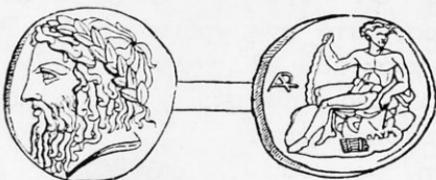
Ἡ Μεσσηνία δὲν κατώρθωσε νὰ ἀναπτυχθῇ ὄμαλῶς, διότι οἱ Σπαρτιάται, ἐπειδὴ ἔβλεπαν τὸν κίνδυνον νὰ ἐπικρατήσουν οἱ πιο λυπληθέστεροι Ἀχαιοὶ κάτοικοι τῆς χώρας, τοὺς ἐπολέμησαν μὲν πεῖσμα καὶ κατώρθωσαν νὰ τοὺς ὑποδουλώσουν.

Εἰς τὴν Λακωνικὴν ἀνεπτύχθη τὸ ἴσχυρότερον κράτος τῆς Πελοποννήσου, ἡ Σπάρτη, περὶ τῆς ὅποιας θὰ ὀμιλήσωμεν ἰδιαιτέρως.

Αἱ δυτικώτεραι χῶραι τῆς Πελοποννήσου, ἡ Ἀχαΐα καὶ ἡ Ἡλίσ, μένουν ἀγροτικαὶ καὶ καθυστερημέναι καὶ οἱ κάτοικοί των εἰναι κονιόποδες γεωργοὶ καὶ κατοικοῦν εἰς μικρὰ χωρία. Μόλις μετὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους, δηλαδὴ τὸν 5ον π.Χ. αἰῶνα, δημιουργεῖται ἀξία λόγου πόλις, ἡ Ἡλίσ. Ἀλλὰ πολλοὶ εὐγενεῖς τῶν Ἡλείων καυχῶνται

ὅτι δὲν ἐπάτησαν εἰς τὴν πόλιν. Ἐξαιρετικὴν σημασίαν εἰς τὴν χώραν των δίδει τὸ μέγα προσκύνημα τῶν Ἑλλήνων, ή Ὁλυμπία.

Ἡ Ἀρκαδία, ὑψηλὸν καὶ ἀπόκεντρον ὁροπέδιον εἰς τὸ μέσον τῆς χερσονήσου, χωρὶς πρόσοψιν εἰς τὴν θάλασσαν,

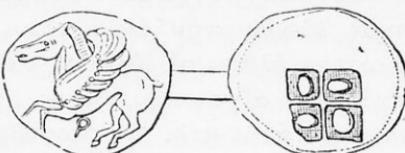
Νόμισμα Ἀρκαδίας

μένει μία ἀπὸ τὰς πλέον καθυστερημένας χώρας τῆς Ἑλλάδος. Μέχρι τέλους δὲν κατώρθωσε νὰ ἀποκτήσῃ πολιτικὴν ἐνότητα, αἱ πόλεις τῆς Τεγγίας καὶ Μαντίνεια, εἶναι ἀσήμαντοι, φιλονι-

κοῦν καὶ προκαλοῦν τὴν ἐπέμβασιν τῶν ζένων. Καὶ αἱ τρεῖς αὐταὶ χῶραι (δηλαδὴ Ἀχαΐα, Ηλισ καὶ Ἀρκαδία) δὲν ἔλαβαν σημαντικὸν μέρος εἰς τὴν ζωὴν τοῦ θενους καὶ δὲν ἔκαμαν τίποτε σημαντικὸν εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὰς τέχνας.

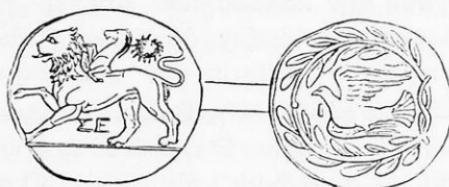
Ἡ Κόρινθος, ἡ περίφημος πόλις τοῦ ἴσθμοῦ, χρεωστεῖ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν δύναμιν εἰς τὴν ἔξαιρετικὴν της τοποθεσίαν, διότι εύρισκεται εἰς τὴν διασταύρωσιν τῶν δρόμων τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης. Εἶναι κτισμένη εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν θάλασσαν εἰς τοὺς πρόποδας ἀποτόμου λόφου, ἐπὶ τοῦ ὅποιου εύρισκεται ἡ ἀκρόπολις, ὁ περίφημος Ἀκροκόρινθος. Ἐχει δύο τεχνητούς λιμένας, τὸ Λέχαιον εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, τὰς Κεχρεὰς εἰς τὸν Σαρωνικόν. Ἡ ἀπόστασις μεταξὺ αὐτῶν εἶναι τόσον μικρά, ὥστε οἱ ναυτικοὶ συνεχίζουν τὸ ταξίδι των διὰ τῆς Κορίνθου. Διὰ νὰ ἀποφύγουν δηλαδὴ τὸν γῦρον τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἴδιως τὸν ἐπικίνδυνον Μαλέαν, ἐκφορτώνουν εἰς τὸν ἓνα ἀπὸ τοὺς δύο λιμένας τὰ ἐμπορεύματά των καὶ τὰ μεταφέρουν εἰς τὴν ἄλλην θάλασσαν διὰ τοῦ ἴσθμοῦ. Ὁ περίφημος τύραννος Περίανδρος ἐσκέφθη μάλιστα νὰ κατασκευάσῃ διώρυγα, διὰ νὰ ἐνώσῃ τὰς δύο θαλάσσας. Ἐπειδὴ ὅμως αὐτὸ δὲν ἦτο εὔκολον διὰ τοὺς χρόνους ἔκεινους, κατεσκεύασαν ἓνα ξύλινον δρόμον, τὴν διόλκον, διὰ τῆς ὁποίας ἔσυραν τὰ πλοῖα ἀπὸ τὴν μίαν εἰς τὴν ἄλλην θάλασσαν.

Τὴν πόλιν κυβερνᾶ μία δυνατὴ οἰκογένεια ἐφοπλιστῶν καὶ ἐμπόρων, οἱ **Βακχιάδαι**. Ἄλλ' ἔχουν ἀντίπαλον τὸν κατώτερον λαὸν καὶ ιδίως τὸν ὅχλον τοῦ λιμένος. Συμβαίνουν πολιτικαὶ ταραχαῖ, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐπωφελεῖται ὁ **Κύψελος** καὶ γίνεται τύραννος (655 π.Χ.). Ὁ **Περιάνδρος** ἐκυβέρνησε 44 ἔτη, ἀπέκτησε μεγάλην φήμην καὶ ἡ Κόρινθος ἐπ' αὐτοῦ εἶδε λαμπρὰς ἡμέρας. Πλουσία ἀπὸ τὸ ἐμπόριον, δυνατὴ μὲ τὸν στόλον καὶ τὰς ἀποικίας της, στολισμένη μὲ κτίρια μεγάλα καὶ μὲ ἔργα τέχνης, παρουσιάζεται κατὰ τὸν δον αἰῶνα ως μεγάλη κοσμόπολις, ως τόπος πολυτελείας καὶ διασκεδάσεων. Τὰ κομψὰ ἀγγεῖα της, τὰ ἀρώματα, τὰ περίφημα ἀπὸ ὄρείχαλκον κάτοπτρά της καὶ ἄλλα εἴδη πολυτελείας είναι περιζήτητα καὶ φθάνουν ἕως τὰ τελευταῖα ἄκρα τῆς Μεσογείου. Τὸν δον αἰῶνα δὲν ἔχει πλέον τυράννους καὶ κυβερνᾶται ἀπὸ τοὺς πλουσίους ἐμπόρους καὶ ναυτικούς.

Νόμισμα Κορίνθου

‘Η Σικυών, ἡ δευτέρα ἐμπορικὴ καὶ ναυτικὴ πόλις τῆς Πελοποννήσου, είναι μικρογραφία τῆς Κορίνθου. Ἐχει καὶ αὐτὴ τοὺς τυράννους της, τοὺς **Ορθαγορίδας**, καὶ ἀκμάζει ἐπ' αὐτῶν κατὰ τὸν δον π.Χ. αἰῶνα. Τὴν ἀριστοκρατίαν ἀποτελοῦν οἱ κατακτηταὶ Δωριεῖς, τὴν δημοκρατικὴν τάξιν οἱ ἀπόγονοι τῶν Ἀχαιῶν. ‘Η Σικυών κατὰ τοὺς καλοὺς χρόνους ἔχει δόνομαστὴν σχολὴν γλυπτικῆς καὶ ἀναδεικνύει ἀξιολόγους ζωγράφους.

Νόμισμα Σικυώνος

ΒΟΙΩΤΙΑ ΚΑΙ ΦΩΚΙΣ

‘Η Βοιωτία είναι μία πεδιάς ἀρκετὰ ἐκτεταμένη καὶ εὔφορος, ἡ ὁποία περικλείεται ἀπὸ βουνά. Ἐχει τρεῖς ἔξοδους εἰς τὴν θάλασσαν, μίαν εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον καὶ δύο Θεοδωρίδον — Λαζάρον. **Ιστορία τῆς Αρχαίας Ἑλλάδος**

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

εἰς τοὺς δύο βραχίονας τοῦ Εύβοϊκοῦ. Ἐλλ' αἱ ἀκταὶ τῆς δὲν
ἔχουν καλοὺς λιμένας. Διὰ τοῦτο οἱ Βοιωτοὶ δὲν διεκρίθησαν
ώς ναυτικοί. Ἡ χώρα εἶχε παλαιότατον πολιτισμόν. Κατ'
ἀρχὰς ἐδέχθη τὴν ἐπίδρασιν τοῦ αἰγαιακοῦ πολιτισμοῦ,
ἀργότερα ἥλθαν οἱ Ἀχαιοὶ καὶ ὁ μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς δι-
εδέχθη τὸν αἰγαιακόν, ὅπως μαρτυροῦν διάφορα εύρήματα,
θολωτοὶ τάφοι κτλ. Οἱ Δωριεῖς κατέκτησαν τὴν Βοιωτίαν,
ἀλλ' ἐπειδὴ ἦσαν ὀλιγαριθμότεροι, ἀνεμίχθησαν μὲ τοὺς
Ἀχαιοὺς καὶ τοιουτοτρόπως προῆλθε μικτὴ φυλὴ καὶ μικτὴ
γλῶσσα. Οἱ Βοιωτοὶ δηλαδή, ὅπως καὶ οἱ Θεσσαλοί, ὡμί-
λουν τὴν αἰολικήν. Ἐλλ' ἡ Βοιωτία, γεωργικὴ καὶ ἀποκλει-
σμένη ἀπὸ τὴν θάλασσαν, ἀνεπτύχθη πολὺ ἀργότερα ἀπὸ
τὴν γείτονά της Ἀττικήν. Διὰ τοῦτο οἱ Ἀθηναῖοι ἔχλεύ-
αζαν τοὺς Βοιωτοὺς καὶ τοὺς παρέστησαν ὡς καλοθρεμέ-
νους χωρικούς, οἱ ὅποιοι μοναδικὴν ἀπόλαυσιν τῆς ζωῆς
ἔχουν τὴν καλοφαγίαν καὶ τὴν πλουσίαν εἰσοδείαν. Ἐλλ' ἡ
Βοιωτία ἀνέδειξεν ἀξιολόγους ἄνδρας εἰς τὰ γράμματα, εἰς
τὰς τέχνας καὶ εἰς τὴν πολιτικήν.

Τὴν πρόοδον τῆς Βοιωτίας φανερώνει ἡ ἀνάπτυξις πόλεων,
διότι ἐκτὸς τῶν Θηβῶν ἔχει καὶ ἄλλας ἀξιολόγους πόλεις,
τὴν Χαιρώνειαν, τὸν Ὁρχομενόν, τὴν Τανάγραν κτλ. Ἡ Βοιωτία ἐνώνεται εἰς δόμοσπονδίαν ὑπὸ τὴν
ἡγεμονίαν τῶν Θηβῶν. Τὴν δόμοσπονδίαν διοικοῦν δύο ἀρ-
χηγοὶ ἐκλεγόμενοι δι' ἔντος, οἵ λεγόμενοι Βοιώταρχοι.

Ἡ Φωκίς, βορειοδυτικῶς τῆς Βοιωτίας, εἶναι ἡ χώρα
μὲ τὰ ἀπόκρημνα βουνά καὶ τὰς βαθείας καὶ στρογγυλάς κοι-
λάδας. Εἰς τὰς κοιλάδας αὐτάς, αἱ ὅποιαι εἶναι καλλιεργήσι-
μοι, ἔζησεν ὁ φωκικὸς λαός, ὁ ὅποιος ἔμεινε γεωργικὸς καὶ
κτηνοτροφικός, ἐκυβερνήθη ἀπὸ τοὺς γαιοκτήμονας καὶ ἔλα-
βεν ἀσήμαντον μέρος εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους καὶ πολὺ ἀργά.
Οπως εἰς τὴν Ἡλιδα τοιουτοτρόπως καὶ εἰς τὴν Φωκίδα
σημασίαν ἔδωσε τὸ δεύτερον προσκύνημα τῶν Ἑλλήνων,
τὸ Μαντεῖον τῶν Δελφῶν.

ΘΕΣΣΑΛΙΑ

Ἡ μεγαλυτέρα ἀπὸ τὰς Ἕλληνικὰς πεδιάδας περικλειομένη
ἀπὸ ὑψηλὰ βουνά εἶναι μᾶλλον χώρα μεσογειακή, ψυχρά

τὸν χειμῶνα, καυστικὴ τὸ θέρος, καὶ κάμνει ἀντίθεσιν εἰς τὰς ἄλλας ἑλληνικὰς χώρας. Ἡ μόνη διέξοδος εἰς τὴν θάλασσαν εἶναι εἰς τὸν Παγασητικὸν κόλπον, ὅπου ἡ Θεσσαλία εἶχε τοὺς λιμένας της, τὴν Ἱωλκὸν κατὰ τοὺς μυθικούς χρόνους, τὰς Παγασῆς κατὰ τοὺς ιστορικούς. Παράγει ἄφθονα σιτηρὰ καὶ τρέφει ὁνομαστοὺς ἵππους. Κατὰ τοὺς ιστορικούς χρόνους ἀξιόλογον ἵππικὸν ἔχουν μόνον οἱ Θεσσαλοὶ καὶ εἰς τοὺς πανελλήνιους ἀγῶνας νικοῦν συνηθέστατα οἱ θεσσαλικοὶ ἵπποι.

Ἡ Θεσσαλία εἶναι ὁ τόπος τῶν μεγάλων κτημάτων καὶ κυβερνᾶται ἀπὸ τοὺς μεγαλοκτηματίας εὐγενεῖς. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς εἶναι τόσον δυνατοί, ὥστε ἰδρύουν ἀληθινὸν κράτος καὶ δυναστείαν, ὅπως οἱ Ἀλευάδαι τῆς Λαρίσης καὶ οἱ Σκοπάδαι τῆς Κρανῶνος, ἐνῶ οἱ δουλοπάροικοι γεωργοὶ περνοῦν ἀθλίαν ζωήν. Ἡ Θεσσαλία δὲν ἔχει μεγάλας πόλεις. Ἡ Φάρσαλος, ἡ Λάρισα, ἡ Κρανών, αἱ Φεραί, εἶναι ἀγροτικαὶ κωμοπόλεις. Ἐπίσης δὲν ἔχει πολιτικὴν ἐνότητα. Ἡ ὁμοσπονδία, τὴν ὁποίαν ἐσχημάτισεν ἀργά, ἔμεινε πάντοτε χαλαρά. Οἱ εὐγενεῖς ἐκλέγουν ἔνα ἀνώτατον διοικητὴν τῆς ὁμοσπονδίας, ὁ ὁποῖος εἶναι ισόβιος καὶ λέγεται ταγός. Ἄλλ' οἱ ταγοὶ τῶν Θεσσαλῶν ἐθεωροῦντο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὡς ἡγεμόνες ἡμιβάρβαροι καὶ ἡ χώρα των ὡς ὑπόδειγμα κακοδιοικήσεως καὶ ἀναρχίας.

Γεωργικὴ καὶ ἀριστοκρατικὴ ἡ Θεσσαλία δὲν ἔλαβε μέρος εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους καὶ δὲν ἀνέδειξεν ἀξιόλογον καλλιτέχνην ἢ συγγραφέα.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Πρὸς βορρᾶν τῆς Θεσσαλίας καὶ πέραν τοῦ Ὀλύμπου ἐκτείνεται ἡ Μακεδονία μὲ τὰ ὑψηλὰ βουνά της, τὰ ὁποῖα ἥσαν καταπράσινα εἰς τὴν ἀρχαιότητα, καὶ μὲ τὰς εύρυχώρους πεδιάδας της, αἱ ὁποῖαι βρέχονται ἀπὸ μεγάλους ποταμούς καὶ ἥσαν ὀνομασταὶ διὰ τὴν εὐφορίαν των. Τὸ κλῖμα καθὼς καὶ ἡ ζωὴ τῶν κατοίκων διέφερεν ἀπὸ τὴν νοτιωτέραν Ἑλλάδα. Ἐπὶ πολὺν καιρὸν διατηρεῖ τὸν ἀγροτικὸν βίον, ἔχει δύο κοινωνικὰς τάξεις καὶ ἔχει βασιλέα, δ ὁποῖος κυβερνᾷ τὴν χώραν μὲ τοὺς εὐγενεῖς. Αἱ πόλεις της εἶναι ἀσήμαντοι, καθὼς

καὶ ἡ πνευματική της ἀνάπτυξις. Οἱ Μακεδόνες δὲν διεκρίθησαν εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὰς τέχνας, ὅπως καὶ οἵ γειτονές των Θεσσαλοί, ἀλλὰ ἥσαν πολεμικοί καὶ ὄργανωτικοί. Μόλις τὸν 4ον π.Χ. αἰῶνα ἔλαβαν μέρος εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους καὶ ἐπαιξαν σπουδαιότατον πρόσωπον.

ΑΙΤΩΛΙΑ—ΑΚΑΡΝΑΝΙΑ ΚΑΙ ΗΠΕΙΡΟΣ

Αἱ δυτικώτεραι χῶραι, ἡ Αἴτωλία, ἡ Ἀκαρνανία καὶ ἡ Ἡπειρος, ἔλαβαν ἀκόμη μικρότερον μέρος εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Ὁρειναί, δύσβατοι, σκεπασμέναι ἀπὸ δάση, δὲν ἔχουν κατάλληλον λιμένα διὰ ναυτιλίαν, μένουν κτηνοτροφικαὶ καὶ γεωργικαὶ καὶ κυβερνῶνται ἀπὸ τὴν ἀριστοκρατίαν. Ἡ Ἡπειρος ἀποκτᾷ σημασίαν μὲ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Μακεδονίας μετὰ τὸν Μ. Ἀλέξανδρον, ἐνῶ ἡ Αἴτωλία ἀποκτᾷ πόλεις καὶ λαμβάνει μέρος εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῆς Ἑλλάδος μόλις κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀναμίξεως τῶν Ρωμαίων εἰς τὰς ἑλληνικὰς ὑποθέσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ ΤΟΝ 7ον καὶ 8ον ΑΙΩΝΑ

ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΩΝ ΟΡΩΝ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Κατὰ τοὺς ὁμηρικούς χρόνους, δηλαδὴ τὸν 9ον καὶ 8ον αἰῶνα, ὅλη ἡ Ἑλλὰς εἶναι γεωργικὴ καὶ κυβερνᾶται ἀπὸ γαιοκτήμονας εὐγενεῖς, οἵ δποιοὶ ἔχουν ἐπὶ κεφαλῆς τὸν βασιλέα. Ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 8ου αἰῶνος εἰς πολλὰ μέρη ἀρχίζει τὸ ἐμπόριον μὲ τὰς ξένας χώρας καὶ ζωογονεῖται ἡ ναυτιλία καὶ ἡ βιομηχανία. Εἰς τὴν κίνησιν αὐτὴν προηγοῦνται αἱ πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας, ὅπου ἡ Μίλητος γίνεται μεγάλη ἐμπορικὴ καὶ ναυτικὴ πόλις. Ἀμέσως ἀκολουθοῦν αὐτὰς τὰ παράλια τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, αἱ πόλεις τῆς Εύβοιας, ἡ Κόρινθος καὶ ἡ μικρὰ νῆσος Αἴγινα.

Τοιουτορόπως γίνεται κάτι πολὺ σημαντικὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ ἄνθρωποι ἔχουν τώρα ἐκτὸς τῆς γεωργίας ἕνα ἄλλο μέσον νὰ κερδίζουν τὰ ἀναγκαῖα εἰς τὴν ζωήν των, ἐνῶ ἔως τότε οἱ ἀκτήμονες ἥσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἐργάζωνται ὡς δοῦλοι εἰς τὰ κτήματα τῶν εὐγενῶν. Ἀποτέλεσμα τῆς μεταβολῆς αὐτῆς ἦτο ὅτι ἐδημιουργήθη εἰς τὴν Ἑλλάδα μία νέα κοινωνικὴ τάξις, ἡ τάξις τῶν ἐμπόρων, βιομηχάνων καὶ ναυτικῶν, ἡ λεγομένη ἀστικὴ τάξις, ἥ ὁ δῆμος, ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι, ἡ δποία γίνεται ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν πολυπληθεστέρα καὶ ισχυροτέρα καὶ ζητεῖ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους.

Ἡ μεταβολὴ αὐτή, ἡ δποία ἔγινεν εἰς τόσον μεγάλην ἔκτασιν πρώτην φορὰν εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἶχε μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὴν ζωὴν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ ἔθνους. Τὰ κυριώτερα ἀποτελέσματά της εἶναι ἡ αὔξησις τοῦ πλούτου καὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας, ἥ ἔξαπλωσις εἰς τὰς ἀποικίας, ἡ δημιουργία μεγάλων πόλεων, ἥ μεταβολὴ τοῦ πολιτεύματος καὶ ἥ πνευματικὴ ἀνάπτυξις.

ΑΙ ΠΟΛΕΙΣ

Εἰς τοὺς παλαιοτέρους χρόνους οἱ Ἐλληνες ἦσαν ἐγκατεστημένοι εἰς κώμας. "Οσαι ἀπ' αὐτὰς ἀνῆκον εἰς μίαν φυλήν, ἀνεγνώριζαν τοὺς ιδίους ἄρχοντας, ἀπετέλουν δηλαδὴ ἐν κράτος. 'Ἄλλ' ὁ σύνδεσμος μεταξὺ αὐτῶν ἦτο χαλαρός. Τὸν τύπον αὐτὸν τοῦ χαλαροῦ κράτους διετήρησαν τὰ γεωργικὰ διαμερίσματα, ἡ βόρειος καὶ δυτικὴ Ἐλλὰς καὶ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Πελοποννήσου.

Αἱ κῶμαι ἦσαν ὑποχρεωμέναι νὰ ἀνταλλάσσουν τὰ προϊόντα των. Διὰ τοῦτο εἰς θέσεις κεντρικάς, ιδίως εἰς τοὺς πρόποδας τῶν ἀκροπόλεων, ἐδημιουργήθη τόπος ἀνταλλαγῆς, ἡ ἀγορά, καὶ εἰς πολλὰ μέρη ἀνεπτύχθη ἀπὸ τὴν ἀγορὰν ἡ πόλις. 'Ἄλλ' ἡ ἀγορὰ ἔμεινε πάντοτε τὸ κέντρον τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων, ὁ τόπος τῶν συγκεντρώσεων καὶ τῶν πολιτικῶν συζητήσεων. Δι' αὐτὸν ἀγορὰ εἰς τὴν ἄρχαιαν Ἑλληνικὴν σημαίνει συνάθροισιν.

Εἰς τὴν πόλιν συγκεντρώνονται εἴτε θεληματικῶς εἴτε μὲ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ ἄρχοντος οἱ εὐγενεῖς ἀπὸ τὰ περίχωρα καὶ τοιουτοτρόπως εἰς πολλὰ μέρη διάλογος περιφέρεια ἐνώνεται. ὑπὸ τὴν ἔξουσίαν τῆς πόλεως. Αὔτὸς εἶναι ὁ λεγόμενος συνοικισμός. Κατὰ τὴν παράδοσιν αὐτὸν ἔκαμεν εἰς τὴν Ἀττικὴν ὁ Θησεύς, ὅπως γράφει ὁ ιστορικὸς Θουκυδίδης καταλύσας τῶν ἄλλων πόλεων τὰ βουλευτήρια καὶ τὰς ἀρχὰς εἰς τὴν νῦν οὖσαν ἐν βουλευτήριον ἀποδείξας καὶ πρωτανεῖον ξυνώκισε πάντας.

Τοιουτοτρόπως ἐδημιουργήθη ὁ νεώτερος τύπος τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους, μία περιοχὴ δηλαδὴ συγκεντρωμένη ὑπὸ τὴν ἔξουσίαν τῆς πόλεως, ἡ πόλις-κράτος, καὶ πόλις εἰς τὴν Ἑλληνικὴν κατήντησε νὰ σημαίνῃ τὸ κράτος. Τὸν τύπον αὐτὸν τῆς διοικήσεως ἔχουν αἱ βιομηχανικαὶ καὶ ναυτικαὶ περιφέρειαι, ἡ Μικρασιατικὴ Ἐλλάς, ἡ Σικελία, γενικῶς αἱ ἀποικίαι καὶ πολλὰ διαμερίσματα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐλλάδος, ιδίως ἡ Ἀττική. Τὰ μέρη αὐτὰ εἶναι πολυανθρωπότερα, πλουσιώτερα καὶ περισσότερον ἀνεπτυγμένα.

ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ

Κατὰ τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους ὅλα τὰ Ἑλληνικὰ κράτη ἔχουν βασιλεῖς. Ἀργότερα οἱ εὐγενεῖς καταργοῦν τὴν βασιλείαν καὶ κυβερνοῦν οἱ ἕδιοι. Τὸν 7ον π.Χ. αἰῶνα ἡ βασιλεία εἶχε καταργηθῆ σχεδὸν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ διατηρεῖται μόνον εἰς τὰ σύνορα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἡπειρον, εἰς τὴν Κύπρον, ἐνῶ οἱ δύο βασιλεῖς τῆς Σπάρτης ἔχασαν ἐντελῶς τὴν ἔξουσίαν των. Ἀπὸ τότε κυβερνοῦν οἱ ἀριστοκρατικοὶ καὶ τὸ πολίτευμα γίνεται, ὅπως λέγουν, ἀριστοκρατικόν.

Εἰς πολλὰ μέρη ὅμως οἱ ἀριστοκρατικοὶ ἀναγκάζονται νὰ συμβιβασθοῦν μὲ τοὺς ἴσχυροὺς τοῦ χρήματος, μὲ τοὺς μεγάλους κεφαλαιούχους, ὅπως λέγομεν σήμερον, τοὺς ὅποιους ἐδημιούργησε τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία, καὶ μοιράζουν μὲ αὐτοὺς τὴν ἔξουσίαν. Ἐπειδὴ ὅμως κυβερνοῦν πάντοτε οἱ ὀλίγοι, τὸ πολίτευμα λέγεται ὀλιγαρχικόν.

Οἱ ἔμποροι ὅμως, οἱ τεχνῖται, οἱ βιομήχανοι, οἱ κάτοικοι γενικῶς τῶν πόλεων, μὲ μίαν λέξιν ὁ δῆμος, θέλουν νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους. Δι’ αὐτὸν τὸν λόγον ἀρχίζει σφροδρὸς ἄγών μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν ὀλιγαρχικῶν καὶ τὸν 7ον καὶ 6ον π.Χ. αἰῶνα τὰ Ἑλληνικὰ κράτη ταράσσονται ἀπὸ πολιτικὰς ἔριδας, ἀπὸ τὰς στάσεις, ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι. Εἰς πολλὰς περιφερείας ἐπικρατεῖ ὁ δῆμος, λαμβάνει αὐτὸς τὴν ἔξουσίαν καὶ ἐπιβάλλει τὴν δημοκρατίαν. Ἡ πρόοδος πρὸς τὴν δημοκρατίαν ἐπέρασεν ἀπὸ διαμέσους σταθμούς. Ο λαὸς κατ’ ἀρχὰς ἔχει μικρὰς ἀπαιτήσεις. Ζητεῖ γραπτοὺς νόμους, διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν αὐθαιρεσίαν τῶν εὐγενῶν, διότι τὰ δικαστήρια ἥσαν εἰς τὰς χειρας τῶν ἀριστοκρατικῶν, οἱ ὅποιοι ἐδίκαζαν δῆθεν κατὰ τὰ παλαιὰ ἔθιμα, δηλαδὴ κατὰ τὸ συμφέρον των. Τὸν 7ον αἰῶνα λοιπὸν βλέπομεν εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος νὰ γίνεται προσπάθεια καταγραφῆς τῶν νόμων. Συνήθως ἐκλέγουν ἔνα ἐπιφανῆ πολίτην καὶ ἀναθέτουν εἰς αὐτὸν νὰ γράψῃ τοὺς νόμους.

Ἀρχαιότερος ἀπὸ τοὺς γνωστοὺς εἰς ἡμᾶς νομοθέτας είναι ὁ Ζάλευκος, ὁ ὅποιος ἔβαλε νόμους εἰς τοὺς Λοκροὺς τῆς Κάτω Ἰταλίας. Ὁνομαστότερος ἔγινεν ὁ νομοθέτης τῆς Κατάνης Χαρώνδας, τοῦ ὅποιου ἡ νομοθεσία εἰσήχθη εἰς

πολλάς πόλεις. Ἀξιόλογοι νομοθέται εἶναι ἐπίσης ὁ Δράκων καὶ ὁ Σόλων τῶν Ἀθηνῶν, ὁ Φείδων τῆς Κορίνθου, ὁ Πιττακὸς τῆς Μυτιλήνης. Αἱ νομοθεσίαι αὐταὶ δρίζουν πῶς πρέπει νὰ κυβερνᾶται τὸ κράτος, πῶς νὰ ἀπονέμεται δικαιοσύνη εἰς τοὺς πολίτας καὶ συγχρόνως περιέχουν διατάξεις διὰ τὴν ἀνατροφὴν τῶν παίδων, διὰ τὴν διαγωγὴν τῶν πολιτῶν κτλ. Τοιουτοτρόπως ὅλα σχεδὸν τὰ Ἑλληνικὰ κράτη ἀπέκτησαν γραπτὴν νομοθεσίαν καὶ μόνον ἡ Σπάρτη ἔξικολούθησε νὰ κυβερνᾶται κατὰ τὰς παλαιὰς συνηθείας.

ΤΥΡΑΝΝΟΙ

Αἱ νομοθεσίαι ὅμως δὲν ἔφεραν τὴν γαλήνην. Αἱ πολιτικαὶ ταραχαὶ ἔξικολούθησαν καὶ εἰς πολλὰ μέρη φιλόδοξοι ἄνθρωποι ἀνήκοντες συνήθως εἰς τὴν ἀριστοκρατίαν ἐτέθησαν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ δήμου, κατώρθωσαν νὰ καταλάβουν τὴν ἔξουσίαν καὶ νὰ τὴν κάμουν κληρονομικὴν εἰς τὴν οἰκογένειάν των. Αὔτοὶ εἶναι οἱ τύραννοι καὶ ἡ ἔξουσία των ὀνομάζεται τυραννίς.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς τυράννους ἦσαν ἄνθρωποι εὐφυεῖς καὶ ἀνεπτυγμένοι, ἐκυβέρνησαν εύνοϊκὰ διὰ τὸν λαὸν καὶ ιδίως ἐφρόντισαν διὰ τὰς κατωτέρας τάξεις καὶ διὰ τὴν πρόοδον τοῦ ἐμπορίου. Ἐλλ' ἡ μεγάλη ύπηρεσία τῶν τυράννων εἶναι ὅτι ἀπήλλαξαν τοὺς γεωργοὺς ἀπὸ τὴν δουλοπαροικίαν, διότι ἀφήρεσαν ἀπὸ τοὺς γαιοκτήμονας μεγάλας ἐκτάσεις καὶ τὰς ἔδωσαν εἰς τοὺς γεωργούς. Διὰ τοῦτο εἶχαν ἀσπόνδους ἔχθρούς τοὺς ἀριστοκρατικούς, οἱ δόποι οἱ τοὺς ἐσυκοφάντησαν καὶ τοὺς ἔδυσφήμησαν μὲν ὅλα τὰ μέσα. Ἐπίσης θανάσιμον ἔχθρὸν εἶχαν οἱ τύραννοι τὴν ἀριστοκρατικὴν Σπάρτην, ἡ δόποια κατώρθωσε νὰ τοὺς ἀνατρέψῃ σχεδὸν εἰς ὅλα τὰ μέρη.

Οἱ τύραννοι ὑπεστήριξαν τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔγιναν ὀνομαστοί, ὅπως ὁ Περίανδρος τῆς Κορίνθου, ὁ Πεισίστρατος τῶν Ἀθηνῶν καὶ πολλοὶ τύραννοι τῶν σικελικῶν πόλεων. Ἡ τυραννίς ἐμφανίζεται εἰς τὰς ἀνεπτυγμένας χώρας καὶ εἶναι συνήθως προάγγελος τῆς δημοκρατίας.

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

“Οπου ἐπεκράτησεν ὁ δῆμος, κατέλυσε τὴν κυριαρχίαν τῶν εὐγενῶν καὶ κατήργησε τὴν διάκρισιν ἀριστοκρατικῶν καὶ δημοκρατικῶν. Ἡ γῆ ἐμοιράσθη εἰς τοὺς καλλιεργητὰς καὶ ἐσχηματίσθησαν μικρὰ κτήματα, εἰς τὰ ὅποια ἔζων οἱ ἀγρόται μὲ τὴν οἰκογένειάν των καὶ ἐκαλλιέργουν τὴν γῆν ὡς ἐλεύθεροι γεωργοὶ μὲ περισσοτέραν προθυμίαν. Τοιουτοτρόπως ἡ χώρα ἐκαλλιεργήθη καλύτερα καὶ τοῦξησεν ἡ ἀπόδοσίς της. Παραλλήλως ἐπροόδευσεν ἡ ναυτιλία, τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία. Παρετηρήθη τότε ἔλλειψις ἐργατικῶν χειρῶν καὶ ἔγινε χρῆσις δούλων. Ἡ βιομηχανία τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς ἦτο κυρίως βιομηχανία δούλων.

Πολιτικῶς οἱ κάτοικοι εἶχαν ἵστα δικαιώματα, συνήρχοντο εἰς κοινὰς συνεδριάσεις, συνεζήτουν τὰς ὑποθέσεις τοῦ κράτους, ἔξελεγαν τοὺς ἄρχοντας. Κυρίαρχος εἰς τὰς δημοκρατικὰς πόλεις εἶναι ὁ λαὸς καὶ κυβερνᾷ τὸ κράτος ὁ ἴδιος ἀπ'εύθειας καὶ ὅχι μὲ ἀντιπροσώπους ὅπως εἰς τὰς νεωτέρας δημοκρατίας.

ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ

Μὲ τὴν μεγάλην αὐτὴν κίνησιν ἔξύπνησε τὸ πνεῦμα. Ὁ Ἑλλην τοῦ θου π.Χ. αἰῶνος δὲν εἶναι πλέον ὁ ἀπλοϊκὸς ἄνθρωπος, ὁ ὅποιος κάθεται εἰς τὸ συμπόσιον, πίνει τὸν οἶνον καὶ ἀκούει τὰς μυθικὰς διηγήσεις διὰ τὰ κατορθώματα τῶν προγόνων τῶν βασιλέων καὶ τὴν θεϊκὴν καταγωγὴν των. Ἡ γαλήνη ἐκείνη ἐταράχθη, ὁ ἄνθρωπος ἔγινεν ἀπαιτητικώτερος καὶ ἀνήσυχος. Δὲν ἱκανοποιεῖται πλέον ἀπὸ τὴν μυθολογικὴν ἐρμηνείαν τοῦ κόσμου. Ἐξετάζει μὲ τὸ λογικόν του ὅσα βλέπει γύρω του καὶ προσπαθεῖ νὰ τὰ ἔξηγήσῃ μὲ φυσικὰ αἴτια. Ὁ θος καὶ ὁ θος π.Χ. αἰώνων εἶναι ἐποχὴ μεγάλης πνευματικῆς κινήσεως. Τέχνη, γράμματα, ἐπιστῆμαι προοδεύουν πολὺ καὶ προετοιμάζεται ἡ μεγάλη ἀκμὴ τὸν 5ον π.Χ. αἰῶνα.

ΙΩΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Μετὰ τὴν δωρικὴν μετανάστευσιν πρώτη ἀπὸ τὰς Ἑλληνικὰς χώρας ἀκμάζει ἡ Ἱωνία. Ἐκεῖ ἀναπτύσσεται ὁ πρῶτος Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς τῶν ἱστορικῶν χρόνων, ὁ ὅποιος ἔχει

μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὴν πρόοδον τοῦ ἔθνους. Ποιηταὶ καὶ λογογράφοι ἔξυμνησαν τὸ γλυκὺ κλῖμα καὶ τὸν διαυγῆν οὐρανὸν τῆς Ἰωνίας. ‘Οἱ ἱστορικὸς Ἡρόδοτος γράφει: οἱ Ἰωνεῖς αὔτοί, εἰς τοὺς ὄποιούσις ἀνήκει τὸ Πανιώνιον, ἔκτισαν τὰς πόλεις τῶν ὑπὸ τὸν λαμπρότατον οὐρανὸν καὶ εἰς τὸ ὡραιότερον κλῖμα τοῦ γνωστοῦ κόσμου. ‘Η ναυτιλία, τὸ ἐμπόριον, ἡ βιομηχανία ἀκμάζουν εἰς τὰ Ἰωνικὰ παράλια καὶ ἀναπτύσσονται ἐκεῖ ἀξιόλογοι πόλεις.

Κατὰ τὸν δον π.Χ. αἰῶνα πρότυπον Ἰωνικῆς πόλεως εἶναι ἡ Μίλητος. Οἱ τέσσαρες ὅρμοι τῆς παρέχουν ἀσφαλὲς ἀσύλον εἰς τὸ ναυτικόν. ‘Η καρδία τῆς πόλεως εἶναι ὁ μέγας λιμήν, τοῦ ὄποιου τὴν εῖσοδον φυλάττουν δύο τεράστιοι λέοντες. Τρεῖς σειραὶ προκυμαιῶν καὶ στοῶν περιβάλλουν τὸν λιμένα καὶ ἀνωθεν δεσπόζει ὁ ναὸς τοῦ Δελφινίου Ἀπόλλωνος. ‘Η Μίλητος, ὅπως καὶ ἄλλαι Ἰωνικαὶ πόλεις, ἡ Φώκαια, ἡ Ἐφεσος, εἶναι μεγάλη κοισμόπολις, εἰς τὴν ὄποιαν συναντῶνται ἀνθρωποι ἀπὸ διαφόρους χώρας καὶ πλούσιοι ἐμποροὶ ἐπιδεικνύουν τὴν πολυτέλειάν των.

‘Ανάλογος εἶναι καὶ ἡ ἄλλη ἀνάπτυξις τῆς Ἰωνίας. ‘Η ἀριστοκρατία κατελύθη καὶ ἐγκαθιδρύθη ἡ δημοκρατία εἰς ὅλας τὰς πόλεις. Οἱ γλύπται τῆς Σάμου καὶ τῆς Χίου κατασκευάζουν ὄνομαστὰ ἔργα. Περίφημος εἶναι ἡ κομψότης καὶ ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις τῶν γυναικῶν τῆς Ἰωνίας. ‘Οἱ Ἑλληνικὸς νοῦς ἔξυπνησε πρώτην φορὰν εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. ‘Ο Θαλῆς ὁ Μιλήσιος περιοδεύει πολλὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ ὁ μαθητής του Ἀναξίμανδρος ὑποστηρίζει ὅτι ἡ γῆ εἶναι κυκλικὴ καὶ ὅτι ἡ σελήνη λαμβάνει τὸ φῶς ἀπὸ τὸν ἥλιον. ‘Η Ἰωνία ἔχει ἀξιολόγους ποιητὰς καὶ πεζογράφους, οἱ ὄποιοι δημιουργοῦν τὸν πεζὸν Ἰωνικὸν λόγον, τὴν κοινὴν Ἰωνικὴν ὅπως ἔλεγαν, δηλαδὴ τὴν πρώτην γραφομένην ἐλληνικὴν γλῶσσαν. ‘Η ἐπίδρασις τῶν συγγραφέων τῆς Ἰωνίας εἶναι τόσον μεγάλη, ὡστε οἱ λόγιοι τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σικελίας γράφουν τὴν Ἰωνικήν.

‘Ἄλλ’ αἱ βάσεις τοῦ Ἰωνικοῦ πολιτισμοῦ δὲν εἶναι πολὺ στερεά, διότι οἱ Ἰωνεῖς κατοικοῦν στενὴν λωρίδα εἰς τὴν παραλίαν, ἐνῷ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ζοῦν πολυάριθμα ἔθνη, τὰ ὄποια

είναι ἐπικίνδυνοι γείτονες. Ἀπὸ τοῦ 7ου π.Χ. αἰῶνος ἀναγκάζονται νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ βασιλέως τῆς Λυδίας καὶ τὸ 526 π.Χ. ὑποτάσσονται εἰς τὸν βασιλέα τῆς Περσίας Κύρον. Πολλοὶ μεταναστεύουν τότε καὶ οἱ καλλιτέχναι καὶ οἱ σοφοὶ τῆς Ἰωνίας ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ζήσουν ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ ξένου, διασκορπίζονται εἰς τὰ τέσσαρα ἄκρα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Χίοι καὶ σάμιοι γλύπται ἐργάζονται εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ μεταδίδουν ἐκεῖ τὴν τέχνην των. Ὁ σάμιος Πυθαγόρας, ὁ ἐπιβλητικώτερος ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας σοφοὺς τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, μεταναστεύει εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ὁ Ἰωνικὸς πολιτισμὸς μαραίνεται, ἀλλὰ μὲ τὴν διασπορὰν αὐτὴν τὸ Ἰωνικὸν πνεῦμα εἰσέρχεται παντοῦ καὶ ζωογονεῖ τὴν Ἐλλάδα.

ΑΚΜΗ ΑΠΟΙΚΙΩΝ ΙΤΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΣΙΚΕΛΙΑΣ

Αἱ ἀποικίαι τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας ἥσαν προωρισμέναι ἀπὸ τὴν φύσιν τῶν χωρῶν αὐτῶν νὰ προοδεύσουν πολὺ καὶ νὰ εύτυχήσουν. Οἱ "Ἐλληνες εἶχαν εὕρει ἔδω μίαν χώραν ἐντελῶς ὁμοίαν μὲ τὴν ἴδικήν των, ἀλλ' ἀσυγκρίτως εύφορωτέραν.

Αἱ ἀποικίαι κατ' ἀρχὰς εἶναι ἀποκλειστικῶς γεωργικαὶ καὶ ἀντλοῦν τὸν πλοῦτον ἀπὸ τὴν γῆν. Ἀργότερα ὅμως ἀνέπτυξαν ἐμπόριον καὶ βιομηχανίαν. Πλούσιαι καὶ πολυάνθρωποι αἱ πόλεις τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας προηγοῦνται τῆς κυρίως Ἐλλάδος εἰς τὴν πολιτικὴν ἀνάπτυξιν. Εἰς τὰς κυριωτέρας πόλεις καταλύεται ἡ ἀριστοκρατία καὶ τὴν ἔξουσίαν καταλαμβάνουν ἵσχυροι τύραννοι, οἱ ὄποιοι ἔτοιμάζουν τὴν ὁδὸν εἰς τὴν δημοκρατίαν.

Ἡ Σικελία ἔχει ὀνομαστοὺς τυράννους κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 5ου αἰῶνος. Ὁ τύραννος τοῦ Ἀκράγαντος Θήρων (489–472) καὶ ὁ τύραννος τῶν Συρακουσῶν Γέλων (485–477) συνενώνουν σχεδὸν ὅλας τὰς πόλεις τῆς Σικελίας εἰς τὴν ἔξουσίαν των. Ἡ ἔνωσις καὶ συνεργασία των σώζει τοὺς "Ἐλληνας τῆς νήσου εἰς μίαν κρίσιμον στιγμήν, ὅταν δηλαδὴ οἱ Καρχηδόνιοι ἐπεχείρησαν νὰ ὑποτάξουν τὴν Σικελίαν. Εἰς τὴν περίφημον μάχην πλησίον τῆς Ἱμέρας (479) ἐνίκησαν τοὺς ἐπιδρομεῖς. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Γέλωνος Ἱέρων συνήνωσε τὰ δύο

κράτη καὶ ἔγινεν ὁ ἴσχυρότερος ἡγεμὼν τῆς Δύσεως. Ἡ αὐλή του εἶναι ὀνομαστὴ διὰ τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν φιλοξενίαν. Ὁ ἀθηναῖος ποιητὴς Αἰσχύλος, ὁ θηβαῖος Πίνδαρος, ὁ δημιουργὸς τῆς σικελικῆς κωμῳδίας Ἐπίχαρμος, ὁ ἰδρυτὴς τῆς ρητορικῆς Κόραξ, συναντῶνται εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ τυράννου καὶ εὐρίσκουν θερμὴν ὑποδοχήν. Αἱ δημοκρατικαὶ ἴδεαι ὥριμάζουν ἐνωρίτερα εἰς τὴν Σικελίαν καὶ ἀπ' ἐκεῖ κυρίως ἥλθαν εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ περίφημοι σοφισταί, cι γνησιώτεροι ἀπόστολοι τῶν δημοκρατικῶν ἀρχῶν.

Εἰς τὰ γράμματα καὶ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν οἱ ἄποικοι τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας ἔδέχθησαν ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι "Ἐλλήνες τὴν ἐπίδρασιν τῶν Ἰώνων." Ιωνες σοφοί, ὅπως ὁ περίφημος Πυθαγόρας καὶ ὁ Ζενοφάνης, ἔγκατεστάθησαν εἰς τὰς ἄποικίας καὶ μετέδωσαν τὴν ἐπιστήμην. Εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν ἐκαλλιεργήθησαν τὰ μαθηματικά, ἡ ρητορική, ἡ πολιτικὴ ἐπιστήμη κτλ.

Τὸν πλοῦτον καὶ τὴν εὔτυχίαν μαρτυρεῖ καὶ ἡ μεγάλη ἀνάπτυξις τῆς τέχνης. Τὰ ἐρείπια τοῦ Ἀκράγαντος καὶ τοῦ Σελινοῦντος εἶναι ἀπὸ τὰ ἐπιβλητικώτερα μνημεῖα τῆς ἀρχαιότητος. Μεταξὺ αὐτῶν ὑψοῦνται διατηρούμενοι εἰς ἀρκετὰ καλὴν κατάστασιν ἀξιόλογοι ναοὶ δωρικοῦ ρυθμοῦ. Τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν αὐτῶν εἶναι τὸ κολοσσιαῖον. Γενικῶς οἱ σικελιῶται "Ἐλλήνες ἔχουν ἔνα εἶδος ἀμερικανισμοῦ. Συνθίζουν νὰ βλέπουν ὅλα μεγάλα, ἀγαποῦν τὴν πολυτέλειαν, τὴν σπατάλην καὶ τὰς ἐπιδείξεις. Ἡ τέχνη των δὲν ἔχει ἐκείνην τὴν βαθυτέραν ἀντίληψιν τοῦ μέτρου καὶ τῆς ἀρμονίας, ἡ ὅποια χαρακτηρίζει τούς "Ἐλλήνας τῆς κυρίως Ἐλλάδος.

ΔΥΝΑΜΙΣ ΚΑΙ ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ βου π.Χ. αἰῶνος ὁ ἐλληνικὸς κόσμος παρουσιάζει ὅλον του τὸ μεγαλεῖον. Ἡ ἐλληνικὴ φυλή, ἡ ὅποια περιωρίζετο ἄλλοτε εἰς τὴν μικρὰν Ἐλλάδα, ἔχει ἐξαπλωθῆ τώρα ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ Εύξείνου Πόντου ἕως τὸ Γιβραλτάρ. "Ολα τὰ παράλια ἔχουν σκεπασθῆ ἀπὸ ἐλληνικὰς ἀποικίας. Εἰς τὰς μεγάλας αὐτὰς ἐκτάσεις ὅμιλεῖται ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα καὶ ὑπάρχουν πολλὰ καὶ ἀκμαῖα κέντρα τοῦ ἐλληνισμοῦ.

‘Ο κόσμος αύτὸς εἶναι γεμάτος νεότητα καὶ σφρῆγος. ‘Η δραστηριότης καὶ ἡ ἐργατικότης του δὲν ἔχουν ὄρια. Οἱ “Ἐλληνες εὐρίσκουν διαρκῶς νέας ἐπιχειρήσεις, ἀνοίγουν νέας ἀγορὰς διὰ τὰ προϊόντα τῆς πατρίδος των. Εἰς τοὺς μεγάλους θαλασσινοὺς δρόμους διασταυρώνονται τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα. Τὰ ἀκρωτήρια καὶ οἱ βράχοι τῶν ἀγνώστων καὶ ξένων ἄλλοτε χωρῶν, τοῦ Εὔξείνου, τῆς Κυρήνης, τῆς Ἰταλίας, τῆς Σικελίας, τῆς Γαλατίας, τῆς Ἰσπανίας, ἔχουν στολισθῆ μὲν ναοὺς καὶ μὲ ἄλλα κτίρια Ἑλληνικά, τὰ ὅποια χαιρετοῦν οἱ ναυτικοὶ ὡς γνώριμα καὶ φιλικὰ σημεῖα. Εἰς ὅλα τὰ ἄκρα τῆς Μεσογείου ἀκούεται ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ περνοῦν τὰ Ἑλληνικὰ νομίσματα. Οἱ ξένοι, οἱ βάρβαροι λαοὶ προσπαθοῦν νὰ ἀπομιμηθοῦν τὰ Ἑλληνικὰ ἥθη καὶ ἔχουν πολλὰ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπολογίσωμεν ἀκριβῶς τὸν Ἑλληνικὸν πληθυσμὸν τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, ἀλλὰ ἀσφαλῶς ἀνήρχετο εἰς πολλὰ ἑκατομμύρια.

‘Αλλ’ ὁ Ἑλληνικὸς κόσμος ἔχει ἔνα σημεῖον πολὺ ἀδύνατον. Οἱ “Ἐλληνες ἐκτὸς τῆς κυρίως Ἐλλάδος κατέχουν στενὴν λωρίδα εἰς τὴν παραλίαν, ἐνῶ τὸ ἐσωτερικὸν τῶν χωρῶν κατέχεται ἀπὸ πολυαριθμούς βαρβαρικὰς φυλὰς καὶ πολλάκις ἀπὸ ἰσχυροὺς λαούς. Διὰ τοῦτο εὐρίσκονται εἰς διαρκῆ κίνδυνον. Αὐτὸς ἀποτελεῖ μίαν ἀπὸ τὰς μεγάλας ἀδυναμίας τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου. ‘Η δευτέρα, ἡ μεγαλυτέρα ἴσως, εἶναι, καθὼς γνωρίζομεν, ἡ διαίρεσις εἰς πολὺ μικρὰ κράτη. Δι’ αὐτοὺς τοὺς λόγους ἡ ἀκμὴ τοῦ ὥραίου αὐτοῦ κόσμου δὲν ἦτο πολὺ μακρά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗ ΕΝΟΤΗΣ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Φαίνεται ότι οι "Ελληνες εἰς παλαιοτέρους χρόνους εἶχαν ἀπλουστέραν καὶ λαϊκωτέραν θρησκείαν. "Ισως ἐλάτρευσαν λίθους καὶ ζῷα, ὅπως πολλοὶ πρωτόγονοι λαοί, καὶ ἔδιδαν μεγάλην πίστιν εἰς τὴν μαγείαν. 'Επίσης γνωρίζομεν ότι εἰς

Ζεύς καὶ Τυφών

ἀπὸ ἓνα εἰκονογραφημένον ἀγγεῖον τῆς Χαλκίδος—Μόναχον

'Ο Ζεύς κεραυνοβολεῖ τὸν τερατόμορφον γίγαντα.

πολλὰ μέρη ἐλάτρευσαν δύο μεγάλας θεότητας, τὴν Γῆν καὶ τὸν Οὐρανόν.

'Αργότερα ἥλλαξεν ἡ θρησκεία τῶν 'Ελλήνων. Τὴν ἀλλαγὴν αὐτὴν ἐφαντάσθησαν οἱ ἀρχαῖοι ὡς πάλην μεταξὺ τῶν θεῶν. 'Ο Ζεύς ἐπὶ κεφαλῆς τῶν νέων θεῶν συντρίβει τοὺς παλαιοὺς τερατομόρφους θεούς, τοὺς Τιτᾶνας καὶ τοὺς Γίγαντας, καὶ κατακρημνίζει αὐτοὺς εἰς τὰ Τάρταρα. 'Απὸ τότε βασιλεύουν οἱ νέοι, οἱ ἀνθρωπόμορφοι ἐλληνικοὶ θεοί.

‘Η θρησκεία τῶν Ἑλλήνων εἶναι κυρίως λατρεία τῆς φύσης. Προσωποποιοῦν τὰς φυσικὰς δυνάμεις καὶ τὰ φυσικὰ φαινόμενα, τὸν ἥλιον, τὸν ὥκεανόν, τοὺς ποταμούς, τὰς πηγάς, τὴν βροντήν, τὴν τρικυμίαν, τοὺς ἀνέμους, τὰς βροχάς. Φαντάζονται ὅτι αὐτὰ προέρχονται ἀπὸ ἀόρατα καὶ μυστηριώδη ὄντα, τὰ δόποια δμοιάζουν μὲν ἀνθρώπους. ‘Η θρησκεία τῶν Ἑλλήνων λοιπὸν εἶναι φυσιολατρεία καὶ ἀνθρωπικόρφισμός. Ἀργότερα οἱ θεοὶ γίνονται προσωποποίησις ἡθικῶν δυνάμεων. ‘Ο Ζεύς, ὁ θεὸς τοῦ αἰθέρος ἀρχικῶς, προσωποποιεῖ τὴν φρόνησιν, τὴν πατρικήν φιλοστοργίαν καὶ μακροθυμίαν, ἡ Ἀθηνᾶ, ἡ προσωποποίησις τῆς θυέλλης κατ’ ἀρχάς, γίνεται θεὰ τῆς σοφίας, ὁ Ἀπόλλων, ὁ θεὸς τοῦ ἥλιου, γίνεται θεὸς τῆς μουσικῆς καὶ τῆς ποιήσεως.

Τέλος οἱ Ἑλληνες ἐλάτρευσαν τοὺς νεκροὺς καὶ πολλοὶ ἔνδοξοι νεκροὶ τῶν προϊστορικῶν χρόνων ἐτιμήθησαν ἴδιαιτέρως ὡς ἥρωες καὶ ἥμίθεοι.

ΟΙ ΘΕΟΙ

Οἱ Ἑλληνες ἐλάτρευσαν πολλοὺς θεούς. Περὶ τῆς γεννήσεως, τῆς ἀνατροφῆς καὶ τῆς ζωῆς τῶν θεῶν διηγήθησαν διαφόρους μύθους, εἰς τοὺς δόποίους τὸ εὔκινητον πνεῦμα καὶ ἡ καλαισθησία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἔδωσαν ἀσύγκριτον καλλιτεχνικὴν μορφήν. Ἡ ἑλληνικὴ μυθολογία εἶναι ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας διηγήσεις, τὰς δόποιας ἐφαντάσθησαν οἱ ἀνθρώποι. Οἱ ποιηταί, οἱ γλύπται καὶ οἱ ζωγράφοι ἐλαβαν ὑπόθεσεις ἀπὸ τὴν μυθολογίαν.

Οἱ θεοὶ τῶν Ἑλλήνων, ὅπως τοὺς ἐφαντάσθησαν, εἶναι ὡραῖοι καὶ ἀξιαγάπητοι. ‘Ομοιάζουν μὲν ἀνθρώπους καὶ ζοῦν ὅπως καὶ οἱ ἀνθρώποι, ἀλλ’ εἶναι μεγαλύτεροι, δυνατώτεροι, ὡραιότεροι καὶ ἡ ζωὴ των δὲν ἔχει ἀσθενείας καὶ λύπας. Οἱ θεοὶ δὲν γηράζουν, ζοῦν μακάριοι, τρώγουν τὴν ἀμβροσίαν καὶ πίνουν τὸ νέκταρ καὶ μαγεύονται προπάντων ἀπὸ τὴν μουσικήν. Εἶναι ὅλοι χαριτωμένοι καὶ λευκοί. Οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες δὲν ἐφαντάσθησαν κανένα θεὸν μαῦρον ἢ κακόψυχον οὔτε ἔχωρισαν τὸν κόσμον εἰς δύο βασίλεια, εἰς τὸ βασίλειον τοῦ φωτὸς καὶ εἰς τὸ βασίλειον τοῦ σκότους, εἰς θεὸν ἀγα-

θοποιούς καὶ εἰς θεούς κακοποιούς. Οἱ θεοὶ δυσαρεστοῦνται, θυμώνουν καὶ ἡμποροῦν νὰ κάμουν κακὸν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ’ εὔκολα ἀλλάζουν γνώμην καὶ ἔξευμενίζονται μὲ θυσίας καὶ προσευχάς.

Οἱ ὥραῖοι ἀνθρωπόμορφοι θεοὶ τῆς Ἑλλάδος
Απόλλων Κιθαρῳδὸς
Ρώμη, Βατικανὸν

Ἄρτεμις
Παρίσιοι, Λούβρον

ΟΙ ΘΕΟΙ ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ

Ἄπὸ τοὺς θεούς ἄλλοι ζοῦν εἰς τὸν οὐρανόν, ἄλλοι εἰς τὴν γῆν εἴτε εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἄλλοι εἰς τὰ βάθη τῆς γῆς.

Οἱ μεγαλύτεροι ἑλληνικοὶ θεοὶ εἶναι προσωποποίησις τῶν οὐρανίων φαινομένων καὶ δι᾽ αὐτὸν κατοικοῦν εἰς τὸν οὐρανὸν ἢ εἰς τὸν Ὀλυμπὸν, τὸ θαυμασιώτερον ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ βουνά.

Ο Ζεύς, ὁ πατὴρ καὶ βασιλεὺς τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων, ἔξουσιάζει τὸν οὐρανόν, μαζεύει τὰ σύννεφα, ἀστράφτει καὶ στέλλει τὴν βροχήν. Ο ἀδελφός του Ποσειδῶν ἔξουσιάζει τὴν θάλασσαν. Εἶναι μεγαλοπρεπής ὅπως ὁ Ζεύς, ἀλλ’ ἔχει

Ἐκφρασιν αύστηροτέραν. Τὰ μαλλιά του εἶναι ἄτακτα καὶ τὰ γένεια του πυκνά. Κρατεῖ τὴν τρίαιναν, μὲ τὴν ὅποιαν ταράσσει τὴν θάλασσαν, προκαλεῖ

τὴν τρικυμίαν καὶ τοὺς σεισμούς.

‘Η **Ἡρα** εἶναι σύζυγος τοῦ Διὸς καὶ θεὰ τοῦ γάμου. ‘Η **Ἐστία** εἶναι προστάτις τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς καὶ λατρεύεται εἰς ὅλας τὰς οἰκίας, ὅπου ἔχει ἴδιαίτερον βωμόν. Εἰς τὸν “Ολυμπὸν ἐπίσης ζῆ δ ὥραιοτερος ἀπὸ τοὺς θεούς, ὁ **Ἀπόλλων**. Εἶναι κάτασπρος, ύψηλὸς καὶ δυνατὸς καὶ γύρω εἰς τὴν ὥραίαν κεφαλήν του εἶναι χυμένον χαριτωμένον φῶς. Στεφανωμένος μὲ κλάδον δάφνης παίζει τὴν κιθάραν, ἐνῷ τραγουδοῦν αἱ ἐννέα οὐράνιαι κόραι, αἱ **Μοῦσαι**. ‘Η μουσικὴ τοῦ **Ἀπόλλωνος** καὶ τὸ ᾕσμα τῶν Μουσῶν χύνει φαιδρότητα καὶ λεπτὴν συγκίνησιν εἰς τὸν “Ολυμπὸν, φθάνει ἔως τὴν γῆν καὶ ἡσυχάζει τὸν πόνον καὶ τὰς θλίψεις τῶν ἀνθρώπων. ‘Η **Ἄρτεμις**, ἡ ἀδελφὴ τοῦ **Ἀπόλλωνος**, εἶναι σεμνὴ καὶ εὔγενής κόρη, γεμάτη ζωὴν καὶ εὔκινησίαν καὶ ἀγαπᾶ τὰ δάση καὶ τὸ κυνήγιον. ‘Ο **Ολυμπὸς** ἔχει καὶ τὸν ταχυδρόμον του. Εἶναι δὲ **Ἐρμῆς**, εὐκίνητος, ζωηρός, φορεῖ πτερωτὰ πέδιλα, μὲ τὰ ὅποια πετᾶ ἐπάνω ἀπὸ βουνὰ καὶ θαλάσσας. Εἶναι καὶ αὐτός, ὅπως καὶ δὲ **Ἀπόλλων** καὶ ἡ **Ἄρτεμις**, υἱὸς τοῦ Διός, ἀλλὰ ἀπὸ ἀλλην μητέρα. **Ἀνακατώνεται** εἰς τὸ ἐμπόριον, ἀλλ᾽ ἔχει σχέσιν καὶ μὲ τοὺς νεκρούς. ‘Ο **Ἐρμῆς** εἶναι ὁ ψυχοπομπὸς θεός. ‘Η **Ἀθηνᾶ** εἶναι ἡ θεὰ τῆς σοφίας καὶ τῆς ἐργασίας. Αὕτη προστατεύει τὰς **Ἀθήνας** καὶ κάμνει τοὺς **Α-**

‘Η **Ἀθηνᾶ Φαρνέζε**
μαρμάρινον ἄγαλμα, Νεάπολις

Θεοδωρίδον — Λαζάρον **Ιστορία τῆς Αρχαίας Ελλάδος**
Ψηφιοποίηθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θηναίους εύφυεις καὶ δραστηρίους. Ἐκεῖ εἰς τὸν "Ολυμπὸν ζῆ ἐπίσης ὁ θεὸς τοῦ πολέμου" **Αρης**, νέος μὲ γιγάντιον σῶμα, πάνοπλος, ἀγριωπός. Οἱ θεοὶ τὸν μισοῦν, διότι τοῦ ἀρέσουν αἱ φιλονικίαι. Ἡ **Αφροδίτη** εἶναι θεὰ τῆς γυναικείας καλλονῆς καὶ ἔλεγετο ὅτι ἐγεννήθη ἀπὸ τὸν ἀφρὸν τῆς θαλάσσης. Εἶναι ἀπαράμιλλον τὸ κάλλος τῆς. Ὁ **Ηφαιστος** εἶναι ὁ τεχνίτης τοῦ Ὀλύμπου καὶ αὐτὸς κατεσκεύασεν ὡραῖα ἀνάκτορα δι' ὅλους τοὺς θεούς. Εἶναι χωλὸς καὶ ἐργάζεται σκονισμένος καὶ καπνισμένος εἰς τὰ ὑποχθόνια ἐργαστήριά του, ὅπου κατασκευάζει τοὺς κεραυνούς τοῦ Διός. Εἰς τὸν "Ολυμπὸν ἐπίσης ἐτοποθέτησαν οἱ" Ελληνες τὴν **Δήμητραν**, τὴν μεγάλην θεὰν τῆς γῆς.

Αὔτοὶ εἶναι οἱ δώδεκα Ὀλύμπιοι θεοί, τοὺς ὅποίους λατρεύουν οἱ Ελληνες ἴδιαιτέρως.

ΟΙ ΘΕΟΙ ΤΗΣ ΓΗΣ

Ἐκτός τῶν Ὀλυμπίων ὑπάρχει πλῆθος θεῶν εἰς τὴν γῆν, εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὰ ὑποχθόνια. Ἡ μεγαλυτέρα καὶ ἀρχαιοτέρα ἀπὸ τὰς θεὰς τῆς γῆς εἶναι ἡ **Δημήτηρ**, προσωποποίησις τῆς γονιμότητος τῆς γῆς, ἡ θεὰ τῆς γεωργίας καὶ τῶν σιτοφόρων ἀγρῶν. Εἶναι ἀπαρηγόρητος, διότι ὁ θεὸς τοῦ "Ἄδου Πλούτωνα" ἥρπασε τὴν θυγατέρα της, τὴν **Κόρην**, τὴν θεὰν τῆς ἀνθήσεως, διότι θέλει νὰ τὴν ἔχῃ σύζυγόν του. Ἐμεσολάβησεν ὁ Ζεὺς καὶ ἔγινε συμφωνία νὰ ἐπανέρχεται τὴν ἄνοιξιν εἰς τὴν γῆν καὶ τὸν χειμῶνα νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰ θλιβερὰ ἀνάκτορα τοῦ Πλούτωνος, ὅπου βασιλεύει μὲ τὸ ὄνομα **Περσεφόνη**. Ἄλλ' ὁ λαϊκώτερος θεὸς τῆς γῆς εἶναι ὁ **Διόνυσος**, ὁ θεὸς τῶν ἀμπέλων καὶ τοῦ τρυγητοῦ, ὁ ὅποιος περιφέρει τοὺς θυρυβώδεις χορούς του συνοδευόμενος ἀπὸ **Σατύρους** καὶ **Σειληνούς**.

Ἐπίσης ἡ θάλασσα ἔχει τοὺς θεούς της. Ἐκτὸς τοῦ Ποσειδῶνος εἶναι ἡ **Αμφιτρίτη**, ἡ σύζυγός του, ἡ ὅποία προσωποποιεῖ τὴν θάλασσαν τῆς παραλίας. Ὁ γέρων **Νηρεὺς** ἀντιπροσωπεύει τὴν γαλήνην, ἡ **Θέτις** ἐπιτηρεῖ τὴν ἐκβολὴν τῶν ποταμῶν.

Εἰς τὸν "Άδην βασιλεύει ὁ **Πλούτων** ἡ **Άδης**, ἀδελφὸς τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Ποσειδῶνος. Τὸν "Άδην φαντάζονται ως κοῖ-

λον καὶ βαθὺ σπήλαιον ὑπὸ τὴν γῆν, εἰς τὸ ὅποιον καταβαίνει κανεὶς ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριον Ταίναρον. Τὴν εἴσοδον φυλάττει τερατόμορφος κύων, ὁ Κέρβερος. Οἱ νεκροὶ διέρχονται δύο σκοτεινούς καὶ ἡσύχους ποταμούς καὶ τὴν λίμνην Ἀχερούσιαν ἐπιβαίνοντες εἰς τὸ ἀκάτιον τοῦ Χάρωνος.

Εἰς τὴν ξηρὰν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν ζοῦν πολλοὶ ὄλλοι μικρότεροι θεοὶ καὶ θεαί. Εἰς τὰ δάση, εἰς τὰ σπήλαια ζοῦν αἱ **Νύμφαι**. Κάθε δένδρον, κάθε πηγή, κάθε ρεῦμα, ἔχει τὸν θεόν του. Ὁ ἀρχαῖος φαντάζεται ὅλα ἔμψυχα γύρω του, ὅλα γεμάτα μάτια καὶ αὐτιά. Τὸ γλυκοφύσημα τοῦ ζεφύρου, τὸ θρόισμα τῶν δένδρων, οἱ μακρινοὶ ψίθυροι, τοὺς ὅποιους ἀκούομεν κατὰ τὰς είρηνικὰς ἡμέρας τῆς ἀνοίξεως, εἶναι ἀντίλαλος ἀπὸ τὸ ἔσμα καὶ τὸν χορὸν τῶν νυμφῶν. Εἰς τὰ ἡσυχα παράλια, εἰς τὰς ἐρημικὰς νήσους, εἰς τὰ σπήλαια τῆς παραλίας καὶ τοῦ πυθμένος τῆς θαλάσσης κατοικοῦν αἱ **Νηρηίδες**. Αύταις ἡσυχάζουν τὰ ἀγριεμένα κύματα, τὰ ὅποια σηκώνει ὁ Ποσειδῶν μὲ τὴν τρίαινάν του.

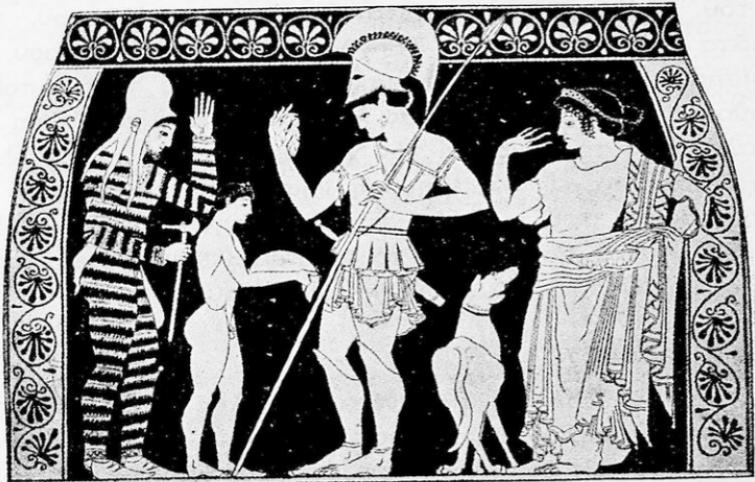
ΟΙ ΗΡΩΕΣ

Ὁ ἀρχαῖος "Ελλην αἰσθάνεται μεγάλην εὐλάβειαν πρὸς τοὺς νεκροὺς προγόνους. Πιστεύει ὅτι οἱ νεκροὶ ἔξακολουθοῦν νὰ ζοῦν εἰς τὸν "Αδην, ὅτι ἀποκτοῦν θεῖκὴν δύναμιν καὶ ἡμποροῦν νὰ ὠφελήσουν ἢ νὰ βλάψουν. Νομίζει ἐπίσης ὅτι οἱ νεκροὶ ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ τροφὴν εἰς τὴν ὑπόγειον κατοίκιαν των καὶ δι' αὐτὸν προσφέρει κανονικῶς θυσίας καὶ χοάς. Τόπος λατρείας τῶν νεκρῶν εἶναι ἴδιαίτερον δωμάτιον τῆς οἰκίας, ἥ λεγομένη 'Εστία, καὶ ἵερεὺς ὁ πατὴρ τῆς οἰκογενείας ἢ ὁ πρεσβύτερος οὐός.

Πολλοὶ ἔνδοξοι νεκροὶ τῶν προϊστορικῶν χρόνων, πρόγονοι βασιλικῶν γενῶν, ἰδρυταὶ πόλεων, περίφημοι πολεμισταί, ἐλατρεύθησαν εἰς περισσότερα μέρη καὶ οἱ "Ελληνες ὡνόμασαν αὐτοὺς ἥρωας καὶ ἡμιθέους, διότι ἐπίστευαν ὅτι ἔνας ἀπὸ τοὺς γονεῖς των ἦτο θεός, καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔγιναν πανελλήνιοι ἥρωες, ὅπως ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Θησεύς, ὁ Οἰδίποος, ὁ Ἱάσων κ.ἄ. καὶ οἱ ἥρωες τοῦ Τρωικοῦ πολέμου.

ΗΕΙΚΟΙ ΔΕΣΜΟΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Διεσκορπισμένοι είς σύλην τὴν Μεσόγειον, διηρημένοι εἰς ἄπειρα κράτη οἱ "Ἐλληνες δὲν ἔπαυσαν νὰ ἔχουν ζωηρὰν συνείδησιν ὅτι ἀνήκουν εἰς μίαν οἰκογένειαν. Ἀπέναντι τοῦ βαρβαρικοῦ κόσμου οἱ "Ἐλληνες, τὸ ἐλληνικὸν ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι, ἀποτελοῦν ἔξαιρετικὴν φυλήν, τὴν ὁποίαν συνδέουν ἀδιάσπαστοι ἡθικοὶ δεσμοί. Οἱ δεσμοί αὐτοὶ εἶναι

Σπλαγχνοσκοπία, ἀπὸ ἓνα ἀττικὸν ἀγγεῖον τοῦ 5ου αἰώνος
Βίρτσμπουργ - μουσείον

Οἱ ἀρχαῖοι "Ἐλληνες ἐτίμων τοὺς θεούς των μὲ προσευχάς, θυσίας καὶ ἀλαζ προσφοράς. Ἀπὸ τὰ σπλάγχνα τῶν θυσιαζομένων ζώων ἐμάντευαν τὴν θεῶν τῶν θεῶν. Εἰς τὴν εἰκόνα βλέπομεν μίαν σκηνὴν οἰκογενειακήν. 'Ο σύζυγος εἶναι ἔτοιμος νὰ φύγῃ διὰ τὸν πόλεμον καὶ ἔκαμε θυσίαν. Ἀριστερὰ ὁ σκύθης, ὁ δύποιος ἔσφαξε τὸ ζῆν, καὶ ὁ μικρὸς κρατεῖ εἰς τὰς χειρας τὰ σπλάχνα. Δεξιὰ ἡ σύζυγος καὶ εἰς τὸ μέσον ὁ σκύλος τοῦ σπιτιοῦ.

ἡ κοινὴ καταγωγή, ἡ κοινὴ θρησκεία, ἡ γλώσσα καὶ τὰ κοινὰ ἥθη καὶ ἔθιμα, τὸ ὅμαιμον, ὁ μόγλωσσον, τὰ κοινὰ ἴδρυματα θεῶν, αἱ κοιναὶ θυσίαι, τὰ ὁμότροπα ἥθη, ὅπως εἶπαν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς μίαν περίφημον ἀπάντησίν των εἰς τοὺς Σπαρτιάτας.

Παρ' ὅλας τὰς τοπικὰς διαφορὰς οἱ "Ἐλληνες ἔχουν μίαν κοινὴν πανελλήνιον θρησκείαν, οἱ κυριώτεροι θεοί εἶναι θεοί ὅλου τοῦ ἔθνους καὶ λατρεύονται κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον. "Ε-

χουν κοινούς ναούς, κοινά προσκυνήματα, ὅπου συνέρχονται κατά περιόδους, διὰ νὰ τελέσουν ἑορτὰς καὶ ἀγῶνας.

Ἐπίσης παρὰ τὰς διαλεκτικὰς διαφορὰς οἱ "Ἐλληνες συνεννοοῦνται μεταξύ των. Μάλιστα ἡ ζωηρὰ ἐπικοινωνία καὶ τὰ μεγάλα ἐμπορικὰ κέντρα τείνουν νὰ ἔξαφανίσουν τὰς τοπικὰς διαφορὰς καὶ νὰ δημιουργήσουν μίαν κοινὴν πανελλήνιον γλῶσσαν. Η γραφομένη τῆς ἐπικρατεστέρας φυλῆς γίνεται ἡ κοινὴ γραφομένη ὅλων τῶν Ἐλλήνων, ὅπως ἡ Ἰωνικὴ τὸν 600 αἰῶνα, ἡ ἀττικὴ ἀπὸ τὸν 500 αἰῶνα καὶ κατόπιν. Τὰ συγγράμματα, εἰς ὅποιανδήποτε διάλεκτον καὶ ὃν γράφωνται, ἀναγινώσκονται εἰς ὅλα τὰ ἄκρα τοῦ ἐλληνισμοῦ.

Οι "Ἐλληνες" ἔχουν ἐπίσης κοινὰ ἥθη, διὰ τὰ ὅποια εἶναι ὑπερήφανοι. Πολὺ ἐνωρὶς ἔπαισσαν νὰ ὀπλοφοροῦν, ἡ ζωὴ των ἔγινεν ἡμερωτέρα καὶ ὁ οἰκογενειακὸς βίος, ἡ θέσις τῆς γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνώτερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους λαούς.

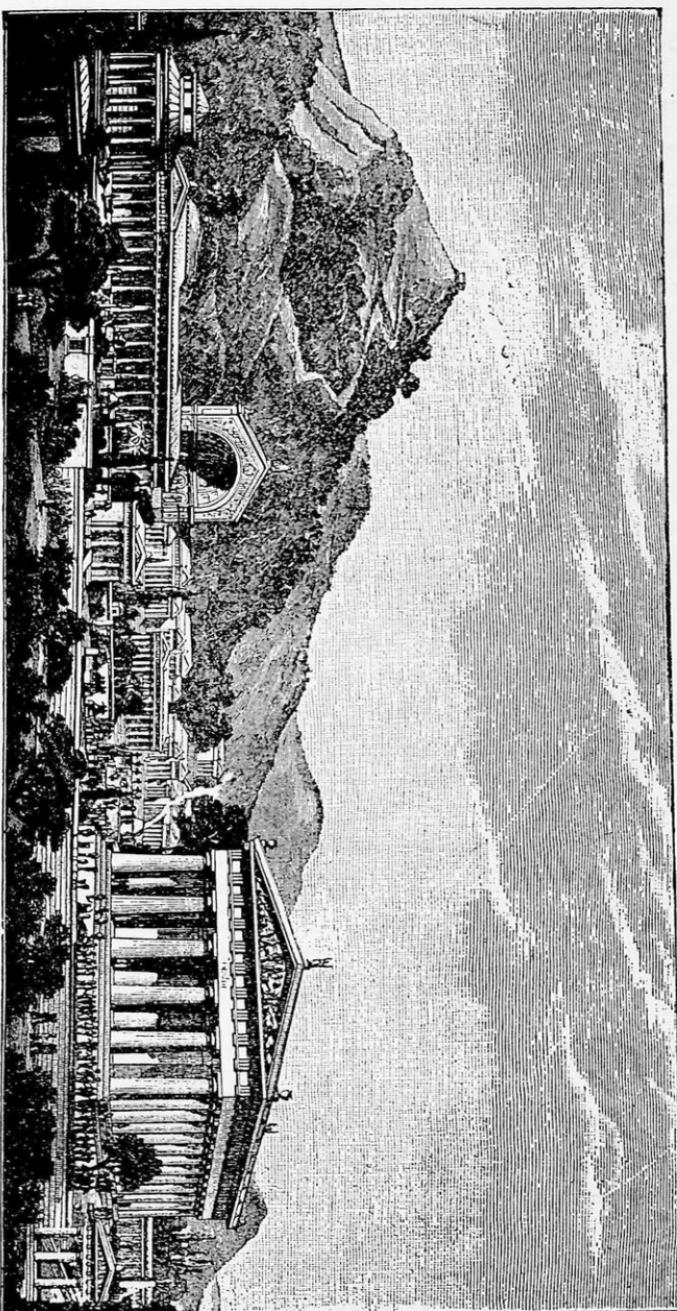
ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

Ζωηρὰν αἰσθησιν τῆς ἐνότητος τοῦ ἔθνους ἔδιδαν αἱ συναθροίσεις εἰς τόπους κοινῶν ἑορτῶν καὶ ἀγώνων. Ἰδίως προσελκύουν τοὺς "Ἐλληνας" οἱ μεγάλοι πανελλήνιοι ἀγῶνες, τὰ **Νέμεα**, τὰ ὅποια τελοῦνται εἰς τὴν Ἀργολίδα πρὸς τιμὴν τοῦ Διός, τὰ **"Ισθμια**, τὰ ὅποια τελοῦνται εἰς τὴν Κόρινθον πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος, τὰ **Πύθια**, εἰς τοὺς Δελφούς πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τὰ **'Ολύμπια** εἰς τὴν Ὁλυμπίαν πρὸς τιμὴν τοῦ Διός.

Δύο ἥσαν ἴδιως τὰ κυριώτερα προσκυνήματα τῶν Ἐλλήνων, ἡ **'Ολυμπία** καὶ οἱ **Δελφοί**.

Η ΟΛΥΜΠΙΑ

Ἡ **'Ολυμπία** κειμένη εἰς τὴν χώραν τῶν Ἡλείων, εἰς τὸ σημεῖον ὅπου ἔνώνονται οἱ ποταμοὶ Ἀλφειὸς καὶ Κλάδεος, ἐντὸς πεδινῆς καὶ ἡρέμου τοποθεσίας, μεταξὺ κοιλάδων καὶ καταφύτων λόφων, ἔγινε πολὺ ἐνωρὶς τὸ κατ' ἔξοχὴν προσκύνημα τῶν Ἐλλήνων. Ὁ ιερὸς χῶρος, εἰς τὸν ὅποιον κεῖται ὁ ναὸς τοῦ **'Ολυμπίου Διός** καὶ τελοῦνται οἱ ἀγῶνες, ἡ λεγομένη **"Αλτις**, ἐγέμισεν ἀπὸ ναούς, βωμούς, ἡρῷα, στο-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Φιλίππειου, Ἡραίου, Εξέδρας, Ηρώδου τοῦ Ἀττικοῦ Μητρῶν θησαυροὶ Ναὸς Διὸς Δυτικὴ πύλη
Πελόπειου.

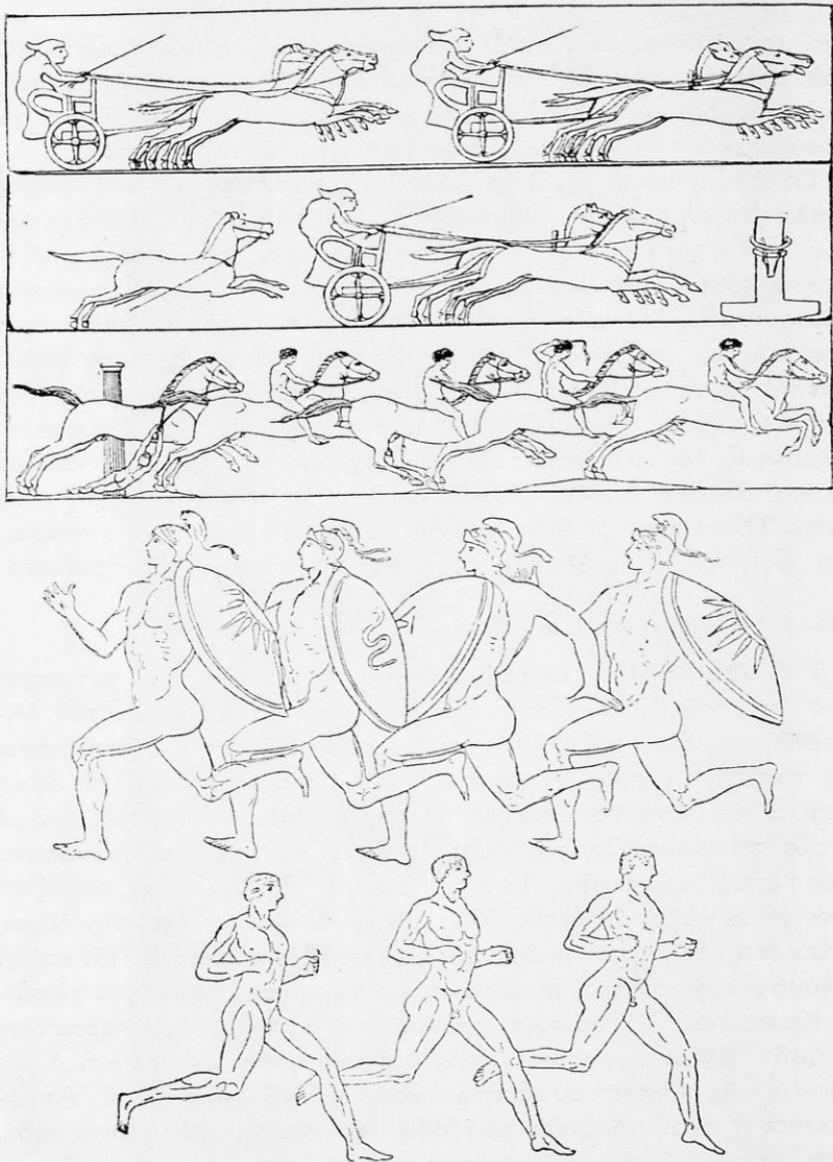
άς, ἀγάλματα κτλ. Κάθε πόλις ἐφιλοτιμήθη νὰ ίδρυσῃ ἐκεῖ κάτι ἔξαιρετικόν. Εἰς τὸ μέσον ὑψοῦτο μεγαλοπρεπῆς ὁ μαρμάρινος δωρικὸς ναὸς τοῦ Διός, ἐντὸς τοῦ ὅποίου ἔθεσαν τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τοῦ θεοῦ, ἔργον τοῦ Φειδίου.

Οἱ ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ἐτελοῦντο κατὰ τετραετίαν. Μόλις ἐπλησίαζεν ἡ ἑορτή, ἐκηρύττετο εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἡ ἴ-ερὰ ἐκεχειρὶς ἡρῷα, ἔπαινε δηλαδὴ κάθε ἔχθροπραξία. Κύματα κόσμου συνέρρεαν τότε ἀπὸ τὰ ἀπώτατα ἄκρα τοῦ ἐλληνισμοῦ. 'Ο περὶ τὸν Ἀλφειὸν χῶρος ἐπλημμύριζεν ἀπὸ τὰ πλήθη καὶ ἀπὸ τὴν ζωηρότητα καὶ οἱ "Ἑλληνες ἡσθάνοντο ἔαυτοὺς ἰσχυροὺς εἰς τὴν συναδέλφωσιν. 'Απὸ τοὺς μεγαλυτέρους τίτλους τιμῆς ἥτο ἡ νίκη εἰς τὴν Ὀλυμπίαν. Βασιλεῖς καὶ πλούσιοι εὐγενεῖς ἡγωνίζοντο διὰ τὸν κλάδον τῆς ἐλαίας, ὁ δόποιος ἐδίδετο ὡς ἔπαθλον εἰς τὸν νικητήν. Εἰς τὴν Ὀλυμπίαν οἱ νέοι ἐπεδείκνυον τὴν ρώμην τοῦ σώματος, οἱ ποιηταί, οἱ μουσικοί, οἱ σοφοί τὰ πνευματικὰ προϊόντα. V

ΤΟ MANTEION ΤΩΝ ΔΕΛΦΩΝ

Εἰς περιβάλλον ὄλωσδιόλου διαφορετικὸν μᾶς μεταφέρει τὸ ἐπί τοῦ Παρνασσοῦ πολυύμνητον προσκύνημα τοῦ Ἀπόλλωνος. Εἰς τοὺς "Ἑλληνας εἶχε κάμει ἔξαιρετικὴν ἐντύπωσιν ἡ τοποθεσία του. 'Η κεντρικὴ θέσις του, τὸ ὑψος, τὰ δάση καὶ οἱ ἀπόκρημνοι βράχοι, αἱ πηγαὶ καὶ τὰ σπήλαια του μὲ τοὺς σταλακτίτας παρουσιάζουν εἰς αὐτοὺς τὸν Παρνασσὸν ὡς τόπον θαυμάσιον, ἵερο πρεπὲν ὅπως ἐλεγαν, καὶ ἀξιον γίνη κατοικία θεοῦ. "Οχι μόνον ὁ Φοῖβος ἔχει τὴν ἔδραν του ἐκεῖ, ἀλλὰ καὶ ὁ Διόνυσος μὲ τὰς Μαινάδας, ὁ Πᾶν καὶ αἱ Νύμφαι εὐχαρίστως διαμένουν εἰς τὸν ἔξαιρετον αὐτὸν τόπον.

Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους τὸ μαντεῖον ἔχει τεραστίαν φήμην. Ζένοι ἡγεμόνες, ὅπως ὁ Κροῖσος τῆς Λυδίας καὶ ὁ Ἀμασις τῆς Αἰγύπτου καταφεύγουν εἰς τὰ φῶτα τοῦ Ἀπόλλωνος ἥ ἀνοικοδομοῦν μὲ ἔξιδά των τὸν πυρποληθέντα ναόν. Εἰς τὴν Ἑλλάδα κυβερνήσεις καὶ ἴδιωται δὲν ἐπιχειροῦν τίποτε σοβαρόν, προτοῦ ἐρωτήσουν τὸν θεὸν τῶν Δελφῶν. 'Αναρίθμητοι θησαυροὶ σωρεύονται εἰς τὸν ναὸν ἀπὸ δωρεάς καὶ ὁ περὶ αὐτὸν χῶρος μεταβάλλεται εἰς παμμέγιστον μουσεῖον ἀπὸ οἰκοδομάς καὶ καλλιτεχνήματα.

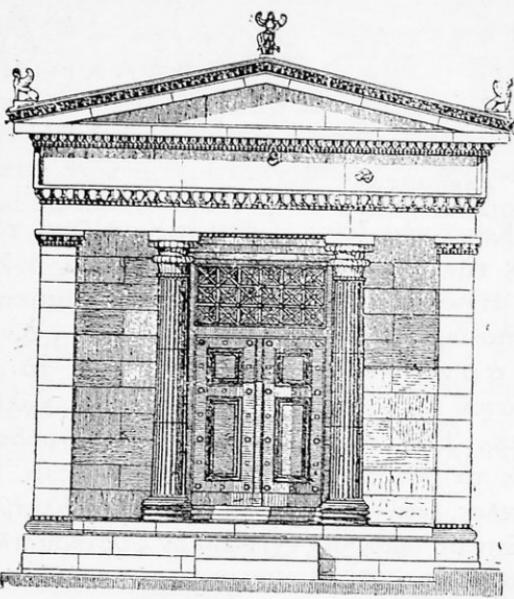

Οι ἀγῶνες, παραστάσεις ἀπό ἀγγεία

Αἱ δύο πρῶται, αἱ ὅποιαι ἀποτελοῦν συνέχειαν, παριστάνουν ἄρματο-
δρομίαν μὲ τέθριππα, ἡ τρίτη ἵπποδρομίαν, ἡ τετάρτη δρόμον ὁπλιτῶν
καὶ ἡ πέμπτη δρομεῖς.

AMFIKITIONIAI

Τὴν ἐποπτείαν μερικῶν κεντρικῶν Ἱερῶν καθὼς καὶ τὴν διοργάνωσιν ὡρισμένων ἑορτῶν εἶχαν οἱ κάτοικοι μιᾶς περιφερείας, οἱ περίοικοι ἢ ἀμφικτίονες, ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι. Αὐτοὶ ἀπετέλουν ἔνα εἶδος θρησκευτικοῦ συνδέσμου ἢ ὁμοσπονδίας, ἢ ὅποια ὠνομάζετο ἀμφικτιονία ἢ τῶν Δελφῶν, ἢ ὅποια ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπεξετάθη πολὺ καὶ περιέλαβε δώδεκα λαούς, δηλαδὴ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Ἑλλάδος. Ἔκαστος λαὸς ἔστελλε δύο ἀντιπροσώπους, τοὺς λεγομένους ἵερομνον ἢ μοναστικοὺς καὶ πυλαράγρας, εἰς τὸ ἀρκετὰ μεγάλην δικαιοδόσιαν. Διωργάνωντες τοὺς πυθικοὺς ἀγῶνας, διεχειρίζετο τὰ κτήματα καὶ τοὺς θησαυροὺς τοῦ θεοῦ καὶ ἐλάμβανεν αὐτηρὰς ἀποφάσεις ἐναντίον ἐκείνων, οἱ ὅποιοι διετάρασσαν τὰς ἑορτὰς ἢ ἔβλαπταν τὴν Ἱερὰν περιουσίαν. Κατὰ τῶν ἀσεβῶν τούτων ἐκήρυττε τὸν Ἱερὸν πόλεμον, εἰς τὸν ὅποιον ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ λάβουν μέρος ὅλοι οἱ ἀποτελοῦντες τὸν σύνδεσμον λαοί. Ἡ δελφικὴ ἀμφικτιονία ἐπεχείρησε πολλάκις νὰ ἐπέμβῃ ὡς διαιτητὴς εἰς τὰς φιλονικίας μεταξὺ τῶν Ἑλληνικῶν κρατῶν, ἀλλ' ἡ δύναμις της δὲν ἦτο μεγάλη. Μολαταῦτα εἰς αὐτὴν βλέπομεν τὴν πρώτην ἰδέαν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν.

Θησαυρὸς Μασσαλιωτῶν εἰς Δελφοὺς (ἀναπαράστασις)

Ἐπεκράτησε πολὺ ἐνωρὶς ἢ συνήθεια κάθε πόλις νὰ κτίζῃ ἴδιαίτερον μικρὸν οἰκοδόμημα, διὰ νὰ φυλάσσῃ ἐντὸς αὐτοῦ τὰς δωρεὰς τῶν πολιτῶν της. Τὰ οἰκοδομήματα αὗτὰ ὠνομάσθησαν θησαυροί. Τὸ ἀμφικτιονικὸν συνέδριον, τὸ ὅποιον εἶχεν ἀρκετὰ μεγάλην δικαιοδόσιαν. Διωργάνωντες τοὺς πυθικοὺς ἀγῶνας, διεχειρίζετο τὰ κτήματα καὶ τοὺς θησαυροὺς τοῦ θεοῦ καὶ ἐλάμβανεν αὐτηρὰς ἀποφάσεις ἐναντίον ἐκείνων, οἱ ὅποιοι διετάρασσαν τὰς ἑορτὰς ἢ ἔβλαπταν τὴν Ἱερὰν περιουσίαν. Κατὰ τῶν ἀσεβῶν τούτων ἐκήρυττε τὸν Ἱερὸν πόλεμον, εἰς τὸν ὅποιον ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ λάβουν μέρος ὅλοι οἱ ἀποτελοῦντες τὸν σύνδεσμον λαοί. Ἡ δελφικὴ ἀμφικτιονία ἐπεχείρησε πολλάκις νὰ ἐπέμβῃ ὡς διαιτητὴς εἰς τὰς φιλονικίας μεταξὺ τῶν Ἑλληνικῶν κρατῶν, ἀλλ' ἡ δύναμις της δὲν ἦτο μεγάλη. Μολαταῦτα εἰς αὐτὴν βλέπομεν τὴν πρώτην ἰδέαν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν.

Επαρχία Λακωνίας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'

ΣΠΑΡΤΗ

Η ΛΑΚΩΝΙΚΗ

Κατά τὸν 7ον καὶ 6ον π.Χ. αἰῶνα τὸ ἰσχυρότερον κράτος εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα εἶναι ἡ Σπάρτη.

Ἡ Λακωνικὴ εἶναι στενὴ καὶ ἐπιμήκης κοιλάς τριγυρισμένη ἀπὸ ὑψηλὰ βουνά, τὸν Ταῦ γε τὸν πρὸς δυσμάς καὶ τὸν Πάρνωνα πρὸς ἀνατολάς. Εἰς τὸ μέσον τοῦ κοιλώματος αὐτοῦ ὁ ποταμὸς Εὔρωτας κυλίει τὸ ἀδύνατον ρεῦμα του. Ἡ Λακωνικὴ ἥτο ἀρκετὰ εὔφορος καὶ παρῆγε σιτηρά, εἰς τὰ πετρώδη μέρη ἐφύετο ἡ ἐλαία, εἰς τοὺς λόφους ἡ ἄμπελος, καὶ τὰ βουνὰ ἥσαν κατάλληλα διὰ κτηνοτροφίαν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἔχει ἄλλον φυσικὸν πλοῦτον, δὲν ἥτο δυνατὸν νὰ ἀναπτυχθῇ βιομηχανία, ὅπως ἐπίσης δὲν ἀνεπτύχθῃ ναυτιλία, ἐπειδὴ ἡ παραλία δὲν ἔχει καλοὺς λιμένας.

ΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑΙ ΤΑΖΕΙΣ

Εἰς τὴν πεδιάδα αὐτὴν ἔζησεν ἡ δυνατωτέρα δωρικὴ φυλή, οἱ Σπαρτιᾶται.

Οἱ Σπαρτιᾶται εἶναι Δωριεῖς, ἥλθαν εἰς τὸν καιρὸν τῆς μεταναστεύσεως τῶν Δωριέων, ἐκυρίευσαν τὴν Λακωνικὴν καὶ ὑπέταξαν τοὺς παλαιοὺς κατοίκους. Οἱ κάτοικοι τῆς πεδινῆς χώρας ὑπεχρεώθησαν νὰ καλλιεργοῦν τὰ κτήματα τῶν κατακτητῶν ὡς δουλοπάροικοι ἢ ὡς εἴλωτες, ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι, ἐνῶ οἱ κάτοικοι τῶν ὀρεινῶν μερῶν, τῆς παραλίας καὶ τῶν ὀλίγων μικρῶν πόλεων διετήρησαν τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν καὶ τὰ κτήματά των, ὅλλ' ἔγιναν ὑπήκοοι τῶν Σπαρτιατῶν καὶ δὲν ἐλάμβαναν μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους. Αὔτοί ὀνομάζονται περίοικοι καὶ εἶναι οἱ μόνοι ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Λακωνικῆς, οἱ ὅποιοι καταγίνονται εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς τέχνας.

Μόνοι κυρίαρχοι είς τὴν χώραν είναι οἱ κατακτηταὶ Δωριεῖς, οἱ Σπαρτιᾶται ἢ Λακεδαιμόνιοι. Ἐμοίρασσαν τὴν γῆν εἰς ἵσα μερίδια, τοὺς λεγομένους κλήρους, τοὺς ὅποίους κληρονομοῦν ἀπὸ τοὺς γονεῖς τὰ τέκνα καὶ δὲν ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ τοὺς πωλήσουν. "Ολοὶ μαζὶ οἱ Σπαρτιᾶται ἀποτελοῦν τὴν ἀριστοκρατικὴν τάξιν, τοὺς δομούς, ἀπέναντι τῶν ἄλλων κατοίκων τῆς χώρας. Συντηροῦνται ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα τῶν κτημάτων, θεωροῦν ἐξευτελιστικὸν νὰ ἀσχολοῦνται εἰς τὸ ἐμπόριον ἢ νὰ κάμνουν χειρωνακτικὴν ἐργασίαν καὶ καταγίνονται μόνον εἰς τὰ πολεμικά.

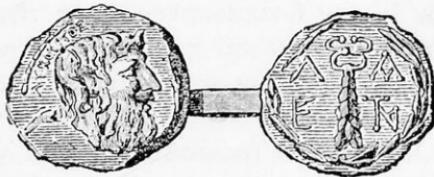
Ο ΒΙΟΣ ΤΩΝ ΣΠΑΡΤΙΑΤΩΝ—ΤΟ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

Οἱ κατακτηταὶ ἥσαν ἀσυγκρίτως ὀλιγαριθμότεροι ἀπὸ τοὺς ὑποτελεῖς. Φαίνεται ὅτι οἱ γυνήσιοι Σπαρτιᾶται δὲν εἶχαν ποτὲ περισσοτέρους ἀπὸ 8 χιλ. πολεμιστάς. Ἀπέναντι αὐτῶν ἥσαν 30–50 χιλ. περίοικοι καὶ τριπλάσιοι ἵσως εἶλωτες. "Αν λοι-

Νόμισμα Σπάρτης

Παριστάνει τὴν Χαλκίοικον
Ἀθηνᾶν

Νόμισμα Σπάρτης

Φέρει ἀριστερὰ κεφαλὴν Λυκούργου,
δεξιὰ κηρύκειον

πὸν οἱ κατακτηταὶ δὲν ἥθελαν νὰ πνιγοῦν μέσα εἰς τὸ πλῆθος τῶν ὑποδούλων, ἔπρεπε νὰ διατηρήσουν τὴν στρατιωτικὴν τῶν ὄργανωσιν, ἢ ὅποια τοὺς εἶχε δώσει τὴν νίκην. Διὰ τοῦτο ἡ Σπάρτη παρέμεινεν ὡς διαρκὲς στρατόπεδον καὶ οἱ Σπαρτιᾶται ὡς στράτευμα ἐντὸς ἐχθρικῆς χώρας.

Εἰς τὴν Σπάρτην νόμοι, ἔθιμα, ἥθικὰ παραγγέλματα, ἀνατροφὴ παιδῶν ἔχουν ἔνα σκοπόν, νὰ διατηρήσουν τὴν μαχητικότητα τοῦ σπαρτιατικοῦ λαοῦ. "Ο σπαρτιάτης είναι στρατιώτης εἰς ὅλην τὴν ζωὴν του, ὑποχρεωμένος νὰ γυ-

μνάζεται διαρκῶς, παραμένει εἰς τὴν πόλιν, διὰ νὰ εἶναι ἔτοιμος εἰς κάθε πρόσκλησιν. Δι’ αὐτὸ δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ταξιδεύῃ εἰς τὸ ἔξωτερικὸν χωρὶς εἰδικὴν ἀδειαν. Ασκεῖται καὶ τρώγει μὲ τοὺς συνηλικίωτας του εἰς κοινὰ συσσίτια, τὰ ὅποια ἔχουν σκοπὸν νὰ ἀναπτύξουν περισσότερον τὸ συναδελφικὸν πνεῦμα παρὰ νὰ τοὺς συνηθίσουν εἰς τὴν λιτότητα.

Τὸ πολίτευμα εἶναι ἀπλούστατον. Ἡ Σπάρτη ἔχει δύο βασιλεῖς, οἱ ὅποιοι ὅμως πολὺ ἐνωρίς ἔχασαν τὴν ἔξουσίαν των. Διατηροῦν μόνον τιμητικὰ δικαιώματα, δηλαδὴ ἔχουν μεγαλύτερον κλῆρον, προεδρεύουν εἰς τὴν Γερουσίαν, εἶναι οἱ προϊστάμενοι εἰς ὡρισμένας θρησκευτικὰς τελετὰς καὶ ἴδιως οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ εἰς τὸν πόλεμον. Ἡ ἔξουσία ἀνήκει κυρίως εἰς τοὺς εὐγενεῖς καὶ τὸ κράτος κυβερνᾶ συμβούλιον γερόντων, ἡ λεγομένη **Γερουσία**. Ἡ Γερουσία ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς σημαντικωτέρους κτηματίας. Κατὰ τὸν 5ον π.Χ. αἰῶνα ἔχουν περιορισθῆ καὶ αὐτῆς τὰ δικαιώματα καὶ τὴν ἔξουσίαν ἔχουν πέντε **Ἐφόροι** ἐκλεγόμενοι δι’ ἓν ἔτος. Μὲ τὸν καιρὸν ἔγιναν ἡ κυριωτάτη ἀρχὴ τῆς Σπάρτης, αὐτοὶ κανονίζουν τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν καὶ ἔχουν τὴν δύναμιν νὰ δικάσουν τοὺς βασιλεῖς καὶ νὰ τοὺς καταδικάζουν εἰς θάνατον.

Οἱ ἀρχοντες ἔρωτοῦν καὶ τὴν γνώμην τοῦ λαοῦ προσκαλοῦντες τοὺς στρατευσίμους εἰς συνάθροισιν, ἡ ὅποια ὀνομάζεται **Ἀπέλλα**. Ἡ Ἀπέλλα ἐκλέγει τοὺς γερουσιαστάς, τοὺς ἐφόρους, τοὺς ὑπαλλήλους καὶ ἔγκρίνει χωρὶς νὰ συζητήσῃ τὰς προτάσεις τῶν ἀρχόντων.

Η ΣΠΑΡΤΙΑΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Ἡ κυρία ἐνασχόλησις τῶν Σπαρτιατῶν εἶναι τὰ στρατιωτικά. Εἰς τὴν Σπάρτην γυμνάζονται ὄλοι, ἀνδρες καὶ γυναῖκες. Οἱ ἀνδρες διὰ νὰ γίνουν καλοὶ στρατιῶται, αἱ γυναῖκες διὰ νὰ γεννᾶσουν εὔρωστα παιδιά. “Οταν γεννᾶται τὸ παιδί, τὸ παρουσιάζουν εἰς τοὺς ἀρχοντας. Ἐὰν ἔχῃ κανὲν φυσικὸν ἐλάττωμα, δὲν ἔγγράφεται εἰς τὸν κατάλογον τῶν Σπαρτιατῶν, χάνει δηλαδὴ τὰ πολιτικὰ του δικαιώ-

ματα. Ἐὰν εἶναι εὔρωστον, τὸ παραδίδουν εἰς τὴν μητέρα, ἡ δόποια τὸ μεγαλώνει μέχρι 7 ἑτῶν. Ἀπὸ τότε τὸ παραλαμβάνει ἡ πολιτεία καὶ τὸ ἀνατρέφει ὅπως θέλει.

Τὰ τέκνα τῶν Σπαρτιατῶν εἶναι ύποχρεωμένα νὰ κάμνουν βαρύτατα γυμνάσια καὶ νὰ συνηθίσουν εἰς τὴν σκληραγωγίαν. Κοιμοῦνται εἰς τὸ ὑπαιθρον καὶ ἐπάνω εἰς κλίνας ἀπὸ καλάμια, τὰ δόποια κόπτουν ἀπὸ τὰς ὥχθας τοῦ Εὐρώτα. Εἰς ὥρισμένας ἔορτὰς μαστιγώνουν τὰ παιδιὰ ἐμπρὸς εἰς τὸν βωμὸν ἐνίοτε τόσον δυνατά, ὥστε νὰ τρέχῃ αἷμα. Διὰ νὰ τὰ συνηθίσουν εἰς τὴν πονηρίαν τοῦ πολέμου, δίδουν εἰς αὐτὰ τὴν ἄδειαν νὰ κλέπτουν, ἵδιως φαγώσιμα. Ἡτο ὅμως μεγάλη ἐντροπή νὰ ἀνακαλυφθοῦν.

‘Ο Σπαρτιάτης ἀπὸ τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους γίνεται στρατιώτης. Πηγαίνει εἰς τὸ κυνήγιον καὶ γυμνάζεται μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους. Νυμφεύεται 30 ἑτῶν, ἀλλὰ δὲν παύει νὰ ζῇ μὲ τοὺς συντηλικώτας του ὡς στρατιώτης. Οἱ ἄνδρες τῶν Σπαρτιατῶν δὲν τρώγουν εἰς τὴν οἰκίαν μαζὶ μὲ τὴν γυναικα καὶ τὰ τέκνα των, ἀλλ’ ὅλοι μαζὶ εἰς κοινὰς τραπέζας. Τὰ συσσίτια τῶν Σπαρτιατῶν ἔγιναν ὀνομαστὰ εἰς τὴν ἀρχαιότητα διὰ τὴν λιτότητά των. Περίφημος ἦτο προπάντων ὁ μέλας ζωμός, σοῦπα ἀπὸ κρέας χοιρινὸν καὶ ξεῖδι.

Μὲ τὸν ἴδιον τρόπον ἀνατρέφουν τὰ κοράσιά των οἱ Σπαρτιάται. Γυμνάζονται καὶ αὐτὰ ὅπως οἱ νέοι καὶ φοροῦν βραχὺν χιτῶνα, ὁ δόποιος φθάνει ἔως τὰ γόνατα, διὰ νὰ ἔχουν ἐλευθερίαν κινήσεως, παρουσιάζονται εἰς τὸ δημόσιον, λαμβάνονται μέρος εἰς τὰς ἔορτὰς καὶ παρευρίσκονται εἰς τοὺς ἀγῶνας τῶν ἀνδρῶν. Αύτὸς ἔκαμνεν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς ἄλλους “Ελληνας, οἱ ὄποιοι περιώριζαν τὰς γυναικας εἰς τὴν οἰκίαν καὶ δὲν ἐπέτρεπαν νὰ ἐμφανίζωνται εἰς τὰς συναναστροφὰς τῶν ἀνδρῶν. ‘Ο τρόπος αὐτὸς τῆς ἀγωγῆς ἔδωσε εἰς τὰ κοράσια σωματικὴν δύναμιν καὶ σθένος ψυχικὸν καὶ πολλαὶ γυναικεῖς τῶν Σπαρτιατῶν ἔγιναν ὀνομασταὶ διὰ τὸν ἡρωισμόν των ὅσον καὶ οἱ ἄνδρες.

Διὰ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν νέων δὲν ἐφρόντιζαν πολὺ οἱ Σπαρτιάται. Ὁλίγοι ἐμάνθαναν ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν καὶ ὅλη ἡ μόρφωσίς των περιωρίζετο εἰς πολεμικὰ ἄσματα, εἰς τὴν ἀποστήθισιν τῆς νομοθεσίας τοῦ Λυκούργου, εἰς

χορούς πολεμικούς. Κυρίως ἐδιδάσκοντο νὰ εἶναι σεμνοί, νὰ σέβωνται τοὺς γέροντας, νὰ εἶναι ὀλιγόλογοι καὶ νὰ ἐκφράζωνται μὲ συντόμους φράσεις. Αὐτὸ ἦτο τὸ λακωνικὸν, τὸ ὅποιον ἔγινε περίφημον εἰς τὴν ἀρχαιότητα.

Γενικῶς οἱ Σπαρτιᾶται δὲν παρηκολούθησαν τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν, ἡ ὅποια ἔγινε κυρίως εἰς τὰς δημοκρατικὰς πόλεις, δὲν ἐπέτρεπαν εἰς τοὺς ξένους νὰ ἔρχωνται εἰς τὴν χώραν τῶν καὶ εἶχαν δυσπιστίαν εἰς κάθε νεωτερισμόν, διότι ἐφοβοῦντο μήπως χαλαρωθῆ ἡ στρατιωτικὴ ἀγωγὴ τῶν νέων. Διὰ τοῦτο ἡ Σπάρτη ἔμεινε καθυστερημένη καὶ τίποτε σπουδαῖον δὲν ἔκαμεν εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὰς τέχνας.

Ο ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ

Ἐπειδὴ ὅλα εἰς τὴν Σπάρτην, κυβέρνησις, νόμοι, ἔθιμα, ἀνατροφὴ τῶν νέων, ἡ ζωὴ τῶν ἀνδρῶν, ἀπέβλεπταν εἰς ἕνα σκοπόν, νὰ δημιουργήσουν δηλαδὴ καλοὺς στρατιώτας, ὑπέθεσαν ἀργότερα ὅτι ὅλα αὗτὰ τὰ ἐνομοθέτησεν ἔνας σοφὸς νομοθέτης, ὁ **Λυκοῦργος**.

Ἄλλ' οἱ ἕδιοι οἱ Σπαρτιᾶται δὲν ἤξευραν ἀκριβῶς τί ἦτο ὁ Λυκοῦργος καὶ πότε ἔζησε. Κατὰ τὴν παράδοσιν ἐ Λυκοῦργος κατήγετο ἀπὸ βασιλικὴν οἰκογένειαν, ἐταξίδευσεν εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, ὅπου ἔμαθε πολλά, ἔζητησε τὴν συμβουλὴν τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν καὶ ὁ Ἀπόλλων τοῦ ὑπέδειξε τὰς μεταρρυθμίσεις, τὰς ὅποιας ἔπρεπε νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν Σπάρτην. Ἀφ' ἔτέρου γνωρίζομεν ὅτι εἰς τὴν Σπάρτην ὑπῆρχε ναός, εἰς τὸν ὅποιον ὁ Λυκοῦργος ἐλατρεύετο ὡς θεός ἢ ὡς ἥρως. Ὁλα αὗτὰ μᾶς κάμνουν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ Λυκοῦργος εἶναι μυθικὸν πρόσωπον καὶ ἡ λεγομένη νομοθεσία του εἶναι ἔθιμα τῶν Σπαρτιατῶν, τὰ ὅποια ἔγεννη θητησαν εἰς διάστημα πολλῶν ἔτῶν.

Ο ΣΠΑΡΤΙΑΤΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ

Μὲ τὴν μεγάλην αὔτὴν ἐπιμονὴν οἱ Σπαρτιᾶται κατώρθωσαν νὰ ἔχουν τὸν καλύτερον πεζικὸν στρατὸν τῆς Ἑλλάδος. Τὸ κύριον σῶμα τοῦ σπαρτιατικοῦ στρατοῦ ἀποτελοῦν οἱ ὅπλιται. Ὁ ὅπλίτης ἔχει ὡς ἀμυντικὰ ὅπλα περικεφαλήν, τὸ πρόσωπον καὶ τὸν λαιμόν, δρειχάλκινον θώρακα, κνημῖδας καὶ

ἀσ πι δα κυκλικήν ἀπὸ δέρμα, τὸ δόποιον ἔξωθεν καλύπτεται μὲν μέταλλον. Τὰ ἐπιθετικὰ δπλα του είναι μακρὸν δόρυ καὶ ξίφος βραχύ. Οἱ δόπλιται παρατάσσονται δε εἰς πλησίον τοῦ ἄλλου, ώστε ἡ δεξιὰ πλευρὰ ἑκάστου σκεπάζεται ἀπὸ τὸ ἄκρον τῆς ἀσπίδος τοῦ παραστάτου. Τοιουτορόπως σχηματίζεται τεῖχος ἀπὸ ἀσπίδας. Τοιαῦται σειραὶ 8–10 παρατάσσονται ἡ μία δόπισω ἀπὸ τὴν ἄλλην καὶ τοιουτο-

Σπαρτιᾶται δόπλιται

τρόπως σχηματίζεται ἡ σπαρτιατικὴ φάλαγξ. Οἱ δόπλιται βαδίζουν εἰς τὴν μάχην ὑπὸ τὸν ἥχον τοῦ αὐλοῦ καὶ μεθύουν ἀπὸ τὸ ἐμβατήριον ἄσμα, τὸν παῖαν. Ἡ σπαρτιατικὴ φάλαγξ είναι βαρεῖα πολεμικὴ μηχανή, τὴν δόποίαν είναι δύσκολον νὰ διασπάσῃ ὁ ἔχθρος. Ἐπὶ δύο αἰῶνας ὁ σπαρτιατικὸς στρατὸς ἔμεινεν ἀήττητος καὶ ἔχρησίμευσεν ὡς ὑπόδειγμα εἰς τοὺς ἄλλους "Ἐλληνας.

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΗ ΣΥΜΜΑΧΙΑ

Ἄσφαλεῖς εἰς τὴν χώραν των μὲ τὴν στρατιωτικὴν ὄργανωσιν οἱ Σπαρτιᾶται ἐπεχείρησαν νὰ κατακτήσουν τὰς γει-

τονικάς χώρας. "Εκαμαν δύο μακρούς πολέμους, τοὺς λεγομένους Μεσσηνιακούς (8ος και 7ος αἰών), καὶ ὑπέταξαν τὴν Μεσσηνίαν, ἐμοιράσθησαν τὴν γῆν καὶ τοὺς κατοίκους ἔκαμαν εἴλωτας.

Συγχρόνως ἡ Σπάρτη προσέβαλε τοὺς ἄλλους δύο γείτονάς της, τοὺς Ἀργείους καὶ τοὺς Ἀρκάδας, ἀλλὰ ἐδῶ συνήντησε δυνατήν ἀντίστασιν. Παρήτησε τότε τὴν κατακτητικὴν πολιτικὴν καὶ ἐπροσπάθησε νὰ ἔκτείνῃ τὴν ἐπιρροήν της μὲ συμμαχίας. Υπεστήριξε τοὺς ἀριστοκρατικούς, ἀνέτρεψε τοὺς τυράννους καὶ ἐπίεσε τοὺς δημοκρατικούς. Πολλαὶ πόλεις καὶ λαοὶ τῆς Πελοποννήσου, ἡ Τεγέα, οἱ Ἀρκάδες, οἱ Ἡλεῖοι, ἡ Κόρινθος, ἡ Σικυών, καὶ ἐκτὸς τοῦ ἴσθμοῦ τὰ Μέγαρα καὶ ἡ Αἴγινα, ἔκαμαν συμμαχίαν μὲ τὴν Σπάρτην ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ εἰναι αὐτόνομοι, ἀλλὰ νὰ ἀκολουθοῦν τοὺς Σπαρτιάτος εἰς τοὺς πολέμους. Τοιουτοτρόπως ἐσχηματίσθη ἡ λεγομένη Πελοποννησιακὴ συμμαχία, εἶδος ὁμοσπονδίας, τὴν ὅποιαν διηγύθυνε συμβούλιον ἀπὸ ἀντιπροσώπους τῶν συμμάχων (6ος αἰών).

Ἡ ὁμοσπονδία, τὴν ὅποιαν ἐσχημάτισεν ἡ Σπάρτη, δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἐπεκταθῇ καὶ νὰ περιλάβῃ ὅλην τὴν Ἑλλάδα, διότι ἀπετελεῖτο ἀπὸ γεωργικὰ καὶ ἀριστοκρατικὰ κράτη καὶ ἦτο διαρκὴς ἀπειλὴ κατὰ τῶν δημοκρατικῶν πόλεων καὶ τῆς προόδου. Ἀλλ' εἰς μίαν κρίσιμον στιγμὴν ἔσωσε τὸ ἔθνος, διότι, ὅταν ὁ ἴσχυρότατος βασιλεὺς τῶν Περσῶν ἐπεχείρησε νὰ συντρίψῃ τὴν Ἑλλάδα, ἡ Πελοποννησιακὴ συμμαχία ἦτο ἡ μόνη δύναμις, ἡ ὅποια ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἀντιτάξῃ σοβαρὰν ἀντίστασιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'

ΑΘΗΝΑΙ

Η ΑΤΤΙΚΗ

Τὸ δεύτερον σημαντικὸν κράτος τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος ἀνεπτύχθη εἰς τὴν Ἀττικήν.

Ἡ Ἀττικὴ εἶναι μικρὰ χερσόνησος, τῆς ὅποιας τὸ ἥμισυ σκεπτάζουν τὰ βουνά. Ἡ χώρα παρουσιάζει τὰ γνωρίσματα τῆς ἐλληνικῆς γῆς εἰς δυνατότερον βαθμόν, τὴν μεγάλην ποικιλίαν καὶ τὸν συνδυασμὸν τοῦ βουνοῦ, τῆς πεδιάδος καὶ τῆς παραλίας. Τὰ βουνὰ τῆς Ἀττικῆς δὲν εἶναι πολὺ ύψηλά, ἀλλὰ πολὺ γραφικὰ καὶ ἡμερα καὶ ἔχουν ἔνδοξα ὄνόματα. Ἡ Πάρνητος καὶ ὁ Κιθαρών εἶναι τὰ σύνορα πρὸς τὴν Βοιωτίαν, πρὸς ὀντοτολάς ύψωνεται ὁ Υμηττός, ὀνομαστὸς διὰ τὸ μέλι του, καὶ τὸ Πεντελικόν, τὸ ὅποιον ἔκρυπτεν εἰς τὰ σπλάγχνα του τὸ εὐγενικὸν ύλικὸν τῶν ἀθηναϊκῶν ἀγαλμάτων.

Αἱ πεδιάδες τῆς Ἀττικῆς εἶναι μικραὶ κοιλότητες ἀνάμεσα εἰς τὰ βουνά. Ἡ Ἀττικὴ ἔθεωρεῖτο πάντοτε ὡς ὀλίγον εὔφορος, ὡς λεπτόγεως, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐντατικὴν καλλιέργειαν εἶχε γίνει ἀρκετὰ παραγωγική. Εἰς τὰ πεδινὰ μέρη ἔκαλλιεργεῖτο σῖτος καὶ κριθή, εἰς τοὺς λόφους ἥκμαζεν ἡ ἄμπελος καὶ ἡ ἐλαία, τὸ ἀγαπημένον δένδρον τῶν Ἀθηναίων.

Τέλος ἡ πολυσχιδὴς παραλία τῆς Ἀττικῆς ἔχει πολλοὺς ὄρμους ἀσφαλεῖς, οἱ ὅποιοι! ἢτο δυνατὸν νὰ μεταβληθοῦν εἰς λιμένας. Ἀγρόται κατ' ἀρχὰς οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς κατέβησαν ἀργότερα εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἔγιναν ἔξαιρετοι ναυτικοὶ καὶ ἐμποροί. Ἡ Ἀττικὴ εἶχε δύο πρωτευούσας, μίαν μεσογειακήν, τὰς Ἀθήνας, καὶ μίαν παραλιακήν, τὸν Πειραιᾶ. Ἄλλ' ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον ἔδωκεν ἔξαιρετικὴν σημασίαν εἰς τὴν μικρὰν χώραν, ἢτο ἡ τοποθεσία της. Ἡ Ἀττικὴ ἀπλώνεται εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ φαίνεται προωρισμένη νὰ ἔξουσιάζῃ τὸν θαλάσσιον δρόμον, ὁ ὅποιος φέρει πρὸς τὴν Θράκην, τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Κρήτην.

Τὸ κλῖμα τῆς Ἀττικῆς κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἦτο πολὺ ἡπιώτερον. Ὁ δυτικὸς ἄνεμος πνέων ἀπὸ τὴν θάλασσαν ἐδρόσιζε τὸ θέρος καὶ ἐθέρμαινε τὸν χειμῶνα. Τὰ βουνὰ ἦσαν σκεπασμένα ἀπὸ δάση καὶ οἱ δύο ποταμοί, ὁ Ἰλισός καὶ ὁ Κηφισός, εἶχαν πολὺ περισσότερον ὕδωρ. Οἱ ποιηταὶ ἔξυμνησαν τὸ δροσερὸν ρεῦμα τοῦ Κηφισοῦ καὶ τὰ πράσινα

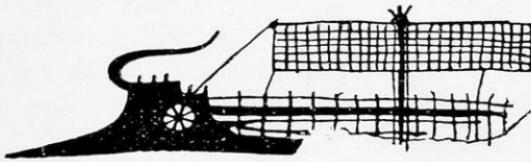

φυλλώματα, εἰς τὰ ὅποια ἡ ἀηδῶν ἐψιθύριζε τὸ παθητικὸν τῆς ἄσμα, καθὼς καὶ τὸ γλυκὺ κλῖμα, τὸν λεπτὸν ἀέρα καὶ τὸν διαυγέστατὸν οὐρανὸν τῆς πατρίδος τῶν. Εἰς ἓνα δρᾶμα τοῦ Εύριπίδου ὁ χορὸς ψάλλει: Καλότυχοι οἱ Ἀθηναῖοι. Ζοῦν μέσα εἰς λαμπρότατον ἀέρα. Εἰς τὸν τόπον αὐτὸν ἡ ξανθὴ Ἀρμονία ἐγέννησε τὰς ἐννέα Μούσας.

Τὸ κλῖμα εἶχε μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὸν χαρακτῆρα τῶν κατοίκων. Τοὺς ἔκαμε ζωηρούς, ἐνεργητικούς καὶ ἐλέπτυνε τὴν καλαισθησίαν τῶν εἰς βαθμὸν ἀξιοθαύμαστον.

Η ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

‘Η δωρική μενανάστευσις δὲν ἔφερεν ἀναστάτωσιν εἰς τὴν Ἀττικήν, ἡ δόποια διετήρησε τοὺς ἴδιους πάντοτε κατοίκους. Ἐπὶ αἰῶνας ἡ χώρα ἦτο γεωργικὴ καὶ ἐκυβερνήθη ὅπως αἱ

Παλαιότερα ἀθηναϊκὰ πλοῖα
παραστάσεις ἐπὶ ἐνὸς ἀγγείου τοῦ Διπύλου

Τὰ ἀνωτέρω πλοῖα μᾶς δίδουν μίαν ιδέαν τῶν πολεμικῶν τῆς ἐποχῆς μετὰ τὴν δωρικὴν μετανάστευσιν. Είναι πλοῖα ἑλαφρά ἵνε ἔμβολον εἰς τὴν πρῷραν καὶ τὴν πρύμνην πολὺ ύψηλήν.

λοιπαὶ χῶραι τῆς Ἐλλάδος. Εἶχε βασιλέα, ὁ ὄποιος ἐκυβέρνα μαζὶ μὲ τοὺς γαιοκτήμονας, τοὺς εὐπατρίδας. Ὁ βασιλεὺς εἶχε καὶ τὸ συμβούλιόν του, τὸν Ἀρειον Πάγον, ἀποτελούμενον ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς τῶν εὔπατριδῶν, ὁ ὄποιος εἶναι εἰς τοὺς χρόνους αὐτοὺς ὅ, τι καὶ ἡ Γερουσία εἰς τὴν Σπάρτην. Κατόπιν οἱ εὐγενεῖς κατέλυσαν τὴν βασιλείαν καὶ ἀντὶ βασιλέως διώριζαν ἐννέα ἀρχοντας, οἱ ὄποιοι ἐμοιράσθησαν τὴν ἔξουσίαν τοῦ βασιλέως. Ἀργότερα ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ ἐκλέγουν τοὺς ἀρχοντας δι' ἐν ἔτος. Ὁ λαὸς ἦτο καὶ ἐδῶ ὑποδουλωμένος εἰς τοὺς εὐγενεῖς καὶ εἰργάζετο ὡς δουλοπάροικος εἰς τὰ κτήματά των.

‘Αλλ’ εὶς τὴν Ἀττικὴν προοδεύει ἀρκετὰ ἐνωρὶς ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ ἀναπτύσσεται νέα κοινωνικὴ τάξις,

τῶν ἐμπόρων καὶ ναυτικῶν, καὶ παραλλήλως δημιουργεῖται τάξις ἐλευθέρων μικροκαλλιεργητῶν εἰς τὰ ὄρεινότερα μέρη. Ὄλοι αὐτοί, ἔμποροι, ναυτικοί, τεχνῖται, ἐλεύθεροι γεωργοί, μὲν ἔνα ὄνομα ὁ δῆμος, εἰναι ἀντίπαλοι τῶν εύπατριδῶν, οἱ όποιοι τοὺς καταπιέζουν καὶ τοὺς ἐκμεταλλεύονται μὲ τὸν χειρότερον τρόπον. Διὰ τοῦτο ἡ Ἀττικὴ ταράσσεται ἀπὸ ἐσωτερικὰς ἔριδας. Ὁ λαὸς ζητεῖ, ὅπως καὶ εἰς ἄλλα μέρη, γραπτοὺς νόμους. Τὸ ἔργον αὐτὸ ἀναθέτουν εἰς τὸν Δράκοντα, ὁ όποιος ἀναγράφει τὰς παλαιὰς συνθήσεις καὶ τὰς παρουσιάζει ὡς γραπτοὺς νόμους. Οἱ νόμοι αὗτοὶ ἔγιναν περίφημοι διὰ τὴν αὐστηρότητά των (δρακόντειοι νόμοι).

~~ΣΟΛΩΝ~~

Αἱ ταραχαὶ ἔξηκολούθησαν, ἀλλ᾽ ἡ ἀπολυταρχία τῶν εὐγενῶν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διαιωνισθῇ μετὰ τὴν οἰκονομικὴν
594 ἀνάπτυξιν τῶν Ἀθηνῶν. Αἱ ἀντιμαχόμεναι μερίδες κατώρθωσαν νὰ συνεννοηθοῦν καὶ ἔξελεξαν τὸν Σόλωνα ἄρχοντα μὲ ἀπεριόριστον ἔξουσίαν νὰ κανονίσῃ τὰς ὑποθέσεις τῆς πολιτείας (594).

Ο Σόλων ἦτο ἀπὸ ἀριστοκρατικὴν οἰκογένειαν, ἀλλ᾽ εἶχε χάσει, ὅπως λέγουν, τὰ κτήματά του. Δι᾽ αὐτὸ ἔγινεν ἔμπορος, ἐταξίδευσεν εἰς πολλὰ μέρη, ἔμαθε πολλὰ καὶ εἶχε τὴν φήμην μεγάλου σοφοῦ. Ἡτο ἀγαπητὸς καὶ εἰς τὰς δύο τάξεις, εἰς τοὺς εὐγενεῖς ἔνεκα τῆς καταγωγῆς του, εἰς τοὺς ἐμπόρους, διότι εἶχεν ἐργασθῆ διὰ τὴν ἔξασφάλισιν τῶν ἔξωτερικῶν κτήσεων τῶν Ἀθηνῶν καὶ εἶχεν ἔξεγείρει μὲ τὰ ποιήματά του τοὺς συμπολίτας του διὰ τὴν κατάληψιν τῆς Σαλαμίνος.

Ο Σόλων διὰ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν γαλήνην, ἔλαβε ριζικὰ μέτρα. Διέταξε πρῶτον γενικὴν παραγραφὴν τῶν χρεῶν καὶ ἀπηγόρευσε νὰ πωλοῦνται οἱ ἀνθρωποι ὡς δοῦλοι διὰ τὰ χρέη των. "Οσοι εἶχαν πωληθῆ διὰ χρέη, ἀνέκτησαν τὴν ἐλευθερίαν των, οἱ φυγάδες ἐπέστρεψαν καὶ τὰ κτήματα ἀπηλλάγησαν ἀπὸ κάθε ὑποχρέωσιν. Αὐτὸ ὠνόμασαν σεισάχθειαν, διότι ὁ λαὸς ἀπηλλάγη ἀπὸ τὰ βάρη του. Διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν δημιουργίαν μεγάλων κτημάτων, ἥλαξε τὸν κληρονομικὸν νόμον καὶ ἐπέτρεψε τὴν διανομὴν τῆς κληρονομίας εἰς ὅλα τὰ τέκνα. Ἐπίσης ἔδωκε τὸ δικαίωμα εἰς

τούς εύγενεῖς νὰ πωλοῦν τὸ κτῆμα τῶν. Τοιουτοτρόπως ἡ Ἀττικὴ ἔγινεν ἡ χώρα τῶν μικροκτηματιῶν καὶ τῶν μικροκαλλιεργητῶν.

Κατήργησε τὴν παλαιὰν διαίρεσιν καὶ διήρεσε τοὺς κατοίκους εἰς τέσσαρας τάξεις ἔχων ὡς βάσιν πάντοτε τὴν κτηματικὴν περιουσίαν. Αἱ τάξεις αὐταὶ ἦσαν 1) πεντακοσιομέδιμνοι, δηλαδὴ μεγαλοκτηματίαι μὲ ἐτήσιον εἰσόδημα 500 μεδίμνους, δηλ. 10 χιλ. ὀκάδας σίτου, οἵνου ἥ ἐλαίου 2) τριακοσιομέδιμνοι ἥ ἵππεῖς, μὲ εἰσόδημα 300 μεδίμνους, δηλ. 6 χιλ. ὀκάδας 3) διακοσιομέδιμνοι ἥ ζευγῖται μὲ εἰσόδημα 200 μεδίμνους, ἥτοι 4 χιλ. ὀκάδας 4) θῆτες οἵ ἔχοντες εἰσόδημα κάτω τῶν 200 μεδίμνων.

Ο Σόλων ἔδωσε περισσότερα δικαιώματα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ δήμου καὶ διωργάνωσε συστηματικῶτερον τὴν Βουλὴν τῶν τετρακοσίων. Ἡ Ἐκκλησία ἥτοι συνάθροισις τοῦ λαοῦ, ἥ ὅποια ἀπεφάσιζε διὰ σπουδαίας ὑποθέσεις τοῦ κράτους, ἐνῶ ἡ Βουλὴ ἥτο ἕνα συμβούλιον ἀπὸ 400 μέλη ἐκλεγόμενα κατ' ἔτος, τὸ ὅποιον ἔργον εἶχε νὰ προετοιμάζῃ τὰ ζητήματα, τὰ ὅποια ἐπρόκειτο νὰ συζητήσῃ ἥ ἐκκλησία.

Οἱ πολῖται δὲν εἶχαν ἐντελῶς ἵσα δικαιώματα. "Ολοι εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ νὰ ψηφίζουν τοὺς ἄρχοντας. Ἐκλέγονται ὅμως ἄρχοντες μόνον οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς τρεῖς ἀνωτέρας τάξεις, αἱ ἀνώτεραι μάλιστα ἄρχαι εἶναι προνόμιον τῶν δύο πρώτων τάξεων. Συγχρόνως ὅμως οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις ἔχουν πολὺ μεγαλυτέρας ὑποχρεώσεις, φορολογοῦνται βαρύτερον, εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ὑπηρετοῦν εἰς τὸν στρατὸν ὡς ὅπλῖται καὶ ἴππεῖς, ἐνῶ οἱ θῆτες εἶναι ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν ἥ ὑπηρετοῦν ὡς ψιλοί.

Τέλος ὁ Σόλων ἐφρόντισε διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου, ἐπέτρεψε τὴν ἔξαγωγὴν τοῦ ἐλαίου καὶ εἰσήγαγεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ μετρικὸν σύστημα ἀλλων ἐμπορικῶν πόλεων.

Ἡ σολώνειος νομοθεσία εἶχεν ἀκόμη ἀριστοκρατικὸν χαρακτῆρα, διότι ὡς βάσιν τῆς διαιρέσεως τῶν τάξεων ἐλαβε τὴν κτηματικὴν περιουσίαν. Ἄλλα μὲ τὴν ταχεῖαν οἰκονομι-

κήν πρόοδον τῆς χώρας ἡ βάσις αὐτὴ ἐκλονίσθη, διότι ἥρχισαν νὰ ὑπολογίζουν τὸ ἔτήσιον εἰσόδημα εἰς χρῆμα καὶ ὅχι εἰς εἶδος. Τοιουτοτρόπως ὅποιος κατώρθωνε νὰ αὐξήσῃ τὴν περιουσίαν του, εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἀνέλθῃ εἰς ὑψηλοτέραν τάξιν. Ἐπίσης ἐσήμαινε πρόοδον, διότι ἔδιδε μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου καὶ τὴν βουλὴν τῶν τετρακοσίων, αἱ ὅποιαι ἔλαβαν μεγάλην σπουδαιότητα ἀργότερα.

~~ΠΕΙΣΙΣΤΡΑΤΟΣ~~

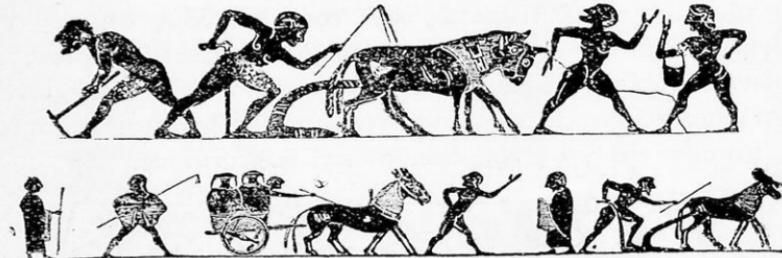
Ἡ νομοθεσία τοῦ Σόλωνος εἰς τὴν ἀρχὴν δὲν ηύχαριστησε οὔτε τοὺς εὐγενεῖς οὔτε τὸν λαόν. Αἱ ταραχαὶ ἐπανελήφθησαν, ὁ Σόλων ἔφυγεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ περιῆλθε πολλὰς χώρας. Μὲ τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴν λέγεται ὅτι ἐπέρασε καὶ ἀπὸ τὴν αὐλὴν τοῦ Κροίσου.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ἔνας ἐπιτήδειος καὶ ίκανὸς ἀνθρωπος, ὁ **Πεισίστρατος**, ἐκέρδισε τὴν συμπάθειαν τοῦ λαοῦ καὶ κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὴν ἀρχὴν, ἔγινε δηλαδὴ τύραννος (560). Ἀλλὰ ἡ διοίκησις τοῦ Πεισιστράτου δὲν ἐστα-

560 μάτησε τὴν ἀνάπτυξιν τῶν Ἀθηνῶν, διότι ὁ Πεισίστρατος διετήρησε τὴν νομοθεσίαν τοῦ Σόλωνος καὶ ἐκυβέρνησε τὰς Ἀθήνας ἐπὶ 33 ἔτη μὲ φρόνησιν καὶ μετριοπάθειαν καὶ ἀπέκτησε μεγάλην δημοτικότητα. Αἱ Ἀθῆναι εἰς τοὺς χρόνους του εἶδαν λαμπρὰς ἡμέρας. Ὁ Πεισίστρατος ἐφρόντισε νὰ αὐξήσῃ τὸν πλοῦτον τῆς χώρας καὶ νὰ κάμη εὐχάριστον τὴν ζωὴν τῶν πολιτῶν. Εἰργάσθη διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς μικρᾶς ἴδιοκτησίας καὶ ὑπεστήριξεν οἰκονομικῶς τοὺς μικροκτηματίας καὶ μὲ κάθε τρόπον ἐπροσπάθησε νὰ προμηθεύσῃ ἐργασίαν εἰς τὸν λαόν. Πραγματικῶς αἱ Ἀθῆναι ἐργάζονται μὲ μεγάλην δραστηριότητα εἰς τὰς ἡμέρας του, κατασκευάζονται ὑδραγωγεῖα, κρῆναι, ἡ ἀκρόπολις καὶ ἡ κάτω πόλις στολίζονται μὲ ναοὺς καὶ ἔργα γλυπτικῆς, τὰ ὅποια μιμοῦνται τὴν Ἰωνικὴν τέχνην. Ὁ Πεισίστρατος ἦτο φιλόκαλος καὶ φιλόμουσος. Εἰς τὴν αὐλὴν του συναντῶνται οἱ ἔξιχώτεροι ποιηταὶ τῆς ἐποχῆς καὶ αὐτὸς ἀνέθεσεν εἰς σοφοὺς ἀνθρώπους νὰ μαζεύσουν τὰ ποιήματα τοῦ Ὁμήρου, νὰ τὰ τακτοποιήσουν καὶ νὰ τὰ ἀντιγράψουν.

Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐκυβέρνησεν ὁ μεγαλύτερος υἱός του

Ί πι πί ας. Ἀλλὰ τὰ παιδιά τοῦ Πεισιστράτου δὲν εἶχαν τὴν ικανότητά του καὶ δυσηρέστησαν πολλούς. Ὁ νιός του Ἰππίας προσέβαλεν ἐνα εὔγενῃ νέον, τὸν Ἀριμόδιον, ὁ δόπιος τὸν ἐδολοφόνησε μὲ τὸν φίλον του Ἀριστογείτονα κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Παναθηναίων. Ἀπὸ τότε ὁ Ἰππίας ἔγινε πολὺ κακὸς καὶ τυραννικὸς καὶ εἶχεν ἐναντίον του τοὺς δημοκρατικούς, οἱ δόπιοι ἥθελαν πλήρη αὐτοδιοίκησιν, κα-

Σκηναὶ ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν γεωργῶν
παραστάσεις ἐπὶ ἀγγείων

Εἰς τὶν πρώτην εἰκόνα ὁ γεωργὸς διευθύνει τὸ ἄροτρον, ἀριστερὰ ἔνας ἔργατης σπάνει βώλους, δεξιὰ δύο σπορεῖς. Εἰς τὴν δευτέραν ἀριστερὰ ὁ ἐπόπτης τῆς ἐργασίας, πιθανὸν ὁ ἴδιοκτήτης, διμαξα μὲ δύο ἀμφορεῖς, δεξιὰ σπορεὺς καὶ ἄροτρον.

Θὼς καὶ τοὺς ἀριστοκρατικούς, οἱ δόπιοι ἥσαν πάντοτε ἔχθροι τῶν τυράννων. Οἱ ἀριστοκρατικοὶ ἔζητησαν βοή-
θειαν ἀπὸ τὴν Σπάρτην καὶ στρατὸς σπαρτιατικὸς ἤλ-
θεν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἀνέτρεψε τοὺς Πεισιστρατίδας (510).
Οἱ Ἰππίας κατέφυγεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας Δαρείου.

Η ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ ΤΟΥ ΚΛΕΙΣΘΕΝΟΥΣ

Ἄφοῦ ἔφυγαν οἱ τύραννοι, ἥρχισαν νέαι ταραχαί. Τέλος ὅμως οἱ δημοκρατικοὶ ἔγιναν κύριοι τῆς καταστάσεως καὶ ἤλλαξαν ριζικῶς τὸ πολίτευμα. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν δημοκρατικῶν **Κλεισθένης**, ἀριστοκρατικῆς καταγωγῆς, ἀπὸ τὴν μεγάλην οἰκογένειαν τῶν Ἀλκμεωνιδῶν, εἰσήγαγε μεταρρυθμίσεις, αἱ δόπιαι ἔθεμελίωσαν ὄριστικῶς τὴν δημοκρατίαν.

Οἱ Κλεισθένης κατήργησε τὴν διαιρεσιν τῶν κατοίκων εἰς τάξεις μὲ βάσιν τὴν περιουσίαν. Τὰ χωρία τῆς Ἀττικῆς καὶ τὰς συνοικίας τῆς πόλεως ἔχώρισεν εἰς 100 κοινότητας, τοὺς

λεγομένους δή μοις. Τοὺς δήμους πάλιν τοὺς ἔχώρισεν εἰς 10 διοικητικὰς περιφερείας, τὰς λεγομένας δέκα φυλάς. Ἐκάστη φυλὴ λοιπὸν περιλαμβάνει δέκα δήμους. Ἐφρόντισεν ὅμως ἡ φυλὴ νὰ μὴ περιλάβῃ δήμους μᾶς μόνον περιφερείας, ἀλλὰ ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέραν ποικιλίαν, δηλαδὴ δήμους μεσογειακούς, δήμους τῆς πόλεως καὶ τῆς παραλίας. Ἡ Ἰπποθοντὶς φυλὴ π.χ. περιελάμβανε τὴν πεδιάδα τῆς Ἐλευσῖνος, τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς καὶ τοὺς ὄρεινούς δήμους τῆς Πάρνηθος. Μὲ τὴν διαίρεσιν αὐτὴν ἡ παλαιὰ διάκρισις εἰς κοινωνικὰς τάξεις ἔχαφαν οἴζεται καὶ ἐνώνονται καὶ συγχωνεύονται εὔπατρίδαι καὶ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ, πλούσιοι καὶ πτωχοί, ἔμποροι καὶ γεωργοί, ὀρεινοὶ καὶ θαλασσινοί.

Τρύγος, παράστασις ἐπὶ ἀγγείου

Εἰκὼν εὐθυμογραφική. Οἱ Σειληνοὶ τρυγοῦν τὴν κληματαριάν, κόπτουν τὰ σταφύλια καὶ τὰ μεταφέρουν εἰς καλάθια. Εἰς τὸ μέσον ἔνας Σειληνὸς πατεῖ τὰ σταφύλια καὶ τὸ κρασὶ τρέχει εἰς ἔνα βαθὺ δοχεῖον.

Μεταβολὴ τόσον ριζικὴ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ χωρὶς ἀντίστασιν. Οἱ ἀδιάλλακτοι ἀριστοκρατικοὶ ἔζητησαν τὴν ἐπέμβασιν τῆς Σπάρτης καὶ ὁ βασιλεὺς Κλεομένης εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀττικὴν μὲν στρατὸν καὶ ἔξεδιώξε τὸν Κλεισθένην καὶ τοὺς Ἀλκμεωνίδας. Ἄλλ' ὁ λαὸς ἔξηγέρθη διὰ νὰ προστατεύσῃ τὰς ἐλευθερίας του, ὑπεχρέωσε τὸν Κλεομένην νὰ ἔγκαταλείψῃ τὴν χώραν καὶ ἀργότερα οἱ Ἀθηναῖοι ἐνίκησαν τοὺς συμμάχους τῶν Σπαρτιατῶν Βοιωτούς καὶ Χαλκιδεῖς.

ΑΡΧΑΙ ΤΟΥ ΑΘΗΝΑΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Τὰ γεγονότα αὐτὰ ἔδωσαν αἴγλην εἰς τὴν νεαρὰν δημοκρατίαν καὶ ἀνύψωσαν τὸ φρόνημα τοῦ ἀθηναϊκοῦ λαοῦ. Οἱ

’Αθηναῖοι ἀγαποῦν τώρα περισσότερον τὴν πατρίδα των, διότι εἶναι πολιτική έλευθέρας πολιτείας καὶ ἔχουν ἵσα δικαιώματα. ’Αλλ’ ἡ ἔθνική ὑπερηφάνεια δὲν τοὺς ἔκαμεν ἀποκλειστικούς, ὅπως τοὺς Σπαρτιάτας. ’Αντιθέτως προτοῦ γίνουν διδάσκαλοι τῆς Ἐλλάδος, ἔλαβαν μαθήματα ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἐλληνας, οἱ ὅποιοι εἶχαν ἀναπτυχθῆ ἐνωρίτερα.

Εἰς τὴν ἀρχὴν ἔμαθαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς Ἰωνας. Ἀπὸ τὴν Ἰωνίαν ἤλθαν τὰ ποιήματα τοῦ Ὁμήρου καὶ ἴωνες τεχνῖται ἐδίδαξαν τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐπεξεργάζωνται τὰ μάρμαρα. ’Ἐπίστης οἱ ἀγγειοπλάσται τῶν Ἀθηνῶν ἔμαθαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς Ἰωνας.’ Ιδίως ἐπὶ Πεισιστράτου αἱ Ἀθῆναι παρουσιάζουν ὅψιν Ἰωνικῆς πόλεως, ἡ ὅποια συνδυάζει τὴν οἰκονομικὴν ἀκμὴν μὲ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν.

Μετὰ τὴν φυγὴν τῶν τυράννων ἀρχίζει ἡ δωρικὴ ἐπίδρασις. ’Ακριβῶς εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἡ Ἰωνία ἔχανε τὴν ἀνεξαρτησίαν της, ἐνῷ ἡ Σπάρτη εἶχε γίνει ἡ πρώτη στρατιωτικὴ δύναμις. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ τότε ἔρχονται εἰς στενωτέραν ἐπαφὴν μὲ τὸν δωρικὸν κόσμον. ’Ο βραχὺς δωρικὸς χιτῶν ἀντικαθιστᾷ τὸν ποδήρη Ἰωνικόν, οἱ ἄνδρες ἀφίνουν τὰ κοσμήματα, τὰ ὅποια ἐφόρουν κατὰ Ἰωνικὴν ἀσιατικὴν συνήθειαν, καὶ ὁ βίος γίνεται σοβαρώτερος. Γλύπται τῆς Αἰγίνης καὶ τῆς Σικυῶνος ἐργάζονται εἰς τὰς Ἀθῆνας.

’Απὸ τὸν συνδυασμὸν τοῦ Ἰωνικοῦ καὶ τοῦ δωρικοῦ θὰ διαλάμψῃ τὸ ἀττικὸν πνεῦμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'

ΜΗΔΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ἐνῷ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἐργάζεται μὲ μεγάλην δραστηριότητα καὶ νὰ προοδεύῃ, αἴφνης εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος ἔξεσπασε μεγάλος κίνδυνος, ὁ ὅποιος ὀλίγον ἔλειψε νὰ τὸ ἔξαφανίσῃ.

Ἡ ἀπέραντος περσικὴ αὐτοκρατορία δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ζήσῃ, ἀν δὲν ἔξουσίαζε τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Ἀλλὰ κύριοι εἰς τὴν θάλασσαν ἤσαν οἱ Ἑλληνες καὶ τὰ στενὰ τοῦ Ἐλλησπόντου καὶ τοῦ Βοσπόρου εύρισκοντούπὸ τὴν ἀπειλὴν τῶν Σκυθῶν, οἱ ὅποιοι κατεῖχαν τὴν Θράκην καὶ τὰ βόρεια τῆς

Ο μέγας βασιλεύς, ἀπὸ ἕνα ἀττικὸν ὄγγειον περὶ τὸ 450 π. Χ. Ρώμη, Βατικανόν

χερσονήσουτοῦ Αἴμου. Διὰ νὰ είναι ἀσφαλεῖς οἱ βασιλεῖς τῆς Περσίας εἰς τὸ κράτος των, ἐπρεπε νὰ συντρίψουν τὸ μικρὸν καὶ δραστήριον ἔθνος τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ γίνουν κύριοι τῶν στενῶν. Διὰ τοῦτο ἐπεχείρησαν πολλὰς ἐκστρατείας εἰς τὴν Θράκην ἐναντίον τῶν Σκυθῶν καὶ ἐπροσπάθησαν νὰ καταστρέψουν τοὺς "Ἑλληνας.

ΙΩΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Ἄφορμὴν εἰς τὸν πόλεμον ἔδωσεν ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἰωνῶν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος ὁ ἴσχυρότατος καὶ μεγαλοπρεπέστατος βασιλεὺς τῶν Περσῶν

Δαρεῖος ὁ Υστάσπους (521–486) εἶχε συγκεντρώσει ὅλην του τὴν προσοχὴν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Εἰς τὰς ἵωνικὰς πόλεις εἶχε διορίσει ὡς διοικητὰς τυράννους, οἱ δόποιοι ἡσαν πρόθυμοι νὰ κάμουν τὰ θελήματά του. Τὸ 514 π.Χ. ὁ Δαρεῖος ἔκαμε μεγάλην ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Σκυθῶν. Ὁ περσικὸς στρατὸς ἐπέρασεν εἰς τὴν Θράκην καὶ ἐτρομοκράτησεν ὅλας τὰς πέριξ χώρας. Ἡ Θράκη, ἡ Μακεδονία καὶ αἱ ἐλληνικαὶ ἀποικίαι τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τῆς Προποντίδος ἀνεγνώρισαν τὴν κυριαρχίαν τῶν Περσῶν. Ὁ Δαρεῖος μὲ τὸν στρατὸν του ἐπροχώρησε βορειότερον, ἐπέρασε τὸν Δούναβιν, διὰ νὰ κτυπήσῃ τοὺς Σκύθας, οἱ δόποιοι ἔζων εἰς τὴν σημερινὴν Ρουμανίαν. Εἰς τὴν ἐπιχείρησιν αὐτὴν τὸν ἐβοήθησαν πολὺ οἱ τύραννοι τῶν ἵωνικῶν πόλεων καὶ ιδίως ὁ τύραννος τῆς Μιλήτου Ἰστιαῖος, ὁ δόποιος ἔγινε πολὺ ἀγαπητὸς εἰς τὸν βασιλέα. Ἀντιθέτως ὁ ἀθηναῖος Μιλτιάδης, ὁ δόποιος ἦτο τύραννος μιᾶς μικρᾶς πόλεως εἰς τὴν Θρακικὴν χερσόνησον, ἔγινεν ὑποπτος καὶ ἡναγκάσθη νὰ φύγῃ εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ἀργότερα ὁ Ἰστιαῖος ἔχασε τὴν εὔνοιαν τοῦ βασιλέως, ὁ δόποιος τὸν προσεκάλεσεν εἰς τὴν πρωτεύουσάν του, εἰς τὰ Σοῦσα, ὅπου τὸν ἐκράτησε μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι τὸν ἤθελε σύμβουλόν του. Τὴν θέσιν του ἔλαβεν ὁ γαμβρός του Ἀρισταγόρας, ὁ δόποιος παρετήρησεν ὅτι ἡ κατάστασις τῶν ἱῶνων χειροτερεύει ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν καὶ παρακινηθεὶς ἵσως ἀπὸ τὸν Ἰστιαῖον ἐσκέφθη νὰ ἐπαναστατήσῃ. Ὁταν λοιπὸν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἵωνικῶν πόλεων συνηθροίσθησαν εἰς τὸ Πανιώνιον, τοὺς ἔπεισε νὰ διώξουν τοὺς τυράννους, οἱ δόποιοι ἡσαν ὅργανα τοῦ βασιλέως, καὶ νὰ ἀντισταθοῦν εἰς τοὺς Πέρσας. **Υστερα** ἔκαμε περιοδείαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ ζητήσῃ βοήθειαν. Οἱ Σπαρτιάται δὲν ἤθέλησαν νὰ τὸν ἀκούσουν, ἀλλ’ οἱ ἀθηναῖοι ἔστειλαν 20 πλοῖα καὶ οἱ Ἐρετριεῖς τῆς Εύβοίας 5, διὰ νὰ βοηθήσουν τοὺς ὁμοφύλους των ἱῶνων.

Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 499 ἡ ἱῶνια ἐπανεστάτησεν. Εἰς τὴν πρώτην ὁρμὴν ὁ ἡνωμένος στρατὸς τῶν ἱῶνων ἐπροχώρησεν εἰς τὰς Σάρδεις, τὴν πρωτεύουσαν τῆς ἱωνικῆς σατραπείας, καὶ ἔκαυσε τὴν πόλιν, ἐνῶ ὁ στόλος τῶν ἐπαναστατῶν συνηθροίζετο εἰς τὴν Ἔφεσον. Ἀλλὰ τὰ πράγματα ἥλλαξαν, ὅταν

έκινήθη ὁ περσικὸς στρατός. Οἱ Ἰωνες ἐνικήθησαν καὶ ἐσκορπίσθησαν εἰς τὰς πόλεις των, οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Ἐρετριεῖς τοὺς ἐγκατέλειψαν καὶ ὁ στόλος των κατεστράφη εἰς τὴν νῆσον Λάδην πλησίον τῆς Μιλήτου (495). Οἱ Πέρσαι ἐκρίευσαν τὴν Μίλητον καὶ τὴν ἔκαυσαν. Ἡ Ἰωνία ὑπέκυψε καὶ ὑπέστη θλιβερὰν καταστροφήν.

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΠΕΡΣΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Ἡ ἐπανάστασις ἔσβησεν, ἀλλ’ ὁ μέγας βασιλεὺς ἐνόησεν ὅτι δὲν θὰ εἶχεν ἡσυχίαν, ἐφόσον εἰς τὸ ἄλλο μέρος τῆς θαλάσσης ὑπῆρχαν ἐλεύθεραι ἑλληνικαὶ πολιτεῖαι. Οἱ δὲ Ἑλληνες

‘Οπλίται τῶν μηδικῶν πολέμων

Οἱ ὄπλιται ἔχουν ἀμυντικὰ ὄπλα: περικεφαλαίαν, θώρακα, ὁ οποῖος φέρει ἔως τοὺς μπρούς, κνημῖδας καὶ ἀσπίδα στρογγυλήν. Ἐπιθετικά: τὸ δόρυ, μήκους 2 μ., καὶ ξίφος κοντόν, τὸ ὄποιον κρεμοῦν δεξιά εἰς τὸ πλευρόν.

φυγάδες, οἱ ὄποιοι ἦσαν εἰς τὴν αὐλήν του, ὅπως π.χ. ὁ Ἰππίας, παρουσίαζαν εἰς τὸν βασιλέα ὅτι ἦτο εὔκολος ἐπιχείρησις νὰ ύποδουλώσῃ τοὺς Ἑλληνας. Ὁ Δαρεῖος λοιπὸν ἀποφασίζει νὰ προσβάλῃ τὴν Ἑλλάδα καὶ τοιουτοτρόπως ἀρχίζει ἡ πάλη μεταξὺ τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας καὶ τῶν Ἑλ-

λήνων, ή ὅποια θὰ διαρκέσῃ πολλὰ ἔτη. Αύτοὶ εἶναι οἱ λεγόμενοι Περσικοὶ ἢ Μηδικοὶ πόλεμοι.

Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 492 π.Χ. ὁ νεαρὸς γαμβρὸς τοῦ βασιλέως Μαρδόνιος ἐπέρασε μὲ στρατὸν τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ἐξησφάλισε τὴν περσικὴν κυριαρχίαν εἰς τὴν Θράκην καὶ Μακεδονίαν, δὲν κατώρθωσεν ὅμως νὰ προχωρήσῃ περισσότερον.

Δύο χρόνια ἀργότερα, τὴν ἄνοιξιν τοῦ 490 π.Χ., ὁ Δαρεῖος συνήθροισε στρατὸν ἀποτελούμενον κυρίως ἀπὸ ἵππεis εἰς τὴν Ἔφεσον. Δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς τὸν ἀριθμὸν τοῦ περσικοῦ στρατοῦ. 'Ο ἴστορικὸς τῶν περσικῶν πολέμων Ἡρόδοτος ἀναβιβάζει αὐτὸν εἰς 100 χιλ., ἀλλ' οἱ ἀριθμοί, τοὺς ὅποιους μᾶς παρέδωσαν οἱ ἀρχαῖοι τόσον διὰ τοὺς Πέρσας ὅσον καὶ διὰ τοὺς Ἑλληνας, εἶναι ὑπερβολικοί. Εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ κινητοποιηθοῦν τόσον μεγάλαι μᾶζαι ἀνθρώπων.

'Αρχηγοὺς τῆς ἐκστρατείας ὁ Δαρεῖος διώρισε τὸν Δατιν καὶ τὸν Ἀρταφέρνη. Εἰς τὸ περσικὸν ἐπιτελεῖον εύρισκετο καὶ ὁ γέρων Ἰππίας καὶ οἱ Πέρσαι ἐστήριζαν πολλὰς ἐλπίδας εἰς τοὺς ὄπαδούς του. 'Ο περσικὸς στρατὸς ἐπεβιβάσθη εἰς τὰ πλοῖα, ἐπέρασεν ἀπὸ τὰς Κυκλαδας χωρὶς νὰ συναντήσῃ ἀντίστασιν, ἔφθασεν εἰς τὴν Εὔβοιαν, ὅπου ἐκυρίευσε καὶ κατέστρεψε τὴν Ἐρέτριαν. 'Απ' ἐκεῖ ὁ περσικὸς στόλος ἐστρεψε πρὸς τὴν παραλίαν τῆς Ἀττικῆς καὶ ἀπεβιβάσε στρατόν, ὁ ὅποιος ἐπροχώρησεν εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Μαραθῶνος.

Η ΕΝ ΜΑΡΑΘΩΝΙ ΜΑΧΗ (490 π.Χ.)

'Ο κίνδυνος ἦτο πολὺ μεγάλος διὰ τὰς Ἀθήνας. Εἰς τὴν δύσκολον αὐτὴν στιγμὴν οἱ Ἀθηναῖοι ἐζήτησαν βοήθειαν ἀπὸ τὴν Σπάρτην. Οἱ Σπαρτιάται ἤρχισαν ἀμέσως νὰ ἐτοιμάζωνται, ἀλλ' ἥργησαν νὰ κινητοποιηθοῦν, ὅπως πάντοτε. Οἱ ἄλλοι Ἑλληνες δὲν ἐκινήθησαν. Μόνον οἱ Πλαταιεῖς ἐστειλαν 1000 ἄνδρας καί, τὸ χειρότερον, εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ κατάστασις δὲν ἦτο διόλου ὅμαλή. Οἱ ὄπαδοὶ τοῦ Ἰππίου ἐκινοῦντο καὶ δὲν ὑπῆρχε πλήρης ὁμοφωνία μεταξὺ δημοκρατικῶν καὶ ἀριστοκρατικῶν. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς στρατηγοὺς ἐπέμεναν νὰ ὀχυρωθοῦν εἰς τὴν πόλιν καὶ νὰ πολεμήσουν ἀπὸ τὰ τείχη.' Αλλὰ τὴν πόλιν ἔσωσεν ἡ ὄρμὴ τῆς νεολαίας καὶ ἡ στρατηγικὴ ίκανότης τοῦ Μιλτιάδου. Εἶχεν ἐκλεγῆ στρατηγὸς μὲ ἄλλους

έννεα, άλλ' ἐπεβλήθη πολύ γρήγορα εἰς τοὺς ἄλλους, διότι εἶχεν ἴδιοφυῖαν στρατηγικὴν καὶ ἐγνώριζε καλύτερον τὰς συνηθείας καὶ τὴν πολεμικὴν τέχνην τῶν Περσῶν. Ἐπὶ κεφαλῆς 9 χιλ. Ἀθηναίων ἐβάδισεν εἰς τὸν Μαραθῶνα, διὰ νὰ συναντήσῃ

“Οταν ἔφθασαν εἰς τὸν Μαραθῶνα, παρετήρησαν ὅτι ἡ ἀπόβασις ἦτο στρατήγημα. Οἱ Πέρσαι εἶχαν ἀποθιβάσει ὀλίγας δυνάμεις, διὰ νὰ παρασύρουν τὸν δημοκρατικὸν στρατὸν ἔξω

ἀπὸ τὴν πόλιν. Τὸ κύριον σῶμα τοῦ στρατοῦ, ἵδιως τὸ ἴππικόν, εἶχαν κρατήσει εἰς τὰ πλοῖα καὶ ἡσαν ἔτοιμοι νὰ πλεύσουν κατὰ τῆς πόλεως, τὴν δόποίαν θὰ παρέδιδαν οἱ ὄπαδοι τοῦ Ἱππίου. Παράφοροι, μεθυσμένοι ἀπὸ ὀργὴν καὶ ἐνθουσιασμόν, οἱ Ἀθηναῖοι ἐρρίφθησαν ἐναντίον τῶν Περσῶν, διέσπασαν τὰς τάξεις των καὶ τοὺς κατεδίωξαν ἔως τὰ πλοῖα των. Δὲν κατώρθωσαν ὅμως νὰ τοὺς ἐμποδίσουν νὰ ἐπιβιβασθοῦν εἰς τὰ πλοῖα (490).

Ἀθηναῖος ἵππεύς, παράστασις ἐπὶ ἀγγείου τοῦ 500 π.Χ. περίπου—Μόναχον, παλαιὰ πινακοθήκη

Ίδού πῶς περιγράφει τὴν μάχην ὁ Ἡρόδοτος:

Ἄφοῦ ἔλαβαν τὰς θέσεις των οἱ Ἀθηναῖοι καὶ αἱ θυσίαι ἔδειξαν εὐνοϊκὲ σημεῖα, ἐδόθη τὸ σύνθημα νὰ ἔσκινθσουν καὶ ἥρχισαν νὰ προχωροῦν μὲ ταχὺ βῆμα κατὰ τῶν βαρβάρων. Ἡ μεταξὺ τῶν δύο στρατῶν ἀπόστασις δὲν ἦτο μικροτέρα ἀπὸ ὅκτὼ στάδια (1500 μέτρα). Οἱ Πέρσαι ἀμα παρετήρησαν τὴν ὀρμητικὴν αὐτὴν ἐπίθεσιν, ἔτοιμάσθησαν νὰ τὴν ἀποκρούσουν. Ἔνόμισαν μάλιστα ὅτι κατέλαβε παραφρούσυνη τοὺς Ἀθηναίους, ἢ ὅποια ἀσφαλῶς θὰ τοὺς ἔφερνεν εἰς τὴν καταστροφὴν, διάτι, ἐνῶ ἡσαν τόσον ὀλίγοι καὶ δὲν εἶχαν οὔτε ἴππικὸν οὔτε τοξότας, ἔτρεχαν μὲ τόσην ὀρμήν. Αὐτὴν τὴν ἀντίληψιν εἶχαν οἱ Πέρσαι. Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως προσέβασλαν τοὺς βαρβάρους συγκεντρωμένοι καὶ ἔδειξαν ἀξιομνημόνευτον ἀνδρείαν. Ἡσαν οἱ πρῶτοι Ἐλληνες, οἱ ὄποιοι ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ ἔχθροῦ τρέχοντες καὶ πρῶτοι ἀντίκρυσαν χωρίς νὰ ταραχθοῦν τὴν μηδικὴν ἐνδυμασίαν καὶ ἔκείνους ποὺ τὴν φοροῦσαν. Ἔως τότε οἱ Ἐλληνες ἐτρόμαζαν καὶ μόνον ποὺ ἤκουαν τὸ ὄνομα τῶν Μήδων..... Ἡ νίκη τῶν Ἀθηναίων ἦτο πλήρης. Κατεδίωξαν τοὺς Πέρσας καὶ ἔκαμαν εἰς αὐτοὺς μεγάλην καταστροφήν. Ἄμα ἔφθασαν εἰς τὴν θάλασσαν, ἐπετέθησαν κατὰ τῶν περσικῶν πλοίων καὶ ἐπεχείρησαν νὰ τὰ καύσουν..... Ὁ Κυνέγειρος, ὁ υἱὸς τοῦ Εὐφορίωνος, ἐπιασε τὴν

πρύμνην ἐνὸς περσικοῦ πλοίου, ἀλλ' οἱ ἐντὸς αὐτοῦ ἔκοψαν μὲ πέλεκυν τὸ χέρι του καὶ τὸν ἔφόνευσαν Οἱ Ἀθηναῖοι ἐκυρίευσαν ἐπτά πλοῖα. Τὰ ὑπόλοιπα δύως τὰ ἔσωσαν οἱ Πέρσαι καὶ εἰσελθόντες εἰς αὐτὰ ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὴν παραλίαν.

(Ἡρόδ. ΣΤ', 112–115)

‘Ο περσικὸς στόλος ἐκίνησεν ἀμέσως κατὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐνεφανίσθη εἰς τὸ Φάληρον. Ἀλλὰ μετὰ τὸ λαμπρὸν κατόρθωμα τοῦ Μαραθῶνος κανεὶς δὲν ἐτόλμησε νὰ κινηθῇ εἰς τὴν πόλιν. Ἀλλωστε ὁ ἀθηναϊκὸς στρατὸς μὲ τὴν ἴδιαν ὅρμην ἔτρεξε πρὸς τὴν πόλιν καὶ παρετάχθη εἰς τὴν φαληρικὴν ἀκτὴν. Οἱ Πέρσαι εύρεθησαν εἰς δύσκολον θέσιν, διότι συγχρόνως ἔφθασεν ἡ εἰδησις ὅτι αἱ σπαρτιατικαὶ φάλαγγες διέβαιναν τὸν Ἰσθμόν. Ἐσκέφθησαν ὄλιγον καὶ κατόπιν ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν Ἀσίαν. Πράγματι τὴν ἐπομένην ὀλόκληρον σπαρτιατικὸν στράτευμα, 2 χιλ. ὅπλιται μὲ τοὺς βοηθούς των εἵλωτας καὶ περιοίκους, ἐστρατοπέδευσαν πλησίον τῶν Ἀθηνῶν. Ἡτο μία μεγάλη στιγμή. Ἡ ἀριστοκρατικὴ Σπάρτη ἔσπευδε νὰ βοηθήσῃ τὴν μικρὰν δημοκρατίαν, ἡ ὅποια ἀπὸ τὴν ἥμέραν ἐκείνην θάγινη μεγάλη.

Εἰς τὸν Μαραθώνα ἐνίκησε τὸ δυνατὸν σῶμα καὶ ἡ νεανικὴ ὅρμη. “Ἐνας περίφημος ποιητὴς τῆς ἐποχῆς, ὁ Σιμωνίδης, ἔκαμε τὸ ἔξῆς ἐπίγραμμα διὰ τοὺς ἀνδρείους, οἱ ὅποιοι εἶχαν πέσει εἰς τὴν μάχην:

Πολεμοῦντες δι’ ὅλην τὴν ‘Ελλάδα οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὸν Μαραθώνα σώριασσαν τὴν δύναμιν τῶν χρυσοφορτωμένων Μήδων.

Μιλτιάδης

ἐνεφανίσθη εἰς τὸ Φάληρον. Ἀλλὰ μετὰ τὸ λαμπρὸν κατόρθωμα τοῦ Μαραθῶνος κανεὶς δὲν ἐτόλμησε νὰ κινηθῇ εἰς τὴν πόλιν. Ἀλλωστε ὁ ἀθηναϊκὸς στρατὸς μὲ τὴν ἴδιαν ὅρμην ἔτρεξε πρὸς τὴν πόλιν καὶ παρετάχθη εἰς τὴν φαληρικὴν ἀκτὴν ἀκτὴν. Οἱ Πέρσαι εύρεθησαν εἰς δύσκολον θέσιν, διότι συγχρόνως ἔφθασεν ἡ εἰδησις ὅτι αἱ σπαρτιατικαὶ φάλαγγες διέβαιναν τὸν Ἰσθμόν. Ἐσκέφθησαν ὄλιγον καὶ κατόπιν ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν Ἀσίαν. Πράγματι τὴν ἐπομένην ὀλόκληρον σπαρτιατικὸν στράτευμα, 2 χιλ. ὅπλιται μὲ τοὺς βοηθούς των εἵλωτας καὶ περιοίκους, ἐστρατοπέδευσαν πλησίον τῶν Ἀθηνῶν. Ἡτο μία μεγάλη στιγμή. Ἡ ἀριστοκρατικὴ Σπάρτη ἔσπευδε νὰ βοηθήσῃ τὴν μικρὰν δημοκρατίαν, ἡ ὅποια ἀπὸ τὴν ἥμέραν ἐκείνην θάγινη μεγάλη.

εἰς τὴν μάχην.

‘Η νίκη τοῦ Μαραθῶνος εἶχε τεραστίαν σπουδαιότητα. Πρώτην φοράν ἑλληνικὸς στρατὸς εἶχε νικήσει εἰς ἀνοικτὴν πεδιάδα τοὺς Πέρσας, ἐνῶ ἔως τότε τὸ ὄνομα μόνον τῶν Περσῶν

‘Ο τάφος τῶν 192 Ἀθηναίων, οἱ ὁποῖοι ἐφονεύθησαν εἰς τὸν Μαραθῶνα (ὅπως εἶναι σήμερον)

ἐνέπνεε τρόμον εἰς τοὺς λαούς. ‘Η λαμπρὰ ἐπιτυχία ἀνύψωσε τὸ φρόνημα τῶν Ἀθηναίων, ἐνέπνευσεν εἰς αὐτοὺς σύτοπεποίθησιν καὶ ἐδόξασε τὸ ὄνομα τῆς πόλεως εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα.

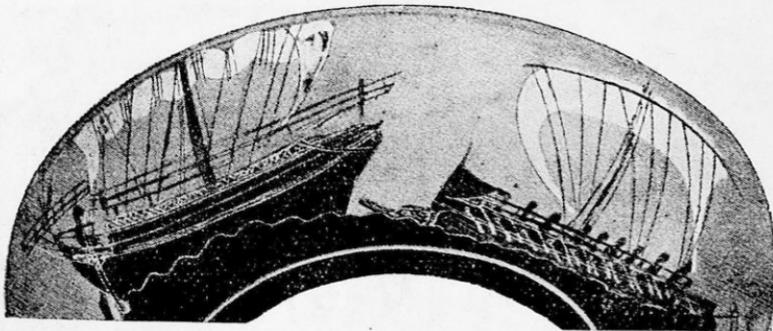
ΜΕΤΑΣΥ ΔΥΟ ΠΟΛΕΜΩΝ

Οἱ Πέρσαι ἀφησαν τοὺς “Ἐλληνας ἡσύχους ἐπὶ δέκα ἔτη (490—480). Εἰς τὸ διάστημα αὐτὸ συνέβησαν μερικὰ πολὺ σημαντικὰ γεγονότα εἰς τὰς Ἀθήνας.

‘Ο Μιλτιάδης, ὁ νικητὴς τοῦ Μαραθῶνος, ἀπέθανεν, ἀφοῦ ἐδοκίμασε πολλὰς πικρίας. Εἰς τὴν ἀρχὴν οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἐτίμησαν πολύ, ἀλλὰ μία ἐκστρατεία, τὴν ὁποίαν ἐπεχείρησε κατὰ τῆς νήσου Πάρου, ἀπέτυχεν. Οἱ ἔχθροί του τὸν κατηγόρησαν, κατεδικάσθη εἰς βαρὺ πρόστιμον καὶ ἀπέθανεν ἀπὸ τὴν πληγῆν, τὴν ὅποιαν εἶχε λάβει εἰς τὴν ἐκστρατείαν.

Εἰς τὴν πολιτικὴν σκηνὴν ἀνῆλθαν τότε νέοι ἀνδρες καὶ πρῶτος μεταξὺ αὐτῶν ὁ **Θεμιστοκλῆς**. Δραστήριος καὶ προβλεπτικός, εἶχε γίνει ἀρχηγὸς τῆς δημοκρατικῆς μερίδος καὶ εἶχε συμβουλεύσει τοὺς Ἀθηναίους ἀμέσως μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς Θεοδωρίδου—Λαζάρου. ‘Ιστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος

ἰωνικῆς ἐπαναστάσεως νὰ ἔνισχύσουν τὸ ναυτικόν. Τὰ γεγονότα τὸν ἑδικαίωσαν καὶ ὅλοι ἔβλεπαν τώρα ὅτι ἡ πόλις θὰ ἥτο διαρκῶς ἐκτείμενη, ἐφόσον εἰς τὸ Αἴγαϊον ἐκινεῖτο ἐλεύθερως ὁ περσικὸς στόλος. ’Αλλ’ οἱ ἀριστοκρατικοὶ ἦσαν ἐναντίον τοῦ ναυτικοῦ προγράμματος, διότι, διὰ νὰ δημιουργηθῇ ἴσχυρὸς στόλος, ἔπρεπε νὰ στρατολογηθοῦν οἱ ἄνθρωποι τῆς

Πολεμικὸν πλοῖον καταδιώκει φορτηγὸν ιπτιοφόρον, ἀττικὸν ἄγγειον τοῦ τέλους τοῦ δου αἰῶνος — Λευδίνον, βρεττανικὸν μουσεῖον

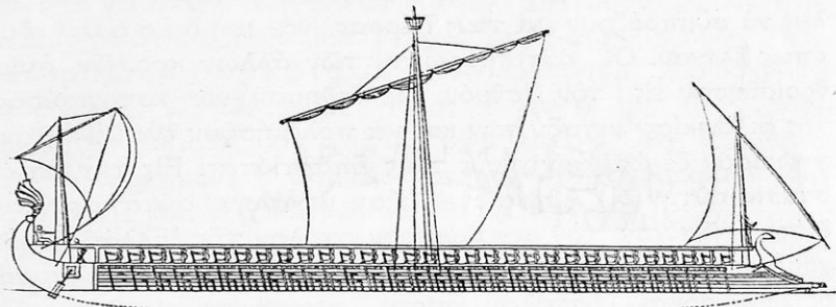
Δεξιὰ ἡ τριήρης μὲ δύνοικτὸ παγὶ καὶ μὲ γοργὴ κωπηλασία καταδιώκει τὸ φορτηγόν, τὸ δποῖον ἀπειλεῖ ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν νὰ πρεσβάλῃ μὲ τὸ ἔμβολόν της.

τελευταίας τάξεως, δηλ. οἱ θῆτες, καὶ ἐπομένως ὁ κατώτερος λαός, οἱ ναυτικοί, οἱ ἄνθρωποι τοῦ λιμένος θὰ ἐκέρδιζαν μεγάλην ἴσχυν, ἐνῷ οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ ἀγρόται θὰ ἔχαναν τὰ τελευταῖα προνόμιά των. Τὸ πρόβλημα λοιπὸν ἥτο ἂν ἡ Ἀττικὴ θὰ ἔμενε γεωργικὴ καὶ ἀγροτικὴ ἢ θὰ ἐγίνετο ὁριστικῶς ναυτική. Ο Θεμιστοκλῆς ἡγωνίσθη μὲ δλας του τὰς δυνάμεις, διὰ νὰ ἐπιβάλῃ τὸ πρόγραμμά του, καὶ παρασύρων δλιγόν κατέβλιψε τὴν πόλιν πρὸς τὴν θάλασσαν, ὅπως γράφει ὁ Πλούταρχος. Οἱ ἀριστοκρατικοὶ δμως τὸν ἐμίσησαν πολύ, τὸν ἐσυκοφάντησαν καὶ ἐπροσπάθησαν νὰ τὸν δυσφημίσουν. ’Αλλ’ ὁ Θεμιστοκλῆς εἶναι ὡρισμένως ὁ διορατικώτερος καὶ δημιουργικώτερος ἀπὸ τοὺς πολιτικοὺς τῶν Ἀθηνῶν.

’Αντίπαλον εἶχε τὸν Ἀριστείδην, ὁ δποῖος, φύσει συντηρητικὸς καὶ ἀρχηγὸς τῆς ἀριστοκρατικῆς μερίδος, δὲν εἶχε τὴν εὔρειαν ἀντίληψιν τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ ἐφοβεῖτο τοὺς νεω-

τερισμούς. "Εγινεν όμως πιολὺ δημοτικός, διότι ήτο ἄνθρωπος εύθύς καὶ ἐφημίζετο διὰ τὴν δικαιοσύνην του. Ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τῶν δύο πολιτικῶν ἔφθασεν εἰς μεγάλην ὁξύτητα. Τέλος δὲ Θεμιστοκλῆς κατώρθωσε νὰ τὸν ἔξορίσῃ.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἀμέσως μετὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην ἐφρόντισαν νὰ καθαρίσουν τὴν πόλιν ἀπὸ τὰ ὑποπτα στοιχεῖα, ἵδιως ἀπὸ τοὺς ὅπαδοὺς τῶν τυράννων, οἱ δποῖοι ἀπεδείχθησαν τόσον ἐπικίνδυνοι κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμήν. Ἐξώρισαν πολλοὺς τυραννοφίλους καὶ ἀλλα πρόσωπα, ὑποπτα

Ἀθηναϊκὴ τριήρης (ἀναπαράστασις)

Αἱ τριήρεις ἦσαν πλοια ἥλαφρὰ μήκους 40–50 μ., πλάτους μόλις 5 καὶ ὑψους 3 1)2. Ἐκινοῦντο κυρίως μὲ κουπιά, εἶχαν δμως καὶ πανιά. Τὰ κουπιά ἦσαν εἰς τρεῖς σειράς, τὸ δλον 170. Κάθε τριήρης λοιπὸν εἶχεν 170 κωπηλάτας καὶ ἀλλο πλήρωμα ἔως 30 ἄνθρωπους. Κατώρθωνεν ἡ ἀναπτύξη ἀρκετὴν ταχύτητα, ἔως 18 χιλιόμετρα. Τὸ κύριον ἐπιθετικὸν ὅπλον τῆς ἦτο τὸ ἔμβολον.

διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς πολιτείας. Τοιουτοτρόπως καθιερώθη τὸ ἔθιμον τοῦ ἐξοστρακισμοῦ. Τὸν νόμον αὐτὸν ἐπωφελήθη δὲ Θεμιστοκλῆς, διὰ νὰ ἔξορίσῃ τὸν Ἀριστείδην.

Ἄπὸ τότε εἶχεν ἐλευθερίαν δράσεως. 'Αλλ' εἰς τὰς Ἀθήνας δὲν ἐπίστευαν ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπανέλθουν οἱ Πέρσαι. 'Ο Θεμιστοκλῆς ἐπέτυχε νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ ναυτικόν του πρόγραμμα μὲ διάφορα μέσα καὶ τότε ἀκριβῶς κατεσκεύασαν μὲ τὰ εἰσοδήματα τοῦ Λαυρείου τὰ 200 πολεμικὰ πλοῖα, μὲ τὰ ὅποια ἔναυμάχησαν εἰς τὴν Σαλαμῖνα. Y

Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΖΕΡΖΟΥ

Καὶ οἱ Πέρσαι ἐπανῆλθαν, ὅπως εἶχε προβλέψει δὲ Θεμιστοκλῆς. 'Ο Ξέρξης, δὲ οὐδοῖος εἶχε διαδεχθῆ τὸν πατέρα του Δα-

ρεῖον (485), συνεπλήρωσε τὰς προπαρασκευὰς ἔκείνου καὶ ἦτο
ἔτοιμος νὰ ἔλθῃ ἐναντίον τῆς Ἐλλάδος μὲ τεραστίαν δύναμιν.

Πρὸ τοῦ κινδύνου αἱ μεγάλαι πόλεις τῆς Ἐλλάδος Σπάρτη,
Ἀθῆναι, Κόρινθος, ἐπροσπάθησαν νὰ ἐνώσουν τοὺς Ἐλληνας,
διὰ νὰ πολεμήσουν ὅλοι μαζὶ ἐναντίον τοῦ κοινοῦ ἔχθροῦ.
Ἄλλὰ ἐφάνη τότε καθαρὰ ὅτι δὲν ὑπῆρχε στενὸς σύνδεσμος
μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν κρατῶν. Ἡ Θεσσαλία, ἡ Βοιωτία καὶ
τὸ Ἀργος ἔδειξαν ἀδιαφορίαν καὶ ἦτο φανερὸν ὅτι δὲν θὰ ἀν-
τισταθοῦν εἰς τὸν ἔχθρον. Ἡτο μάλιστα πιθανὸν μερικαὶ πό-
λεις νὰ συμπράξουν μὲ τοὺς Πέρσας, νὰ μη δὶ σον δηλ.
ὅπως ἔλεγαν. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἄλλων κρατῶν συνη-
θροίσθησαν εἰς τὸν Ἰσθμόν, ὥρκίσθησαν νὰ καταπάύσουν
τὰς φιλονικίας μεταξὺ τῶν καὶ νὰ πολεμήσουν ἐνωμένοι, ἀνε-
γνώρισαν δὲ ὡς ἀρχηγοὺς τοὺς Σπαρτιάτας. Εἰς τὴν περί-
στασιν αὐτὴν οἱ Ἀθηναῖοι ἔδειξαν μεγάλην αὐταπάρνησιν,
διότι, ἐνῶ εἶχαν τὸν μεγαλύτερον στόλον τῆς Ἐλλάδος, ἔδέ-
χθησαν νὰ γίνουν ἀρχηγοὶ καὶ τοῦ πολέμου κατὰ θάλασσαν
οἱ Σπαρτιάται. Ἔστειλαν ἐπίσης πρεσβείας εἰς διαφόρους
πόλεις καθὼς καὶ εἰς τὸν Γέλωνα, τὸν τύραννον τῶν Συρακου-
σῶν, ὁ ὅποιος ἔδωσε μόνον ὑποσχέσεις. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔδωσαν
γενικὴν ὅμνηστείαν καὶ οἱ ἔξοριστοι ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πόλιν
καὶ μεταξὺ αὐτῶν ὁ Ἀριστείδης.

Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 480 π.Χ. ὁ Ζέρξης ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὰς Σάρ-
δεις. Ὁ Ἡρόδοτος ἀναβιβάζει τὸ πεζικόν του εἰς τὸν μυθώδη
ἀριθμὸν 2 1)2 ἑκατομμύρια, τὸν στόλον του εἰς 1200 πολε-
μικὰ καὶ 3000 μεταγωγικὰ καὶ ἀριθμεῖ καὶ περιγράφει τοὺς
λαοὺς μὲ τὰ διάφορα ὀνόματα, οἱ ὅποιοι ἔλαβαν μέρος εἰς
τὴν τεραστίαν αὐτὴν ἐπιχείρησιν. Οἱ ποταμοί, λέγει, ἔξηραί-
νοντο ἀπ' ὅπου ἐπερνοῦσεν ὁ στρατὸς τοῦ Ζέρξου. Οἱ ἀριθ-
μοὶ εἶναι ὑπερβολικοί, εἶναι ὅμως βέβαιον ὅτι ὁ βασιλεὺς τῶν
Περσῶν ἐκινητοποίησε πρωτοφανεῖς μάζας ἀνθρώπων, Μήδους,
Πέρσας, Ἀσσυρίους, Αἴθιοπας, Ἀραβας, Ἰνδοὺς καὶ ὑπεχρέωσε
τοὺς λιμένας τῆς Φοινίκης, τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῆς Αἰγύπτου
νὰ ἔτοιμάσουν ἀνάλογον ναυτικὴν δύναμιν. Ἡ τεραστία
στρατιὰ τοῦ Ζέρξου ἐσκόρπισε τὸν τρόμον καὶ κανεὶς βάρβα-
ρος ἢ "Ἐλλην δὲν ἐτόλμησε νὰ ἀντισταθῇ μέχρι Θεσσαλίας.

ΘΕΡΜΟΠΥΛΑΙ (480 π. Χ.)

Πρὸ τοῦ μεγάλου κινδύνου οἱ Ἑλληνες εύρέθησαν εἰς δύσκολον θέσιν καὶ δὲν ἤξευραν πῶς νὰ ἀντιμετωπίσουν τὸν ἔχθρόν. Ὅταν ὅμως ὁ χείμαρος τοῦ περσικοῦ στρατοῦ ἐπλημμύρησε τὴν Θεσσαλίαν, ἔστειλαν βιαστικὰ τὸν βασιλέα τῆς Σπάρτης Λεωνίδαν μὲ 300 Σπαρτιάτας καὶ ἄλλους 7 χιλ. Ἔλληνας εἰς τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν διάβασιν τοῦ ἔχθροῦ εἰς τὴν μέσην Ἐλλάδα.

Ἐύκολώτερα ἐκινήθη τὸ ναυτικόν. Τὰ 180 πλοιαὶ τῶν Ἀθηναίων μὲ τὰ πλοιαὶ τῶν ἄλλων πόλεων ἀπετέλεσαν σημαντικὴν δύναμιν ἀπὸ 400 πολεμικά. Γενικὸς ἀρχηγὸς τοῦ στόλου ἦτο ὁ σπαρτιάτης Εὔρυβιάς, ναύαρχος τῶν Ἀθηναίων ὁ Θεμιστοκλῆς. Ὁ ἔλληνικὸς στόλος ἔπλευσεν εἰς τὸ βόρειον ἄκρον τῆς Εὐβοίας, εἰς τὸ Ἀρεμίσιον, καὶ ἐπερίμενεν ἐκεῖ τὸν περσικόν, ὁ δόποιος περιπλέων τὴν παραλίαν τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Μαγνησίας θὰ ἐφθανεν ἐκεῖ.

Ὅταν ὁ Ζέρξης ἐφθασεν εἰς τὰς Θερμοπύλας, ἐμεινει κατάπληκτος, διότι οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι ἄνθρωποι μὲ τὸν Λεωνίδαν εἶχαν ἀπόφασιν νὰ τοῦ κλείσουν τὸν δρόμον. Οἱ Ἑλληνες ἀπέκρουσαν πολλὰς ἐπιθέσεις τῶν Περσῶν καὶ ἐμειναν ἀκλόνητοι εἰς τὰς θέσεις των, ἔως ὅτου ὁ μεγάλος ὅγκος τοῦ περσικοῦ στρατοῦ ἐπέρασεν ἀπὸ διαφόρους στενοπορίας καὶ ἐκύκλωσε τὰ στενά. Ὁ Λεωνίδας διέταξε τότε τοὺς ἔλλους Ἐλληνας νὰ φύγουν, διὰ νὰ ὑπηρετήσουν ἀλλοῦτὴν πατρίδα. Ὁ

ἴδιος ἐμεινει μὲ τοὺς 300 Σπαρτιάτας του, διότι ὁ νόμος τῆς Σπάρτης δὲν ἐπέτρεπε νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν θέσιν, τὴν δόποιαν εἶχαν ἔλθει νὰ φυλάξουν. Μαζί του ἐμειναν καὶ οἱ Θεσπιεῖς, πρόθυμοι νὰ ἀγωνισθοῦν καὶ νὰ ἀποθάνουν μαζί του.

Οι Σπαρτιάται έτοιμάσθησαν τότε, όπως συνήθιζαν νὰ έτοιμάζωνται διὰ τοὺς ἀγῶνας. Ἐλούσθησαν, ἐκτένισαν τὰ μαλλιά των, ἄλειψαν τὸ σῶμα των μὲ λάδι. Κατόπιν ἤρχισεν ἡ **480** μάχη. Ἡ σύγκρουσις ἔγινε μέσα εἰς τὸ στενὸν καὶ ἀπὸ πολὺ κοντά. Τὸ πλῆθος τῶν Περσῶν ἐκύκλωσε τοὺς Σπαρτιάτας. Ἐπολέμησαν μὲ τὸ δόρυ καὶ μὲ τὸ ξίφος, ὅλοι ἐφονεύθησαν καὶ μαζὶ ὁ γενναῖος ἀρχηγός των (480). Ὁ Λεωνίδας καὶ οἱ 300 ἔγιναν περίφημοι εἰς τὴν ἱστορίαν διὰ τὸν ἥρωισμόν των. Ἀργότερα ἔστησαν μνημεῖον εἰς τὸ μέρος, ὅπου ἔθυσιάσθησαν, καὶ ὁ ἴδιος ὁ ποιητής, ὁ ὄποιος εἶχεν ὑμνήσει τοὺς μαραθωνομάχους, ἔγραψε τὸ ἐπίγραμμα:

Ὦ ξεῖν' ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις ὅτι τῇδε
κείμεθα τοῖς κείνων ρήμασι πειθόμενοι.

V Ο ΖΕΡΖΗΣ ΚΥΡΙΕΥΕ! ΤΑΣ ΑΘΗΝΑΣ

‘Ο ἑλληνικὸς στόλος ἐπολέμησε πολὺ καλὰ εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον καὶ εἶχεν ἀρκετὰς ἐπιτυχίας. Ἀλλ’ ἡ καταστροφὴ τοῦ Λεωνίδα ἐτάραξε τοὺς Ἑλληνας. Ὁ Εύρυβιάδης καὶ οἱ Πελοποννήσιοι μόλις ἔφθασεν ἡ εἰδῆσις ὅτι ἔπεσαν αἱ Θερμοπύλαι, ἀπεφάσισαν νὰ φύγουν εἰς τὸν ἴσθμὸν τῆς Κορίνθου καὶ ἔκει μὲ τὸν πελοποννησιακὸν στρατὸν νὰ ἐμποδίσουν τὸν Ζέρξην νὰ περάσῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὁ Θεμιστοκλῆς δὲν κατώρθωσε νὰ τοὺς κρατήσῃ. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐπλευσε πρὸς τὰ κάτω, ἔφθασεν εἰς τὴν παραλίαν τῆς Ἀττικῆς καὶ ἐστάθμευσεν εἰς τὸ στενὸν μεταξὺ τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς νήσου Σαλαμίνος.

‘Ο δρόμος πρὸς τὰς Αθήνας ἦτο ἀνοικτός. Οἱ Θηβαῖοι ἐμῆδισαν καὶ οἱ Αθηναῖοι δὲν ἤσαν εἰς θέσιν νὰ ἀναχαιτίσουν μόνοι τὴν προέλασιν τοῦ Ζέρξου. Ἀπεφάσισαν λοιπὸν κατὰ συμβουλὴν τοῦ Θεμιστοκλέους νὰ ἀφήσουν τὴν πόλιν. Εἰς τὴν δύσκολον ἐκείνην στιγμὴν τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν τοὺς ἔδωσε μίαν καλὴν συμβουλήν: «τὰ ξύλινα τείχη, εἶπε, θὰ σώσουν τὴν πόλιν», καὶ ξύλινα τείχη ἤσαν τὰ πλοῖα. Οἱ γέροντες ἐδίσταζαν, οἱ νεώτεροι δύμως ὥρμησαν πρὸς τὴν θάλασσαν. Πρῶτος ἐκίνησε μὲ τοὺς φίλους του ὁ υἱὸς τοῦ Μιλτιάδου Κίμων, ὁ ὄποιος ἀργότερα ἔγινεν ἔνδοξος, καὶ τὸν ἡκολούθησαν οἱ ἄλλοι. Ὄλη ἡ πόλις κατέβαινε πρὸς τὴν θάλασσαν. Οἱ ἀνθρωποι ἄφιναν τὰς κατοικίας των, τὰ μέρη, εἰς τὰ ὄποια εἶχαν ζήσει ἀπὸ

μικροί. Μαζί τους ξέτρεχαν τὰ παιδιά καὶ τὰ κατοικίδια ζῷα, αἱ ἀγελάδες, τὰ πρόβατα, οἱ σκύλοι. "Ηθελαν καὶ αὐτὰ νὰ φύγουν ἐμπρὸς εἰς τὴν μεγάλην θύελλαν, ἡ δόποία ἐπλησίαζεν.

Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως δὲν ἔχασαν τὸ θάρρος τῶν. Οἱ ἄνδρες εἰσῆλθαν εἰς τὰ πλοῖα καὶ ἔστειλαν τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιά των εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον. 'Ο Ζέρξης, τὸν δόποιον τίποτε δὲν ἤμποδιζε πλέον, ἐπέρασε τὴν Βοιωτίαν, κατέβη εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, κατέστρεψε τὴν πόλιν καὶ ἔκαυσε τοὺς ναοὺς καὶ τὰ Ἱερὰ τῆς ἀκροπόλεως.

Η ΕΝ ΣΑΛΑΜΙΝΙ ΝΑΥΜΑΧΙΑ (480 π.Χ.)

'Ο στόλος τοῦ Ζέρξου ἀκολούθων τὰ ἵχνη τοῦ ἑλληνικοῦ ἔφθασεν εἰς τὴν παραλίαν τῆς Ἀττικῆς καὶ ἤγκυροβόλησεν εἰς τὸ Φάληρον. 'Εκεī κατέβη ὁ Ζέρξης καὶ συνεκροτήθη πολεμικὸν συμβούλιον, τὸ δόποιον ἀπεφάσισε νὰ προσβάλουν τὸν ἑλληνικὸν στόλον.

Εἰς τὴν Σαλαμῖνα εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἐλλήνων ἐπεκράτει μεγάλη ταραχή. 'Ο Θεμιστοκλῆς εἶχε πείσει τὸν Εὐρυβιάδην νὰ μείνουν καὶ νὰ ναυμαχήσουν εἰς τὰ στενά, ὅπου τὰ μεγάλα περσικὰ πλοῖα θὰ ἐδυσκολεύοντο νὰ κινηθοῦν. "Αν ἔφευγαν, ἦτο κίνδυνος νὰ σκορπισθοῦν οἱ "Ἐλληνες εἰς τὰς πόλεις των καὶ τότε θὰ ἦτο εὔκολον εἰς τὸν Ζέρξην νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἐλλάδα. "Οταν ὅμως εἶδαν τὰς φλόγας τῆς πυρπολουμένης πόλεως καὶ τὴν ἄλλην ἡμέραν ἐφάνη ὁ περσικὸς στόλος καὶ ἐσκέπτασε τὴν παραλίαν καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας ἐπροχώρησε πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ παρουσιάσθη μὲ δόλον τὸν ὅγκον τοῦ στρατοῦ του, οἱ Πελοποννήσιοι ἔδειλίασαν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ φύγουν εἰς τὸν Ἰσθμόν. 'Αλλ' αὐτὸ ἀκριβῶς ἥθελε νὰ προλάβῃ ὁ Ζέρξης, διότι ἦτο δυνατὸν οἱ "Ἐλληνες νὰ σύρουν τὰ πλοῖα των διὰ τῆς ξηρᾶς εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον καὶ ὁ πόλεμος θὰ διαιωνίζετο κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. 'Ενόμισε λοιπὸν ὅτι εἶναι συμφέρον του νὰ καταστρέψῃ τὸν ἑλληνικὸν στόλον ὅπως ἦτο συγκεντρωμένος εἰς τὴν Σαλαμῖνα. Διέταξε λοιπὸν ἀμέσως τὴν νύκτα μέρος τοῦ στόλου του νὰ ἀποκλείσῃ τὸ στενόν.

Τὴν αὐγὴν τῆς ἐπομένης, δηλαδὴ τὴν 1 Σεπτεμβρίου τοῦ 480 π.Χ., οἱ Πέρσαι εύρεθσαν ἐνώπιον στόλου, δὸς ὅποιος κάθε ἄλλο ἦτο παρὰ ταραγμένος καὶ ἔτοιμος νὰ φύγῃ, ἀλλὰ εἶχε παραταχθῆ καὶ ἐφλέγετο ἀπὸ τὸν πόθον νὰ ἐπιτεθῇ. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν κατορθώσει νὰ διατηρήσουν τὴν ψυχραιμίαν τῶν καὶ οἱ ἄλλοι Ἑλληνες τοὺς ἡκολούθησαν. Αὔτοὶ ἔδωσαν πρῶτοι τὸ σύνθημα καὶ προσέβαλαν τοὺς Φοίνικας καὶ μετ' ὅλιγον ἀπ' ὅλα τὰ σημεῖα τὰ μικρὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ὥρμησαν ἐναντίον τῶν μεγάλων περσικῶν σκαφῶν.

Τὰ κουπιά ἐκινοῦντο ὅλα μαζί, ἔσχιζαν ρυθμικὰ τὸ κῦμα, αἱ σάλπιγγες ἐσκόρπιζαν τὸν ἐνθουσιασμὸν εἰς τὰς

τάξεις καὶ τὰ βουνὰ γύρω ἀντηχοῦσαν ἀπὸ τοὺς παιᾶνας τῶν.

«Ἐμπρός, παλληκάρια, ἔλεγε τὸ τραγοῦδι, τραβᾶτε ἐμπρός, ἐλευθερώσατε τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας σας, τὰ Ἱερά τῶν πατρικῶν θεῶν καὶ τοὺς τάφους τῶν προγόνων. Τώρα δὲ ἀγώνειναι ὑπὲρ πάντων».

‘Ο Θεμιστοκλῆς προσέβαλε κυρίως τὰ δύο ἄκρα τοῦ περσικοῦ στόλου, τὸν ἐπίεσεν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, τοῦ ἔφερε μεγάλην ταραχὴν καὶ τὸν ἡνάγκασε νὰ συγκεντρωθῇ εἰς τὸ μέσον. Τὰ με-
480 γάλα περσικὰ πλοῖα ἐδυσκολεύοντο τοιουτοτρόπως νὰ κινηθοῦν καὶ συνεκρούοντο ἀναμεταξύ τῶν, ἐνῶ οἱ Ἑλληνες περιπλέοντες ἔσπαζαν τὰ κουπιά τῶν καὶ τὰ ἐβύθιζαν μὲ τὰ ἔμβολά των. Πρὶν τελειώσῃ ἡ ἡμέρα, ἐκρίθη ἡ μάχη. Τὸ ἥμισυ τοῦ περσικοῦ στόλου ἐβυθίσθη ἡ ἐτέθη ἐκτὸς μάχης, τὸ ὑπόλοιπον ἀπεσύρθη εἰς τὸ Φάληρον εἰς κακὴν κατάστασιν.

Η ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΠΛΑΤΑΙΩΝ (479 π. Χ.)

Μετὰ τὴν ἥτταν τοῦ στόλου ὁ Ζέρεξ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μείνῃ εἰς τὴν Ἐλλάδα, διότι οἱ "Ἐλληνες ἡσαν κύριοι τῆς θαλάσσης καὶ εἰς κάθε στιγμὴν ἡμποροῦσαν νὰ διακόψουν τὴν συγκοινωνίαν του μὲ τὴν Ἀσίαν." Υπῆρχε κίνδυνος νὰ καταστρέψουν τὴν γέφυραν τοῦ Ἐλλησπόντου καὶ νὰ τὸν ἀποκλείσουν εἰς τὴν Ἐλλάδα, ὅπου θὰ κατεστρέφετο. Διέταξε λοιπὸν τὸν στόλον του νὰ πλέύσῃ πρὸς τὸν Ἐλλήσποντον καὶ ὃ ἵδιος μὲ τὸν πεζικὸν στρατὸν ἐπέστρεψε διὰ ξηρᾶς εἰς τὴν χώραν του. Εἰς τὴν Ἐλλάδα ἄφησε τὸν Μαρδόνιον μὲ στρατόν, ὅχι τόσον διὰ νὰ ἔξακολουθήσῃ τὸν πόλεμον, ὅσον διὰ νὰ ἔξασφαλίσῃ τὴν ὑποχώρησίν του.

"Ο Μαρδόνιος ἐπέρασε τὸν χειμῶνα εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 479 π.Χ. ἐπροσπάθησε νὰ πείσῃ τοὺς Ἀθηναίους νὰ συμμαχήσουν μαζί του. Μὲ αὐτὸν τὸν σκοπὸν ἔστειλε τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀλέξανδρον καὶ ὑπεσχέθη νὰ ἀνοικοδομήσῃ τὴν πόλιν των καὶ τὰ Ἱερά καὶ νὰ τοὺς κάμη ἡγεμόνας τῆς Ἐλλάδος. Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως ἔδωσαν τὴν περίφημον ἀπάντησιν: «Ἐφόσον ὁ ἥλιος ἀκολουθεῖ τὸν ἵδιον δρόμον, οἱ Ἀθηναῖοι δὲν θὰ γίνουν σύμμαχοι τῶν Περσῶν». Ο Μαρδόνιος ἐπροχώρησε πάλιν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ κατέστρεψεν ὅτι εἶχεν ἀπομείνει ἀπὸ τὴν πρώτην καταστροφήν.

"Ἀλλ' οἱ "Ἐλληνες εἶχαν προβῆ τώρα εἰς σοβαρὰς ἔτοιμασίας. Ἰδίως οἱ Σπαρτιάται ἐκινήθησαν μὲ προθυμίαν καὶ ὁ ἡνωμένος στρατὸς τῶν Ἐλλήνων ἀπετέλεσεν ἀξιόλογον δύναμιν, 100 χιλιάδας λέγει ὁ Ἡρόδοτος. Γενικὸς ἀρχιστράτηγος ἦτο ὁ σπαρτιάτης Παυσανίας, στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων ὁ Ἀριστείδης. Ἡ ἀποφασιστικὴ μάχη ἐδόθη εἰς τὴν Βοιωτίαν παρὰ τὰς Πλαταίας (479). Ἐκεῖ διὰ πρώτην φορὰν ἡ σπαρτιατικὴ φάλαγξ συνεκρούσθη μὲ τὸν περσικὸν στρατὸν καὶ ἐφάνη πολὺ ἀνωτέρα. Οἱ ὀπλῖται εὔκόλως διέσπασαν τὰς τάξεις τοῦ ἔχθρου, ὁ Μαρδόνιος ἐφονεύθη καὶ ὁ στρατός του διελύθη, ἐνῶ οἱ Ἀθηναῖοι ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς συμμάχους τῶν Περσῶν Θηβαίους. Ἡ νίκη εἰς τὰς Πλαταίας ἀπήλαξε τὴν Ἐλλάδα τελειωτικῶς ἀπὸ τὴν περσικὴν ἐπιδρομήν.

Τὴν ἴδιαν ἡμέραν, ὅπως λέγει ἡ παράδοσις, οἱ "Ἐλληνες εἶχαν

σημαντικήν ἐπιτυχίαν εἰς τὴν θάλασσαν. Ὁ ἡνωμένος στόλος ὑπὸ τὸν ἀθηναῖον Ζάνθιπον καὶ τὸν σπαρτιάτην Λεωτοῦ τυχίδην ἐνίκησε τὸν περσικὸν στόλον εἰς τὴν Μυκάλην, ἀκρωτήριον τῆς Μασσαλίας ἀπέναντι τῆς Σάμου. Κατόπιν ἀπεβίβασαν στρατὸν εἰς τὴν ξηράν, ὁ ὄποιος ἐσκόρπισε τὸν συγκεντρωμένον ἔκει περσικὸν στρατόν.

Ἐνῶ οἱ Ἑλληνες τῆς μητροπόλεως ἡγωνίζοντο τὸν βαρὺν ἀγῶνα κατὰ τῶν Περσῶν, οἱ ἀποικοί τῆς Σικελίας εἶχαν νὰ ἀντιμετωπίσουν ἐπίσης σοβαρὸν κίνδυνον. Οἱ Καρχηδόνιοι ἐπεχείρησαν μεγάλην ἐκστρατείαν μὲ τὸν σκοπὸν νὰ γίνουν κύριοι τῆς νήσου. Συνηνώθησαν δὲ τύραννος τῶν Συρακουσῶν Γέλων καὶ τοῦ Ἀκράγαντος Θήρων καὶ ἐνίκησαν τοὺς Καρχηδόνιους εἰς μεγάλην μάχην παρὰ τὴν Ἰμέραν (479).

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΜΗΔΙΚΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ

Οἱ περσικοὶ πόλεμοι ἔχουν κοσμοϊστορικὴν σημασίαν. Εἰς αὐτοὺς ἐπάλαισαν δύο δυναστοὶ λαοί. Οἱ μεταγενέστεροι Ἑλληνες ἐφαντάσθησαν τοὺς Πέρσας ὡς βαρβάρους καὶ ώμιλησαν δι’ αὐτοὺς μὲ περιφρόνησιν. Ὁ στρατός των, ἔλεγαν, ἦτο ἀσύντακτος ἀγέλη ἀπὸ ἀνθρώπους, «πολλοὶ ἀνθρωποι καὶ ὀλίγοι στρατιῶται», ὅπως λέγει ὁ ιστορικὸς Ἡρόδοτος. Αὐτὰ εἶναι ὑπερβολικά. Οἱ Πέρσαι εἶχαν μεγάλας δόμοιότητας μὲ τοὺς Ἑλληνας. «Υπέταξαν λαοὺς καὶ φυλάς, ἴδρυσαν ἀπέραντον αὐτοκρατορίαν καὶ τὴν διωργάνωσαν καλά.» Εξεκίνησαν ἀπὸ τὸ Ἰράν, νὰ κτυπήσουν τοὺς Ἑλληνας εἰς τὴν χώραν των.

Ἐνικήθησαν ὅμως ἀπὸ τὸ μικρὸν ἑλληνικὸν ἔθνος, διότι οἱ Ἑλληνες εἶχαν ἀνωτέρας ἀρετάς. Εἰς τὸν Μαραθῶνα καὶ εἰς τὴν Σαλαμίνα ἐπολέμησαν δύο κόσμοι, ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος πλήθη χωρὶς πρωτοβουλίαν, συνηθισμένα νὰ κύπτουν εἰς τὸν αὐθέντην, ἀπὸ τὸ ἄλλο πολῖται αὐτεξούσιοι, ὑπερήφανοι διὰ τὴν ἐλευθερίαν των. Ἐκτὸς αὐτοῦ οἱ Ἑλληνες ἦσαν γυμνασμένοι ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν εἰς τὰς παλαίστρας, εἶχαν ὅπλα τελειότερα καὶ ἦσαν πολὺ ἐπιτηδειότεροι ναυτικοί.

Ἡ νίκη τῶν Ἑλλήνων ἔχει μεγάλην σημασίαν, διότι ἐσώθη ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ καὶ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμός, ὁ ὄποιος μετὰ τὰ μηδικὰ θὰ φθάσῃ εἰς μεγάλην ἀκμήν. «Ἄρισμένως ἡ ὅψις τοῦ κόσμου θὰ ἦτο διαφορετική, ἀν ἐπεκράτουν οἱ Πέρσαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΑΘΗΝΑΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Ο ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

‘Η νίκη ἔξυψωσε τὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων καὶ τοὺς ἔκαμενὰ ἀποκτήσουν πεποίθησιν εἰς τὸν ἐαυτόν τους.’ Ήτο φυσικὸν λοιπὸν νὰ συνεχίσουν τὸν πόλεμον, ἔως ὅτου διώξουν τοὺς Πέρσας ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Τοιουτορόπως ὁ πόλεμος εἰσῆλθεν εἰς νέαν φάσιν, ἔγινεν ἐπιθετικὸς καὶ διήρκεσεν ἄλλα 30 ἔτη (478–448).

Τὰ κράτη, τὰ ὅποια ἐνίκησαν τοὺς Πέρσας, διετήρησαν τὴν συμμαχίαν των, διὰ νὰ ἔξακολουθήσουν τὸν πόλεμον. Ἀρχηγὸς τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων ἔγινεν ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Παυσανίας, ὁ νικητὴς τῶν Πλαταιῶν. Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του ἔξεδίωξε τοὺς Πέρσας ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἐλευθέρωσε τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τὰς ἐλληνικὰς πόλεις, τὰς ὅποιας ἔξουσίαζαν οἱ Πέρσαι. Οἱ ‘Ἑλληνες, τοὺς ὅποιους ἐλευθέρωσαν, Χῖοι, Σάμιοι, Μυτιληναῖοι, Μιλήσιοι κτλ. εἰσῆλθαν εἰς τὴν συμμαχίαν καὶ ἔδωσαν χρήματα, πλοῖα καὶ ἀνθρώπους. Κατόπιν ὁ συμμαχικὸς στόλος ἔπλευσεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Προποντίδα καὶ ἐκυρίευσε τὸ Βυζάντιον.

ΑΝΤΙΖΗΛΙΑ ΣΠΑΡΤΗΣ ΚΑΙ ΑΘΗΝΩΝ

‘Αλλ’ ἡ συμφωνία μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων δὲν διήρκεσε πολύ. ’Ιδίως μεταξὺ τῶν δύο μεγαλυτέρων πολιτειῶν, τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Ἀθηνῶν, γεννᾶται ὀντιζηλία, ἡ ὅποια γίνεται ζωηροτέρα ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν. ’Αποτέλεσμα τοῦ περσικοῦ πολέμου ἦτο νὰ δημιουργηθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα νέα μεγάλη δύναμις, αἱ Ἀθῆναι, ἡ ὅποια εἶχεν ὅλην τὴν διάθεσιν νὰ διεκδικήσῃ πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας τὴν κυριαρχίαν. Οἱ Σπαρτιάται λοιπὸν εἶχαν λόγους νὰ ἀνησυχοῦν καὶ νὰ προσπαθήσουν νὰ

θέσουν φραγμὸν εἰς τὴν πρόοδον τοῦ ἐπικινδύνου ἀντιπάλου.

Κατ' ἀρχὰς ἐπεχείρησαν νὰ ἔμποδίσουν τὴν τείχισιν τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλ' ὁ Θεμιστοκλῆς ἐματαίωσε τὰ σχέδιά των. Τὸ τεῖχος ἐκτίσθη καὶ ὅπισθεν αὐτοῦ ἡ πόλις ἀνεγεννᾶτο μεγαλύτερα καὶ ὥραιοτέρα. Συγχρόνως οἱ Ἀθηναῖοι ὠχύρωσαν τὸν Πειραιᾶ καὶ τὸν ἔκαμαν ἀσφαλῆ βάσιν τοῦ ἐμπορικοῦ καὶ πολεμικοῦ των στόλου.

'Αντιθέτως οἱ Ἀθηναῖοι ἔβλεπαν μὲ ἀνησυχίαν τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ Παυσανίου εἰς τὸ Βυζάντιον, διότι τὰ στενὰ εἶχαν μεγάλην σπουδαιότητα διὰ τὴν ὑπαρξιν τῶν Ἀθηνῶν, ἐπειδὴ δι' αὐτῶν ἐπρομηθεύοντο σιτηρά.

Εἰς τὰς δύο πόλεις ἐσχηματίσθησαν μερίδες ἀδιαλλάκτων, αἱ ὅποιαι εἶχαν τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ διαφορὰ ἔπρεπε νὰ λυθῇ διὰ τῶν ὅπλων. Οἱ ἀδιάλλακτοι τῶν Ἀθηνῶν ἦσαν οἱ δημοκρατικοὶ μὲ ἀρχηγὸν τὸν Θεμιστοκλέα, ἐνῶ τῶν φιλοπολέμων τῆς Σπάρτης ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Παυσανίας. Φαίνεται ὅτι οἱ φιλοπόλεμοι τῶν δύο πόλεων ἐσκέφθησαν ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ χρησιμοποιήσουν τοὺς Πέρσας, διὰ νὰ συντρίψουν τὸν ἀντίπαλον, καὶ οἱ ἀρχηγοί των, ὁ Παυσανίας καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς, εἶχαν ἀρχίσει μυστικὰς συνεννοήσεις μὲ τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν.

'Αλλὰ τότε (472) τὴν ἀρχὴν ἔλαβαν εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ ἀριστοκρατικοί, τῶν ὅποιων ὁ ἀρχηγὸς Κίμων ἦτο φίλος τῶν Σπαρτιατῶν, φιλολάκων ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι, καὶ κατώρθωσε νὰ συνεννοηθῇ μὲ τοὺς φιλειρηνικοὺς τῆς Σπάρτης. Ἀποτέλεσμα τῆς συνεννοήσεως ἦτο ἡ πτῶσις τῶν δύο ἀδιαλλάκτων ἀρχηγῶν, οἱ όποιοι εἶχαν ἀσπόνδους ἔχθροὺς εἰς τὴν πατρίδα των. Οἱ ἀριστοκρατικοὶ κατεδίωξαν μὲ πεῖσμα τὸν Θεμιστοκλέα καὶ κατώρθωσαν νὰ τὸν δστρακίσουν (472). Οἱ Σπαρτιάται πάλιν ἀνεκάλεσαν ἀπὸ τὸ Βυζάντιον τὸν Παυσανίαν, ὁ όποιος εἶχε πολιτευθῆ ἀδεξίως καὶ εἶχεν ἔξετελίσει τὸ ὄνομα τῆς Σπάρτης, καὶ τὸν κατεδίκασαν εἰς θάνατον μὲ τὴν κατηγορίαν ὅτι συνεννοήθη μὲ τοὺς Πέρσας καὶ ἐτοίμαζεν ἐπανάστασιν τῶν εἰλώτων (περὶ τὸ 470).

✓ 'Αλλ' ὁ Θεμιστοκλῆς δὲν ἦτο ἀνθρωπος νὰ ἡσυχάσῃ. Μετὰ τὴν ἔξορίαν του κατέφυγεν εἰς τὸ "Αργος καὶ προσεπάθησε νὰ συνενώσῃ ἐναντίον τῆς Σπάρτης τοὺς δημοκρατικοὺς τῆς Πελοποννήσου, οἱ όποιοι εἶχαν αὔξηθῇ μετὰ τὸν πόλεμον. Οἱ

Σπαρτιάται ὅμως ἐνίκησαν εἰς ἀποφασιστικήν μάχην τοὺς Ἀργείους καὶ τοὺς Ἀρκάδας καὶ ἐματαίωσαν τὰ σχέδιά του. Τότε τὸν κατήγγειλαν εἰς τὰς Ἀθήνας ὅτι καὶ αὐτὸς ἐνέχεται εἰς προδοτικὰς ἐνεργείας, ὅπως δῆθεν εἶχεν ἀποδειχθῆ ἀπὸ τὴν δίκην τοῦ Παυσανίου. Οἱ ἀντιπολιτευόμενοι εἰς τὰς Ἀθήνας κατεδίκασαν ἐρή-
μην εἰς θάνατον τὸν ἄν-
δρα, τὸν ὄποιον πρὸ ὀ-
λίγων ἔτῶν ὅλη ἡ Ἑλλὰς
εἶχε χαιρετίσει ὡς σωτῆ-
ρα. Ἀθηναῖοι καὶ Σπαρ-
τιάται ἔστειλαν ἀνθρώ-
πους διὰ νὰ τὸν συλλά-
βουν ὁ Θεμιστοκλῆς μετὰ
πολλὰς περιπτετείας κατέ-
φυγεν εἰς τὴν Περσίαν, εἰς
τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀρταξέρ-
ξου, ὁ ὄποιος εἶχε διαδε-
χθῆ τὸν Ζέρξην. Ὁ ἔξο-
χος πολιτικὸς ἔζησεν ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν συμφορὰν καὶ ἀ-
πέθανεν εἰς τὸ κτῆμα, τὸ ὄποιον τοῦ εἶχε χαρίσει ὁ βασιλεύς.

Κατὰ τὴν μεγάλην αὐτὴν ἐποχὴν δὲν ὑπῆρχαν προδόται εἰς τὴν Ἑλλάδα. Δυστυχῶς ὅμως ὑπῆρχαν σκοτεινὰ πάθη κομ-
ματικὰ καὶ εἶχεν ἀρχίσει νὰ γεννᾶται ἀδιάλλακτον μίσος μεταξύ τῶν πολιτειῶν, τὸ ὄποιον θὰ ὀδηγήσῃ ἀργότερα τὸ έθνος εἰς τὴν καταστροφήν.

ΟΙ ΑΘΗΝΑΙΟΙ ΑΡΧΗΓΟΙ ΤΗΣ ΣΥΜΜΑΧΙΑΣ .

‘Ο Παυσανίας ἐπολιτεύθη πολὺ ἀσχημα ὡς ἀρχηγὸς τῆς συμ-
μαχίας. ‘Η νίκη τὸν εἶχε κάμει ὑπερήφανον, εἶχε καταντῆσει πολὺ ἔγωιστής καὶ ἐφέρετο μὲ τρόπον ἀπότομον καὶ δεσποτι-
κὸν εἰς τοὺς συμμάχους καὶ εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν μικροτέρων πόλεων καὶ συγχρόνως εἶχε γίνει ὑποπτος ὅτι συνεννοεῖται μὲ τὸν βασιλέα τῆς Περσίας, διὰ νὰ γίνη τύραννος τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ σύμμαχοι τότε ἐστράφησαν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, τῶν ὄποιων ὁ ναύαρχος Ἀριστείδης εἶχε κερδίσει πολλὰς συμπα-
θείας μὲ τοὺς καλούς του τρόπους.

“Οστρακον μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Θεμι-
στοκλέους

‘Αθῆναι—ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον
Μία ψῆφος ἀπὸ ἀργίλου, ὃπὸ ἐκείνας
ποὺ ἐδόθησαν τὸ 472 π.Χ. διὰ τὴν ἔξο-
ριαν τοῦ Θεμιστοκλέους. Φέρει τὸ ὄνομά
του καὶ τοῦ δήμου του (Θεμιστοκλῆς
Φρεάρριος).

Οι Σπαρτιάται ἀπεσύρθησαν τότε ἐντροπιασμένοι διὰ τὴν συμπεριφορὰν τοῦ Παυσανίου καὶ συγχρόνως ἐπειδὴ δὲν 478 ἦσαν συνηθισμένοι εἰς ταξίδια καὶ εἰς ἐπιχειρήσεις μακρινάς. Τοιουτορόπως ἐσχηματίσθη ἡ ἀθηναϊκὴ συμμαχία, ἡ ὅποια, ἐπειδὴ εἶχεν ἔδραν τὴν νῆσον Δῆλον, ὡνομάσθη Συμμαχία ταχία τῆς Δῆλου (478).

Ἡ συμμαχία ἀπὸ τὰ πρῶτα ἔτη περιέλαβε τὴν Εὔβοιαν, τὴν Χαλκιδικήν, τὰς Ιωνικὰς Κυκλαδας, τὴν Λέσβον, τὴν Χίον, τὴν Σάμον καὶ τὰς αἰολικὰς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῆς Προποντίδος. Ὁ Ἀριστείδης διωργάνωσε τὴν συμμαχίαν δρίσας τὰς ὑποχρεώσεις ἑκάστης πόλεως, δηλαδὴ πόσους ἀνθρώπους, πόσα πλοῖα ἥ καὶ χρήματα ἔπρεπε νὰ δίδῃ, καὶ λέγεται ὅτι ἔκαμεν αὐτὸ μὲ τόσην δικαιοσύνην, ὡστε ὅλοι ἦσαν εὐχαριστημένοι καὶ τὸν ὄντος σασαν δίκαιον. Ἡ πρώτη συνεισφορὰ τῶν συμμάχων ἀνῆλθεν εἰς 460 τάλαντα (2 ἑκ. χρυσᾶς δραχ.).

ΑΙ ΝΙΚΑΙ ΤΟΥ ΚΙΜΩΝΟΣ

Τὴν ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν ἔδόξασεν ἀργότερα ὁ **Κίμων** ὁ νιὸς τοῦ Μιλτιάδου, τοῦ νικητοῦ τοῦ Μαραθῶνος. Κάτοχος μεγάλης περιουσίας ἀπέκτησε τὰς συμπαθείας τῶν συμπολιτῶν του μὲ τὸν σοβαρόν του χαρακτῆρα καὶ τὴν γενναιοδωρίαν του εἰς κοινωφελῆ ἔργα. Ἡτο κυρίως στρατιωτικός, εἶχε τρόπους ἀπλοῦς καὶ αὐστηρούς, ὅπως οἱ Σπαρτιάται, καὶ ἀνηκεν εἰς τὴν ἀριστοκρατικὴν μερίδα, ἡ ὅποια ἐκυβέρνησε τὰς Ἀθήνας κατὰ τοὺς χρόνους αὐτούς. Μετὰ τὴν ἔξορίαν τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ τὸν θάνατον τοῦ Ἀριστείδου, τὰ ὅποια συνέβησαν σχεδὸν τὸ ίδιον ἔτος (470), ὁ Κίμων ἔγινεν ὁ κύριος ἀρχηγὸς τῆς ἀθηναϊκῆς πολιτικῆς καὶ ἐπὶ 15 περίπου ἔτη ἐκυβέρνησε τὴν συμμαχίαν (476—461).

Οἱ Κίμων ἔκαμε πολλὰς ἐκστρατείας καὶ ἔχρειάσθη 15 ἔτη, διὰ νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Πέρσας τελειωτικῶς ἀπὸ τὸ Αἴγαον. Τὸ 467 π.Χ. κατέστρεψεν εἰς ἀποφασιστικὴν μάχην τὸν περσικὸν στόλον ἀποτελούμενον κυρίως ἀπὸ φοινικικὰ πλοῖα πλησίον τῆς ἐκβολῆς τοῦ Εὔρυμέδοντος ποταμοῦ εἰς τὰ νότια τῆς Μ. Ἀσίας, ἀπεβίθασε στρατὸν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ διεσκόρπισε τὸ πεζικὸν τῶν Περσῶν. Ἡ νίκη αὐτὴ κατέλυσεν

δριστικῶς τὴν περσικὴν κυριαρχίαν εἰς τὰ παράλια τῆς Μ.
Ἀσίας. Στόλος περσικὸς δὲν ὑπῆρχε πλέον εἰς τὸ Αἴγαϊον

ΟΙ ΣΥΜΜΑΧΟΙ ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΥΠΗΚΟΟΙ ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ

’Αφοῦ ἔλειψεν ὁ φόβος τῶν Περσῶν, οἱ νησιῶται καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι ἔδειξαν ὅτι δὲν ἔχουν μεγάλην προθυμίαν νὰ ὑπηρετοῦν εἰς τὸν στρατόν, διότι οἱ περισσότεροι ἡσαν φιλήσυχοι ἔμποροι καὶ δὲν ἦθελαν ἐκστρατείας καὶ πολέμους. ’Επροτίμησαν λοιπὸν ἀντὶ πλοίων καὶ στρατιωτῶν νὰ δίδουν μόνον χρήματα, ἵνα εἶδος φόρου εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τὰ χρήματα αὐτὰ ἔκαμαν ἴσχυρὸν στόλον, ἔβαλαν μέσα ἰδικούς των ἀνθρώπους καὶ ναύτας μισθοφόρους. Τοιουτοτρόπως δ στόλος ἔγινε κατ’ οὐσίαν ἀθηναϊκὸς καὶ οἱ σύμμαχοι κατήντησαν ὑπήκοοι φόρου ὑποτελεῖς. “Οταν δὲ μερικαὶ πόλεις, ὅπως ἡ Νάξος καὶ ἡ Θάσος, ἤθέλησαν νὰ ἀποσχισθοῦν ἀπὸ τὴν συμμαχίαν, ἐτιμωρήθησαν σκληρῶς.

Οἱ Ἀθηναῖοι μετέφεραν τὸ συμμαχικὸν ταμεῖον ἀπὸ τὴν Δῆλον εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὸ ἐγκατέστησαν εἰς τὴν ἀκρόπολιν εἰς τὸν Παρθενῶνα(452). Τοιουτοτρόπως ἴδρυθη τὸ ναυτικὸν κράτος τῶν Ἀθηναίων, τὸ ὅποιον περὶ τὰ μέσα τοῦ 5ου π. Χ. αἰῶνος περιλαμβάνει ἑκτὸς τῆς Ἀττικῆς τὴν Εὔβοιαν, τὰς Κυκλαδας, τὰς νήσους καὶ τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας, τὸν Ἐλλήσποντον, τὰ παράλια τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας. ‘Υπολογίζουν ὅτι τὸ ἀθηναϊκὸν κράτος εἶχε πληθυσμὸν 112—2 ἑκατομ., ἥτο δηλαδὴ πολὺ μικρότερον ἀπὸ τὴν σημερινὴν Ἐλλάδα. ’Αλλὰ τὸ μικρὸν αὐτὸν κράτος ἔχει μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν ἱστορίαν, διότι ἔδωσεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους δύναμιν καὶ πλοῦτον καὶ ὅλα τὰ μέσα, μὲ τὰ ὅποια κατώρθωσαν νὰ ἀναπτύξουν τὸν ἔξοχον πολιτισμὸν τοῦ 5ου αἰῶνος καὶ νὰ γίνουν διδάσκαλοι τοῦ κόσμου.

452

Ο ΑΓΩΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΗΓΕΜΟΝΙΑΝ

Μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀθηναϊκῆς δυνάμεως ἐτέθη καθαρὰ τὸ πρόβλημα ποία ἀπὸ τὰς δύο μεγάλας πόλεις θὰ κυριαρχήσῃ εἰς τὴν Ἐλλάδα, ποία δηλαδὴ θὰ ἔχῃ τὴν ἡγεμονίαν ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι.

‘Η εἰρήνη μεταξὺ Σπάρτης καὶ Ἀθηνῶν διετηρήθη, ἐφόσον

τὴν ἀρχὴν εἰς τὰς Ἀθήνας εἶχαν οἱ ἀριστοκρατικοί. Ἀλλὰ μετὰ τὴν μεγάλην ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, ἡ ὅποια ἔγινε μετὰ τοὺς πολέμους, δὲν ἦτο δυνατὸν οἱ ἀριστοκρατικοί νὰ κρατήσουν τὴν ἔξουσίαν. Οἱ δημοκρατικοὶ ἐκέρδιζαν διαρκῶς ἕδαφος καὶ εἶχαν δραστηρίους ἀρχηγούς, τὸν τολμηρὸν πολιτευτὴν Ἐφιάλτην καὶ τὸν Περικλέα, τὸν νεαρὸν υἱὸν τοῦ νικητοῦ τῆς Μυκάλης Ζανθίππου. Τὸ ἀριστοκρατικὸν κόμμα ἀνετράπη καὶ ὁ ἀρχηγός των Κίμων ἔξωστρακίσθη (461). Οἱ δημοκρατικοὶ ἐλαβαν τὴν ἀρχὴν καὶ ἀνέπτυξαν μεγάλην δραστηριότητα. Ἡθελαν ἐσωτερικῶς νὰ κάμουν ὅσον τὸ δυνατὸν δημοκρατικῶτερον τὸ πολίτευμα, ἔξωτερικῶς νὰ δημιουργήσουν ὅσον τὸ δυνατὸν εὔρυτερον κράτος, διότι ἡ ἀθηναϊκὴ βιομηχανία ἔχρειάζετο διαρκῶς νέας ἀγοράς. Ἡ ἰμπεριαλιστικὴ αὐτὴ πολιτικὴ, ὅπως λέγομεν σήμερον, περιέπλεξε τοὺς Ἀθηναίους εἰς διμέτωπον πόλεμον, μὲ τοὺς Πέρσας ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος καὶ μὲ τοὺς Σπαρτιάτας καὶ τοὺς συμμάχους των ἀπὸ τὸ ἄλλο.

Πρὸς στιγμὴν ἐφάνη ὅτι θὰ ἐπιτύχουν τὰ σχέδιά των. Ἡ Αἴγυπτος εἶχεν ἐπαναστατήσει κατὰ τῶν Περσῶν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐσπευσαν νὰ βοηθήσουν τοὺς ἐπαναστάτας. Τὰ 200 ἀθηναϊκὰ πλοῖα, τὰ ὅποια ἐστάθμευαν παρὰ τὴν Κύπρον, ἔπλευσαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰσῆλθαν εἰς τὸν Νεῖλον, ἐνίκησαν τὸν περσικὸν στρατὸν καὶ ἐνέκλεισον αὐτὸν εἰς τὴν Μέμφιν (459). Συγχρόνως ἄλλη μοῖρα τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου ἀπέκλειε τὴν Αἴγιναν, τὴν παλαιὰν ἀντίπαλον τῶν Ἀθηναίων, καὶ τρίτη μοῖρα τοῦ στόλου των εἰσῆλθεν εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον καὶ ἥπειλει τὴν Πελοπόννησον. Τοιουτοτρόπως οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέκτησαν γόητρον καὶ πολλὰ κράτη τῆς ξηρᾶς, Βοιωτία, Φωκίς καὶ Λοκροί, εἰσῆλθαν εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν καὶ ἐκείθεν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου προσεχώρησεν ἡ Ἀχαΐα. Μετ' ὀλίγον παρεδόθη ἡ Αἴγινα καὶ ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος περιπλέων τὴν Πελοπόννησον ἔκαυσε τὸ Γύθειον, τὸν ναύσταθμον τῆς Σπάρτης (455).

Δὲν ἥργησαν ὅμως ν' ἄλλάξουν τὰ πράγματα. Οἱ Πέρσαι ἀπέκλεισαν τὸν ἀθηναϊκὸν στόλον εἰς τὸν Νεῖλον, τὸν κατέστρεψαν καὶ ἔγιναν ἀπειλητικοὶ εἰς τὴν θάλασσαν. Ὁ ἴδιος ὁ Περικλῆς ἐνήργησε τότε ν' ἀνακληθῇ ὁ Κίμων, ὁ ὅποιος ἔκλει-

σεν ἀνακωχὴν μὲ τοὺς Σπαρτιάτας καὶ ἐτοίμασε τὴν τελευταίαν του ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Περσῶν. Προσέβαλε τὴν Κύπρον καὶ ἀπέθανε κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Κιτίου (449), ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι κατέστρεψαν τὸν φοινικικὸν στόλον.

‘Ο πόλεμος ἐπανελήφθη εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔπαθαν σοβαρὰν ἀποτυχίαν εἰς τὴν Κορώνειαν τῆς Βοιωτίας. Βοιωτοί, Φωκεῖς, Λοκροί, Μεγαρεῖς καὶ Ἀχαιοί ἀπεσύρθησαν ἀπὸ τὴν συμμαχίαν των, ἡ Εὐβοια ὑποκινουμένη ὑπὸ τῆς Σπάρτης ἐπανεστάτησε καὶ σπαρτιατικὸς στρατὸς εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀττικὴν. Αὕτα εἶχαν συνέπειαν νὰ καταρρεύσῃ ἡ ἀθηναϊκὴ κυριαρχία εἰς τὴν ξηράν.

Η ΕΙΡΗΝΗ

‘Υπὸ τὰς περιστάσεις αὐτὰς ὡρίμασεν ἡ Ἰδέα τῆς εἰρήνης. Οἱ ἀντίπαλοι εἶχαν κατανοήσει ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ καταστρέψῃ δ ἔνας τὸν ἄλλον. Οἱ Σπαρτιάται ἥσαν πάντοτε ἴσχυροι εἰς τὴν ξηράν, ἐνῷ συγχρόνως ἀπεδείχθη ὅτι ἦτο ἀκλόνητος ἡ κυριαρχία τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν θάλασσαν. ‘Ο Περικλῆς εἰργάσθη μὲ μεγάλην δραστηριότητα καὶ θάρρος διὰ τὴν εἰρήνην.

Ἐυθύς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κίμωνος πρεσβεία ἀθηναϊκὴ ὑπὸ τὸν Καλλίαν ἀνέβη εἰς τὰ Σοῦσα καὶ συνῆψεν εἰρήνην μὲ τὸν Ἀρταξέρξην. ‘Ο μέγας βασιλεὺς ὑπεχρεώθη νὰ μὴ στέλλῃ πολεμικὰ πλοῖα εἰς τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ὁ περσικὸς στρατὸς νὰ μὴ πλησιάζῃ τὴν θάλασσαν εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ἡμέρας. Αὕτη εἶναι ἡ λεγομένη Κιμώνειος εἰρήνη (449).

‘Η Ἑλλὰς εἰρήνευσεν δλίγον ἀργότερα. Τὸ 445 π.Χ. ἀφοῦ οἱ Ἀθηναῖοι ὑπέταξαν πάλιν τὴν Εὐβοιαν, μετ’ Εύβοιας ἄλωσιν ὅπως λέγει ὁ ἱστορικὸς Θουκυδίδης, Ἀθηναῖοι: 445 καὶ Σπαρτιάται κατώρθωσαν νὰ συνεννοηθοῦν καὶ ἔκλεισαν εἰρήνην διὰ 30 ἔτη, τὰς λεγομένας Τριακοντούτεις σπονδάς, αἱ ὅποιαι ὅμως διετηρήθησαν μόνον 14 ἔτη, δηλαδὴ μέχρι τοῦ 431, διπότε ἔξερράγη ὁ καταστρεπτικὸς Πελοποννησιακὸς πόλεμος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'

~~ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ~~

ΑΚΜΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Αἱ τριακοντούτεις σπονδαι (445) μᾶς ἔφεραν εἰς τὸ 2ον ἥμισυ τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος. Οἱ χρόνοι αὐτοὶ εἶναι ἐποχὴ μεγάλης ἀκμῆς διὰ τὴν Ἐλλάδα. Ἀμέσως μετὰ τὰ μηδικὰ ἀρχίζει γενικὴ ἄνθησις. Παντοῦ παρατηρεῖται διάθεσις πρὸς ἐργασίαν καὶ δημιουργίαν, τὰ οἰκονομικὰ προοδεύουν, ὁ πληθυσμὸς αὔξανει, αἱ πόλεις μεγαλώνουν. Ἡ πρόοδος εἶναι γενικὴ εἰς ὅλην τὴν χώραν. Ἰδίως ὅμως ἀκμάζουν αἱ Ἀθῆναι, αἱ ὅποιαι γίνονται τὸ σημαντικώτερον κέντρον τῆς Ἐλλάδος. Ἐπειδὴ κατὰ τοὺς εύτυχεῖς αὐτοὺς χρόνους τὴν πόλιν ἐκυβέρνησεν ἀνὴρ ἔξαιρετικός, ὁ Περικλῆς, ὁ ὅποιος μὲ διαφόρους τρόπους συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς πατρίδος του, συνηθίζουν νὰ δύναμάζουν τοὺς χρόνους τῆς μεγάλης ἀκμῆς τῶν Ἀθηνῶν. Αἱ ὡνατοῦ τοῦ Περικλέους.

Θὰ σταματήσωμεν ἔδω, διὰ νὰ μελετήσωμεν τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν πολιτισμὸν εἰς τὰς διαφόρους ἐκδηλώσεις του, δηλαδὴ τὸ πολίτευμα, τὸν ἴδιωτικὸν βίον, τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα, ὅπως ἐμφανίζονται εἰς τὰς Ἀθῆνας κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑΙ ΤΑΖΕΙΣ

Εἰς τὸ ἀθηναϊκὸν κράτος ὑπάρχουν τέσσαρες κατηγορίαι ἀνθρώπων, οἱ ἀθηναῖοι πολῖται, οἱ σύμμαχοι, οἱ μέτοικοι καὶ οἱ δοῦλοι.

1. **Ἀθηναῖοι** πολῖται εἶναι οἱ γνήσιοι Ἀθηναῖοι, κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς. Μόνον οἱ ἔχοντες πατέρα καὶ μητέρα ἀθηναίους, οἱ ἐξ ἀμφοῖν ἀστοῖν, ἔχουν τὸ δικαίωμα τοῦ ἀθηναίου πολίτου. Αὐτοὶ εἶναι οἱ μόνοι κυριάρχοι, αὐτοὶ κυβερνοῦν τὴν πολιτείαν καὶ τὸ ἀθηναϊκὸν κράτος. Ὅποιοι γίζουν ὅτι Ἀττικὴ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Περικλέους εἶχε 400 χιλ.

κατοίκους. 'Απ' αύτοὺς μόνον 100 χιλ. εἰναι ἀθηναῖοι πολῖται. 'Εὰν ἀφαιρέσωμεν τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδία, μένουν τὸ πολὺ 20—25 χιλ. ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι κυβερνοῦν κράτος ἀπὸ 2 ἑκατ. Οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς εἰναι πλούσιοι ἐργοστασιάρχαι ἢ ἐφοπλισταὶ ἢ ἔχουν κτήματα εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς.

2. Οἱ **σύμμαχοι** εἰναι οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων, αἱ ὅποιαι ὑπακούουν εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ πληρώνουν φόρον. Εἰναι ἄνθρωποι ἐλεύθεροι, κυβερνοῦν οἱ ἴδιοι τὴν πόλιν των, ἔχουν δηλαδὴ ἐκκλησίαν, βουλὴν καὶ ἀρχοντας, ἀλλὰ δὲν λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ ἀθηναϊκοῦ κράτους. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐφρόντισαν νὰ κανονίσουν τὸ πολίτευμα τῶν συμμάχων σύμφωνα μὲ τὸ ἴδικόν των.

3. **Μέτοικοι** εἰναι ἔλληνες ἀπὸ ἄλλας πόλεις, οἱ ὅποιοι ἦλθαν εἰς Ἀθήνας χάριν ἐμπορίου. Λέν λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους οὕτε ἔχουν δικαίωμα νὰ ἀγοράσουν κτήματα, πληρώνουν φόρον εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ εἰναι ὑποχρεωμένοι νὰ ὑπηρετοῦν εἰς τὸν στρατόν. Καταγίνονται εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ εἰς χρηματιστικὰς ἐργασίας καὶ μερικοὶ εἰναι πολὺ εὐκατάστατοι.

4. Οἱ **δοῦλοι** εἰναι αἰχμάλωτοι πολέμου ἢ ἄνθρωποι ἀγορασμένοι μὲ χρῆμα ἢ ἀπόγονοι αὐτῶν. 'Η ἀθηναϊκὴ βιομηχανία χρησιμοποιεῖ μέγαν ἀριθμὸν δούλων. Μερικοὶ ὑπολογίζουν ὅτι εἰς ἓνα πολίτην ἀντιστοιχοῦν 10 δοῦλοι. Πολλοὶ Ἀθηναῖοι ἔχουν 50 καὶ 100 δούλους. 'Η Ἀττικὴ ἐπὶ Περικλέους ἀριθμεῖ τουλάχιστον 200—300 χιλ. δούλους. Οἱ περισσότεροι ἡσαν ἀσιᾶται, ἄνθρωποι μικρόσωμοι καὶ μεγαχροινοί, καὶ ἐργάζονται εἰς τὰ ἐργοστάσια, εἰς τοὺς ἀγροὺς ἢ εἰς τὰς οἰκίας τῶν κυρίων. Οἱ δοῦλοι εἰναι ὅπως τὰ φορτηγὰ ζῶα σήμερον. Εἰναι ὑποχρεωμένοι νὰ ἐργάζωνται καὶ δὲν ἔχουν κανὲν ἀπὸ τὰ ἄνθρωπινα δικαίωματα. 'Αλλὰ μὲ τὴν πρόοδον τοῦ ἄνθρωπισμοῦ εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ ζωὴ των ἔγινεν ὁπωσδήποτε ὑποφερτή. Οἱ Ἀθηναῖοι προσπαθοῦν νὰ εἰναι λεπτοὶ πρὸς τοὺς δούλους, ἀποφεύγουν τὰς προσβλητικὰς ἐκφράσεις, τοὺς ὀνομάζουν οἱ κέτας, ἄνθρωπους δηλαδὴ τῆς οἰκίας, καὶ προσφωνοῦν αὐτοὺς παῖς! Πολλοὶ δοῦλοι μανθάνουν γράμματα καὶ λογιστικὴν καὶ ἡ πολιτεία χρησιμοποιεῖ κατὰ προτίμησιν δούλους

εις τὰς γραφικὰς καὶ λογιστικὰς ὑπηρεσίας. Ἀλλὰ τοὺς τιμω-
ρεῖ αὐστηρότατα διὰ τὴν ἐλαχίστην παρεκτροπήν.

Εἰς τὸ ἀθηναϊκὸν κράτος λοιπὸν ὑπάρχουν κύριοι καὶ ὑπο-
τελεῖς. Ἡ ἀθηναϊκὴ δημοκρατία κατ’ οὓσιαν εἶναι ὀλιγαρχία
μιᾶς τάξεως, τῶν ἀθηναίων πολιτῶν. "Οχι μόνον οἱ δοῦλοι
καὶ οἱ μέτοικοι, ἀλλὰ καὶ οἱ σύμμαχοι, οἱ κάτοικοι π.χ. τῆς
Χίου ἢ τῆς Μιλήτου, ἔλληνες καὶ ὅμόφυλοι τῶν Ἀθηναίων,
δὲν λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους, εἰς τὸ
ὅποιον ἀνήκουν. Αὐτὸς ἀποτελεῖ μεγάλην ἀδυναμίαν τοῦ ἀθη-
ναϊκοῦ κράτους.

~~Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ~~

Συνηθίζουν ὅμως νὰ θεωροῦν τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηνῶν ὡς
ὑπόδειγμα δημοκρατίας, διότι μεταξὺ τῶν ἀθηναίων πολιτῶν
ὑπάρχει ἀπόλυτος ἴσοτης δικαιωμάτων καὶ ἐλευθερία τοῦ
ἀτόμου. Κυρίαρχος εἶναι ὀλόκληρος ὁ ἀθηναϊκὸς λαός, αὐτὸς
κυβερνᾷ τὸ κράτος μὲ τὴν ἐκκλησίαν, τὴν βουλὴν καὶ τοὺς δια-
φόρους ἄρχοντας καὶ ὁ ἕδιος δικάζει τοὺς πολίτας.

1. **Ἐκκλησία τοῦ δήμου.** Εἶναι ἡ συναθροιστική τοῦ ἀθηναϊ-
κοῦ λαοῦ, τὸ κυρίαρχον σῶμα, τὸ ὅποιον ψηφίζει τοὺς νόμους,
ἐκλέγει τοὺς ἄρχοντας, ἀποφασίζει περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης
καὶ γενικῶς ἔχει τὴν ἀνωτάτην διοίκησιν τοῦ κράτους. Τρεῖς ἢ
τέσσαρας φορὰς τὸν μῆνα οἱ Ἀθηναῖοι συνέρχονται εἰς ἐκκλη-
σίαν. 'Οσάκις παρουσιάζεται ἀνάγκη, ὁ σαλπιγκτής ἀπὸ τὴν
ἀκρόπολιν καλεῖ τὸν λαὸν εἰς συμβούλιον. Συναθροίζονται
εἰς ἓνα λόφον πλησίον τῆς ἀκροπόλεως, εἰς τὴν Πνύκα,
ἢ εἰς τὸ θέατρον τοῦ Διονύσου. Συνήθως ὅμως
δὲν προσέρχονται ὅλοι καὶ οἱ παρόντες δὲν ὑπερβαίνουν τὰς
5 χιλ. "Ολοι ἔχουν δικαίωμα νὰ εἴπουν τὴν γνώμην των, ὅμι-
λοῦν ὅμως κατὰ σειρὰν ἥλικίας. Ἡ συνεδρίασις ἀρχίζει διὰ θυ-
σίας καὶ ὁ κῆρυξ ἀπαγγέλλει τὰς προσευχὰς καὶ τὰς κατάρας
ἐναντίον ἐκείνων, οἱ ὅποιοι θὰ ἥθελαν νὰ ἔξαπατήσουν τὸν
δῆμον. 'Ο ρήτωρ ἀναβαίνει εἰς τὸ βῆμα φέρων στέφανον ἐκ
μύρτων καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἀκούουν ἀπλήστως ἀλλὰ σιωπηλῶς
τοὺς καλοὺς ὅμιλητάς, τοὺς πολιτικούς ἀρχηγούς, τοὺς ὅποι-
ους ὀνομάζουν ρήτορας καὶ δημαγωγούς.

Ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου λοιπὸν ἔχει περίπου τὴν θέσιν τῆς

σημερινῆς βουλῆς, ἡ μᾶλλον εἶναι διαρκής ἔθνοσυνέλευσις, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ἕδιος ὁ λαὸς ἀσκεῖ τὰ δικαιώματά του αὐτοπροσώπως καὶ ὅχι δι' ἀντιπροσώπων.

2. Βουλὴ. Ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας ὅμως χρειάζεται μία ἀρχή, ἡ ὁποία νὰ παραμένῃ διαρκῶς καὶ νὰ διοικῇ τὰς καθημερινὰς ὑποθέσεις. Οἱ Ἀθηναῖοι λοιπὸν ἐκλέγουν μὲ κλῆρον 500 βουλευτάς, 50 ἀπὸ κάθε φυλήν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συνεδριάζουν οἱ 500 ὄλοι μαζί, οἱ βουλευταὶ ἐκάστης φυλῆς ἀποτελοῦν ἴδιαιτέραν ὁμάδα. Ἐπίσης καὶ τὸ ἔτος διαιρεῖται εἰς 10 κυβερνητικὰς περιόδους ἀπὸ 35 ἡμέρας. Οἱ 50 λοιπὸν βουλευταὶ μιᾶς φυλῆς κυβερνοῦν τὸ κράτος 35 ἡμέρας καὶ ὀνομάζονται τότε πρυτάνεις καὶ ἡ φυλὴ πρυτανεύονται. Κάθε ἡμέραν ὅταν ἀρχίζῃ ἡ συνεδρίασις, ἐκλέγουν οἱ πρυτάνεις ἔνα πρόεδρον, τὸν λεγόμενον ἐπρυτάτην πρυτάνεων. Ὁ ἐπιστάτης κρατεῖ τὴν σφραγῖδα τῆς πόλεως καὶ τὰ κλειδιά τοῦ δημοσίου θησαυροῦ καὶ προεδρεύει τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου, εἶναι δηλαδὴ πρόεδρος τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας ἐπὶ 24 ὥρας.

Κύριον ἔργον τῆς βουλῆς εἶναι νὰ προετοιμάζῃ τὰ θέματα καὶ τοὺς νόμους, τοὺς ὁποίους θὰ συζητήσῃ ἡ ἐκκλησία, τὸ προβούλευτον ὅπως ἔλεγαν, καὶ νὰ ἐκτελῇ τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐκκλησίας. Η βουλὴ τῶν Ἀθηναίων λοιπὸν ἦτο ὅτι εἶναι σήμερον ἡ κυβέρνησις ἡ τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον.

3. Οἱ ἀρχοντες. Οἱ ἐννέα ἀρχοντες τοῦ παλαιοῦ ἀριστοκρατικοῦ πολιτεύματος ἔχασαν τὴν ἔξουσίαν των καὶ εἶναι τὸ πολὺ πρόεδροι τῶν δικαστηρίων. Οἱ κυριώτεροι ἀρχοντες τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας εἶναι οἱ **στρατηγοί**. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐκλέγουν κατ' ἔτος 10 στρατηγούς, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀρχηγοὶ τοῦ κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν στρατοῦ, ἐν καιρῷ εἰρήνης ἔχουν τὰ καθήκοντα τῶν σημερινῶν ὑπουργῶν τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῆς συγκοινωνίας. Φροντίζουν διὰ τὴν συντήρησιν τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων, τῶν λιμένων, τῶν φρουρίων καὶ τῶν ὁδῶν, διὰ τὴν προμήθειαν σίτου, δέχονται τοὺς ξένους ἀπεσταλμένους καὶ διευθύνουν τὴν ἔξωτερην πολιτικήν. Στρατηγοὶ ἐκλέγονται συνήθως οἱ ἔξεχοντες πολιτικοὶ ἀρχηγοί.

Στρατηγοί, βουλευταὶ καὶ οἱ ἄλλοι ἀρχοντες διορίζονται δι' ἓν ἔτος. Ἐκτὸς τῶν στρατηγῶν, οἱ ὁποῖοι πρέπει νὰ ἔχουν

είδικας γνώσεις, οι άλλοι έκλεγονται διὰ κλήρου (κ υ α μ ε υ-
τ ο ι), διὰ νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν διοίκησιν δλοι καὶ νὰ μὴ
παραγκωνίζωνται οἱ ἄγνωστοι καὶ ἀδύνατοι ἀπὸ τοὺς ἰσχυ-
ροὺς κομματάρχας. Διὰ νὰ κατορθώνουν οἱ πτωχότεροι νὰ λαμ-
βάνουν μέρος εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς ἐκκλησίας, ἡ πολιτεία
δίδει εἰς αὐτοὺς χρηματικὴν ἀποζημίωσιν (μ ι σ θ ο φ ο ρ ἄ).
Ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία τέλος εἶναι ἔξησφαλισμένη, διότι δὲν
ἐπιτρέπεται νὰ συλληφθῇ καὶ νὰ φυλακισθῇ ἀθηναῖος πολίτης,
ἄν προηγουμένως δὲν εἰσαχθῇ εἰς δίκην καὶ δὲν καταδικασθῇ
σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους.

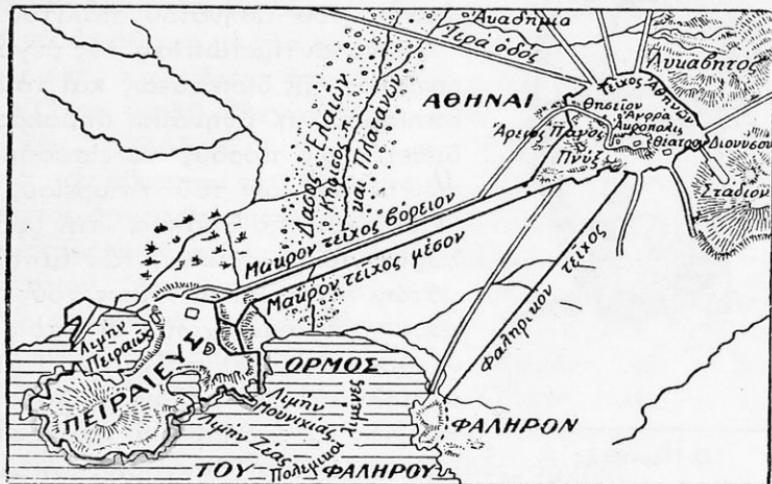
ΤΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ

“Οπως τὴν διοίκησιν τοιουτορόπως καὶ τὴν ἔξασκησιν
τῆς δικαιοσύνης ἔλαβεν εἰς χεῖρας του ὁ δῆμος. Τὰ παλαιότερα
δικαστήρια ἔχασαν τὴν δικαιοδοσίαν των καὶ ὁ Ἀρειος Πάγος
κατήντησεν ἀπλοῦν δικαστήριον, τὸ ὅποιον δικάζει ἔξαιρετικὰ
ἔγκληματα, ὅπως φόνον ἐκ προμελέτης, προδοσίαν, ἐμπρη-
σμὸν κτλ.

‘Ο δῆμος ἔδημιούργησε νέα δικαστήρια. Οἱ Ἀθηναῖοι δηλαδὴ
ἐκλέγουν κατ’ ἔτος 6000 δικαστὰς διὰ κλήρου ἀπὸ τὸ σύνολον
τῶν πολιτῶν, οἱ ὅποιοι ἔχουν ὑπερβῆ τὸ τριακοστὸν ἔτος,
καὶ αὐτοὶ σχηματίζουν τὸ λεγόμενον ἡλιαστικὸν δικαστήριον
ἡ τὴν ἡ λιαστικὴν καὶ ὄνομάζονται ἡ λιαστικὴ. Διαιροῦν-
ται εἰς δέκα τμήματα ἀπὸ 500 μέλη καὶ 1000 μένουν ὡς ἀναπλη-
ρωματικοί. “Οπως οἱ βουλευταὶ λαμβάνουν καὶ αὐτοὶ ἀποζη-
μίωσιν (μ ι σ θ ο ν), διὰ νὰ παρευρίσκωνται τακτικὰ εἰς τὰς
συνεδριάσεις. Δι’ ἕκαστην δίκην κληρώνουν ὡρισμένον ἀριθ-
μὸν ἡλιαστῶν τὴν πρωίαν τῆς ἡμέρας, κατὰ τὴν ὅποιαν θὰ συ-
νέλθῃ τὸ δικαστήριον, ὥστε οὕτε οἱ δικαζόμενοι γνωρίζουν
τοὺς δικαστὰς ἀπὸ πρὶν οὕτε οἱ δικασταὶ τὴν ὑπόθεσιν, τὴν
ὅποιαν θὰ δικάσουν. Οἱ ἡλιασταὶ δὲν εἶναι ἔξ ἐπαγγέλματος
δικασταί, ἀλλὰ πολίται δικαζούντες πολίτας, ὥστε πρὸ 2 1)2
χιλ. ἐτῶν οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν δικαστήρια ἐνόρκων, τὰ ὅποια
σήμερον θεωροῦν ὡς τὸ τελειότερον εἴδος δικαστηρίου. Γενικῶς
ὅμως αἱ ποιναὶ εἶναι αὔστηραι.

ΤΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΑ — ΟΙ ΠΟΡΟΙ

Διὰ νὰ ἔξασφαλίσουν τὴν ὑπακοὴν τῶν συμμάχων καὶ διὰ νὰ ὑπηρετήσουν τὰς μεγάλας φιλοδοξίας των, οἱ Ἀθηναῖοι διετήρουν ἀξιόλογον πεζικὴν καὶ ναυτικὴν δύναμιν.

Τὰ μακρὰ τείχη

Οὐδέποτε πόλις ἀπέκτησε ναυτικόν, ὃσον αἱ Ἀθῆναι κατὰ τοὺς χρόνους αὐτούς. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐτελειοποίησαν τὴν κατασκευὴν πολεμικῶν πλοίων καὶ τὴν ναυτικὴν τέχνην, ὁ Πειραιεὺς ἔγινε μέγας πολεμικὸς λιμὴν μὲν ναυπηγεῖα καὶ νεώσικος, δηλαδὴ τὰ παραπήγματα, εἰς τὰ ὅποια ἐφυλάσσοντο αἱ τριήρεις.

Οἱ Ἀθηναῖοι διέθεταν ἐπίσης ἀκμαίαν πεζικὴν δύναμιν, τὴν ὅποιαν ἀπετέλουν πολῖται στρατευόμενοι. Ὁ πεζικός των στρατὸς ἀνήρχετο εἰς 13 χιλ. ὅπλίτας καὶ διέπρεπε πάντοτε διὰ τὴν ἀποφασιστικότητα καὶ ἐπινοητικότητα.

Ἐπειδὴ ὅμως ὁ πεζὸς στρατὸς τῶν Ἀθηναίων δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἀποκρούσῃ ἐπίθεσιν τῆς πελοποννησιακῆς συμμαχίας, οἱ Ἀθηναῖοι ἔκτισαν τὰ μακρὰ τείχη τοῦ Πειραιῶς καὶ τοῦ Φαλήρου. Τοιουτοτρόπως ἡ πόλις συνεδέθη μὲ τὸν λιμένα, μετεβλήθη εἰς κολοσσιαῖον φρούριον καὶ ἔγινεν εἶδος νήσου. Διὰ νὰ ἔξασφαλίσουν τὰ ἐπίκαιρα σημεῖα καὶ διὰ νὰ

έπιβλέπουν τοὺς συμμάχους, οἱ Ἀθηναῖοι εἰσῆγαγον τὸ σύστημα τῶν κληροῦχων. Οἱ κληροῦχοι ἦσαν ἀποικοὶ ἀθηναῖοι, οἱ όποιοι ἐγκαθίσταντο εἰς σημεῖα, τὰ όποια ἔξελεγεν ἡ κυβέρνησις.³ Αντιθέτως πρὸς τοὺς ἄλλους ἀποίκους οἱ κληροῦχοι διετήρουν τὸν τίτλον καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ ἀθηναίου πολίτου.

Ο Περικλῆς
μαρμαρίνη προτομή-Λονδίνον, Βρεττανικὸν μουσεῖον

Περιστάνεται ὡς στρατηγὸς καὶ φορεῖ τὴν περικεφαλίαν, τῆς όποιάς εἶναι ἀνασηκωμένη ἡ δερματίνη προσωπία.

χία, εἰς τὴν δευτέραν

Διὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰς μεγάλας δαπάνας τῆς διοικήσεως καὶ τοῦ ἔξοπλισμοῦ, ἡ ἀθηναϊκὴ δημοκρατία διέθετεν ὡς πόρους τὰς εἰσοδήματας τῶν μεταλλείων τοῦ Λαυρείου, τῆς Θάσου καὶ τῆς Θράκης, τὴν φορολογίαν τῶν μετοίκων, τῶν ἐμπορευμάτων κτλ., ιδίως ὅμως τοὺς φόρους τῶν συμμάχων, οἱ όποιοι ἀνήρχοντο εἰς 600 τάλαντα. Ἐπίσης ἡ πολιτεία ὑπεχρέωνε πλουσίους πολίτας νὰ ἀναλάβουν τὸν ἔξοπλισμὸν καὶ τὴν συντήρησιν πολεμικῶν πλοίων, τὴν ἐκγύμνασιν καὶ διατροφὴν μουσικῶν καὶ δραματικῶν χορῶν. Αἱ ὑποχρεώσεις αὐτὰὶ ὡνομάζοντο λειτουργίαι, εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν τριηραρχίαρχορηγία.

Ο ΠΕΡΙΚΛΗΣ

Οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν ὑπερήφανοι, διότι οἱ ἴδιοι ἐκυβέρνων τὰς ὑποθέσεις των καὶ δὲν εἶχαν ἐπὶ κεφαλῆς βασιλέα ἢ ἄλλον ἀνώτερον ἄρχοντα. Ἡκουαν ὅμως προθύμως ἐκείνους, οἱ όποιοι ἔδιδαν σοφάς καὶ ὠφελίμους συμβουλάς.

Ἐπὶ πολλὰ ἔτη οἱ Ἀθηναῖοι σύμβουλον καὶ ὁδηγὸν εἶχαν τὸν Περικλέα, ὁ όποιος κατήγετο ἀπὸ τὴν μεγάλην καὶ παλαιὰν οἰκογένειαν τῶν Ἀλκμεωνιδῶν. Ἡτούδις τοῦ Ζανθίππου, τοῦ νικητοῦ τῆς Μυκάλης, καὶ εἶχε μητέρα ἀνεψιὰν τοῦ Κλεισθένους. Ο Περικλῆς ὅμως ἐπεβλήθη εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὅχι

μὲ τὴν καταγωγὴν καὶ τὸν πλοῦτον του, ἀλλὰ μὲ τὰ σπάνια πνευματικὰ χαρίσματα.

Τὸ πρόσωπόν του ἦτο ἐπιβλητικὸν καὶ ἡ ὄμιλία του σοβαρὰ καὶ πειστική. Εἶχε τρόπους ἀρχοντικούς καὶ ὅλη ἡ συμπεριφορά του ἐδείκνυεν ὅτι δὲν καταδέχεται νὰ κολακεύῃ τὸ πλῆθος, ἀλλὰ νὰ τὸ ὁδηγῇ μὲ τὴν λογικήν. Οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ὠνόμαζαν 'Ο λύμπιον, διότι ἦτο σοβαρὸς καὶ ἀτάραχος ὅπως ὁ Ζεύς. «Οταν διμιλῇ, ἔλεγαν, ἀσπράπτει, βροντᾶ καὶ συγκλονίζει τὴν 'Ελλάδα».

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κίμωνος ἔγινεν ἐπὶ 20 ἔτη ὁ ἀδιαφιλονίκητος ἀρχηγὸς τῆς ἀθηναϊκῆς πολιτείας. Οἱ Περικλῆς δὲν εἶχεν ἔξαιρετικὸν ἀξίωμα. Οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἔξέλεγαν κατ' ἔτος στρατηγόν. Ἀλλὰ μὲ τὴν ἴσχυρὰν προσωπικότητα καὶ τὸ ὑψηλὸν φρόνημά του ἀπέκτησε δύναμιν σχεδὸν βασιλικήν, τὴν ὅποιαν ἔχρησιμοποίησε, διὰ νὰ ὁδηγήσῃ τοὺς συμπολίτας του εἰς ἔργα μεγάλα καὶ ὡραῖα. Οἱ ιστορικὸς Θουκυδίδης γράφει: Τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηνῶν ἦτο «λόγω μὲν δημοκρατία, ἔργω δὲ τοῦ πρώτου ἀνδρὸς ἀρχῆς».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι Ε'

Υ Ο ΒΙΟΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ

ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ

‘Η μεταβολή, ἡ ὅποια εἶχεν ἀρχίσει τὸν 7ον καὶ δον αἰῶνα εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν, προχωρεῖ περισσότερον τὸν 5ον αἰῶνα. Η γεωργία παραμελεῖται εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀναπτύσσεται ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον. ’Επὶ κεφα-

Χυτήριον ὁρειχάλκου, παράστασις ἐπὶ ἀττικοῦ ἄγγειου περὶ τὸ 470 π.Χ.—Βερολίνον - κρατικὸν μουσεῖον

’Αριστερὰ τὸ καμίνι, εἰς τὰ δύο ἄκρα οἱ τύποι, εἰς τοὺς ὅποιους χύνουν τὸν ὄρειχαλκον. Δεξιὰ ἔνας τεχνίτης ἐπεξεργάζεται ἔνα ἄγαλμα, τὸ ὅποιον ἔβγαλεν ἀπὸ τὸν τύπον. Εἰς τὸν τοῖχον διόφορα ἐργαλεῖα.

λῆς τῶν ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν πόλεων εἶναι τώρα αἱ Ἀθῆναι, ἐνῶ ἡ Σπάρτη μένει γεωργικὴ καὶ περιφρονεῖ τὴν χειρωνακτικὴν ἐργασίαν, τὰς βαναύσους τέχνας ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι.

‘Ο Πειραιεὺς κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 5ου αἰῶνος ἔγινε

Απὸ τὴν ζωὴν τῶν τεχνιτῶν, παραστάσεις ἐπὶ ἀγγείων—Νεάπολις

Ἐπάνω σιδηρουργεῖον. Εἰς τὸ μέσον δοῦλοι ἔργάται, δεξιὰ ὁ καταστῆματάρχης, ὁ δόπιος ὁδηγεῖ τὴν ἐργασίαν, εἰς τὸ βάθος ἔνας ἐπισκέπτης πιθανῶς, εἰς τὸν τοῖχον διάφορα ἐργαλεῖα. Κάτω ὑποδηματοποιεῖον. Ὁ τεχνίτης παίρνει τὰ μέτρα τῆς κυρίας, ἡ δόπιοις εἶναι ἀνεβασμένη ἐπάνω εἰς ἔνα τραπέζι, ἀντίκρυ ὁ βοηθός του κόπτει δέρμα, τὸ δόπιον θὲ δοκιμασθῆ ὡς πρόσωπον τοῦ ὑποδήματος. Δεξιὰ ὁ καταστηματάρχης ἢ ὁ συνοδεύων τὴν κυρίαν, εἰς τὸν τοῖχον δέρματα, καλαπόδια κοὶ ἐργαλεῖα.

τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας, δωριεῖς οἱ περισσότεροι, εἶχαν συμπαθείας πρὸς τοὺς Κορινθίους. Οἱ Ἀθηναῖοι κατέβαλαν μεγάλας προσπαθείας, διὰ νὰ ἐπικρατήσουν εἰς τὰ μέρη αὐτά, ἀλλὰ ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς φιλονικίας, αἱ ὅποιαι θὰ καταλήξουν εἰς μεγάλην καταστροφήν. Εἰς τὴν Δυτικὴν Μεσόγειον ᾔχουν ἀντιμετώπους τοὺς Καρχηδονίους. Ἐν τούτοις τὰ πλοῖα των φθάνουν μέχρι Μασσαλίας καὶ ἐκμεταλλεύονται τὰς ἀκτὰς τῆς Ἰ-σπανίας.

Η BIOMHANIA

Αἱ Ἀθῆναι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς εἶναι μεγάλη βιομηχανικὴ πόλις. Τὰ ἐργαστήρια διευθύνουν ἐλεύθεροι πολῖται, ἀλλ’ ἡ ἐργασία γίνεται ἀπὸ δούλους. Οἱ τεχνῖται ὅμως διατη-

Ἐνδυμασία γυναικῶν, ἀπὸ ἓνα ἀθηναϊκὸν ἄγγειον

Τὰ ἐνδύματα τῶν γυναικῶν ὅπως καὶ τῶν ἀνδρῶν εἶναι δύο, ὁ χιτών, τὸ συνηθισμένον ἐνδύμα, λεπτὸν καὶ ἔλαφρόν, καὶ τὸ ίμάτιον, τὸ βαρύ δηλαδὴ ἐνδύμα, τὸ ὅποιον ἐφόρουν ἐπάνω ἀπὸ τὸν χιτῶνα ὅπως σήμερον τὸ ἐπανωφόριον. Ἀπὸ τὰς γυναικας αἱ δύο φοροῦν χιτῶνα, ἡ τρίτη δεξιὰ εἶναι τυλιγμένη εἰς τὸ ίμάτιον.

ροῦν τὴν ἐλευθερίαν καὶ πρωτοτυπίαν των καὶ εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι εἰς τὴν ὥραίαν αὐτὴν ἐποχὴν καὶ δ ἀσημότερος τεχνίτης φιλοδοξεῖ νὰ φθάσῃ τὸ τέλειον καὶ χωρὶς πολὺν κόπον, ἀπὸ φυσικὴν προδιάθεσιν, δημιουργεῖ μικρὰ ἀριστουργήματα.

Τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν βιομηχανίαν τῶν

Αθηνῶν κατέχει ἡ κεραμευτική, μετ' αὐτὴν ἔρχεται ἡ βιομηχανία τῶν μετάλλων, οἰκιακῶν σκευῶν, ὅπλων. Τὰ βυρσοδεψεῖα κατεργάζονται τὰ δέρματα, τὰ ὑποδηματοποιεῖα κατασκευάζουν ὑποδήματα. Αἱ Ἀθῆναι, ὅπως εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους οἱ Παρίσιοι, προμηθεύουν εἴδη πολυτελείας, ἀρώματα, ἐνδύματα, βιβλία καὶ γενικῶς ὅσα χρειάζονται διὰ τὸν κομψότερον καὶ λεπτότερον βίον.

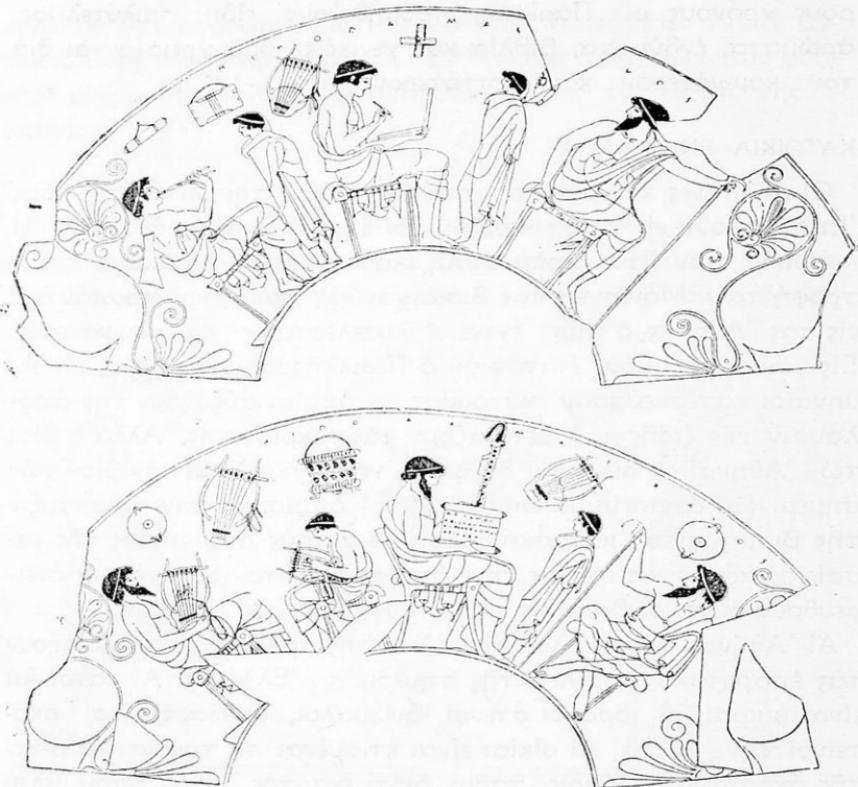
ΚΑΤΟΙΚΙΑ—ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ

Οἱ "Ελληνες διεκρίθησαν πάντοτε διὰ τὴν λιτότητά των. Ἐπειδὴ ζοῦν εἰς κλῖμα θερμόν, δὲν ἔχουν μεγάλας ἀνάγκας. Ἡ κατοικία των ἦτο πολὺ ἀπλῆ, καθὼς καὶ ἡ ἐνδυμασία καὶ ἡ τροφή των. Μόνον εἰς τὰς βιομηχανικὰς πόλεις καὶ προπάντων εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ βίος ἔγινε πολυτελέστερος καὶ κομψότερος. Εἰς τὸν περίφημον ἐπιτάφιον ὁ Πειρικλῆς καυχᾶται ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι κατεσκεύασαν κατοικίας, αἱ ὅποιαι αὐξάνουν τὴν ἀπόλαυσιν τῆς ζωῆς καὶ μετριάζουν τὰς πικρίας της. Ἄλλα ὁ βίος τῶν Ἀθηναίων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συγκριθῇ μὲ τὸν βίον τῶν σημερινῶν ἀνεπτυγμένων λαῶν, οἱ ὅποιοι μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας κατασκευάζουν διὰ τοὺς ἀνθρώπους τῆς μεσαίας τάξεως κατοικίας, τὰς ὅποιας δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὀνειρευθοῦν οὕτε οἱ βασιλεῖς κατὰ τοὺς παλαιοὺς χρόνους.

Αἱ Ἀθῆναι, ὅπως ὅλαι αἱ πόλεις τῆς ἀρχαιότητος, ὁμοιάζουν τὰς ἐπαρχιακὰς πόλεις τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος. Αἱ κατοικίαι εἶναι μικραί, οἱ δρόμοι στενοί, ἀνώμαλοι, ἀκάθαρτοι καὶ σκοτεινοί τὴν νύκτα. Αἱ οἰκίαι εἶναι κτισμέναι εἰς τὴν κατωφέρειαν τῆς ἀκροπόλεως χωρὶς τάξιν, διότι ἔκαστος κτίζει ὅπου θέλει. Μετὰ τὴν καταστροφὴν ἀπὸ τοὺς Πέρσας ἡ πόλις ἀνενεώθη, ἔγιναν πολλαὶ νέαι συνοικίαι μὲ πλατυτέρους δρόμους, μὲ οἰκίας μεγαλυτέρας καὶ μὲ δενδροστοιχίας. Ἄλλα αἱ ἴδιωτικαι κατοικίαι ἦσαν πάντοτε μικραὶ καὶ πτωχικαί.

Οἱ Ἀθηναῖοι διακρίνονται κυρίως διὰ τοὺς λεπτούς των τρόπους καὶ τὴν ἔξαίρετον ἀνατροφήν. Εἰς τὴν ἐνδυμασίαν, εἰς τὴν στάσιν καὶ τὴν ὁμιλίαν ἔχουν ἴδιαιτέραν χάριν. Καθαροί, εὔθυτενεῖς, ζωηροί, εὔθυμοι, μὲ τὴν ἄψογον ἐνδυμασίαν τῶν ἦσαν πραγματικῶς κύριοι εἰς τὴν στάσιν, τὸν χαιρετισμὸν

καὶ τὴν ὄμιλίαν. "Οπως ὅλοι οἱ Ἑλληνες, ἀγαποῦν τὴν ζωὴν καὶ τὰς ἀπολαύσεις της. Προσπαθοῦν νὰ τὴν κάμουν εὐχάριστον καὶ γνωρίζουν νὰ τὴν μοιράζουν μεταξὺ τῆς ἐργασίας.

**Σχολεῖον, ἀπὸ ἑνα ὄνομαστρὸν ἀγγεῖον τοῦ Δούριδος
Βερολίνον — μουσεῖον**

Παριστάνεται ἔνα ἀθηναϊκὸν σχολεῖον. Εἰς τὸ μέσον ὁ διδάσκαλος κρατεῖ χειρόγραφον ποίημα καὶ ἀκούει τὸν μαθητὴν ν' ἀπαγγέλλῃ. Ἀριστερὰ ὁ διδάσκαλος τῆς μουσικῆς γυινάζει τὸν μαθητὴν εἰς τὴν κιθάραν. Εἰς τὸ ἄκρον δεξιὰ ὁ παιδαγωγός, ὁ ὄποιος ἦτο συνήθως δοῦλος καὶ συνώδευε τὰ παιδιά εἰς τὸ σχολεῖον, εἰς τὴν παλαίστραν κλπ. Εἰς τὸν τοίχον εἶναι κρεμασμένα διάφορα μουσικά σύργανα.

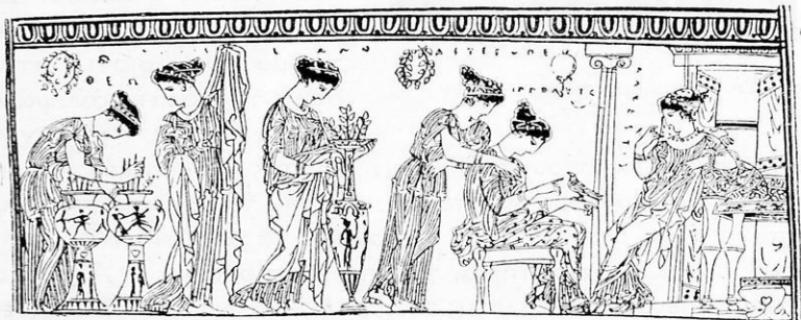
καὶ τῆς διασκεδάσεως. Αἱ ἑορταὶ τῶν διακρίνονται διὰ τὴν μεγάλην φαιδρότητα καὶ τὰ συμπόσιά των ἔχουν ἔξαιρετικὴν λεπτότητα.

Ἡ ἐνδυμασία τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν ἔχει ἀπλότητα:

καὶ χάριν καὶ ἀποτελεῖται κατ' οὐσίαν ἀπὸ τὸν χιτῶνα καὶ τὸ μάτιον. Ἡ κομψότης συνίσταται εἰς τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὅποιον φοροῦν τὸ ίμάτιον, καὶ εἰς τὰς πτυχώσεις, τὰς ὅποιας φροντίζουν νὰ δώσουν εἰς αὐτό, ὅπως βλέπομεν εἰς τὰ ἀγάλματα καὶ εἰς τὰς εἰκόνας τῶν ἀγγείων.

ANATROPHI TΩΝ NEWN

Οἱ Σπαρτιᾶται ἤθελαν νὰ κάμουν τὰ τέκνα των ρωμαλέα καὶ τολμηρὰ εἰς τοὺς πολέμους. Ἀντιθέτως οἱ Ἀθηναῖοι ἐφρόντισαν διὰ τὴν ἀρμονικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύ-

Τὴν ἐπομένην τοῦ γάμου, ἀπὸ ἀγγείον τῆς Ἐρετρίας.

Αἱ φίλαι τῆς νύμφης ἔφεραν δῶρα ἀγγεῖα, τὰ ὅποια στολίζουν μὲ ἄνθη. Ἡ νύμφη εἶναι δεξιά. Ἄξια προσοχῆς ἡ χάρις τοῦ προσώπου καὶ ἡ κομψότης τῶν ἐνδυμασιῶν.

ματος. Ἰδίως μετὰ τὸ μηδικὰ ἡ ἀγωγὴ καὶ ἡ μόρφωσις τῶν νέων ἀπησχόλησε πολὺ τοὺς Ἀθηναίους, διότι καὶ ἡ ζωὴ ἔγινε πολυπλοκωτέρα καὶ ἀπαιτεῖ περισσοτέρας γνώσεις καὶ προετοιμασίαν. Γενικῶς ὅμως ἡ ἀνατροφὴ καὶ ἡ μόρφωσις τῶν νέων ἔμεινε πάντοτε ὑπόθεσις ἰδιωτικὴ καὶ ἡ πολιτεία δὲν φροντίζει διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν οὕτε παρέχει τὰ μέσα διὰ τὴν μόρφωσιν τῆς νεολαίας ὅπως εἰς τοὺς χρόνους μας.

Τὰ παιδιὰ μέχρι τοῦ ἐβδόμου ἔτους μένουν εἰς τὴν οἰκίαν μὲ τὰς γυναῖκας καὶ ἔχουν ὅλην τὴν ἐλευθερίαν νὰ παίζουν ὅπως καὶ ὅσον θέλουν. Εἰς τὰς εἰκόνας, αἱ ὅποιαι διετηρήθησαν ἐπάνω εἰς τὰ ἀγγεῖα, βλέπομεν τὰ μικρὰ νὰ παίζουν μὲ τὰ χώματα, νὰ κατασκευάζουν οἰκίας μὲ λάσπην, νὰ ζεύγουν σκύλους καὶ πάπιες εἰς τὰ ἀμάξια. Ἀπὸ τὸ ἐβδόμον ἔτος τὰ στέλλουν εἰς.

Θεοδωρίδων—Ψηφιστοὶ θηθῆκε απὸ τὸ Νοτίου Εκπαίδευτικῆς Πόλιτικῆς

τὸν διδάσκαλον. Οἱ ἀρχαῖοι δὲν εἶχαν δημόσια σχολεῖα ὅπως ἡμεῖς, ἀλλὰ μερικοὶ πτωχοὶ ἄνθρωποι συνήθροιζαν τὰ παιδιά-

Τὸ δῶρον, ἀττικὸν χάρυγγεῖον
τοῦ 450 π.Χ.

Ἄπὸ τοῦ δωδεκάτου ἔτους ἀρχίζουν τὰς σωματικὰς ἀσκήσεις. Γυμνάζονται εἰς τὴν πάλην, εἰς τὴν πυγμήν, μανθάνουν νὰ τρέχουν, νὰ ρίπτουν τὸν δίσκον καὶ τὸ ἀκόντιον. Ἡ πόλις ἔχει δημόσια γυμναστήρια, τὰς π αλ αί σ τρ ας. Τώρα οἱ πατέρες παίρνουν τοὺς υἱούς των μαζί, διὰ νὰ συνηθίσουν εἰς τὴν σοβαρὰν ὅμιλίαν καὶ εἰς τοὺς τρόπους τῶν ἀνδρῶν.

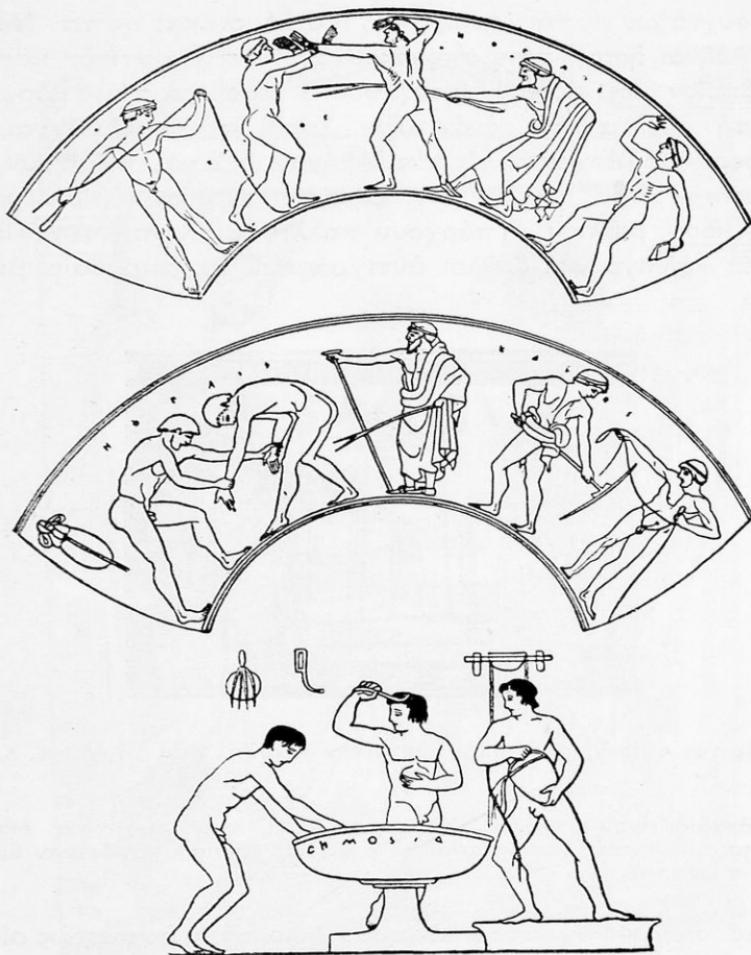
Ἄπὸ τοῦ δεκάτου ὁγδοού ἔτους ἐγγράφονται εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἑφήβων, λαμβάνουν ἀπὸ τὴν χεῖρα τοῦ ἀρχοντος τὰ ὅπλα καὶ δίδουν τὸν περίφημον ὄρκον τοῦ ἑφήβου:

Δὲν θὰ ἐντροπιάσω τὰ ἱερὰ ὅπλα καὶ δὲν θὰ ἐγκαταλείψω τὸν σύντροφόν μου, μὲ δποιον παραταχθῶ μαζί. Θὰ πολεμήσω δὲ καὶ ὑπὲρ τῶν ἱερῶν καὶ ὁσίων καὶ μόνος καὶ μὲ πολλούς. Τὴν πατρίδα δὲν θὰ παραδώσω μικροτέρων ἀλλὰ μεγαλυτέρων καὶ ἐνδιοξοτέρων ἀπὸ δ, τι τὴν παραλαμβάνω. Καὶ θὰ πειθαρχῶ εἰς τοὺς ἑκάστοτε δικάζοντας καὶ θὰ πειθώμαι εἰς τοὺς κειμένους νόμους καὶ εἰς ὅσους ἀλλους ὁ λαὸς θὰ νομοθετήσῃ δμοφρόνως. Καὶ ἀν κανεὶς προσπαθῇ νὰ καταστρέψῃ τοὺς νόμους ή δὲν πείθεται, δὲν θὰ τὸ ἐπιτρέψω, ἀλλὰ θὰ τοὺς προστατεύσω καὶ μόνος καὶ μὲ πολλούς. Καὶ τὰ πατροπαράδοτα ἱερὰ θὰ τιμήσω. Μάρτυρες ἃς εἶναι ή Ἀγλαυρος, ο Ἐνυάλιος, ο Ζεύς, ή Αύξω, ή Θαλλώ καὶ ή Ἅγεμόν:..

Κατόπιν ἥρχιζαν τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν.

Παραλλήλως συμπληρώνουν τὴν πνευματικὴν των μόρφωσιν. Οἱ ἀρχαῖοι δὲν εἶχαν ἀνώτερα σχολεῖα, ἀλλ' ή πόλις, ἴδιας

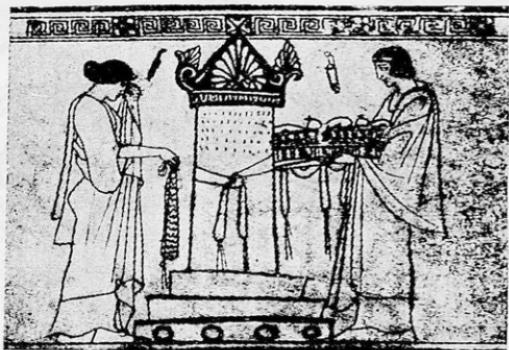
τῆς συνοικίας εἰς τὴν οἰκίαν των καὶ ἐδίδασκαν ἀνάγνωσιν, γραφήν, ὀλιγηνὸν ἀριθμητικήν, συγχρόνως ὅμως ποιήματα καὶ μουσικήν. Οἱ ἀρχαῖοι ἀπὸ μικροὶ μανθάνουν τὰ ἔργα τῶν μεγάλων ποιητῶν καὶ τὰ ἀπαγγέλλουν μὲ συνοδείαν λύρας ή αὐλοῦ. Διδουν μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν μουσικήν, διότι πιστεύουν ὅτι αὐτὴ ἀνυψώνει καὶ ἔξευγενίζει τὴν ψυχήν.

Ἡ ζωὴ εἰς τὰς παλαιότερας, παραστάσεις ἀπὸ ἀγγεῖα

Εἰς τὴν πρώτην εἰκόνα δύο ἔφηβοι γυμνάζονται εἰς τὴν πυγμαχίαν ἵππο τὴν ὁδηγίαν τοῦ γυμναστοῦ. Δεξιὰ ἄλλος νέος τρέχει κρατῶν ἀλτῆρας. Ἀριστερὰ τέταρτος μαζεύει τὸ σχοινί. Εἰς τὴν δευτέραν δύο ἔφηβοι παλαίουν ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν πάλιν τοῦ γυμναστοῦ. Δεξιὰ ἄλλος νέος χαράσσει μίαν γραμμὴν εἰς τὸ ἔδαφος. Εἰς τὴν τρίτην οἱ ἔφηβοι καθαρίζονται μετὰ τὰ γυμνάσια.

αἱ Ἀθῆναι, ἥσαν εὔρύτατον ἐκπαιδευτήριον, εἰς τὸ ὄποιον ὁ νέος ἀναπτύσσεται συναναστρεφόμενος μὲ τοὺς ἡλικιωμένους καὶ συχνάζων εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου καὶ εἰς τὰ θέατρα. Αἱ Ἀθῆναι ἥσαν τότε σπουδαιότατον πνευματικὸν κέντρον, τὸ ὄποιον δίδει εἰς τὸν νέον ἄφθονα μέσα διὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν. Σοφοὶ καὶ καλλιτέχναι ἀπὸ διάφορα μέρη ἔρχονται εἰς τὰς Ἀθήνας, διὰ νὰ ἐπιδείξουν τὴν γνῶσιν καὶ τὴν τέχνην των. Εἰς τὰς Ἀθήνας εύρισκει κανεὶς κάθε εἶδος βιβλίου. 'Υπάρχουν πολλὰ βιβλιοπωλεῖα, εἰς τὰ ὄποια καλλιγράφοι δοῦλοι ἀντιγράφουν τὰ σπουδαῖα βιβλία

Εἰς τὸν τάφον, ἀπὸ μίαν ἀθηναϊκὴν λήκυθον περὶ τὸ 450 π. Χ.
Ἀθῆναι, ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον

Οἱ ἀρχαῖοι εἶχαν μεγάλην εὐλάβειαν πρὸς τοὺς τάφους, τοὺς ἐπεσκέπτοντο συχνά, τοὺς ἐστεφάνωναν μὲ ἀνθηὶ καὶ ταινίας καὶ ἔφεραν διαφόρους προσφοράς.

καὶ τὰ πωλοῦν ὅχι πολὺ ἀκριβά. Φιλομαθεῖς ἐκ φύσεως οἱ Ἀθηναῖοι ἔξακολουθοῦν νὰ μανθάνουν καὶ νὰ προάγουν τὰς γνώσεις των μέχρι γήρατος.

Τὰ τέκνα τῶν πλουσιωτέρων λαμβάνουν εἰδικωτέραν μόρφωσιν. Διδάσκονται τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν ρητορικὴν ἀπὸ ἰδιαιτέρους διδασκάλους, οἱ ὄποιοι ὀνομάζονται σοφισταὶ καὶ ἔρχονται εἰς τὰς Ἀθήνας κυρίως ἀπὸ τὰς ἀποικίας.

Τὸ ὄνειρον τῶν νέων ἦτο νὰ γίνουν ὡραῖοι καὶ κομψοί, νὰ

‘Ηγησώ, ἀπὸ τούς τάφους τοῦ Κεραμεικοῦ—’Αθῆναι

Τὸ περίφημον ἐπιτύμβιον μνημεῖον, ἡ νεαρὰ γυναικά ‘Ηγησώ Προξένου ἀποχωρίζεται τὰ ἄγαθά τῆς ζωῆς, τὰ ὅποια συμβολίζει τὸ περιδέρασιν. Τὸ πένθος εἰκονίζεται ἡρεμον καὶ συγκρατημένον. Χαρακτηριστικὴ προσώπου, ἐνδυμασία, κόμμωσις, φανερώνουν εὐγένειαν καὶ χάριν.

θαυμασθοῦν εἰς τοὺς ἀγῶνας καὶ νὰ γυρίσουν δοξασμένοι εἰς τὴν πατρίδα των, νὰ ἀποκτήσουν δύναμιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὥστε ὁ λαὸς νὰ κρέμαται ἀπὸ τὰ χείλη των, ὅταν ὄμιλοῦν, νὰ κερδίσουν τὴν ἐκτίμησιν τοῦ λαοῦ, διὰ νὰ γίνουν στρατηγοὶ καὶ δημαγωγοί.

Οἱ ὀρχαῖοι δὲν μανθάνουν πολλὰ γράμματα εἰς τὰς γυναικας. "Ηθελαν τὰ κοράσια νὰ γίνουν προπάντων καλαὶ οἰκοδέσποιναι, νὰ γνωρίζουν τὰς οἰκιακὰς ἔργασίας, νὰ εἶναι σεμναί, νὰ ὄμιλοῦν ὀλίγον καὶ νὰ μὴ γίνεται πολὺς λόγος διὰ τὸ ὄνομά των.

Ἡ ὡραία αὐτὴ ζωὴ ἔχει καὶ τὸ τέλος τῆς. 'Ο ὀρχαῖος Ἐλλην ἀποχωρίζεται ἀπὸ τὴν ζωὴν ὅπως ἀπὸ συμπόσιον. Αἰσθάνεται μεγάλην θλῖψιν, διότι ἀποχαιρετᾷ τὸ γλυκύτερον αὐτὸ πρᾶγμα τοῦ κόσμου, τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἣ λύπη του εἶναι σεμνὴ καὶ μετρημένη. Εἰς τὰ ἐπιτύμβια μνημεῖα καὶ εἰς τὰς εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι παριστάνουν θανάτους καὶ κηδείας, δὲν βλέπομεν ἀγρίας κινήσεις καὶ φωνάς. Τὸ πένθος των εἶναι κόσμιον, συγκρατημένον καὶ δι' αὐτὸ βαθύτερον καὶ περισσότερον συγκινητικόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ'

ΑΚΜΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

‘Η καλλιτεχνική φύσις τῶν ‘Ελλήνων ἔκδηλώνεται κυρίως εἰς τὴν τέχνην. ’Εδωσαν ζωὴν καὶ χάριν εἰς τὸ μάρμαρον, διὰ νὰ πλάσουν ἀνδρικὰ καὶ γυναικεῖα σώματα, κατεσκεύασαν φωτολουσμένους ναοὺς καὶ ἐζωγράφισαν θαυμασίας εἰκόνας.

‘Η ελληνική τέχνη ἀνεπτύχθη σιγὰ σιγὰ καὶ ἐπέρασεν ἀπὸ πολλούς σταθμούς. ’Η δωρικὴ μετανάστευσις, καθὼς γνωρίζομεν, διέκοψεν ἀποτόμως τὴν ἄνθησιν τῆς κρητομηκυναϊκῆς τέχνης. ’Η κολούθησαν τότε χρόνοι παρακμῆς καὶ ἐχρειάσθη μακρὰ προσπάθεια καὶ ἐπίμονος ἀσκησις, διὰ νὰ φθάσουν οἱ τεχνῦται εἰς τὴν τελειότητα τοῦ θεοῦ αἰῶνος. ’Αγάλματα, ναοί, ἀγγεῖα τῆς παλαιοτέρας ἐποχῆς εἶναι ἀκόμη ἄτεχνα καὶ ἀποδεικνύουν ὅτι οἱ ‘Ελληνες παλαίσουν μὲ πολλὰς δυσκολίας. Τὴν τέχνην τῆς παλαιοτέρας αὐτῆς ἐποχῆς μέχρι τῶν μηδικῶν πολέμων ὀνομάζουν ἀρχαϊκὴν τέχνην.

Εἰς τὴν ἀρχαϊκὴν ἐποχὴν διακρίνομεν σαφῶς δύο τάσεις, δύο τεχνοτροπίας ὅπως λέγουν, τὴν ἴωνικὴν καὶ τὴν δωρικήν. ’Η ἴωνική τέχνη εἶναι τρυφερὰ καὶ συναισθηματική ὅπως ἡ ἴωνική φυλή. Διετήρησε τὴν παράδοσιν τῆς κρητικῆς τέχνης, ἀγαπᾶ τὰς ἀπαλὰς γραμμάς, τὴν πολυχρωμίαν καὶ τὴν ποικιλίαν. Διὰ τοῦτο προτιμᾷ νὰ παριστάνῃ γυναικεῖα σώματα μὲ λεπτούφαντους ἐνδυμασίας καὶ ἀποφεύγει τὸ γυμνόν. Μεταχειρίζεται τὸ μάρμαρον, διότι εἶναι καταλληλότερον διὰ νὰ παραστήσῃ τὴν λεπτήν καὶ ἀπαλήν σάρκα. Περίφημα εἶναι τὰ ἀγάλματα γυναικῶν μὲ τὸν πολύπτυχον ἴωνικὸν χιτῶνα, αἱ λεγόμεναι κόραι.

’Αντιθέτως ἡ δωρικὴ τέχνη παριστάνει τὴν ἀνδρικὴν ρώμην. Τὰ κυριώτερα προϊόντα της εἶναι ἀγάλματα ἀθλητῶν μὲ ἵσχυροὺς μῆνας ἐντελῶς γυμνά. Διὰ τοῦτο μεταχειρίζεται τὸν ὀρείχαλκον, διότι τὸ βαθὺ χρῶμα του ἀρμόζει περισσότερον διὰ

νὰ παραστήσῃ τὸ ἀνδρικὸν σῶμα, τὸ ὅποιον ἐμαύρισεν ὁ ἀὴρ τῆς παλαιότερας. Πρότυπον τοιούτων ἀγαλμάτων εἶναι οἱ κοῦροι, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν ἀντίθεσιν πρὸς τὰς κόρας τῆς Ἰωνίας.

‘Αλλ’ αἱ δύο τάσεις ἐπέδρασαν ἡ μία εἰς τὴν ἄλλην καὶ ἀπὸ τὸν ἀρμονικὸν συνδυασμὸν τῆς Ἰωνικῆς καὶ τῆς δωρικῆς τέχνης ἐγεννήθη ἡ κλασσικὴ τέχνη τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. ‘Ο συνδυασμὸς ἔγινε πρώτην φορὰν εἰς τὰς Ἀθήνας.

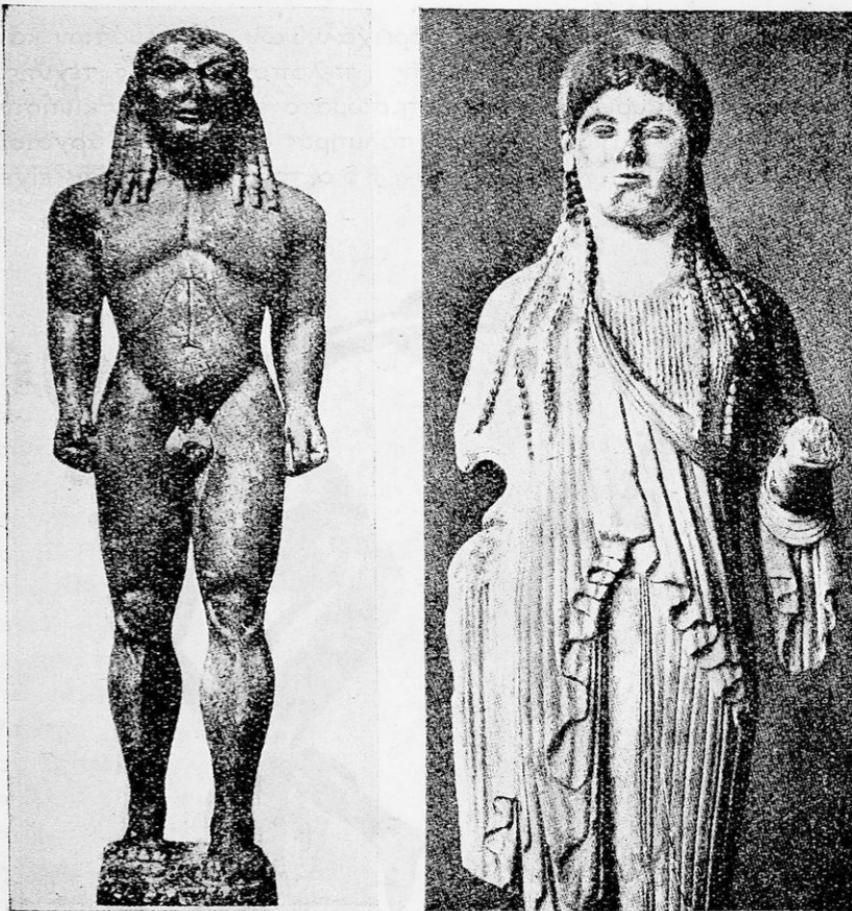
ΓΛΥΠΤΙΚΗ

‘Η γλυπτικὴ εἶναι ἡ κατ’ ἔξοχὴν ἑλληνικὴ τέχνη. Οἱ “Ἑλληνες ἐγνώριζαν νὰ κατεργάζωνται τὸ μάρμαρον τόσον τέλεια, ὅσον δὲν κατορθώνουν ἀκόμη σήμερον. Εἰς τὴν ἀρχὴν ὅμως ἡ τέχνη των ἦτο ἀρκετὰ χονδροειδής. Εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν κατεσκεύαζαν κακότεχνα εἴδωλα ἀπὸ κορμοὺς δένδρων, τὰ λεγόμενα ξόανα. Ἀργότερα ἐδοκίμασαν λίθους μαλακωτέρους καὶ τέλος τὸ μάρμαρον.

Τὸν 7ον αἰῶνα οἱ τεχνῖται τῆς Σάμου ἔμαθαν ἀπὸ τοὺς Αιγυπτίους νὰ χύνουν ἀγάλματα ἀπὸ ὁρείχαλκον. Ἀπὸ τότε τὸ μάρμαρον καὶ ὁ ὁρείχαλκος ἔγιναν τὸ κύριον ὑλικὸν τῆς ἑλληνικῆς γλυπτικῆς. Αἱ μορφαὶ ὅμως, τὰς ὅποιας παριστάνουν, εἶναι ἀρκετὰ ἄτεχνοι, μόλις χωρίζεται διὰ γραμμῆς ἡ κεφαλὴ καὶ τὰ μέλη ἀπὸ τὸν κορμόν. Παριστάνονται εἰς στάσιν προσοχῆς, κατὰ μέτωπον ὅπως λέγουν, ἄκαμπτοι καὶ ἀκίνητοι.

‘Αλλὰ μετὰ τὰ μηδικὰ ἡ τέχνη προχωρεῖ ταχέως. Τὸ μάρμαρον καὶ ὁ ὁρείχαλκος λαμβάνουν ζωὴν καὶ κίνησιν καὶ οἱ τεχνῖται ἀμιλλῶνται νὰ δῶσουν τολμηρὰς στάσεις εἰς τὰ ἔργα των. ‘Ο 5ος π.Χ. αἰώνειναι περίοδος ὁρμῆς καὶ δημιουργίας. ‘Η Ἑλλὰς κατὰ τοὺς χρόνους αὐτούς ἀνέδειξε πολλοὺς καλλιτέχνας. Οἱ ἐνδοξότεροι ἀπὸ τούς εἶναι ὁ Πολύκλειτος, ὁ Μύρων καὶ ὁ Φειδίας.

‘Ο Πολύκλειτος εἶναι ὁ σημαντικώτερος ἀντιπρόσωπος τῆς πελοποννησιακῆς τέχνης τὸν 5ον αἰῶνα. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σικυῶνα καὶ εἰργάσθη εἰς τὸ Ἀργος. Ἡτο κυρίως ἐπιδέξιος χύτης ὁρειχαλκίνων ἀγαλμάτων. Κατεσκεύαζε κατὰ προτίμησιν γυμνοὺς ἀθλητὰς μὲ στιβαρὸν σῶμα. Πρότυπον τοιούτου

***Αρχαϊκά ἀγάλματα**

Άριστερά μαρμάρινον ἀγάλμα δάνδρός (μουσείον Δελφῶν), δεξιά ἀγάλμα γυναικὸς ἐπίστης μαρμάρινον (μουσείον ἀκροπόλεως). Τὸ πρῶτον είναι δεῖγμα δωρικῆς τέχνης, παριστάνει πιθανότατα ἀθλητὴν γυμνὸν εἰς στάσιν κατὰ μέτωπον καὶ κατεσκευάσθη πιθανῶς τὸν 7ον π.Χ. αἰώνα. Τὸ δεύτερον, κατὰ ἑκατόν ἔτη νεώτερον, είναι μία ἀπὸ τὰς κόρας τῆς ἀκροπόλεως, δεῖγμα ιωνικῆς τέχνης, μία κυρία μὲ λεπτὸν καὶ πολύπτυχον χιτῶνα.

ἀγάλματος είναι ὁ δορυφόρος, ὁ ὅποιος διὰ τὴν μεγάλην συμμετρίαν ὠνομάσθη κανών. Ἐπίστης ὄνομαστὸς ἦτο καὶ ὁ διαδούμενος τοῦ Πολυκλείτου.

Ο **Μύρων**, ὁ πρῶτος ἀπὸ τοὺς μεγάλους καλλιτέχνας τῆς

ΑΤΤΙΚΗΣ, ήτο καὶ αὐτὸς χύτης ὄρειχαλκίνων ἀγαλμάτων καὶ εἶχεν ὑποστῆ τὴν ἐπίδρασιν τῆς πελοποννησιακῆς τέχνης. Ἐπροσπάθησε κυρίως νὰ εἰκονίσῃ σώματα εἰς ταχεῖαν κίνησιν καὶ ἔδιδεν εἰς τὰ ἀγάλματά του τολμηρὰς στάσεις. Οἱ ἀρχαῖοι ἔθαύμασαν τὴν χαλκῆν ἀγελάδα του, τὴν ὅποιαν εἶχε

Ο δορυφόρος
μαρμάρινον ἀντίγραφον
τοῦ περιφήμου ἀγάλμα-
τος τοῦ Πολυκλείτου
μουσείον Νεαπόλεως.

Ο δισκοβόλος
ὄρειχαλκίνων ἀγαλμάτιον, ἀντίγραφον
τοῦ δισκοβόλου τοῦ Μύρωνος.
Μόναχον—ἀρχαιολογ. μουσεῖον.

στήσει πλησίον τῆς ἀκροπόλεως, καὶ διηγήθησαν μυθώδη διὰ τὴν φυσικότητά της, ὅτι δηλαδὴ μόσχοι ἐπλησίαζαν διὰ νὰ θηλάσουν καὶ ὀλογόμυιγες (οἴστροι), διὰ νὰ τὴν κεντήσουν. Ἀλλὰ τὸ τελειότερον δεῖγμα τῆς τεχνοτροπίας αὐτῆς είναι ὁ δισκοβόλος του, ὁ ὅποιος σημειώνει τὴν τελειωτικήν

νίκην τῶν δυσκολιῶν, μὲ τὰς ὅποιας ἐπάλαισεν ἡ ἀρχαϊκή τέχνη.

‘Αλλ’ ὁ πολυύμνητος καλλιτέχνης τοῦ Ήου αἰῶνος εἶναι ὁ **Φειδίας**. ‘Ολίγον νεώτερος ἀπὸ τοὺς δύο, ἀναπτύσσει τὴν τέχνην τῆς ἐπεξεργασίας τοῦμαρμάρου καὶ μὲ τὴν ἀνωτέραν ἴδιοφυῖαν του φθάνει εἰς τελειότητα ἄγνωστον ἕως τότε. Ὁ Φειδίας δὲν ἀντιγράφει τὴν φύσιν, ἀλλὰ παριστάνει τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα ἔξιδανικευμένα, δηλαδὴ ὥραιοτερα καὶ τελειότερα παρ’ ὅτι εἶναι εἰς τὴν φύσιν, καὶ δίδει εἰς αὐτὰ εὐγένειαν καὶ γαλήνην. Τοιοῦτον ἦτο τὸ ἄγαλμα τοῦ Διὸς τῆς Όλυμπίας, τὸν ὅποιον παρέστησε γαλήνιον καὶ μεγαλοπρεπῆ μὲ μορφὴν αὐστηράν, ἀλλ’ ἐκφράζουσαν φιλοστοργίαν καὶ ἐπιείκειαν. Τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτὰ ἀνευρίσκομεν εἰς τὰ σωζόμενα ἀντίγραφα ἄλλων ἔργων του, ὅπως τῆς Λημνίας Όλυμπίας Αθηνᾶς, Βολόνια—Ιταλίας

‘Αντίγραφον τοῦ δύνομαστοῦ ἀγάλματος, τὸ ὅπειον ὁ Φειδίας εἶχε κατασκευάσει διὰ τοὺς ἀθηναίους κληρούχους τῆς Λήμνου. Εἶναι ὅπὸ τὰ νεανικά του ἔργα.

πρεπῆ μὲ μορφὴν αὐστηράν, ἀλλ’ ἐκφράζουσαν φιλοστοργίαν καὶ ἐπιείκειαν. Τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτὰ ἀνευρίσκομεν εἰς τὰ σωζόμενα ἀντίγραφα ἄλλων ἔργων του, ὅπως τῆς Λημνίας Όλυμπίας Αθηνᾶς Αθηνᾶς κτλ. Ἀλλὰ ἡ τελειοτέρα ἐκδήλωσις τῆς μεγαλοφυῖας τοῦ Φειδίου εἶναι τὰ ἀριστουργήματα τῆς ἀκροπόλεως.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

“Οταν οἱ “Ελληνες ἡθέλησαν νὰ κατασκευάσουν κατοικίας διὰ τοὺς θεούς των, ἔλαβαν ὡς ὑπόδειγμα τὰ ἀνάκτορα τῶν βασιλέων. Εἰς παλαιοτέρους χρόνους ἔκτιζαν ἀτέχνους ξυλίνους ναούς, ἀργότερα μετεχειρίσθησαν τὸν πώρινον λίθον καὶ τέ-

λος τὸ μάρμαρον. Γενικῶς οἱ ναοὶ τῶν ἀρχαίων Ἐλλήνων ἦσαν πολὺ μικροί, διότι δὲν ἔχρησίμευαν ώς τόπος συναθροίσεως τοῦ λαοῦ ὅπως αἱ σημεριναὶ ἐκκλησίαι, ἀλλ’ ώς κατοικία τοῦ θεοῦ, δηλαδὴ ἔθεταν ἐντὸς αὐτοῦ τὸ ἄγαλμά του. Ἀπετελοῦντο ὅπως τὰ ἀνάκτορα ἀπὸ ἕνα δρυθογώνιον δωμάτιον, τὸ δποῖον

‘Ο Ζεύς τῆς Ὄλυμπιας, νόμισμα Ἡλείων

Τὸ περίφημον χρυσελεφάντινον ἄγαλμα κατεστράφη. Ἰδέαν τῆς μορφῆς καὶ τῆς στάσεως τοῦ θεοῦ μᾶς δίδουν νομίσματα τῶν Ἡλείων.

εἶχεν εἰς τὴν πρόσοψιν στοὰν μὲν δύο ἡ περισσοτέρους κίονας. Ὁ τοιοῦτος ναὸς ἐκαλεῖτο πρόστυλος. Ἀργότερα ἐπρόσθεσαν στοὰν καὶ εἰς τὴν ὄπισθίαν πλευρὰν καὶ ὁ ναὸς ἔγινεν ἀμφιπρόστυλος. Τέλος κατεσκεύασαν στοὰς καὶ κίονας εἰς τὰς τέσσαρας πλευρὰς καὶ τοιουτοτρόπως διεμορφώθη ὁ τελειότερος τύπος τοῦ ἑλληνικοῦ ναοῦ, ὁ περίστυλος.

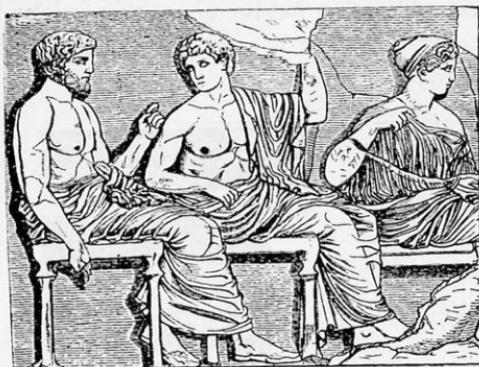
Οἱ παλαιότεροι ναοὶ εἶχαν κίονας παχεῖς χωρὶς βάσιν καὶ μὲν μικρὸν κιονόκρανον. Αὐτὸς εἶναι δὲ ωρικὸς κίων. “Οταν δῆμως ἥθελαι νὰ κατασκευάσουν ύψηλούς καὶ λεπτούς κίονας, ἔθεταν βάσιν καὶ ύψηλότερον κιονόκρανον μὲν ἐλικοειδῆ κοσμήματα. Αὐτὸς εἶναι δὲ ἵωνικὸς κίων.

Ἀργότερα κατεσκεύασαν ἕνα πολυτελέστερον κίονα μὲν βάσιν καὶ περίκοσμον κιονόκρανον εἰς σχῆμα ἀκάνθης, δὲ δόποιος ὠνομάσθη κορινθιακός. “Ολοι οἱ ἑλληνικοὶ κίονες ἔχουν ραβδώσεις. Ἐπίστης τὸ οἰκοδόμημα τοῦ ναοῦ τροποποιεῖται ἀναλόγως τοῦ κίονος καὶ τοιουτοτρόπως ἔχομεν τοὺς τρεῖς ρυθμούς τῆς ἑλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τὸν δωρικόν, τὸν ἴωνικὸν καὶ

τὸν κορινθιακὸν ρυθμόν. Τὰ οἰκοδομήματα τῶν κλασικῶν χρόνων ἔχουν κυρίως δωρικούς κίονας καὶ ἐνίστε ιωνικούς.

‘Η στέγη τοῦ ναοῦ εἶναι ύψηλοτέρα εἰς τὸ μέσον καὶ κλίνει πρὸς τὰς πλαγίας πλευρὰς καὶ σχηματίζονται τοιούτοις τρόποις δύο τρίγωνα εἰς τὴν ἐμπροσθίαν καὶ ὅπισθίαν ὅψιν, τὰ δόποια λέγονται ἀετώματα φέρουν ἀναγλύφους παραστάσεις καὶ ἀποτελοῦν ἔνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα κοσμήματα τοῦ ναοῦ. ‘Ο ναὸς ἔχει καὶ ἄλλα γλυπτικὰ κοσμήματα εἰς διάφορα μέρη καὶ οἱ κίονες ἀκόμη εἶναι ἔργον γλυπτικῆς καὶ αἱ ραβδώσεις δίδουν εἰς αὐτοὺς μεγάλην χάριν. Οἱ ἀρχαῖοι ἐσυνήθιζαν νὰ χρωματίζουν μὲν ζωηρὰ χρώματα τὰ γλυπτὰ κοσμήματα τοῦ ναοῦ ὅπως καὶ τὰ ἀγάλματα.

Μεταξὺ τῶν κιόνων εἶναι δικυρίως ναὸς ἦ σηκός, εἰς τὸν δόποιον εύρισκεται τὸ ἀγαλμα τοῦ θεοῦ. ‘Ολος ὁ διάκοσμος τοῦ ναοῦ εἶναι εἰς τὸ ἔξωτερικόν, ἐνῶ τὸ ἔσωτερικὸν δὲν ἔχει διάκοσμον. Πολλάκις οἱ λίθοι του δὲν εἶναι κὰν κατειργασμένοι καὶ ὁ σηκὸς δὲν ἔχει παράθυρον, παρὰ μόνον μεγάλην θύραν εἰς τὴν ἀνατολικὴν πρόσοψιν. Αἱ τελεταὶ γίνονται εἰς τὸ ὑπαθρον πρὸ τοῦ ναοῦ, ὅπου ἦτο καὶ δι βωμός, ἐπὶ τοῦ ὅποίου ἐτελοῦντο αἱ θυσίαι.

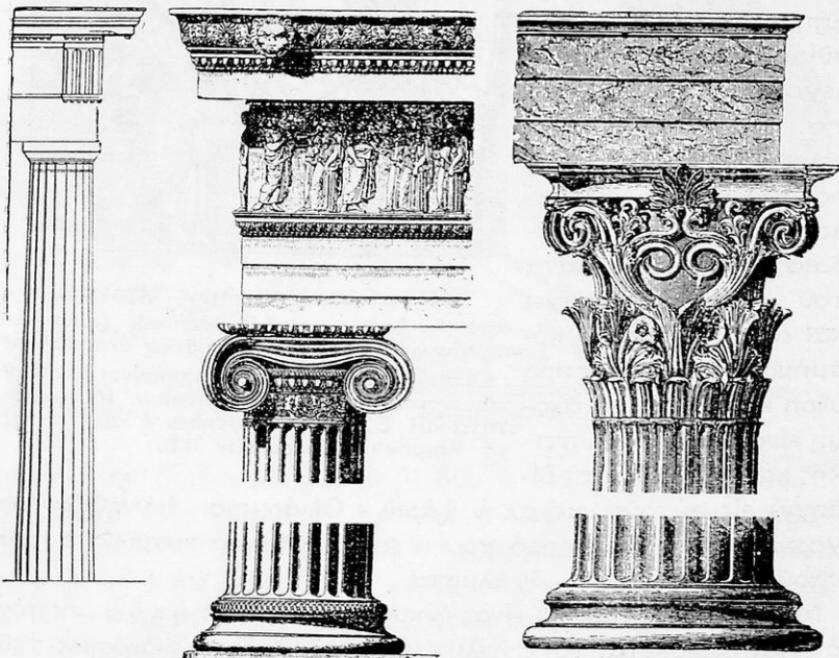

Ποσειδῶν, Ἀπόλλων, Ἄρτεμις ἀπὸ τὴν ζωφόρον τοῦ Παρθενῶνος (ἀνατολικὴ πλευρᾶ) — Ἀθῆναι, μουσεῖον ἀκροπόλεως Οἱ θεοὶ ἀόρατοι καὶ εὐχαριστημένοι βλέπουν τὴν πομπὴν τῶν Παναθηναίων. Μὲ ἀπλότητα καὶ δύναμιν παρέστησεν ὁ καλλιτέχνης τὸ ἡρεμον μεγαλεῖον τῶν θεῶν.

Κ Η ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὴν νίκην ἐφρόντισαν νὰ ἀνοικοδομήσουν πλουσιωτέρους καὶ λαμπροτέρους τοὺς ναοὺς των. ‘Ο Περικλῆς καὶ δι φίλος του Φειδίας ἐχρησιμοποίησαν ἐπὶ τοῦ ὅποίου ἐτελοῦντο αἱ θυσίαι.

δήματα τοῦ ἀθηναϊκοῦ κράτους καὶ τὰ μάρμαρα τῆς Πεντέλης, διὰ νὰ κοσμήσουν τὴν ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν. Τὸ ἔργον των ἐξηκολούθησε κατόπιν, ἐκτίσθησαν νέα καλλιτεχνήματα κοντά εἰς τὰ παλαιότερα καὶ ἡ ἀκρόπολις ἔγινε τὸ τελειότερον καλλιτεχνικὸν σύμπλεγμα ὅλων τῶν αἰώνων. «Δὲν ὑπάρχει τίποτε ὥραιοτερον εἰς τὸν κόσμον ἀπὸ τὴν ἀκρόπολιν», γράφει ἔνας γάλλος σοφός.

Κίονες, κατὰ σειρὰν δωρικός, Ἰωνικός, κορινθιακός.

Εἰς τὸν καιρὸν τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν ἀνέβαιναν εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἀπὸ μίαν μεγαλοπρεπῆ εἴσοδον, τὴν ὃποίαν ὡνόμαζαν προπύλαια ήσαν ὑψηλὴ μαρμαρίνη στοὰ στριζομένη ἐπὶ δωρικῶν καὶ Ἰωνικῶν κιόνων. Δεξιὰ ἐπὶ τῆς προεκτάσεως ἦτο δικρότον ἀμφιπρόστυλος ναὸς τῆς Ἀπτέρου Νίκης, κομψοτέχνημα Ἰωνικοῦ ρυθμοῦ, τὸ ὃποῖον ἐκτίσθη συγχρόνως μὲ τὸν Παρθενῶνα. «Οταν ἐπροχώρει κανεὶς ἀπὸ τὰ προπύλαια, εἶχεν ἀριστερὰ τὸ κολοσσιαῖον ὄρειχάλκινον ἄγαλμα τῆς Προμάχου Ἀθηνᾶς,

ἔργον τοῦ Φειδίου, τοῦ ὁποίου οἱ περιπλέοντες τὸ Σούνιον ἔβλεπαν τὴν αἰχμὴν τοῦ δόρατος. Δεξιὰ ὑψοῦτο τὸ σεβαστότερον μνημεῖον τῆς ἀρχαιότητος, ὁ Παρθενών, καὶ ἀριστερὰ τὸ Ἐρέχθειον, ναὸς Ἰωνικοῦ ρυθμοῦ, ὁ ὅποιος κατεσκευάσθη μετὰ τὸν Παρθενῶνα.

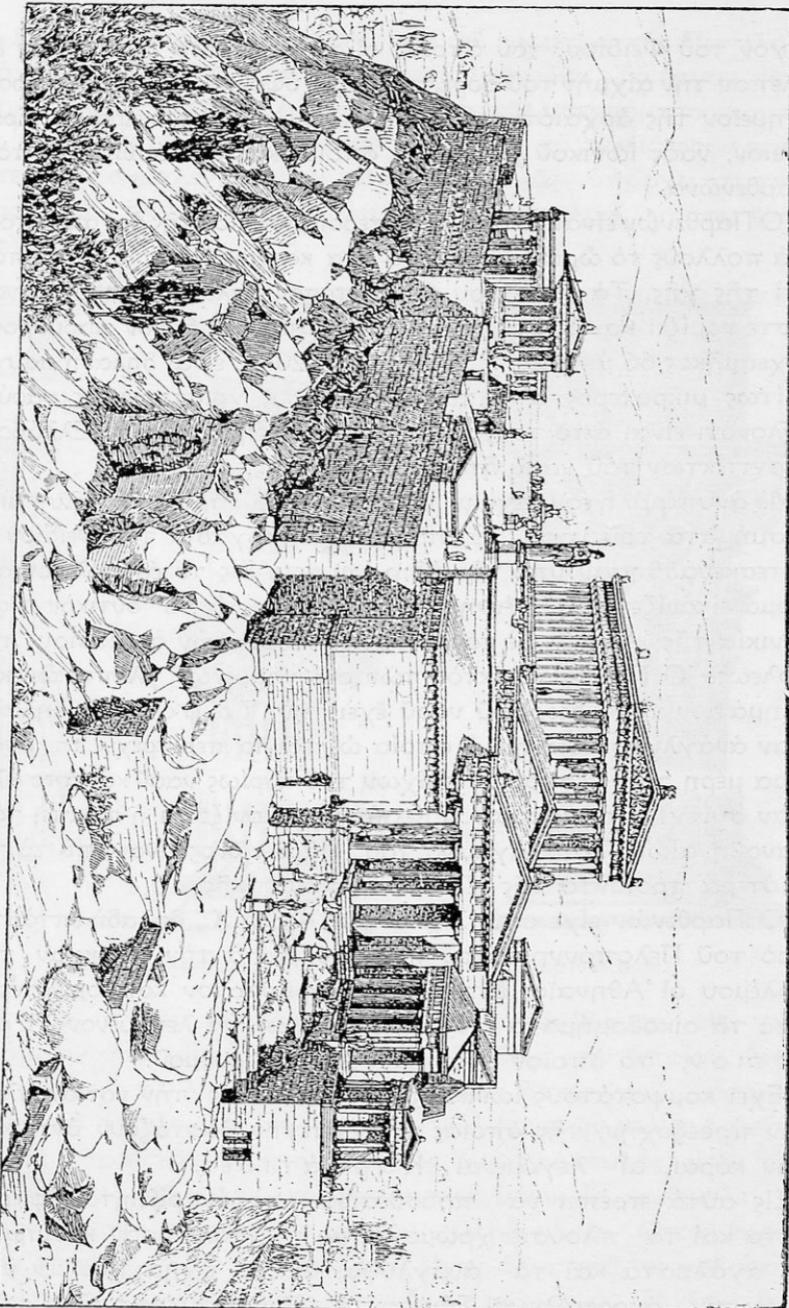
‘Ο Παρθενών εἶναι τὸ ὄνομαστότερον μνημεῖον τῆς ἀρχαιότητος, διὰ πολλούς τὸ ὡραιότερον ἀπὸ ὅσα κατεσκεύασεν ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς. Τὰ μέρη του εἶναι τόσον καλῶς συνηρμοσμένα, ὥστε νομίζει κανεὶς ὅτι ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα ὅγκον μαρμάρου. Ἐχει μῆκος 66 μ. πλάτος 30 καὶ ὕψος 20 μ., εἶναι δηλαδὴ ἀσυγκρίτως μικρότερος ἀπὸ τοὺς μεγάλους χριστιανικοὺς ναούς, μολονότι εἶναι ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἀρχιτέκτων τοῦ ναοῦ ἦτο ὁ Ἰκτῖνος.

Μὲ ἀνυπέρβλητον τέχνην εἶναι κατασκευασμένα τὰ γλυπτικὰ κοσμήματα τοῦ ναοῦ, τὰ ὁποῖα εἶναι ἔργασία τοῦ Φειδίου ἢ κατεσκευάσθησαν ὑπὸ τὴν δόηγίαν του. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἀέτωμα εἰκονίζεται ἡ γέννησις τῆς Ἀθηνᾶς, εἰς τὸ δυτικὸν ἡ φιλονικία τῆς Ἀθηνᾶς μὲ τὸν Ποσειδῶνα διὰ τὴν ὄνομασίαν τῆς πόλεως. Ο Παρθενών ἐκτὸς τῶν συνηθισμένων γλυπτικῶν κοσμημάτων τοῦ δωρικοῦ ναοῦ ἔχει τὴν ζωφόρον, δηλαδὴ μίαν ἀνάγλυφον ζώνην, ἡ ὁποία ὡς ταινία περιτρέχει τὰ ἀνώτερα μέρη τῶν τεσσάρων τοίχων τοῦ κυρίως ναοῦ καὶ ἀποτελεῖ μίαν συνεχῆ παράστασιν. Εἰς αὐτὴν εἰκονίζεται ἡ πομπὴ τῶν Παναθηναίων. Τὰ ἀνάγλυφα τοῦ Παρθενῶνος εἶναι ἀπὸ τὰ τελειότερα προϊόντα τῆς ἐλληνικῆς γλυπτικῆς.

Ο Παρθενών εἶχε συμπληρωθῆ τὸ 438 π.Χ., δηλαδὴ ἐπτά ἔτη πρὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου οἱ Ἀθηναῖοι ἔκτισαν τὸ χαριέστατον καὶ κομψότερον ἀπὸ τὰ οἰκοδομήματα τῆς ἀκροπόλεως, τὸ λεγόμενον Ἐρέχθειον, τὸ ὅποιον εἶναι ναὸς Ἰωνικοῦ ρυθμοῦ.

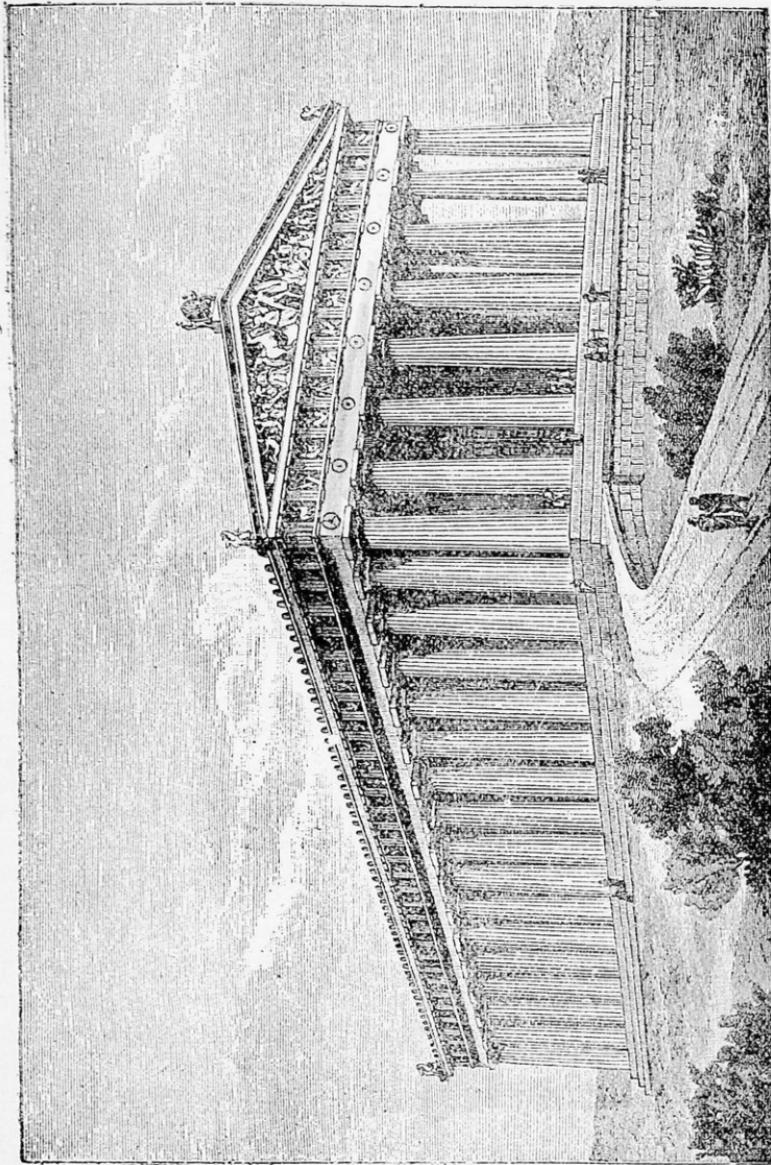
Ἐχει κομψοτάτους Ἰωνικοὺς κίονας καὶ εἰς τὴν νοτίαν πλευρὰν προεξοχήν, τῆς ὁποίας τὴν στέγην βαστάζουν ἀντὶ κιόνων κόραι, αἱ λεγόμεναι Καρυάτιδες.

Εἰς αὐτὰ πρέπει νὰ προσθέσωμεν τὰ ἀναρίθμητα ὀφιερώματα καὶ τὰ πλούσια χρώματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἡσαν κοσμημένα τὰ ἀγάλματα καὶ τὰ ἀνάγλυφα, διὰ νὰ σχηματίσωμεν μίαν ἰδέαν τῆς ἀκροπόλεως. Σήμερον ὁ κόσμος αὐτὸς τοῦ ὡραίου

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής
Η. Αιρόπολις τῶν Ἀθηνῶν (διαπρασσοστι)

Ο Παρθενών (δυοπάραστατος)

Θεοδωρίδον—Λαζάρου. Ἰστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος

Ψηφιοποήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

είναι θλιβερὸν ἔρείπιον, ἀλλ’ ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν ἐξακολουθεῖ νὰ είναι τὸ Ἱερὸν προσκύνημα τῶν λαῶν.

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΙ ΑΓΓΕΙΟΓΡΑΦΙΑ

Οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες εἶχαν προηγμένην ζωγραφικήν. Ἀλλὰ ἀπὸ τὰ προϊόντα τῆς Ἑλληνικῆς ζωγραφικῆς σχεδὸν τίποτε δὲν σώζεται. Οἱ ὄνομαστοι Ἑλληνες ζωγράφοι, Πολύγνωτος,

Μελανόμορφος οἰνοχόοι,
Παρίσιοι—Λούθρον

Κορινθιακὴ πυξὶς
Μόναχον

Εἰς τὸ πρῶτον διακρίνομεν ἀσιατικὰ σχέδια, ἢ μεγάλα θηρία, τὰ ὅποια ἔμιμήθησαν οἱ Ἑλληνες, ὅταν ἐπροόδευσαν εἰς τὴν τέχνην. Καὶ τὸ δεύτερον ἀνήκει εἰς τὸν ἀσιατίζοντα ρυθμὸν καὶ είναι ἔνα ἀπὸ τὰ κομψοτεχνήματα τῆς κορινθιακῆς ἀγγειοπλαστικῆς.

Ζεῦξις, Παρράσιος καὶ **Ἀπελλῆς** είναι δι’ ἡμᾶς ὄνόματα μόνον, διότι τὰ ἔργα των ἔχουν χαθῆ χωρὶς νὰ ἀφήσουν ἵχνος.

Ίδεαν διὰ τὴν ἐλληνικὴν ζωγραφικὴν σχηματίζομεν ἀπὸ τὰ ἀγγεῖα καὶ ἀπὸ ἄλλα μικροτεχνήματα, σφραγῖδας, νομίσματα κτλ. Ἔσώθησαν χιλιάδες ἀγγεῖα, τὰ ὅποια γεμίζουν τὰ μουσεῖα τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Ἐπίσης πολλὰ καὶ ἐξαίρετα ἀγγεῖα εύρισκονται εἰς τὰ μουσεῖα τῆς Ἑλλάδος, ἴδιως τῶν Ἀθηνῶν. Τὰ ἀγγεῖα είναι κυρίως προϊόντα βιομηχανίας καὶ ὅχι ἔργα τέχνης, ἀλλὰ κατὰ τὴν γόνιμον ἐκείνην ἐποχὴν καὶ ὁ τελευταῖος τεχνίτης ἐφιλοτιμεῖτο νὰ κάμη κάτι τέλειον. Διὰ τοῦτο πολλὰ ἀπὸ τὰ ἀγγεῖα είναι ἀληθινὰ κομψοτεχνήματα.

Τὰ ἀγγεῖα τῶν ἀρχαίων ἔχουν ποικιλώτατα σχήματα

καὶ ὄνόματα διάφορα ἀναλόγως τοῦ σχήματος καὶ τοῦ προορισμοῦ. Κοσμοῦνται μὲν παραστάσεις μυθολογικὰς ἢ ἀπὸ τὸν ἴδιωτικὸν καὶ τὸν δημόσιον βίον, αἱ ὅποιαι εἰναι πλήρεις χάριτος καὶ χρησιμέουν ὡς ἀνεξάντλητος πηγὴ πληροφοριῶν διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῶν ἀρχαίων. Εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ὑπῆρχαν ἐργαστήρια κεραμευτικῆς, ἵδιως ὅμως ἔξεχουν τὰ ἀγγεῖα δύο πόλεων, τῆς Κορίνθου καὶ τῶν Ἀθηνῶν. Διακρίνονται δύο τύποι ἀγγείων τῆς καλῆς ἐπιχήνης. Εἰς παλαιότερα χρόνια ἄφιναν ἐρυθρὰν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἀγγείου καὶ ἐζωγράφιζαν μὲν μαῦρον χρῶμα τὰς μορφάς. Ἀργότερα ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ ἀφίνουν ἐρυθρὰς τὰς μορφάς καὶ νὰ μαυρίζουν τὴν ἄλλην ἐπιφάνειαν. Τὰ πρῶτα εἶναι τὰ λεγόμενα μελανόροφα, τὰ ἄλλα ἐρυθρόμορφα. Τὰ τελειότερα ἀττικὰ ἀγγεῖα εἶναι ἐρυθρόμορφα.

Μελανόμορφος ἀμφορεὺς
Ρώμη, Βατικανόν

Είναι ἔργον τοῦ ὀνομαστοῦ ἀθηναίου ἀγγειογράφου 'Εξηκία, ὁ ὅποιος ἦκμασεν εἰς τὸ μέσον τοῦ δου αἰῶνος καὶ ἐτελειοποίησε τὸν μελανόμορφον ρυθμόν. "Εχει μυθολογικὴν παράστασιν. Ο Αἴας καὶ ὁ Ἀχιλλεὺς παίζουν πεσσούς.

ΑΙ ΜΕΓΑΛΑΙ ΠΑΝΗΓΥΡΕΙΣ

Λαὸς εὔθυμος καὶ καλαισθητικός, ὅπως οἱ Ἑλληνες, ἦτο φυσικὸν νὰ ὀγκαπῇ τὰς ἑορτὰς καὶ τὰς πανηγύρεις. Αἱ πανηγύρεις τῶν ἀρχαίων ἔωρτάζοντο μὲν πολλὴν εὐθυμίαν καὶ χάριν καὶ εἶχαν πολλάκις βαθὺν νόημα. Φιλέορτοι ἦσαν, ὅπως ὅλοι οἱ Ἑλληνες, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι. Ὁ Ογδοήκοντα ἡμέραι τουλάχιστον τοῦ ἔτους ἦσαν ἀφιερωμέναι εἰς τὰς ἑορτάς. Ἰδίως ὅμως ἡ πόλις ἐλάμβανε πανηγυρικὴν ὅψιν εἰς τὰς μεγάλας ἑορτάς. Ἐγίνοντο τότε ὄγωνες, ἐδίδοντο συναυλίαι καὶ θεατρικαὶ παραστά-

σεις καὶ ἡ πολιτεία ἐμοίραζε χρήματα εἰς τούς πτωχούς, διὰ νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν κοινὴν εὐθυμίαν. Αἱ σημαντικώτεραι ἀπὸ τὰς ἑορτὰς τῶν Ἀθηνῶν ἦσαν τὰ Παναθήναια, τὰ ὁποῖα ἐτελοῦντο πρὸς τιμὴν τῆς Ἀθηνᾶς, τὰ Διονύσια πρὸς

Ἐρυθρόμορφος οτάμνος—Μόναχον

Δεῖγμα ἐρυθρομόρφων ὅγγειων μὲ παράστασιν ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ζωὴν. Νεαρὸς ὄπλίτης φεύγει διὰ τὸν πόλεμον καὶ ἀποχαιρετᾷ τοὺς γονεῖς καὶ τὴν σύζυγόν του. Ἡ περιπάθεια εἰς τὸ βλέμμα τοῦ ἀνδρός, ἡ κοσμιότης καὶ ἡ χάρις τῆς γυναικὸς καὶ ἡ σοβαρὰ στάσις τῶν γονέων μαρτυροῦν τὴν ἐκφραστικὴν ἰκανότητα καὶ τῶν κατωτέρων ἀκόμη τεχνιτῶν τῆς ἐποχῆς τοῦ Περικλέους. Ὄλη ἡ παράστασις ἔνθυμίζει τὴν τέχνην τοῦ Φειδίου.

τιμὴν τοῦ Διονύσου καὶ τὰ Ἐλευσίνια πρὸς τιμὴν τῆς Δήμητρος.

Τὰ Παναθήναια ἦσαν ἡ ἐθνικὴ ἑορτὴ τῶν Ἀθηναίων. Ἐτελοῦντο κατὰ τετραετίαν καὶ κατὰ μῆνα Ἰούλιον ἐπὶ ἔξι ἡμέρας καὶ ἔδιδαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπιδείξουν τὸν πλοῦτον καὶ τὴν κομψότητά των. Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας ἔκαμναν μουσικοὺς ἀγῶνας εἰς τὸ Ὅδεῖον, ἀγῶνας ἀθλητῶν εἰς

τὸ Στάδιον, ἵπποδρομίας καὶ λεμβοδρομίας εἰς τὸν Πειραιᾶ.
Ἐγίνετο ἐπίσης ἀγώνευτος εὖ ανδρός αἵας, εἰς τὸν ὄποιον αἱ φυλαὶ τῶν Ἀθηνῶν ἐπεδείκνυσαν τοὺς ἀκμαιοτέρους γέροντας. Οἱ ὀγδωνες ἐτελείωναν μὲν παννυχίδα, κατὰ τὴν ὄποιαν ἐτελεῖτο ἡ λαμπαδηρή δρομία.

Τὸ κυριώτερον ὅμως μέρος τῆς ἑορτῆς ἦτο ἡ πομπὴ. Τὴν τελευταίαν δηλαδὴ ἡμέραν τῆς ἑορτῆς ὅλη ἡ πόλις ἀνέβαινεν εἰς τὴν ἀκρόπολιν, διὰ νὰ προσφέρῃ εἰς τὴν θεάν τὸν πέπλον, τὸν ὄποιον εἶχαν κεντήσει κοράσια ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας οἰκογενείας. Ἐπὶ κεφαλῆς ἦσαν οἱ ἀρχοντες καὶ οἱ Ἱερεῖς, ἥκολούθουν κοράσια μὲ κάνιστρα εἰς τὴν κεφαλήν, τὰ ὄποια περιείχαν διάφορα χρειώδη διὰ τὴν θυσίαν, ἥρχοντο κατόπιν οἱ θεωροί, δηλαδὴ ἀντιπρόσωποι τῶν συμμάχων καὶ τῶν ἀποικιῶν, οἱ γέροντες κρατοῦντες κλάδους ἔλασίας, οἱ μέτοικοι μὲ τὰς γυναικας των, αἱ ὄποιαι ἔφεραν τὰ Ἱερά ἀγγεῖα, ἥκολούθουν τὰ πρὸς θυσίαν ζῷα, βόες καὶ πρόβατα, τέλος ἥρχοντο οἱ ἔφηβοι ἔφιπποι προσπαθοῦντες νὰ κρατήσουν τὴν ὄρμὴν τῶν ἵππων των. Ὁ πέπλος ἦτο κρεμασμένος ὡς ἴστιον εἰς τὴν κεραίαν πλοίου, τὸ ὄποιον ἐκινεῖτο ἐπὶ τροχῶν. Ζωηρότης, εὐθυμία καὶ χάρις ἦτο χυμένη εἰς τὴν πόλιν.

Τὰ Διονύσια ἦσαν εὐθυμότερα, ὅπως γενικῶς ἦτο ἡ λατρεία τοῦ Διονύσου, τοῦ θεοῦ τοῦ οἴνου καὶ τῆς βλαστήσεως. Οἱ νέοι μετημφιεσμένοι εἰς Σατύρους περιέφεραν τὸ ἀρχαῖον ξόανον τοῦ θεοῦ, διήρχοντο τὴν πόλιν καὶ ἔφθαναν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Διονύσου εἰς τοὺς πρόποδας τῆς ἀκροπόλεως. Ἐκεῖ ὁ χορὸς τῶν μετημφιεσμένων ἔψαλλεν ἄσματα σχετικά μὲ τὴν ζωὴν καὶ τὰς περιπτείας τοῦ θεοῦ. Τὸ ἄσμα αὐτό, τὸ ὄποιον ἦτο περισσότερον ἀπαγγελία καὶ διήγησις, ὠνομάσθη διθύρα μέσα καὶ ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα, διότι ἀπ' αὐτὸν ἐγεννήθη τὸ θέατρον καὶ ἡ δραματικὴ ποίησις.

Τὰ Ἐλευσίνια ἐτελοῦντο κατ' ἔτος τὸ φεινόπωρον πρὸς τιμὴν τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Πειρσεφόνης, τῶν θεῶν τῆς ἀνθρώπεως καὶ τοῦ μαρασμοῦ. Τὰς πρώτας πέντε ἡμέρας ἐγίνοντο θυσίαι καὶ προσευχαὶ εἰς τὰς Ἀθήνας. Τὴν ἕκτην μεγάλη πομπὴ ἐξεκίνει διὰ τὴν Ἐλευσῖνα, διήρχετο ἀπὸ τὴν ἀγοράν καὶ τὸν Κεραμεικόν, ἐστάθμευεν εἰς τὴν γέφυραν τοῦ Κηφισοῦ, ὅπου ἐγίνοντο πολλοὶ ἀστεῖσμοὶ καὶ πειράγματα, καὶ διὰ τῆς Ἱερᾶς Ψηφιοποίηθηκε από τον Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

όδοῦ περὶ τὸ μεσονύκτιον ἔφθανεν εἰς τὸν ναὸν τῆς Δήμητρος εἰς τὴν Ἐλευσίνα.

TO ΘΕΑΤΡΟΝ

Αἱ ἑορταὶ τῶν ἀρχαίων ἔδωσαν μεγάλην ὠθησιν εἰς τὴν καλλιτεχνίαν. Οἱ ποιηταὶ καὶ οἱ μουσικοὶ ἔψαλλαν τὴν χαρὰν καὶ τὴν συγκίνησιν τῶν τελετῶν, οἱ γλύπται καὶ οἱ ζωγράφοι ἔλαβαν πρότυπα ἀπὸ τὰ σώματα τῶν νέων, τοὺς ὅποιους ἔβλεπταν εἰς τοὺς ἀγῶνας. Ὁ Φειδίας ἐσκάλισεν ἐπάνω εἰς τὸν Παρθενῶνα τὴν πομπὴν τῶν Παναθηναίων καὶ τὰ τεμάχια, τὰ ὅποια σώζονται, δεικνύουν τὴν λεπτήν του τέχνην καθὼς καὶ τὴν χάριν καὶ τὴν εὐγένειαν τῶν μορφῶν.

Τὸ σημαντικότερον ὅμως εἶναι ὅτι ἀπὸ τὴν ἑορτὴν τοῦ Διονύσου καὶ ἴδιας ἀπὸ τὸν διθύραμβον ἐγενήθη τὸ θέατρον εἰς τὰς Ἀθήνας. Εἰς τὴν ἀρχὴν δηλαδὴ ὁ χορὸς τῶν Σατύρων ἔψαλλε καὶ ἐμιμεῖτο τὰ κατορθώματα καὶ τὰ παθήματα τοῦ Διονύσου. Ἀργότερα ἤρχισαν νὰ παριστάνουν ἐπεισόδια ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ ἄλλων θεῶν καὶ ἥρωών. Ἡ πολιτεία εἶδε τὴν ὡφέλειαν, ἡ ὅποια ἦτο δυνατὸν νὰ προέλθῃ ἀπὸ τὰς τελετὰς αὐτάς, καὶ τὰς ἐπροστάτευσε μὲ δῆλα τὰ μέσα. Οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τὴν μεγάλην νοημοσύνην των ἐτελειοποίησαν τὰς παραστάσεις καὶ τοιουτοράπως ἔδημιουργήθη τὸ θέατρον. Ἀργότερα ἔκτισαν εἰς τὰς Ἀθήνας θαυμάσιον θέατρον ἀπὸ μάρμαρον, τὸ θέατρον τοῦ Διονύσου. "Ομοία θέατρα ἔκτισθησαν εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ἀρχαῖον θέατρον ἦτο ὑπαίθριον καὶ πολὺ εύρυχωρον, εἶχε λίθινα καθίσματα καὶ θέσεις διὰ 12–15 χιλ. ἀνθρώπους. Οἱ ἥθοποιοι ἦσαν μετημφιεσμένοι καὶ ἐφόρουν προσωπίδας. Τὸ θέατρον ἦτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα δημοσίᾳ ἑορτή, ἡ ὅποια ἐγίνετο εἰς ὡρισμένας ἡμέρας τοῦ ἔτους. Ἡ κυβέρνησις ἔδιδε χρήματα εἰς τοὺς ἀπορωτέρους, διὰ νὰ μὴ χάσουν τὸ θέαμα. Τὸ θέατρον εἰς τοὺς ἀρχαίους ἦτο ἀληθινὸν σχολεῖον. "Ἐπαιζαν δύο εἰδῶν ἔργα, σοβαρὰ καὶ λυπηρά, τὰ ὅποια ἐλεγαν τραγῳδίας, καὶ ἀστεῖα, τὰ ὅποια ἐλεγαν κωμῳδίας. Μεγάλοι ποιηταὶ ἔγραψαν τραγῳδίας καὶ κωμῳδίας καὶ ἐδόξασαν τὸ θέατρον.

ΟΙ ΠΟΙΗΤΑΙ

"Οπως αἱ τέχναι τοιουτοτρόπως καὶ τὰ γράμματα ἔφθασαν εἰς μεγάλην τελειότητα τὸν 5ον αἰῶνα, ἴδιως εἰς τὰς Ἀθήνας. Αἱ Ἀθῆναι ἐπὶ Περικλέους εἶχαν μεγάλους ποιητὰς καὶ πεζογράφους. Ἀλλὰ διὰ νὰ φθάσουν εἰς τὴν τελειότητα αὐτὴν τὰ γράμματα, ἔχρειάσθη μεγάλη προσπάθεια καὶ προετοιμασία. Η προετοιμασία αὐτῇ ἔγινε κατὰ τὸν 7ον καὶ δον αἰῶνα εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ ἴδιως εἰς τὰς πόλεις τῆς Ἰωνίας καὶ εἰς τὰς ἀποικίας τῆς Σικελίας καὶ Ἰταλίας.

Σαπεφώ καὶ Ἀλκαῖος

Ἡ ἀγροτικὴ καὶ ἀριστοκρατικὴ Μικρὰ Ἀσία εἶχε δημιουργήσει τὰ ἔξοχα ὁμηρικὰ ποιήματα τὸν 9ον ἥ 8ον αἰῶνα. Μετὰ δύο περίπου αἰῶνας εἰς τὴν Βοιωτίαν ἔζησεν ὁ ποιητὴς Ἡσίοδος, ὁ ὄποιος εἰς τὸ περίφημον ποίημά του "Ἐργα καὶ Ἡ μέρα" δὲν ψάλλει τοὺς ἥρωας, ἀλλὰ τὰς ἀσχολίας καὶ τοὺς κόπους τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Διαφορετικὴ εἶναι ἡ κατάστασις εἰς τὰς ἐμπορικὰς καὶ ναυτικὰς πόλεις. Ο ἄνθρωπος ἐνδιαφέρεται ἐκεῖ περισσότερον διὰ τὸν ἑαυτόν του παρὰ διὰ τοὺς μύθους καὶ τοὺς ἥρωας τοῦ παρελθόντος. Ψάλλει τὰ ἴδια του συναισθήματα, τὴν λύπην, τὴν χαράν, τὰς ἐλπίδας καὶ τοὺς θυ-

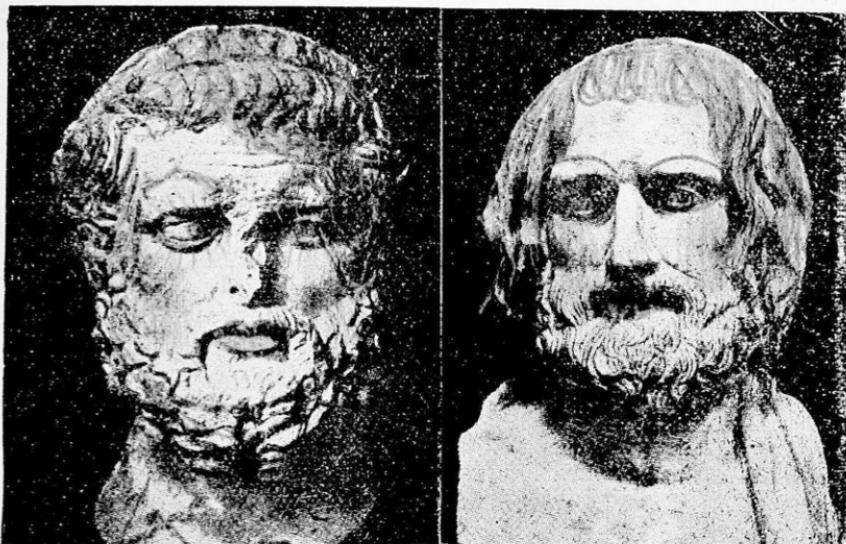
μούς του καὶ σατιρίζει τοὺς ἔχθρούς του. Τοιουτότροπως ἡ ποίησις γίνεται Λυρική καὶ Σατιρικὴ ἢ αὐτικὴ ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι. "Εξοχος λυρικὸς καὶ ιαμβικὸς ποιητὴς ἦτο τὸν 7ον αἰῶνα ὁ Ἀρχίλοχος ἀπὸ τὴν νῆσον Πάρον, τὸν ὃποιον οἱ ἀρχαῖοι ἐτίμησαν πολὺ καὶ ἔθεώρουν ἵσον μὲ τὸν Ὄμηρον." Ολίγον μεταγενέστεροι εἶναι οἱ δύο περίφημοι λέσβιοι ποιηταί, ὁ Ἀλκαῖος καὶ ἡ Σαπφώ, οἱ ὅποιοι ἔγραψαν φῦδάς. Ἀπὸ τὰ διλύγα σωζόμενα τεμάχια κρίνομεν πόσον πάθος καὶ χάριν εἶχαν τὰ ἄσματά των.

Εἰς τὰς δωρικάς κυρίως χώρας ἀνεπτύχθη ἡ Χορικὴ ποίησις, ποιήματα δηλαδή, τὰ ὅποια ψάλλονται ἀπὸ χορούς μὲ συνοδείαν μουσικῆς. Εἰς τὸ εἶδος αὐτὸ διεκρίθη ὁ μεγάλος ποιητὴς τῶν Θηβῶν **Πίνδαρος**, ὁ ὅποιος ἤκμασε κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 5ου αἰῶνος. Ὁ Πίνδαρος εἶχε γράψει πολλά, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ ἔργα του ἐσώθησαν 40 φῦδαι, τὰς ὅποιας εἶχε κάμει πρὸς τιμὴν τῶν νικητῶν εἰς τοὺς πανελλήνιους ἀγῶνας, οἱ Ἑπίνικοι ὅπως λέγουν. Σύγχρονος τοῦ Πινδάρου ἦτο ὁ λεπτὸς καὶ ἔξαιρετος ποιητής, ὁ **Σιμωνίδης**, ὁ ὅποιος κατήγετο ἀπὸ τὴν μικρὰν νῆσον Κέων. Ὁ Σιμωνίδης ἔγραψε τὰ περίφημα ἐπιγράμματα εἰς τοὺς νικητὰς τῶν μηδικῶν πολέμων, τοὺς μαραθωνομάχους καὶ τὸν Λεωνίδαν, καὶ ἄλλα λυρικὰ ποιήματα. Ἀπὸ τὰ ἔργα του ἐσώθησαν πολὺ διλύγα, τὰ ὅποια ὅμως δικαιολογοῦν τὴν μεγάλην φήμην του.

Οἱ ἐνδοξότεροι ποιηταὶ τῶν Ἀθηνῶν εἶναι δραματικοί, ἔγραψαν δηλαδὴ τραγῳδίας καὶ κωμῳδίας διὰ τὸ θέατρον. Οἱ μεγαλύτεροι τραγικοὶ ποιηταὶ τῶν Ἀθηνῶν εἶναι τρεῖς. Ὁ ἀρχαιότερος ἀπ' αὐτούς, ὁ **Αἰσχύλος** (525—456), μαραθωνομάχος καὶ σαλαμινομάχος, εἶναι πράγματι μεγάλης δυνάμεως ποιητής. Ὁ Προμηθεὺς Δεσμώτης, οἱ Πέρσαι, ἡ τριλογία Ὁρέστεια εἶναι ἀπὸ τὰ δυνατώτερα δημιουργήματά του. Ὁ **Σοφοκλῆς** (495—405) εἶναι λεπτὴ καλλιτεχνικὴ φύσις, ὁ γνησιώτερος ἀντιπρόσωπος τοῦ μέτρου καὶ τοῦ ἀρμονικοῦ, τὰ ὅποια χαρακτηρίζουν τοὺς χρόνους τοῦ Περικλέους. Τὰ περίφημα δράματά του, ὁ Οἰδίποος Τύραννος, ἡ Ἀντιγόνη, ἡ Ἡλέκτρα κτλ. εἶναι ἀπὸ τὰ πολυτιμώτερα πράγματα, τὰ ὅποια ἐκληρονομήσαμεν ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα. Ὁ **Εύριπίδης** (480—406), ὁ τρίτος καὶ νεώτερος

ἀπὸ τοὺς τραγικούς, εῖναι φιλόσοφος καὶ γνώστης τοῦ ἀνθρώπου, πνεῦμα ἀνήσυχον, νεωτεριστής, ὀλίγον εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. "Ἐγραψεν ὁνομαστὰς τραγῳδίας, ὅπως τὴν Μήδειαν, τὸν Ἰππόλυτον, τὰς Φοινίσσας, τὴν Ἰφιγένειαν κτλ.

'Απὸ τοὺς κωμικούς ποιητὰς μόνον τοῦ Ἀριστοφάνους (445-385) ἐσώθησαν ὀλόκληρα ἔργα. Εἰς τὰς κωμῳδίας του (Ιπ-

Σοφοκλῆς

Εὐριπίδης

πεῖς, Νεφέλαι, Βάτραχοι, Σφῆκες, Ἐκκλησιάζουσαι κτλ.) σατιρίζει ἔξεχοντα πρόσωπα τῆς ἐποχῆς του, τὸν Κλέωνα, τὸν Σωκράτην, τὸν Εἰριπίδην κτλ. Ὁ Ἀριστοφάνης εἶναι ἔξοχος καλλιτέχνης καὶ γράφει θουμάσια τὴν γλῶσσαν. 'Ἄλλ' αἱ κωμῳδίαι του περιέχουν ἐνίστε μέρη ἀκαλαίσθητα καὶ χονδροειδῆ ἀστεῖα.

ΟΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ

Τὰ πρῶτα λογοτεχνικὰ ἔργα τῶν Ἑλλήνων, ὅπως ὅλων τῶν αῶν εἰς τὴν παιδικήν ἡλικίαν, ἥσαν ποιήματα. Ἀργότερα

ὅταν ὡρίμασε περισσότερον ὁ νοῦς τῶν, ἐπεθύμησαν γνώσεις ἀκριβεστέρας καὶ γλῶσσαν ἀνάλογον. Τοιουτοτρόπως ἐμορφώθη ὁ πεζὸς λόγος, ἢ πεζὸς γραφία. Αὐτὸς ἔγινε πρώτην φορὰν εἰς τὴν Ἰωνίαν. Πολλοὶ σοφοὶ ἔγραψαν ἐκεῖ τὰς σκέψεις των εἰς πεζὸν λόγον καὶ συγχρόνως ἤρχισαν νὰ καταγράφουν τὰ ἀξιολογώτερα πολιτικὰ γεγονότα. Τοιουτοτρόπως ἐμορφώθη ἢ Ἱστοριογραφία.

Οἱ πρῶτοι ἴστορικοὶ ἦσαν Ἰωνεῖς. ‘Ο ἀξιολογώτερος ἀπ’ αὐτοὺς εἶναι ὁ Ἡρόδοτος, ὁ ὅποιος ἔζησε τὸν 5ον αἰῶνα (484—425). Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἀλικαρνασσὸν καὶ κατὰ τὴν παιδικήν του ἡλικίαν εἶδε τὰ μεγάλα γεγονότα τῶν μηδικῶν πολέμων, τὰ ὅποια ἄφησαν βαθεῖαν ἐντύπωσιν εἰς τὴν φαντασίαν του. Διὰ τοῦτο ἔκαμε σκοπὸν τῆς ζωῆς του νὰ διηγηθῇ τὰ μεγάλα γεγονότα καὶ νὰ γνωρίσῃ εἰς τοὺς Ἑλληνας τοὺς λαούς, οἱ ὅποιοι ἦλθαν μὲ τὸν Ζέρξην ἐναντίον τῆς Ἐλλάδος. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν περιηγήθη τὴν Αἴγυπτον, τὴν Βαβυλωνίαν καὶ ἄλλα μέρη τοῦ περσικοῦ κράτους, συνέλεξε πολλὰς πληροφορίας περὶ τῶν λαῶν τῆς Ἀσίας καὶ συνέγραψε τὴν περιφήμον ἴστορίαν του. ‘Ο Ἡρόδοτος ἔγραψε μὲ ἐνθουσιασμὸν καὶ εἶναι πολὺ εύχάριστος, ἀλλὰ παρασύρεται εὔκολα, ἀγαπᾶ τὰς παρεκβάσεις καὶ διηγεῖται ὡς ἴστορίαν πολλοὺς μύθους.

‘Ο ἔξοχώτερος ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἴστορικούς, ὁ Θουκυδίδης (460—395), ἦτο ἀθηναῖος καὶ ἔζησεν εἰς τὴν λαμπροτέραν ἐποχὴν τῶν Ἀθηνῶν, εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Περικλέους. Συνέγραψε τὴν ἴστορίαν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου μὲ μεγάλην ὁξύτητα καὶ ἀσυνήθιστον κριτικὴν ἱκανότητα.

ΟΙ ΦΙΛΟΣΟΦΟΙ

Μὲ τὴν διανοητικὴν πρόοδον, ἢ ὅποια ἔγινε τὸν 7ον καὶ 6ον αἰῶνα, πολλοὶ ἀνθρώποι ἔπαισαν νὰ πιστεύουν τοὺς μύθους καὶ ἐπροσπάθησαν νὰ ἔξηγήσουν μὲ τὸ λογικὸν τὴν ἀρχὴν τοῦ κόσμου, τὸ πῶς ἔγινεν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, τί εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτούς ὡνόμασαν φιλόσοφοι.

Οἱ παλαιότεροι φιλόσοφοι ἦσαν Ἰωνεῖς, ὁ Θαλῆς, ὁ Ἀναξίμανδρος, ὁ Ἡράκλειτος, ὁ Δημόκριτος, ὁ Πυθαγόρας κτλ. Αὐτοὶ ἤθελαν νὰ ἔξηγήσουν ποία εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ κόσμου, ποία εἶναι ἡ ούσία του κτλ., ἔδειξαν μεγάλην φιλομάθειαν καὶ ἔκαμαν

σημαντικήν πρόοδον εἰς τὴν ἀριθμητικήν, εἰς τὴν γεωμετρίαν καὶ εἰς τὴν ἔξήγησιν τῶν φυσικῶν φαινομένων. Αὔτοι εἶναι οἱ λεγόμενοι φυσικοὶ τῆς Ἰωνίας. "Οταν αἱ Ἀθῆναι ἔγιναν κέντρον τῆς Ἑλλάδος, συνέρρευσαν ἐκεῖ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη πολλοὶ σοφοὶ καὶ λόγιοι, οἱ ὄποιοι ἐπροσπάθησαν νὰ διαφωτίσουν τὸν λαὸν καὶ νὰ τὸν ἀπαλλάξουν ἀπὸ τὰς δεισιδαιμονίας διὰ τὰ ἀστρα καὶ τὰ οὐράνια φαινόμενα. Ἀπὸ τὴν Ἰωνίαν ἦλθεν ὁ Ἀναξαγόρας, ὁ φίλος καὶ διδάσκαλος τοῦ Περικλέους, ὁ ὄποιος ἐδίδασκεν ὅτι ἡ σελήνη εἶναι βράχος καὶ ὁ ἥλιος σφαῖρα πυρακτωμένη ἐπτὰ φορὰς μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον. Αὐτὰ ἐσκανδάλιζαν τὸν λαόν, ὁ ὄποιος εἶχε συνηθίσει νὰ πιστεύῃ ὅτι ἡ σελήνη καὶ ὁ ἥλιος είναι θεοί.

Τολμηρότεροι ἀκόμη ἦσαν οἱ σοφισταί, οἱ ὄποιοι ἦλθαν ἀπὸ διάφορα μέρη καὶ ἴδιως ἀπὸ τὴν Σικελίαν, ὁ Γοργίας, ὁ Πρόδικες, ὁ Πρωταγόρας κ.ἄ. Αὔτοι δὲν ἔξήταζαν τὴν ἀρχὴν τοῦ κόσμου οὔτε τὰ οὐράνια φαινόμενα, ἀλλὰ τὸ πολύτευμα, τοὺς νόμους, τὰς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων μεταξύ των. Εἶχαν μεγάλην ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν εὐφυΐαν καὶ τὴν ρητορικήν των ἰκανότητα, ὡμίλουν μὲν περιφρόνησιν διὰ τὰς παλαιὰς συνηθείας καὶ ἐδίδασκαν ὅτι ὁ ἔχυπνος ἀνθρωπος κατορθώνει νὰ παρουσιάσῃ τὸ δίκαιον ὡς ἀδικον ὡς δίκαιον. Πολλοὶ ἀθηναῖοι ἀπὸ τὰς ἀριστοκρατικωτέρας

Σωκράτης

μαρμάρινον ἀγαλμάτιον τοῦ Ζου π.Χ.
αἰῶνος—Λονδίνον, Βρετανικὸν μουσεῖον

ίκογενείας ἔλαβαν τοὺς σοφιστὰς ὡς διδασκάλους διὰ τοὺς σιούς των.

Κατὰ τῆς διδασκαλίας τῶν σοφιστῶν ἐξηγέρθη ὁ πρῶτος ἀθηναῖος φιλόσοφος, ὁ περίφημος **Σωκράτης** (469–399). Ὁ Σωκράτης ἦτο πρωτότυπος καὶ περίεργος ἀνθρωπος. Ἡ φιλομάθειά του ἦτο τόσον μεγάλη, ὥστε παρημέλησε τὸ μαρμαρογλυφεῖον, τὸ ὅποιον εἶχε κληρονομήσει ἀπὸ τὸν πατέρα του, καὶ ἐγύριζεν εἰς τὰς παλαίστρας, εἰς τοὺς τόπους τῶν συκεντρώσεων, εἰς τὰ καταστήματα τῶν τραπεζιτῶν, διὰ νὰ εὕρῃ ἀνθρώπους νὰ συζητήσῃ, νὰ φωτισθῇ ὁ ἴδιος καὶ νὰ φωτίσῃ τοὺς ἄλλους. Ἀντιθέτως πρὸς τοὺς σοφοὺς τῆς Ἰωνίας ἐδίδασκεν ὅτι εἶναι ματαιοπονία νὰ ἐρευνᾶ κανεὶς τὰ οὐράνια καὶ τὰ ὑπὸ τὴν γῆν, ἐνῶ ἐπρεπεν ὁ ἀνθρωπος πρῶτον νὰ γνωρίσῃ τὸν ἑαυτόν του. Διὰ τοῦτο εἶχε θέσει ὡς ἀρχὴν τὸ γνῶθι σαντόν. Ἀντιθέτως δὲ πρὸς τοὺς σοφιστὰς ἤθελε νὰ δείξῃ ὅτι ὑπάρχει σταθερὰ ἀλήθεια καὶ δίκαιον καὶ ὅτι δὲν ἔχει μεγάλην ἀξίαν νὰ ἐπιτύχῃ κανεὶς εἰς τὴν ζωήν, ὃσον νὰ γίνη τίμιος καὶ καλὸς ἀνθρωπος.

Ἐπειδὴ ὁ Σωκράτης ἐπολέμησε τοὺς φυσικοὺς καὶ τοὺς σοφιστάς, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἄκροι δημοκρατικοί, οἱ ἀριστοκρατικοὶ τῶν Ἀθηνῶν παρετήρησαν ὅτι ἡ διδασκαλία του εὔνοεῖ τὴν ὀλιγαρχίαν καὶ πολλοὶ ἡλικιωμένοι καὶ νέοι τῆς ἀριστοκρατίας, ὅπως ὁ Κρίτων, ὁ Πλάτων, ὁ Ζενοφῶν, ὁ Κριτίας κ.ἄ. ἔσπευσαν νὰ τὸν ἀκούσουν καὶ ἔγιναν μαθηταί του. Ἄλλὰ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ὁ Σωκράτης ἔγινεν ὑποπτος εἰς τοὺς δημοκρατικοὺς καὶ μετά τὰ δυστυχήματα τῆς πατρίδος του ἐθεωρήθη ὅτι ἦτο ἀπὸ τοὺς αἰτίους τῆς καταστροφῆς, ἀφοῦ μάλιστα μερικοὶ ἀπὸ τοὺς μαθητάς του, ὅπως ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ ὁ Κριτίας, εἶχαν γίνει αἴτιοι πολλῶν κακῶν εἰς τὴν πατρίδα. Τὸ 399 κατηγορήθη ὅτι ἐίσαγει νέους θεούς καὶ ὅτι διαφθείρει τοὺς νέους καὶ κατεδικάσθη νὰ πίῃ τὸ κώνειον. Ἡ διδασκαλία του ὅμως εἶχε μεγάλην ἐπίδρασιν καὶ ἀπὸ τὸν Σωκράτην ἐπήγασε σημαντικὸν μέρος τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας τῶν ἐπομένων ἑτῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ' ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

ΟΙ ΕΜΦΥΛΙΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

‘Η ἀκμὴ τῆς Ἐλλάδος δὲν διήρκεσε πολύ, διότι ὁ ἑλληνικὸς κόσμος κάτω ἀπὸ τὴν λαμπρότητα ἔκρυπτε τὰ σπέρματα τῆς καταστροφῆς. Οἱ ἀρχαῖοι Ἐλληνες δὲν κατώρθωσαν νὰ φθάσουν εἰς τὴν ἴδεαν τῆς μεγάλης πατρίδος καὶ ἔμειναν ἔως τὸ τέλος διηρημένοι εἰς μικρὰ κράτη. Τὰ πάθη, τὰ ὅποια ἔχωριζαν ἀνέκαθεν τὰς ἑλληνικὰς πολιτείας, ἔγιναν μὲ τὸν καιρὸν ὀξύτερα καὶ δὲν ὑπελείπετο παρὰ νὰ λύσουν τὰς διαφοράς των μὲ τὰ ὄπλα. Πενήντα ἔτη λοιπὸν μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν, δηλαδὴ τὸ 431 π.Χ. ἀρχίζει μακρὰ περίοδος ἐμφυλίων πολέμων. ‘Η εἰρήνη, τὴν ὅποιαν οἱ Ἐλληνες ἐλάττευαν ώς θεάν καὶ τὴν ὡνόμασαν μητέρα τοῦ πλούτου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἐφυγαδεύθη ἀπὸ τὴν Ἐλλάδα. Οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι διήρκεσαν ἔνα περίπου αἰώνα, ἔξηντλησαν τὴν ἑλληνικὴν φυλὴν καὶ τὴν ὡδήγησαν εἰς τὴν παρακμήν.

ΑΙΤΙΑ ΤΟΥ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Οἱ Σπαρτιᾶται καὶ οἱ σύμμαχοί των, ίδιως οἱ Κορίνθιοι, ἔβλεπαν μὲ φθόνον καὶ ἀνησυχίαν τὴν πρόδον τῶν Ἀθηνῶν. Κατὰ τὰ ἔτη τῆς εἰρήνης ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν Ἀθηναίων εἶχε φθάσει εἰς τόσην ἀνάπτυξιν, ὥστη δὲν εἶχαν γνωρίσει ἔως τότε οἱ Ἐλληνες. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν κυριαρχήσει ὁριστικῶς εἰς τὴν ἀνατολικὴν θάλασσαν ἀπὸ τοῦ Αἰγαίου μέχρι τοῦ Εύξείνου καὶ τῆς Αἰγύπτου καὶ ἔζητουν διαρκῶς νέας ἀγορᾶς διὰ τὰ προϊόντα τῆς βιομηχανίας των. Ἡδη ἔστρεφαν τὰ βλέμματα πρὸς τὸ Ἰόνιον πέλαγος καὶ εἰς τὰς πλουσίας ἀποικίας τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας, τὰς ὅποιας ἔξεμεταλλεύοντο ἔως τώρα οἱ Κορίνθιοι. ‘Υπῆρχε λοιπὸν κίνδυνος νὰ κυριαρχήσουν οἱ Ἀθηναῖοι ὁριστικῶς εἰς τὴν θάλασσαν καὶ νὰ ἀποκλείσουν τὴν Πελοπόννησον.

‘Ο πόλεμος των δύο ἀντιπάλων ἦτο ἀναπόφευκτος. ’Αλλ’ ἡ Σπάρτη κατὰ βάθος δὲν ἦτο φιλοπόλεμος, διότι δὲν εἶχε τὸν κυριώτερον μοχλὸν τοῦ πολέμου, τὸ χρῆμα. ’Επίσης

Νόμισμα Ἀθηνῶν

δὲν εἶχε στόλον, ἐνῶ ἦτο φανερὸν ὅτι ὁ ἀγῶνας μὲ τοὺς Ἀθηναίους θὰ ἐγίνετο κυρίως εἰς τὴν θάλασσαν. ’Αλλὰ τοὺς Σπαρτιάτας παρέσυραν εἰς τὸν πόλεμον οἱ σύμμαχοι καὶ

κυρίως οἱ Κορίνθιοι, οἵ ὅποιοι ἔβλεπαν ὅτι ἀπειλοῦνται σοβαρῶς τὰ οἰκονομικά των συμφέροντα ἀπὸ τὴν ἔξαπλωσιν τῶν Ἀθηναίων.

ΑΙ ΑΦΟΡΜΑΙ

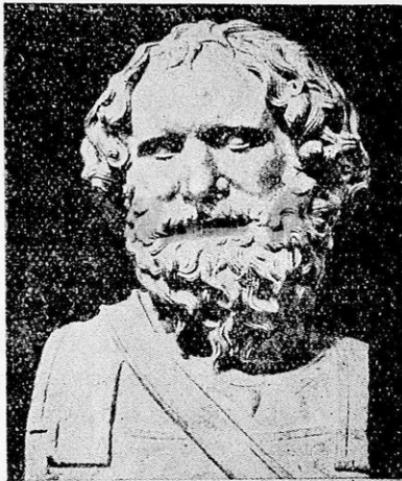
Αὐτὴ ἦτο ἡ κατάστασις, ὅτε ἐδόθη εὐκαιρία εἰς τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐπέμβουν ἐνεργότερον εἰς τὰς ὑποθέσεις τοῦ Ιονίου πελάγους.

Οἱ Κορίνθιοι εἶχαν ἀνέκαθεν διαφορὰς πρὸς τοὺς ἀποίκους των Κερκυραίους, οἵ ὅποιοι εἶχαν ἀποκτήσει δύναμιν, διέθεταν σημαντικὸν στόλον καὶ συνηγωνίζοντο ἐμπορικῶς τὴν μητρόπολιν. Κορίνθιοι καὶ Κερκυραῖοι περιεπλάκησαν εἰς πόλεμον. Εἰς τὴν πρώτην ναυμαχίαν οἱ Κερκυραῖοι ἀπέκρουσαν τοὺς Κορινθίους, ἀλλ’ ἐπειδὴ ἐφοιβοῦντο νέαν ἐπίθεσιν, κατέφυγαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἥθελησαν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν συμμαχίαν των. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐγνώριζαν ὅτι, ἀν ἐδέχοντο τοὺς Κερκυραίους, ἡ πελοποννησιακὴ συμμαχία θὰ ἔθεώρει τοῦτο ὡς ἔχθρικὴν πρᾶξιν. Δὲν ἥθελαν ὅμως νὰ ἀφήσουν τὴν λαμπρὰν εὐκαιρίαν νὰ ἀποκτήσουν πόλιν τόσον σημαντικήν, ἡ ὅποια εἶχεν ἀξιόλογον στόλον καὶ ἤκειτο εἰς ἐπικαιροτάτην θέσιν. Μία φράσις τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Κερκύρας ἤλεκτρισε τὴν ἀθηναϊκὴν ἐκκλησίαν. «Ἡ θέσις τῆς πόλεως μας, εἴπαν, ἔξουσιάζει τὴν συγκοινωνίαν μὲ τὴν Σικελίαν καὶ Ἰταλίαν, τῇς τε γὰρ Ἰταλίας καὶ Σικελίας καλῶς παράπλοιο κεῖται». ”Αλλως τε οἱ Ἀθηναῖοι ἐγνώριζαν ὅτι ὁ πόλεμος πρὸς τοὺς Πελοποννησίους ἦτο ἀναπόφευκτος. ’Εδέ-

χθησαν λοιπὸν τοὺς Κερκυραίους καὶ μοῖρα τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου ἔφθασεν ἐγκαίρως εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ ἔσωσεν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν καταστροφὴν (φθινόπωρον τοῦ 433).

Οἱ Κορίνθιοι διὰ νὰ φέρουν ἀντιπερισπασμόν, ἐκίνησαν εἰς ἐπανάστασιν κατὰ τῶν Ἀθηναίων τὴν ἀποικίαν τῆς Χαλκιδικῆς Ποτείδαιαν καὶ ἔστειλαν στρατὸν διὰ νὰ ἔνισχύσῃ τοὺς ἐπαναστάτας. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τὴν συνήθη ταχύτητα ἀπέκλεισαν τὴν πόλιν καὶ τοὺς πελοποννησίους βοηθούς. Ἡ πόλις ἐπολιορκίθη στενῶς καὶ ἦτο κίνδυνος νὰ πέσῃ ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν.

Οἱ Κορίνθιοι τότε ὑποστηριζόμενοι ἀπὸ τοὺς Μεγαρεῖς καὶ τοὺς Αἰγινῆτας κατώρθωσαν νὰ παρασύρουν τοὺς Σπαρτιάτας καὶ τὴν πελοποννησιακὴν συμμαχίαν εἰς πόλεμον κατὰ τῶν Ἀθηναίων παρὰ τὴν ἀντίδρασιν τῶν εἰρηνοφίλων, τῶν ὅποιων προστάτο ὁ βασιλεὺς Ἀρχίδαμος (431).

Ἀρχίδαμος

μαρμάρινον ἄγαλμα τοῦ 400 π.Χ. περίπου Νεάπολις, ἔθνικὸν μουσεῖον.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ

‘Ο πόλεμος διήρεσε τοὺς “Ελληνας εἰς δύο στρατόπεδα. Μὲ τοὺς Σπαρτιάτας ἦσαν ὅλη ἡ Πελοπόννησος ἐκτὸς τῶν Ἀργείων καὶ τῶν Ἀχαιῶν, οἱ Μεγαρεῖς, οἱ Βοιωτοί, οἱ Φωκεῖς, οἱ Λοκροί. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐκτὸς τῶν ὑπηκόων των εἶχαν ὀλίγους συμμάχους, τὴν Κέρκυραν, τὴν Ζάκυνθον, τὴν Ναύπακτον καὶ τοὺς Ἀκαρνᾶνς καὶ Θεσσαλούς, οἱ όποιοι ὅμως δὲν ἦσαν πολὺ σταθεροί.

Εἰς τὴν ξηρὰν πολὺ ἵσχυρότεροι ἦσαν οἱ Πελοποννησίοι, ἐνῶ τὴν θάλασσαν ἔξουσίαζαν οἱ Ἀθηναῖοι. Εἶχαν ἔκατοντά-

δας πολεμικά, ναύτας ἔξησκημένους καὶ μεγάλην πεῖραν εἰς τὰ ναυτικά. Ἐπίσης εἶχαν χρήματα περισσότερα καὶ ἦσαν ἀνώτεροι κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν. Εἰς ὅλους τοὺς κλάδους διέθεταν πλῆθος ἴκανῶν ἀνθρώπων. Τέλος εἶχαν ἐνότητα ἐνεργείας, διότι ἐκυβερνῶντο ἀπὸ Ἑνα ἀνώτερον ἀνθρωπον, τὸν Περικλέα, ἐνῶ οἱ ἀντίπαλοι δὲν κατώρθωνται νὰ συνεννοοῦνται.

Αἱ συμπάθειαι ὅμως ἐστρέφοντο πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας, διότι εἶχαν κηρύξει ὅτι ἀγωνίζονται διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων. Οἱ ὑπήκοοι ἐμίσουν τοὺς Ἀθηναίους καὶ οἱ ἀριστοκρατικοὶ τῶν Ἀθηνῶν συνεννοοῦντο μὲ τοὺς ἔχθροὺς τῆς πατρίδος. Ἡ Ἑλλὰς λοιπὸν εἰς τὸ μεγαλύτερόν της μέρος ἐστρέφετο κατὰ τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας, κατὰ τοῦ ἀθηναϊκοῦ δήμου, ὁ ὅποιος εἶναι ὁ κυριώτερος καὶ ὁ ἀξιοθαύμαστος ἥρως τῆς μεγάλης αὐτῆς τραγῳδίας.

Ο πόλεμος διήρκεσεν 27 ἔτη, ἔλαβε μεγάλας διαστάσεις, ἔναι δυνάμεις, οἱ Πέρσαι, ἐπενέβησαν εἰς αὐτὸν καὶ τοιουτορόπως ἔλαβε παγκόσμιον χαρακτῆρα, ὅπως ὁ τελευταῖος εὐρωπαϊκὸς πόλεμος. Ο Πελοποννησιακὸς πόλεμος παρουσίασε τρεῖς φάσεις:

1. **Δεκαετής ἡ Ἀρχιδάμειος πόλεμος** (431—421) ὄνομασθεὶς τοιουτορόπως ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Σπάρτης Ἀρχίδαμον. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ὁ πόλεμος εἶναι ἀκαθόριστος καὶ μᾶλλον ἐπικρατοῦν οἱ Ἀθηναῖοι.

2. **Ἡ εἰς Σικελίαν ἐκστρατεία** (415—413). Μετὰ βραχεῖαν φαινομενικὴν εἰρήνην οἱ Ἀθηναῖοι ἐπιχειροῦν τὴν καταστρεπτικὴν κατὰ τῆς Σικελίας ἐκστρατείαν.

3. **Δεκελεικὸς πόλεμος** (413—404). Οἱ Σπαρτιάται τειχίζουν τὴν Δεκέλειαν εἰς τὴν Ἀττικήν, ἐνισχύονται μὲ περσικὸν χρῆμα, κατασκευάζουν στόλον καὶ συντρίβουν τὴν ἀθηναϊκὴν δύναμιν.

Η ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ (431—421)

Οἱ Ἑλληνες ἥρχισαν μὲ πολλὴν ὄρεξιν τὸν πόλεμον, διότι εἶχαν ἀκμαίας τὰς δυνάμεις των καὶ δὲν ὑπελόγιζαν τὰς συνεπείας. Οἱ σοβαρώτεροι ὅμως καὶ οἱ πεπειραμένοι ἦσαν πολὺ σκεπτικοί. Ο τελευταῖος ἀπεσταλμένος τῆς Σπάρτης

ενῶ ἄφινε τὸ ἔδαφος τῆς Ἀττικῆς, εἰπεν: ή δε ή ή μέρα τοῖς "Ελλησι μεγάλων κακῶν ἀρξει.

Ό η πελοποννησιακὸς στρατὸς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Ἀρχιδάμου εἰσβάλλει εἰς τὴν Ἀττικήν, καί εἰ τὰ σιτηρά, κόπτει τὰ δένδρα καὶ γενικῶς καταστρέφει τὴν χώραν, ή δοποία διὰ μακρᾶς καὶ ἐπιμελοῦς ἐργασίας εἶχε μεταβληθῆ εἰς ἀπέραντον δενδρόκηπον. Οἱ Ἀθηναῖοι φεύγουν ἀπὸ τὴν ὑπαίθρον καὶ κλείονται εἰς τὰ τείχη τῆς πόλεως. Τὸ στρατηγικὸν σχέδιον τοῦ Περικλέους ἦτο νὰ ἀποφύγῃ τὴν σύγκρουσιν εἰς τὴν ξηράν, διὰ νὰ διατηρήσῃ ἀκέραιον τὸν πεζικὸν στρατόν, ὁ δοποῖος τοιουτορόπως θὰ ἦτο εἰς θέσιν νὰ κρατήσῃ εἰς πειθαρχίαν τοὺς ὑπηκόους. Συγχρόνως ὅμως ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος ἀπέκλειε τὴν Πελοπόννησον καὶ ἔβλαπτε τὰ παράλιά της. Τοιουτορόπως ὁ πόλεμος θὰ ἦτο μακρᾶς διαρκείας καὶ θὰ ἔκαμπτε τὴν Σπάρτην.

Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐφάνη ὅτι τὰ γεγονότα δικαιολογοῦν τὰς προβλέψεις τῶν ἀθηναίων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν. Ἡ εἰσβολὴ, μὲ τὴν δοποίαν οἱ Πελοποννήσιοι ἥθελαν νὰ τρομοκρατήσουν τοὺς Ἀθηναίους, δὲν ἔφερε μεγάλα ἀποτελέσματα, ἐνῶ ὁ ἀποκλεισμὸς καὶ αἱ ἐπιθέσεις τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου ἔβλαπταν πολὺ περισσότερον τοὺς Πελοποννησίους. Διὰ τοῦτο οἱ Ἀθηναῖοι ἡσαν αἰσιόδοξοι καί, ὅταν τὸν χειμῶνα ἔθαψαν δημοσίᾳ τὰ πρῶτα θύματα τοῦ πόλεμου, ὁ Περικλῆς ἀπήγγειλε τὸν περίφημον ἐπιτάφιον, ὁ δοποῖος ἀποπνέει θάρρος καὶ αὐτοπεποίθησιν καὶ ὑπερηφάνειαν ἐθνικήν.

Μετ' ὀλίγον ὅμως ἐσηκώθησαν μαῦρα σύννεφα. Τὴν ἀνοιξιν τοῦ 430 οἱ Πελοποννήσιοι εἰσέβαλλαν πάλιν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ σχεδὸν συγχρόνως ἐνέσκηψεν εἰς τὰς Ἀθήνας καταστρεπτικὴ ἐπιδημία, ὁ λοιμός, εἶδος ἔξανθηματικοῦ πυρετοῦ. Ἡ ἀσθένεια ἔλαβε μεγάλας διαστάσεις, διότι εἰς τὴν πόλιν εἶχαν συσσωρευθῆ οἱ κάτοικοι τῆς ὑπαίθρου καὶ ἔζων ὑπὸ συνθήκας ἀνθυγιεινάς. Ο Θουκυδίδης μᾶς δίδει φρικιαστικὴν περιγραφὴν τῆς νόσου. "Ο λοιμὸς διήρκεσεν ἐν ἔτος περίπου, ἐπροξένησε μεγάλην καταστροφὴν καὶ ὁ ἴδιος ὁ Περικλῆς ἀπέθανεν, ἀφοῦ εἶδε νὰ πέσουν θύματα οἱ δύο υἱοὶ καὶ ἡ ἀδελφή του. Δὲν ἐκλόνισεν ὅμως σοβαρῶς τὸ ἡθικὸν καὶ τὴν μαχητικὴν δύναμιν τῶν Ἀθηναίων.

Θεοδωρίδον — Λαζάρου. Ιστορία τῆς Αρχαίας Ελλάδος

13

Η ΑΘΗΝΑΙΚΗ ΕΠΙΘΕΣΙΣ

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους ἐπεκράτησαν οἱ ἄκροι δημοκρατικοί, ὅπαδοὶ τοῦ πολέμου μέχρις ἐσχάτων. Ὁ ἀρχηγός των, ὁ περίφημος **Κλέων**, βυρσοδέψης ἔργοστασιάρχης πλουτήσας εἰς τὸν πόλεμον, ἦτο ἄνθρωπος ὁρμητικὸς καὶ βίαιος, ὁ πρῶτος δημαγωγός, ὁ ὄποιος δὲν προήρχετο ἀπὸ τὰς τάξεις τῶν εὐγενῶν. "Οταν ὥμιλει εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐφώναζε καὶ συνώδευε τοὺς λόγους του μὲν μεγάλας χειρονυμίας. Ἐντελῶς ἀντίθετος ἦτο ὁ **Νικίας**, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀγροτικῆς μερίδος καὶ τῶν πλουσίων, οἱ ὄποιοι πιεζόμενοι ἀπὸ

Νόμισμα Μυτιλήνης

Εἰς τὴν μίαν ἄψιν ὁ Ἀπόλλων στεφανωμένος μὲ δάφνην,
εἰς τὴν ἄλλην αἰολικὴ λύρα.

τὰ βάρη τοῦ πολέμου ἤθελαν τὴν εἰρήνην. Ὅπερπλουτος, σοβαρὸς καὶ ὀλιγόλογος, ἵκανὸς στρατηγός, ἦτο ἀγαπητὸς εἰς τὸν στρατὸν καὶ εἰς τὸν λαὸν διὰ τὰς γενναιοδωρίας καὶ τὴν σεμνότητά του. Ἐπιφυλακτικὸς ὅμως καὶ ἀτολμος δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ὑπερισχύσῃ τοῦ ὁρμητικοῦ ἀντιπάλου του.

Ο Κλέων διηγόμενος μὲ θάρρος τὴν ἀθηναϊκὴν πολιτικὴν καὶ ἐφήρμοσε μὲ ἀκρίβειαν τὸ στρατηγικὸν σχέδιον τοῦ Περικλέους. Διωργάνωσε τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ ἔχθροῦ καὶ ἐπεχείρησε νὰ ἀποκλείσῃ δριστικῶς τὴν Πελοπόννησον. Οἱ ἀθηναϊοὶ στρατηγοὶ ἀνέπτυξαν τότε μεγάλην δραστηριότητα καὶ ἴδιως εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ στρατηγοῦ **Δημοσθένους** εύρηκεν ὁ Κλέων τολμηρὸν ἐκτελεστὴν τῶν σχεδίων του.

Τὸν χειμῶνα τοῦ 429 ἔπεσεν ἡ Ποτείδαια. Οἱ Σπαρ-

τιάται καὶ οἱ Θηβαῖοι ἐκυρίευσαν τὴν Πλάταιαν μετὰ πολιορκίαν δύο ἔτῶν, κατὰ τὴν ὅποιαν πολιορκούμενοι καὶ πολιορκηταὶ ἔξήντλησαν ὅλα τὰ μέσα τῆς τότε πολιορκητικῆς τέχνης (427). Ἡ Μυτιλήνη ὑποκινουμένη ἀπὸ τοὺς Πελοποννησίους ἐστασίασε κατὰ τῶν Ἀθηναίων, ἀλλ’ ἐκυριεύθη καὶ ἐτιμωρήθη σκληρῶς. Τὸ 425 ὁ στρατηγὸς Δημοσθένης ὡχύρωσε τὸν λιμένα τῆς Πύλου εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν παραλίαν τῆς Πελοποννήσου, μὲ σκοπὸν νὰ ἐγκαταστήσῃ ναυτικὴν βάσιν τῶν Ἀθηναίων καὶ νὰ ἀποκλείσῃ τὴν Πελοπόννησον καὶ ἀπὸ τὴν δυτικὴν πλευράν. Τὸ σημεῖον ἦτο ἐπίκαιρον, διότι ὀρμώμενοι ἀπ’ αὐτὸν οἱ Ἀθηναῖοι ἥδυναντο νὰ κινήσουν εἰς στάσιν τοὺς εἴλωτας καὶ τοὺς Μεσσηνίους. Οἱ Σπαρτιᾶται κατανοήσαντες τὸν κίνδυνον ἀνεκάλεσαν τὸν στρατὸν ἐκ τῆς Ἀττικῆς, ἔσπευσαν νὰ προσβάλουν ἀπὸ τὴν ξηράν καὶ τὴν θάλασσαν τὸ ὄχυρωμα καὶ ἀπεβίβασαν 400 ὁπλίτας εἰς τὴν νῆσον Σφακτηρίαν, ἡ οἵης κλείει τὴν εἰσόδον τοῦ λιμένος. Μετ’ ὀλίγον ὅμως ἔφθασεν ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος, διεσκόρπισε τὰ πλοῖα τῶν Πελοποννησίων καὶ ἀπέκλεισε τοὺς ὁπλίτας τῶν Σπαρτιατῶν εἰς τὴν νῆσον. Μεγάλη ἀνησυχία ἐπεκράτησε τότε εἰς τὴν Σπάρτην, διότι οἱ ἀποκλεισθέντες εἰς τὴν Σφακτηρίαν ἦσαν ἀπὸ τὰς μεγαλύτερας οἰκογενείας. Ἔστειλαν ἀμέσως πρέσβεις εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐζήτησαν ἀνακωχὴν καὶ ἥρχισαν διαπραγματεύσεις ἐιρήνης. Ἄλλ’ ἡ εἰρήνη ἐματαιώθη, διότι ὁ Κλέων εἶχεν ὑπερβολικὰς ἀπαιτήσεις. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Σπαρτιᾶται εἰς τὴν Σφακτηρίαν ἀντέτασσαν ζωηράν ἀντίστασιν, ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ ὁ ἴδιος ὁ Κλέων καὶ κατώρθωσε νὰ αἰχμαλωτίσῃ τοὺς ὑπολειπομένους 300 πολεμιστὰς καὶ νὰ τοὺς φέρῃ εἰς τὰς Ἀθήνας ἐντὸς 20 ἡμερῶν, ὅπως εἶχεν ὑποσχεθῆ.

Τὸ γεγονός ἐπροξένησε τεραστίαν ἐντύπωσιν, διότι πρώτην φορὰν σπαρτιατικὸς στρατὸς παρεδίδετο εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης. Ἀπὸ τότε οἱ Σπαρτιᾶται δὲν ἐτόλμησαν νὰ εἰσβάλουν εἰς τὴν Ἀττικὴν φοβούμενοι διὰ τὴν ζωὴν τῶν αἰχμαλώτων, ἐνῶ ἡ ἀθηναϊκὴ ἐπίθεσις ἔγινεν ἐντονωτέρα. Οἱ Ἀθηναῖοι κατέλαβον τὰ Μέθανα, τὰ Κύθηρα καὶ τὴν Θυρέαν ἐπὶ τῆς πελοποννησιακῆς ἀκτῆς.

Η ΝΙΚΙΕΙΟΣ ΕΙΡΗΝΗ (421)

Τοιουτοτρόπως οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέκλεισαν τὴν Πελοπόννησον. Τὸν ἀποκλεισμὸν αὐτὸν ἐπεχείρησε νὰ διασπάσῃ ὁ Βρασίδας, ὁ μόνος ἄξιος λόγου ἀνήρ, τὸν ὅποιον ἀνέδειξε κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἡ Σπάρτη. Μὲ στρατὸν ἀπὸ εἴλωτας καὶ μισθοφόρους ἐπέρασε τὴν Στερεὰν Ἐλλάδα καὶ τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἔφθασεν εἰς τὰς κτήσεις τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Χαλκιδικήν. Ἀμέσως προσεχώρησαν πολλαὶ πόλεις καὶ μετ'

Νόμισμα Ἀμφιπόλεως, κεφαλὴ Ἀπόλλωνος καὶ λυχνία

ὅλιγον ὁ Βρασίδας κατέλαβε τὴν Ἀμφίπολιν, τὸ κέντρον τῶν ἀθηναϊκῶν κτήσεων εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ.

‘Ο Κλέων ἔξεστράτευσεν αὐτοπροσώπως, ἀλλὰ εἰς τὴν συμ-

πλοκὴν παρὰ τὴν Ἀμφίπολιν ἐφονεύθησαν καὶ οἱ δύο ἀρχηγοί, ὁ Κλέων καὶ ὁ Βρασίδας. Τοιουτοτρόπως ὁ περίφημος δημαγωγὸς ἔμεινε συνεπῆς εἰς τὸν ἑαυτόν του καὶ ἔπεσεν εἰς τὸ πεδίον τῆς τιμῆς.

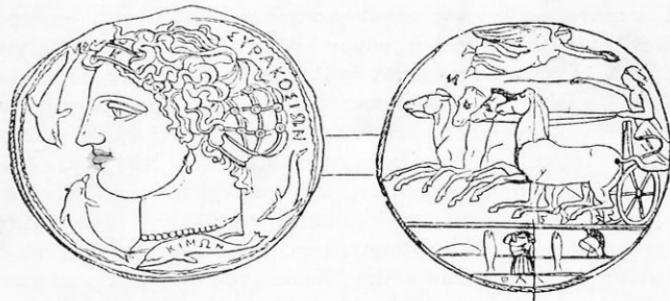
‘Αφοῦ τοιουτοτρόπως ἔλειψαν οἱ ὀπαδοὶ τοῦ πολέμου μέχρις ἐσχάτων, ὁ Κλέων καὶ ὁ Βρασίδας, τὸ ἔργον τῶν εἰρηνο-
421 φίλων ἔγινεν εὔκολώτερον. Ἐμεσολάβησεν δὲ Νικίας καὶ ἔγινεν εἰρήνη διὰ 50 ἑτη ύπὸ τὸν ὄρον οἱ ἀντίπαλοι νὰ διατηρήσουν τὰς πρὸ τοῦ πολέμου κτήσεις. Αὕτη εἶναι ἡ λεγομένη Νικίειος εἰρήνη (421).

Ο ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ

Δυστυχῶς ἡ εἰρήνη ἦτο μόνον φαινομενικὴ καὶ διήρκεσε πολὺ ὀλίγον. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς συμμάχους τῶν Σπαρτιατῶν δὲν ἦσαν εὐχαριστημένοι καὶ δὲν ἀνεγνώρισαν τὴν εἰρήνην. Εἰς τὰς Ἀθήνας εἶχεν ἀναπτυχθῆ νέα γενεὰ πολιτευόμένων, οἱ ὅποιοι ἔθεώρουν τὸν πόλεμον ὡς φυσικὴν κατάστασιν καὶ μέσον διὰ νὰ ἀναδειχθοῦν καὶ νὰ ίκανοποιήσουν τὰς φιλοδιξίας των. ‘Ο σημαντικώτερος ἀπ’ αὐτοὺς ἦτο ὁ Ἀλκιβιάδης, νέος ἀπὸ μεγάλην οἰκογένειαν, συγγενὴς τοῦ Περι-

κλέους καὶ τοῦ Κλεισθένους, πλούσιος, ώραῖος καὶ κομψός. Εἶχεν ἀκούσει τὴν διδασκαλίαν τῶν σοφιστῶν καὶ τοῦ Σωκράτους καὶ ἔγινε γνωστὸς περισσότερον μὲ τὰς νεανικὰς ζωηρότητας παρὰ μὲ τὰς πραγματικάς του ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα. "Εγινε δημοκρατικός, διότι ἐπίστευεν ὅτι δι' αὐτοῦ τοῦ μέσου ἦτο δυνατὸν νὰ διακριθῇ εὔκολώτερον καὶ κατώρθωσε πραγματικῶς νὰ ἐκλεγῇ στρατηγὸς τὸ 420 π.Χ. μόλις 30 ἔτῶν.

'Ο Ἀλκιβιάδης ἤθελε νὰ ἐκπλήξῃ τοὺς συμπολίτας του μὲ τὰ μεγάλα του σχέδια. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐπεχείρησεν, ὅπως ἄλλοτε

Νόμισμα Συρακουσῶν

ὅ Θεμιστοκλῆς, νὰ ἔξεγείρῃ τοὺς δημοκρατικοὺς τῆς Πελοποννήσου κατὰ τῆς Σπάρτης. Συνεννοήθη μὲ τοὺς Ἀργείους καὶ ἐνεφανίσθη ὁ ἴδιος μὲ στρατὸν εἰς τὴν Πελοπόννησον. 'Αλλ' οἱ Σπαρτιᾶται ἐνίκησαν εἰς ἀποφασιστικὴν μάχην τοὺς Ἀργείους καὶ τοὺς Ἀρκάδας. 'Ο συνασπισμὸς ἐναντίον τῆς Σπάρτης διελύθη καὶ οἱ ὀλιγαρχικοὶ ἔλαβαν θάρρος εἰς ὅλα τὰ μέρη.

ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΙΚΕΛΙΑΝ

'Αφοῦ ἀπέτυχεν εἰς τὴν πελοποννησιακὴν πολιτικὴν ὁ Ἀλκιβιάδης, ἔξωθησε τὴν πατρίδα του εἰς τὴν κατὰ τῆς Σικελίας ἐκστρατείαν. Παρουσίασεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὅτι ἦτο εὔκολον νὰ κυριεύσουν τὰς δωρικὰς πόλεις τῆς Σικελίας, νὰ γίνουν κύριοι τῆς Δυτικῆς Μεσογείου, νὰ ἀποκλείσουν τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ δυσμὰς καὶ νὰ ἀναγκάσουν τὴν Σπάρτην νὰ ὑποκύψῃ. Ματαίως ὁ Νικίας ἐπροσπάθησε νὰ τοὺς ἐμ-

ποδίση καὶ ἔδειξε τὰς δυσκολίας καὶ τοὺς κινδύνους τῆς ἐπιχειρήσεως, ἀλλ’ οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἤκουσαν τὴν συμβουλήν του καὶ ἀπεφάσισαν τὴν ἐκστρατείαν. Ἐξέλεξαν τὸν Ἀλκιβιάδην, τὸν Νικίαν καὶ τὸν Λάμαχον στρατηγοὺς μὲν ἀπόλυτον ἔξουσίαν, αὐτοκράτορας στρατηγοὺς ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι, καὶ ἀμέσως ἤρχισαν τεραστίαν προετοιμασίαν.

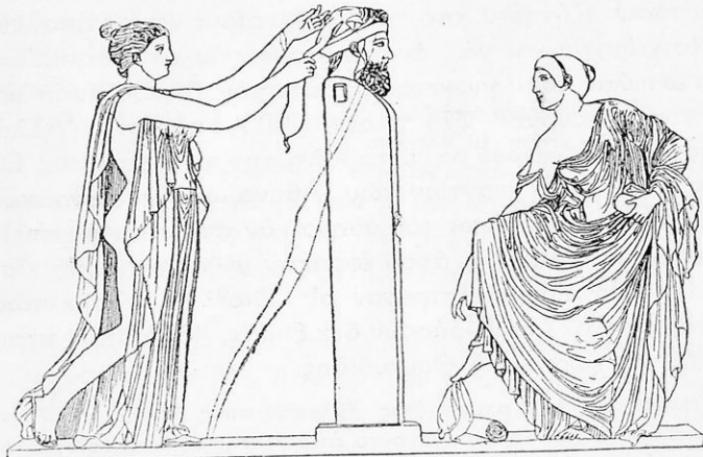
Τὸ θέρος τοῦ 415 ἔξεπλευσεν ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ ὁ μεγαλοπρεπὴς στόλος ὕστερα ἀπὸ ἐπίσημον καὶ συγκινητικὴν τελετὴν. **415** Ἰδοὺ πῶς περιγράφει τὴν τελετὴν αὐτὴν ὁ ἴστορικὸς τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου Θουκυδίδης.

Ποτὲ στρατὸς ἑλληνικὸς τόσον πολυτελῆς καὶ τόσον λαμπρὰ ἐφεδισμένος δὲν ἔξηλθεν ἀπὸ Ἑνα μόνον λιμένα. Οἱ τριήραρχοι εἶχαν στολίσει τὰ πλοῖα των μὲν πλούσια ἐμβλήματα, οἱ στρατιῶται ἐφιλοτιμῆσαν νὰ φορέσουν τὰ καλύτερα ἐνδύματα καὶ τὰ λαμπρότερα ἐπλα Ἀφοῦ ἐπεβιβάσθησαν δὲν, ἡ σάλπιγξ διέταξε σιωπὴν καὶ ἀπῆγγειλαν τὰς εὔχας, τὰς ὄποιας συνυθίζουν εἰς τὸν ἀπόπλουν, ὃχι κάθε πλοϊον χωριστά, ἀλλὰ ὅλοι μαζὶ διὰ τοῦ κήρυκος. Εἰς δὲν τὸ στρατευμα ἐγέμισαν μὲν οἶνον τοὺς κρατῆρας. Ἀρχηγοὶ καὶ στρατιῶται ἔκαμαν σπονδάς ἀπὸ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ ποτήρια. Τὸ πλῆθος, τὸ ὄποιον εἶχε συγκεντρωθῆ εἰς τὴν παραλίαν, ἦνωσε τὰς εὔχας του μὲ τὰς εὔχας τοῦ στρατεύματος καί, ἀφοῦ ἔψαλεν τὸν παιᾶνα καὶ ἐτελείωσαν τὰς σπονδάς, ὁ στόλος ἀπέπλευσεν (Θουκ. ΣΤ', 32).

Οἱ ἀθηναϊκὸς στόλος ἐπέρασεν ἀπὸ τὴν Κέρκυραν καὶ παρέλαβε τοὺς συμμάχους, οἱ ὄποιοι εἶχαν συγκεντρωθῆ ἐκεῖ. Τοιουτοτρόπως ἀπετελέσθη τεραστία δύναμις διὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, 134 τριήρεις, 30 σιταγωγά, 100 φορτηγά, 5000 ὄπλιται, ἀπὸ τοὺς ὄποιούς 1500 Ἀθηναῖοι, καὶ 1300 ψιλοὶ μισθιφόροι. Οἱ στόλοι ἐφθασεν εἰς τὸ Ρήγιον τῆς Ἰταλίας. Ἀλλὰ τότε ἐφάνησαν αἱ μεγάλαι δυσκολίαι τῆς ἐπιχειρήσεως. Μ' ὅλα αὐτὰ ὅμως οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν ἐπιτυχίας. Οἱ Ἀλκιβιάδης ἐπέρασεν εἰς τὴν Σικελίαν καὶ ἔγινεν εὐκόλως κύριος τῆς Κατάνης.

Αἴφνης ὅμως ἔγινε κάτι ἀπρόοπτον. Εἰς τὴν Σικελίαν ἐφθασε τὸ ταχυδρομικὸν Σαλαμινία μὲ διαταγὴν τῆς κυβερνήσεως νὰ παραλάβῃ τὸν Ἀλκιβιάδην καὶ μερικοὺς φίλους του, διὰ νὰ δικασθοῦν. Ὁλίγας ἡμέρας δηλαδὴ πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ στόλου ἀγνωστοὶ εἶχαν σπάσει τὴν νύκτα τοὺς Ἐρμᾶς, δηλαδὴ τὰς λιθίνας στήλας μὲ τὴν προτομὴν τοῦ θεοῦ, τὰς ὄποιας εἶχαν οἱ Ἀθηναῖοι ἐμπρὸς εἰς τὰς θύρας

των καὶ εἰς τὰς γωνίας τῶν δρόμων. Ἡ ὀσεβής πρᾶξις ἐγένηται μεγάλην ταραχὴν, διότι πολλοὶ ἐνόμισαν ὅτι πρόκειται περὶ μυστικῆς συνωμοσίας, ἡ ὁποίᾳ εἶχε σκοπὸν νὰ καταλύσῃ τὴν δημοκρατίαν. Οἱ ἀντίπαλοι δημαγωγοὶ κατήγγειλαν τότε τὸν Ἀλκιβιάδην ὅτι καὶ αὐτὸς εἶναι ἔνοχος, ἀφοῦ μάλιστα ἦτο γνωστὸν ὅτι μὲ τοὺς φίλους του ἔχλεύαζαν τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια, καὶ κατώρθωσαν νὰ πείσουν τὴν κυβέρνησιν νὰ τὸν κολέσῃ εἰς ἀπολογίαν. Οἱ Ἀλκιβιάδης ἐπροσποιήθη

Λατρεία τοῦ Ἐρμοῦ, ἀττικὸν ὀνόγλυφον—Μόναχον, γλυπτοθήκη.

ὅτι ὑπακούει, εἰσῆλθεν εἰς τὸ πλοῖον του μὲ τοὺς φίλους του, ἥκοιλούθησε τὴν Σαλαμινίαν ἕνα διάστημα, κατόπιν ἐλοξόδρομησε καὶ ἔπλευσεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅπου ἔσπευσε νὰ γίνῃ σύμβουλος τῶν ἔχθρῶν τῆς πατρίδος του. Οἱ Ἀθηναῖοι τὸν κατεδίκασαν εἰς θάνατον καὶ ἐδήμευσαν τὴν περιουσίαν του.

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐνήργησαν δραστηρίως. Προσέβαλαν τὰς Συρακούσας, τὴν μεγαλυτέραν δωρικὴν πόλιν, ἐνίκησαν τὸν πεζικὸν στρατὸν καὶ ἀπέκλεισαν τὴν πόλιν τόσον στενά, ὅστε οἱ Συρακούσιοι ἐσκέπτοντο νὰ παραδοθοῦν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμὴν ἔφθασε στρατὸς σπαρτιατικὸς καὶ κο-

ρινθιακός ύπο τὸν στρατηγὸν **Γύλιππον**, διότι ὁ Ἀλκιβιάδης, ὁ ὅποῖος εἶχε καταφύγει εἰς τὴν Σπάρτην, εἶχε πείσει τοὺς Σπαρτιάτας νὰ μὴ ἀφήσουν εἰς τὴν τύχην των τὰς πόλεις τῆς Σικελίας. Τὰ πράγματα ἥλλαξαν τότε. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐνικήθησαν ἐπανειλημμένως εἰς τὴν ἔπαρταν καὶ ὁ στόλος των, ὑποχρεωμένος νὰ ναυμαχήσῃ ἐντὸς τοῦ στενοῦ λιμένος, ἔπαθεν ἀποτυχίας. Οἱ Νικίας, ὁ ὅποῖος εἶχε μείνει μόνος στρατηγός, ἀφοῦ εἰς μίαν συμπλοκὴν ἐφονεύθη ὁ Λάμαχος, βλέπων τὴν κατάστασιν ἐζήτησεν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ἐπιχείρησιν καὶ νὰ ἀνακαλέσουν τὸν στρατόν. Ἐκεῖνοι ὅμως ἔστειλαν τὸν γνωστὸν στρατηγὸν Δημοσθένην μὲ σημαντικὴν ἐπικουρίαν (75 πλοῖα, 5000 ὁπλῖται). Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς δὲν κατώρθωσε νὰ μεταβάλῃ τὴν κατάστασιν. "Ολη ἡ νῆσος τότε ἦνῳθη ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Συρακούσιοι ἐνίκησαν ἐπανειλημμένως τὸν ἀθηναϊκὸν στόλον καὶ τὸν ἔκλεισαν ἐντὸς τοῦ λιμένος, ἀφοῦ ἐφράξαν μὲ πλοῖα τὴν εἰσοδόν του. Οἱ Ἀθηναῖοι κατέστρεψαν οἱ ἴδιοι τὰ πλοῖα των καὶ ἐπεχείρησαν νὰ ὑποχωρήσουν διὰ ἔπαρταν. Ἰδοὺ πῶς περιγράφει τὴν ὑποχώρησιν ὁ Θουκυδίδης:

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς στρατιώτας ἔβλεπαν τοὺς ἰδιούς των νεκροὶς καὶ ἀτάφους καὶ κατελαμβάνοντο ἀπὸ λύπην ἀνάμεικτον μὲ φόβον. Περισσότερον ὅμως σπαραξικάρδιον ἦτο τὸ θέαμα τῶν τραυματιῶν καὶ τῶν ἀσθενῶν, οἱ ὅποιοι ἐγκατελείποντο εἰς τὴν τύχην. Ἡσαν περισσότερον ἄξιοι λύπης ἀπὸ τοὺς φονευμένους. Ἰκέτευαν τοὺς φεύγοντας μὲ δλοφυρμούς, ἐσπάρασσαν κυριολεκτικῶς τὴν καρδίαν μὲ τὰς παρακλήσεις νὰ τοὺς πάρουν μαζὶ καὶ ἐφώναζαν μὲ τὸ δυνομα τοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς γνωστούς των. "Οταν ἐφευγαν οἱ ὄμοσκηνοί των, ἐκρεμῶντο ἐπάνω τους καὶ τοὺς ἡκολούθουν δσον ἡμποροῦσαν, καὶ ὅταν πλέον τοὺς ἐγκατέλειπαν αἱ δυνάμεις, ἐρρίπτοντο εἰς τὸ ἔδαφος μὲ θρήνους καὶ ἐπικλήσεις τῶν θεῶν... "Ολους κατείχε τὸ συναίσθημα τῆς κατηφείας καὶ ταπεινώσεως... Ἐνῶ ἥλθαν διὰ νὰ ὑποτάξουν ἄλλους, ἐφευγαν μὲ τὸν φόβον μήπως ὑποδουλωθοῦν οἱ ἴδιοι. Ἐνῶ εἶχαν ἐκπλεύσει ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ μὲ εὐχάρας καὶ παιᾶνας, τώρα ὑπεχώρουν ὑπὸ τὰς ἀπαισιωτέρας συνθήκας... (Θουκυδ. Γ' 75).

Μετὰ πέντε ἡμερῶν πορείαν ἦναγκάσθησαν νὰ παραδοθοῦν, πρῶτον ὁ Δημοσθένης, ἔπειτα ὁ Νικίας. "Ἡ ἐκδίκησις τῶν 413 Συρακουσίων ἦτο τρομερά." Εσφαξαν τοὺς δύο στρατηγοὺς εἰς τὴν ἀγοράν καὶ τοὺς αἰχμαλώτους, 7 χιλ. περίπου, ἔρριψαν εἰς τὰ λατομεῖσ, ὅπου ὑπέστησαν θλιβερὸν

μαρτύριον. Ἀργότερα ἐπώλησαν ώς δούλους τοὺς ἐπιζήσαντας εἴτε τοὺς ἔκλεισαν εἰς τὰς δημοσίας φυλακάς.

ΤΡΙΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ (413–404)

Ἡ καταστροφὴ τῆς Σικελίας εἶναι μία ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας συμφορὰς τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Δι’ αὐτῆς ἐδέχθη δυνατὸν κτύπημα ἡ μεγαλυτέρα καὶ προοδευτικωτέρα πόλις τῆς Ἐλλάδος καὶ τὰ ἀποτελέσματα δὲν ἥργησαν νὰ φανοῦν.

Οἱ ἔχθροι ἔλαβαν θάρρος καὶ κατὰ συμβουλὴν τοῦ Ἀλκιβιάδου ἔκαμαν μερικὰς ἐπιχειρήσεις, αἱ ὅποιαι ἔβλαψαν πολὺ τὰς Ἀθήνας. Οἱ Σπαρτιάται ἔκτισαν πρῶτον φρούριον εἰς τὴν Δεκέλειαν τῆς Ἀττικῆς (Τατόϊ), ὅπου ἔμενε διαρκῶς στρατὸς καὶ ἔκαμνεν ἐπιδρομὰς εἰς τὴν Ἀττικήν. Οἱ κάτοικοι ἦσαν ὑποχρεωμένοι τώρα νὰ μένουν ὅλον τὸ ἔτος εἰς τὴν πόλιν, ὅπου ὑπέφεραν πολύ, καὶ τὸ χειρότερον πολλοὶ δοῦλοι φεύγουν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας καὶ παραλύουν τὴν ἀθηναϊκὴν βιομηχανίαν.

Δεύτερον οἱ Σπαρτιάται στέλλουν στόλον εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Τὸν στόλον ὀδηγεῖ ὁ Ἰδιος ὁ Ἀλκιβιάδης. Οἱ σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων, οἱ ὅποιοι ἦθελαν νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν κυριαρχίαν των, ἐπαναστατοῦν ὁ ἕνας κατόπιν τοῦ ἄλλου.

Οἱ Σπαρτιάται συνεννοοῦνται μὲ τοὺς Πέρσας, λαμβάνουν χρήματα ἀπ’ αὐτοὺς καὶ κατασκευάζουν δυνατὸν στόλον. Τέλος οἱ ἀριστοκρατικοὶ τῶν Ἀθηνῶν κινοῦνται καὶ εἴναι πρόθυμοι νὰ συνεννοηθοῦν μὲ τὸν ἔχθρον.

Η ΑΘΗΝΑΙΚΗ ΑΜΥΝΑ

Συνελθόντες ἀπὸ τὴν πρώτην κατάπληξιν οἱ Ἀθηναῖοι ἔτοιμάζουν τὴν ἄμυναν. Ἐξηντλημένοι, ἐγκαταλειμμένοι ἀπὸ τοὺς συμμάχους, ἔδειξαν σθένος ψυχικὸν καὶ ἀντοχὴν ἀξιοθαύμαστον. Ἐπάλαισαν ἐπὶ ὀκτὼ ἔτη ἀκόμη ἐναντίον ὀλοκλήρου κόσμου ἔχθρῶν καὶ ἔκαμαν ἀξιόλογα κατορθώματα. Ἄλλὰ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποτρέψουν τὸ μοιραίον, ἀφότου μάλιστα τὸ περσικὸν χρῆμα ἐνίσχυσε τὸν ἀντίπαλον.

‘Ο ἀθηναϊκὸς στόλος ἔχων ὄρμητήριον τὴν Σάμον, ἡ ὅποια ἔμεινε πιστὴ μέχρι τέλους, διεξάγει ἀπεγνωσμένον ἀγῶνα

καὶ ἔχει πολλὰς ἐπιτυχίας. Ἐπωφελούμενοι ἀπὸ τὴν ταραχὴν ἔξεγείρονται οἱ ἀριστοκρατικοὶ τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐγκαθιδρύουν δλιγαρχικὴν κυβέρνησιν, τὴν λεγομένην κυβέρνησιν τετρακοσίων (411). Ἄλλὰ ὁ στόλος μένει πιστὸς εἰς τὴν δημοκρατίαν καὶ ἀνατρέπει τὴν δλιγαρχίαν. Συγχρόνως ἐλευθερώνει τὰ στενὰ τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ ἔξασφαλίζει τὸν ἐπισιτισμὸν τῆς πόλεως.

Οἱ Ἀλκιβιάδης ἥλθεν εἰς ρῆξιν πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας καὶ εἶναι πρόθυμος νὰ προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τοὺς Ἀθηναῖους. Οἱ φίλοι του ἐνεργοῦν καὶ κατορθώνουν νὰ ἀνακληθῇ. Οἱ Ἀλκιβιάδης φθάνει εἰς τὸν Πειραιᾶ μὲ ἴδιαίτερον πλοῖον (410), γίνεται δεκτὸς μὲ ἐνθουσιασμὸν ἀπὸ τὸ πολυάριθμον πλῆθος, τὸ δποῖον εἶχε συγκεντρωθῆ ἐκεῖ, καὶ διορίζεται αὐτοκράτωρ στρατηγός. Ἀποτυγχάνει ὅμως εἰς τὰς πρώτας του ἐπιχειρήσεις, γίνεται ὑποπτος, καθαιρεῖται καὶ ἀπὸ τότε ἧδη βίον τυχοδιωκτικὸν χωρὶς ὅμως νὰ παύσῃ τὰς ρᾳδιουργίας, καὶ θὰ ἔχῃ κακὸν τέλος.

Οἱ ἀθηναϊκὸς στόλος ἀνασυντάσσεται καὶ νικᾷ εἰς τὰς Ἀργινούσας νήσους πλησίον τῆς Λέσβου. Οἱ λακεδαιμόνιοι ναύαρχος **Καλλικρατίδας** φονεύεται, μέρος τοῦ σπαρτιατικοῦ στόλου καταστρέφεται (406).

Ο ΛΥΣΑΝΔΡΟΣ ΚΑΙ Η ΠΤΩΣΙΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Οἱ Σπαρτιάται ἐνίσχυσαν σημαντικῶς τὴν στόλον των πάλιν μὲ περσικὰ χρήματα. Κατ’ αὐτὴν τὴν ἐποχὴν εἶχε καταβῆ εἰς τὴν Ἰωνίαν ὁ νεώτερος υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας Κῦρος, διορισθεὶς σατράπης τῆς Λυδίας, ἄνθρωπος φιλόδοξος, ἔχθρὸς τῶν Ἀθηναίων, ὁ δποῖος ὑπεστήριξε μὲ περισσοτέραν προθυμίαν τοὺς Σπαρτιάτας. Ἐκτὸς τούτου ὁ σπαρτιατικὸς στόλος εἶχεν ἰκανώτατον ναύαρχον, τὸν **Λύσανδρον**.

Οἱ Λύσανδρος κατέλαβε τὴν Λάμψακον εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ἐνῶ ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος ἐστάθμευεν ἀπέναντι, εἰς τὴν εὔρωπαικὴν παραλίαν, εἰς τὴν θέσιν Αἰγαίου ποταμοὶ καὶ κατώρθωσε νὰ τὸν προσβάλῃ αἰφνιδιαστικῶς, καθ’ ἣν στιγμὴν τὰ πληρώματα εἶχαν ἀποβιθασθῆ εἰς τὴν ξηράν. Χωρὶς μάχην ἐκυρίευσεν δλόκληρον τὸν ἀθηναϊκὸν στόλον, ἥχμαλώτισε σχεδὸν ὅλον τὸ πλήρωμα καὶ κατέσφαξε 3 χιλ. ἀθηναίους

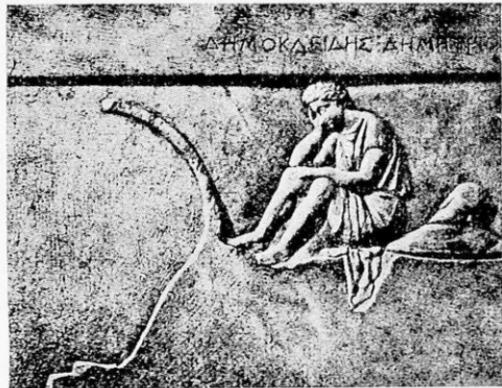
αἰχμαλώτους. Μόνον δ στρατηγὸς Κόνων κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ τὴν καταστροφὴν μὲ ὄκτὼ πλοῖα καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν Κύπρον.

Μετὰ τὴν μεγάλην καταστροφὴν οἱ Ἀθηναῖοι δὲν εἶχαν πλέον στόλον. Ὁ Λύσανδρος ἀπέκλεισε τὸν Πειραιᾶ, ἐνῶ συγχρόνως σπαρτιατικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν βασιλέα Παυσανίαν ἀπέκλειε τὴν πόλιν ἀπὸ τὴν ξηράν. Ἡ πολιορκία διήρκεσε 404 πέντε μῆνας. Τέλος οἱ Ἀθηναῖοι ἡναγκάσθησαν νὰ δεχθοῦν τοὺς ὄρους τῶν νικητῶν, δηλαδὴ νὰ παραδώσουν τὸν στόλον ἔκτὸς 12 πλοίων, νὰ κρημνίσουν τὰ μακρὰ τείχη καὶ τὰ ὄχυρώματα τοῦ Πειραιῶς, νὰ ἀνακαλέσουν τοὺς ἔξορίστους ὅλιγαρχικοὺς καὶ νὰ γίνουν σύμμαχοι τῶν Σπαρτιατῶν (404).

Ο Λύσανδρος ἀμέσως ἀπεβιβάσθη εἰς τὸν Πειραιᾶ, οἱ ἔξοριστοι ἔτρεχαν ἀπὸ δλα τὰ μέρη, ἔβαλαν αὐλητρίδας νὰ παίζουν καὶ ἥρχισαν νὰ κρημνίζουν μὲ πολλὴν ὅρεξιν τὰ τείχη ὑπὸ τὸν ἥχον τῶν αὐλῶν, ἐπειδὴ ἐνόμιζαν ὅτι ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἀρχίζει ἡ ἐλευθερία τῆς Ἐλλάδος. (Ζενοφ. Ἐλληνικά).

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ο Πελοποννησιακὸς πόλεμος ἦτο μεγάλη συμφορὰ διὰ τὴν Ἐλλάδα. Ἡ χώρα ἔπαθεν ἀνεπανόρθωτον καταστροφήν. Ἐφονεύθησαν χιλιάδες ἀνθρωποί, πόλεις μεγάλαι καὶ πλούσιαι μετεβλήθησαν εἰς ἐρείπια, τὰ κτήματα ἔμειναν ἀκαλλιέργητα, τὰ δάση ἐκόπησαν, τὰ ζῷα ὠλιγόστευσαν καὶ ὁ πλοῦτος τῆς χώρας γενικῶς ἐπαθε μεγάλην καταστροφήν.

Ἐπιτύμβιον ναύτου

Μαρμαρίνη στήλη τοῦ 400 π.Χ. περίπου—Ἀθῆναι, ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον. Ἡ στήλη διαιωνίζει τὴν ἀνάμνησιν τοῦ πενθούς, τὸ ὅποιον εἶχε σκεπάσει τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τὰς καταστροφὰς εἰς τὴν θάλασσαν.

‘Ο μακρὸς καὶ ἄγριος πόλεμος εἶχεν δλεθρίαν ἐπίδρασιν εἰς τὸν χαρακτῆρα τῶν ‘Ελλήνων. Ή περίφημος ἑλληνικὴ φιλανθρωπία ἔξηφανίσθη καὶ οἱ ‘Ελληνες ἔκαμαν πολλὰς ἀγριότητας λησμονήσαντες συγγένειαν καὶ παλαιούς δεσμούς. Φονεύουν ἡ πωλοῦν τοὺς αἰχμαλώτους ώς δούλους, δὲν διακρίνουν δπλοφόρους ἀπὸ τοὺς ἀόπλους κατοίκους, παραβιάζουν τὸ ἔδαφος τῶν οὐδετέρων, ἐκριζώνουν τοὺς πληθυσμοὺς καὶ ἡ εἰσβολὴ τῶν εἰς τὴν ἔχθρικὴν χώραν συνοδεύεται ἀπὸ λεηλασίαν καὶ καταστροφήν. Οἱ Σπαρτιάται φονεύουν τοὺς 200 Πλαταιεῖς καὶ 25 Ἀθηναίους αἰχμαλώτους καὶ κατασκάπτουν τὰς Πλαταιάς χωρὶς νὰ λάβουν ὑπ’ ὅψιν τὰς ὑπηρεσίας, τὰς δποίας εἶχαν προσφέρει κατὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀφοῦ ἐκυρίευσαν τὴν Μυτιλήνην, ἀποφασίζουν νὰ σφάξουν ὄλους τοὺς ἄνδρας καὶ μόλις μετριάζουν τὴν ἀπόφασιν καὶ φονεύουν τοὺς 1000 πρωταιτίους.

Τὰ κομματικὰ πάθη φθάνουν εἰς πρωτοφανῆ ὁξύτητα. Οἱ δημοκρατικοὶ τῆς Κερκύρας καταπνίγουν τὴν ἔξέγερσιν τῶν ὀλιγαρχικῶν, ἐκτρέπονται ὅμως εἰς πρωτοφανεῖς βιαιοπραγίας. Οἱ ὀλιγαρχικοὶ τῶν Ἀθηνῶν εἰναι! πρόθυμοι νὰ παραδῶσουν τὴν πατρίδα των εἰς τοὺς Σπαρτιάτας, διὰ νὰ ἔξοντώσουν τοὺς δημοκρατικούς.

Μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἀρχίζει ἡ παρακμὴ τῆς ‘Ελλάδος καὶ ἀπὸ τῆς στιγμῆς αὐτῆς διαλύεται ὀλίγον κατ’ ὀλίγον τὸ ἑλληνικὸν θαῦμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'

Η ΕΛΛΑΣ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

’Αφοῦ οἱ Σπαρτιᾶται κατέστρεψαν τὴν δύναμιν τῶν Ἀθηναίων, ἔμειναν μόνοι κύριοι εἰς τὴν Ἑλλάδα. Κατέλυσαν τὰς δημοκρατίας, παρέδωσαν τὴν ἔξουσίαν εἰς τοὺς ἀριστοκρατικούς, ἐγκατέστησαν εἰς αὐτὰς φρουράν καὶ στρατιωτικὸν διοικητὴν σπαρτιάτην, τὸν λεγόμενον ἄρμοστήν, καὶ τὰς ὑπερχέρωσαν νὰ πληρώνουν φόρους εἰς τὴν Σπάρτην ὅπως ἀλλοτε εἰς τοὺς Αθηναίους. Τοιουτοτρόπως ἡ Σπάρτη ἐκληρονόμησε τὸ ναυτικὸν κράτος τῶν Ἀθηναίων.’ Άλλ’ οἱ Σπαρτιᾶται ἔφανησαν ἀδέξιοι καὶ κακοὶ ἡγεμόνες.’ Επενέβαιναν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῶν ἀλλων πόλεων, ἐπέβαλλαν ὀλιγαρχικὰς κυβερνήσεις καὶ μετεχειρίζοντο τρομοκρατικὰ μέτρα.

’Ἐπεκράτησε τότε μεγάλη ἀκαταστασία εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἰς πολλὰ μέρη ἐγίνοντο ἐπαναστάσεις καὶ οἱ δημοκρατικοὶ ἡναγκάσθησαν νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν πατρίδα των καὶ ἐγύριζαν ώς τυχοδιώκται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ. Πολλοὶ ἔφυγαν εἰς τὴν Μ. ’Ασίαν καὶ ἔγιναν μισθοφόροι εἰς τοὺς σατράπας τῆς Περσίας.

ΟΙ ΤΡΙΑΚΟΝΤΑ ΤΥΡΑΝΝΟΙ

Μεγαλυτέρα ταραχὴ ἔγινεν εἰς τὰς Ἀθήνας. ’Ο Λύσανδρος ἀφοῦ ἔγινε κύριος τῶν Ἀθηνῶν, παρέδωκε τὴν ἀρχὴν εἰς 30 ἀπὸ τοὺς φανατικώτερους ὀλιγαρχικούς, οἱ ὅποιοι! διὰ τὴν κακήν των καὶ τυραννικὴν διοίκησιν ὡνομάσθησαν τριάκοντα τύραννοι. Οἱ σημαντικώτεροι ἀπ’ αὐτοὺς ἦσαν δο Θηραμένης, δ ὅποιος κατὰ τὴν πολιορκίαν καὶ τὴν παραδοσιν τῆς πόλεως εἶχε παίξει αἰσχρὸν πρόσωπον, καὶ δο Κριτίας, δ ὅποιος εἶχε χρηματίσει ἀλλοτε μαθητὴς τοῦ Σωκράτους, κατήγετο ἀπὸ παλαιὰν ὀριστοκρατικὴν οἰκογένειαν, εἶχε μεγάλην μόρφωσιν καὶ εἶχε διακριθῆ ώς ποιητής, λογοτέχνης καὶ ρήτωρ. ’Άλλ’ ἦτο ὑπουρλος καὶ ἐμπαθής.

Οἱ τριάκοντα ἀφώπλισαν ὅλους τοὺς πολίτους ἑκτὸς 3 χιλ.

δπαδῶν των καὶ κατεδίωξαν τοὺς δημοκρατικοὺς μὲ τρόπον σκληρόν. Εἰς δὲ λίγον διάστημα ἐφόνευσαν 1500 ἀπὸ τοὺς εὐπορωτέρους πολίτας καὶ ἐδήμευσαν τὴν περιουσίαν των. Οἱ δημοκρατικοὶ δὲν ἦσαν ἀσφαλεῖς εἰς τὰς Ἀθήνας. Διὰ τοῦτο ἔφυγαν ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ διεσκορπίσθησαν εἰς διάφορα μέρη. Οἱ περισσότεροι ὅμως εύρηκαν καταφύγιον εἰς τὰς Θήβας. Ἐκεῖ συνεκεντρώθησαν περὶ τὸν στρατηγὸν Θρασύβουλον, ὁ ὁποῖος εἶχε διακριθῆ εἰς τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον καὶ εἶχε καλὴν φήμην. Ὁ Θρασύβουλος ἡματεῖς εἶδε τὸ πλῆθος τῶν φυγάδων, ἔλαβε θάρρος καὶ ἤδη τὸν χειμῶνα τοῦ 404 οἱ δημοκρατικοὶ ὑπὸ τὴν δόηγίαν του κατέλαβαν τὸ φρούριον τῆς Φυλῆς ἐπὶ τῆς Πάρνηθος. Ὁ ἀριθμός των ἐδεκαπλασιάσθη ἀμέσως, ἐπροχώρησαν καὶ κατέλαβαν τὸν Πειραιᾶ.

Οἱ τριάκοντα ἐπροσπάθησαν νὰ τοὺς ἀποκρούσουν, ἀλλ' ἐνικήθησαν ἐπανειλημμένως καὶ κατὰ τὴν συμπλοκήν ἐφονεύθη ὁ Κριτίας. Τότε ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῆς Σπάρτης. Ἀλλ' εἰς τὴν Σπάρτην δὲν εἶχε πλέον μεγάλην δύναμιν ὁ Λύσανδρος, ὁ 403 ἔχθρὸς τῆς δημοκρατίας καὶ φίλος τῶν τριάκοντα. Οἱ Σπαρτιάται λοιπὸν ἀπεφάσισαν νὰ συμφιλιώσουν τοὺς ἀριστοκρατικοὺς καὶ τοὺς δημοκρατικούς. Ὁ Θρασύβουλος ἔδωκε γενικὴν ἀμνηστείαν καὶ οἱ δημοκρατικοὶ εἰσῆλθαν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐγκαθίδρυσαν πάλιν τὴν δημοκρατίαν (403).

Η KYPOU ANABASIS

Τρία ἔτη μετὰ τὸ τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ὁ Κύρος ὁ νεώτερος, υἱὸς τοῦ βασιλέως Δαρείου Γ', σατράπης τῆς Ἰωνίας καὶ φίλος τῶν Σπαρτιατῶν, ἔκαμε σημαντικὴν προπαρασκευὴν, διὰ νὰ ἐκθρονίσῃ τὸν ἀδελφόν του Ἀρταξέρξην. Ἐκτὸς τοῦ βαρβαρικοῦ στρατοῦ ἔλαβεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του 13 χιλ. Ἑλληνας μισθοφόρους, οἱ ὁποῖοι διὰ τὴν συντομίαν ὀνομάσθησαν μύριοι, δηλ. 10 χιλιάδες.

Ο Κύρος ἐπροχώρησεν ἀπὸ τὰς Σάρδεις εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Περσίας καὶ διῆλθε τὸν Εύφρατην. Ἀλλὰ παρὰ τὰ Κούναξα ὁ στρατηγὸς τοῦ βασιλέως Τισσαφέρνης κατώρθωσε διὰ στρατηγήματος νὰ ἀπομακρύνῃ τοὺς "Ελληνας ἀπὸ τὸ πεδίον τῆς μάχης. Τὸ σῶμα δηλαδὴ τοῦ περσικοῦ στρατοῦ, τὸ ὁποῖον εἶχε παραταχθῆ ἀπέναντι τῶν 'Ελλήνων, ὑπεχώ-

ρησειν εἰς τὴν πρώτην ἐπίθεσιν καὶ παρέσυρεν αὐτοὺς μακρὰν ἀπὸ τούς συμμάχους τῶν. Οἱ Πέρσαι τοῦ Κύρου ἐνικήθησαν τότε καὶ ὁ Κῦρος ἐφονεύθη. Ὁ Τισσαφέρνης ἀργότερον ἐφόνευσε μὲν δόλον τούς στρατηγοὺς τῶν Ἑλλήνων, τὸν Κλέαρχον, τὸν Μένωνα, τὸν Πρόξενον κτλ.

Οἱ Ἑλληνες ἔμειναν τότε μόνοι χωρὶς ὁδηγοὺς εἰς τὸ βάθος τοῦ περσικοῦ κράτους τριγυρισμένοι ἀπὸ βουνὰ καὶ ἀπὸ ἀδιαβάτους ποταμούς. Ἀλλ' οἱ κατώτεροι ἀξιωματικοὶ καὶ ὁ ἀθηναῖος Ζενοφῶν, ὁ ὄποιος εἶχεν ἀκολουθήσει ἀπὸ περιέργειαν τὴν ἐκστρατείαν, ἔδωσαν θάρρος εἰς τοὺς στρατιώτας καὶ τοὺς ὡδήγησαν μετὰ ἀναριθμήτους περιπετείας διὰ μέσου τῆς Καρδουχίας καὶ Ἀρμενίας εἰς τὴν Τραπεζοῦντα. Ὅταν διὰ πρώτην φορὰν οἱ Ἑλληνες ἔπειτα ἀπὸ τόσας ταλαιπωρίας ἀντίκρυσαν ἀπὸ ἕνα ὕψωμα μίαν λωρίδα τοῦ Εὔξείνου Πόντου, κατελήφθησαν ἀπὸ μεγάλον ἐνθουσιασμὸν καὶ συγκίνησιν καὶ ἐφώναζαν θάλαττα, θάλαττα. Ἀπ' ἐκεῖ μὲν πλοιαὶ ἐπέρασαν τὸν Εὔξεινον καὶ ἐφθασαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ὅπου ὁ Ζενοφῶν παρέδωσε τοὺς ὑπολειπομένους 7 χιλιάδας εἰς τὸν σπαρτιάτην στρατηγόν, δόποιος ἐπολέμει τότε κατὰ τῶν Περσῶν. Αὕτη εἶναι ἡ Κύρου ἀνάβασις τὴν ὄποιαν περιέγραψεν ὁ Ἱδιος ὁ Ζενοφῶν. Ἡ ἐκστρατεία αὕτη ἔδειξε τὴν ἀδυναμίαν τοῦ περσικοῦ κράτους.

ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΠΕΡΣΩΝ

Οἱ Πέρσαι βλέποντες τὴν ἀκαταστασίαν, ἥ δόποια ἐπεκράτησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, ἔλαβαν θάρρος, κατέβησαν εἰς τὰ ποράλια καὶ ἐζήτουν νὰ φορολογήσουν τὰς ἑλληνικὰς πόλεις. Τότε μόνον οἱ Ἑλληνες τῆς Μ. Ἀσίας ἐνόησαν τί κακὸν ἔφερεν ἡ καταστροφὴ τοῦ ἀθηναϊκοῦ κράτους, διότι, ἐφόσον ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος ἔξουσίαζε τὴν θάλασσαν, οἱ Πέρσαι δὲν ἐτόλμησαν νὰ ἀνησυχήσουν τὰς ἑλληνικὰς πόλεις.

Οἱ Ἑλληνες τῆς Μ. Ἀσίας εἶχαν τὴν ἀπαίτησιν ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτας νὰ μὴ τοὺς ἐγκαταλείψουν, ἀφοῦ τώρα αὐτοὶ ἦσαν ἡγεμόνες τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Σπαρτιάται λοιπὸν ὑπεχρεώθησαν νὰ στείλουν στρατὸν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ὑπὸ διαφόρους ἀρχηγούς καὶ τέλος τὸ 396 ἔστειλαν τὸν βασιλέα Ἀγη-

σίλαον. 'Ο **Αγησίλαος** ήτο χωλός καὶ μικρόσωμος, ἀλλ' εἶχε γενναίαν ψυχὴν καὶ τολμηρὰ σχέδια. Διωργάνωσε καλὰ τὸν στρατόν του, τοῦ ἐνέπνευσε θάρρος καὶ ἐνθουσιασμόν, ἐνίκησεν ἐπανειλημένως τοὺς Πέρσας καὶ ἔφερεν εἰς δύσκολον θέσιν τοὺς σατράπας τοῦ Ἀρταξέρξου. Ἀλλὰ τὰ σχέδια τοῦ **Αγησίλαου** ἐματαίωσαν οἱ ἄλλοι Ἐλληνες.

Ο ΝΕΟΣ ΕΜΦΥΛΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Οἱ Πέρσαι εἶχαν διδαχθῆ ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτας τὸν τρόπον νὰ πολεμοῦν τοὺς Ἐλληνας. 'Ο βασίλεὺς ἀνέθεσεν εἰς τὸν πρώην ἀθηναῖον ναύαρχον Κόνωνα νὰ διοργανώσῃ τὸν περσικὸν στόλον καὶ ἐσκόρπισεν ἀφθονον χρῆμα εἰς τὰς πόλεις τῆς Ἐλλάδος, διὰ νὰ προκαλέσῃ ἑξέγερσιν κατὰ τῆς Σπάρτης. Εἰς τὴν Ἐλλάδα ὑπῆρχε γενικὴ ἀγανάκτησις κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ οἱ παλαιοὶ σύμμαχοί των ἦσαν δυστρεστημένοι. Ἔσχηματί-

395 σθη λοιπὸν συνασπισμὸς κατὰ τῆς Σπάρτης, εἰς τὸν ὅποιον ἔλαβαν μέρος αἱ Θῆβαι, ἡ Κόρινθος, τὸ Ἀργος καὶ αἱ Αθῆναι, καὶ ἥρχισε νέος ἐμφύλιος πόλεμος εἰς τὴν Ἐλλάδα (395). 'Ο Λύσανδρος ἐσπευσεν εἰς τὴν Βοιωτίαν, ἀλλ' ὀπεκρούσθη καὶ ἐφονεύθη ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Ἀλιάρτου καὶ οἱ σύμμαχοι συνήθροιζαν τὰς δυνάμεις των εἰς τὸν Ἰσθμόν. Οἱ Σπαρτιάται ἐκάλεσαν τότε ἐσπευσμένως τὸν **Αγησίλαον** ἀπὸ τὴν Ἀσίαν, ὁ ὅποιος ἦν αγκάσθη νὰ διασχίσῃ τὴν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θεσσαλίαν, διότι ἡ θάλασσα δὲν ἦτο ἀσφαλής ἐνεκα τῆς ἐμφανίσεως τοῦ περσικοῦ στόλου ὑπὸ τὸν Κόνωνα. 'Ο **Αγησίλαος** ἦν αγκάσθη νὰ δώσῃ μάχην εἰς τὴν Κορώνειαν, διὰ νὰ διανοίξῃ τὴν ὁδὸν εἰς τὴν Πελοπόννησον (394). Οὗτος εἶναι ὁ λεγόμενος Βοιωτικὸς ἡ Κορινθιακὸς πόλεμος. 'Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Κόνων ἐνισχύσας τὸν στόλον του καὶ ἐπιβιβάσας ἐπ' αὐτοῦ τὸν Φαρνάβαζον κατέστρεψε τὸν σπαρτιατικὸν στόλον εἰς τὴν Κιδον (394).

Τότε συνέβησαν παράδοξα πράγματα. 'Ο περσικὸς στόλος ὁ δηγούμενος ὑπὸ τοῦ Κόνωνος καὶ τοῦ Φαρναβάζου ἐνεφανίσθη εἰς τὰ Ἑλληνικὰ ὄδατα, ἐλεηλάτησε τὰ παράλια τῆς Λακωνικῆς καὶ κατέλαβε τὰ Κύθηρα. Κατόπιν ἐπλευσεν εἰς τὸν Ἰσθμόν, ὅπου ὁ Φαρνάβαζος συνεννοήθη μὲ τοὺς συμμάχους, οἱ ὅποιοι εἶχαν συνέλθει εἰς συνέδριον ἐκεῖ, καὶ ἔδωσεν

εἰς αὐτοὺς πολλὰ χρήματα, διὰ νὰ ἔξακολουθήσουν τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν. Μετὰ ταῦτα ἐπέστρεψεν ὁ ἕδιος εἰς τὴν Ἀσίαν, ἀφοῦ ἔδωσεν εἰς τὸν Κόνωνα τὴν ἄδειαν νὰ οἰκοδομήσῃ τὰ μακρὰ τείχη τῶν Ἀθηνῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Ἀθηναῖοι ἐπωφελούμενοι ἐκ τοῦ πολέμου εἶχαν ἀνοικοδομήσει τὰ δύχυρώματα τοῦ Πειραιῶς. Τώρα ἐπεσκέψασαν καὶ τὰ

Πελτασταί, ἀπὸ ἑνα ἀθηναϊκὸν ἀγγεῖον

Πελτασταὶ ἦσαν στρατιῶται ὡπλισμένοι μὲν μικρὸν ἀσπίδα καὶ ὀπετέλουν βοηθητικά σώματα. Τὸν 4ον αἰῶνα ἔλαβαν μιγαλυτέραν σπουδαιότητα. Οἱ ἀθηναῖοι στρατηγοὶ κατήρτισαν σώματα πελταστῶν ἀπὸ ξένους μισθοφόρους καὶ ἴδιας θράκας καὶ ἐστημένωσαν σημαντικὰς ἐπιτυχίας.

μακρὰ τείχη μὲ τὴν βοήθειαν τῶν πληρωμάτων τοῦ στόλου τοῦ Κόνωνος. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔλαβαν θάρρος τότε καὶ ἐπροσπάθησαν νὰ ἀνιδρύσουν τὸ κράτος των. Πολλαὶ παράλιοι πόλεις καὶ νῆσοι ἔγιναν σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων. 394 Τοιουτορόπως ίδρυθη ἡ λεγόμενη Δευτέρα ἀθηναϊκὴ συμμαχία (394).

ΑΝΤΑΛΚΙΔΕΙΟΣ ΕΙΡΗΝΗ (387)

Τὰ γεγονότα αὐτὰ ἀνησύχησαν τόσον τοὺς Σπαρτιάτας, ὅσον καὶ τοὺς Πέρσας. Οἱ Σπαρτιᾶται ἔστειλαν ἐπανειλημμένως ἀνθρώπους εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Περσίας διὰ νὰ ἐπιτύχουν συνεννόησιν μὲ τὸν βασιλέα. Τέλος ὁ Ἀνταλκίδας ἔφερεν ἀπὸ τὰ Σοῦσα τὸ κείμενον τῆς εἰρήνης, εἰς τὸ ὅποιον ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν παρουσιάζετο ὡς ὁ ἀνώτερος ρυθμιστὴς τῆς καταστάσεως εἰς τὴν Ἑλλάδα.

‘Ο βασιλεὺς Ἀρταξέρξης θεωρεῖ δίκαιον αἱ πόλεις τῆς Ἀσίας καθὼς καὶ αἱ νῆσοι Κλαζομεναὶ καὶ Κύπρος νὰ περιέλθουν εἰς τὴν ἔξουσίαν του. Αἱ ἄλλαι δόμως ἐλληνικαὶ πόλεις, μεγάλαι καὶ μικραί, νὰ ἀφεθοῦν αὐτό-Θεοδωρίδον — Λαζάρον. Ἰστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος 14 Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νομοι. Μόνον ἡ Λῆμνος, ἡ Ἰμβρος καὶ ἡ Σκύρος νὰ ἀνήκουν, ὅπως ἀνέκαθεν, εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Θὰ πολεμήσω τὰ κράτη, τὰ ὅποια δὲν θὰ παραδεχθοῦν τὴν εἰρήνην αὐτὴν μαζὶ μὲ ἑκείνους, οἱ ὅποιοι τὴν δέχονται, καὶ κατὰ ἔνταξιν καὶ κατὰ θάλασσαν χωρὶς νὰ φεισθῶ οὔτε πλοίων οὔτε χρημάτων (Ζενοφ. 'Ελληνικὰ βιβλ. Ε').

Αὐτὴ εἶναι ἡ λεγομένη 'Ανταλκίδειος εἰρήνη. Δι' αὐτῆς οἱ Σπαρτιᾶται παρέδιδαν τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις τῆς.

387 Ἀσίας εἰς τοὺς Πέρσας, διὰ νὰ κυριαρχήσουν οἱ ἴδιοι εἰς τὴν Ἑλλάδα. Διότι ἡ διάταξις νὰ ἀφεθοῦν ἐλεύθεραι αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις ἐσήμαινεν ὅτι ἔπειτε νὰ διαλυθοῦν ὅλοι οἱ συνασπισμοὶ ἐκτὸς τῆς σπαρτιατικῆς συμμαχίας, ἵδιως ἡ Βοιωτικὴ ὁμοσπονδία καὶ τὸ νεοσύστατον ναυτικὸν κράτος τῶν Ἀθηναίων, τὰ ὅποια ἥσαν ἐπικίνδυνα εἰς τὴν Σπάρτην.

ΠΑΛΗ ΣΠΑΡΤΗΣ ΚΑΙ ΘΗΒΩΝ

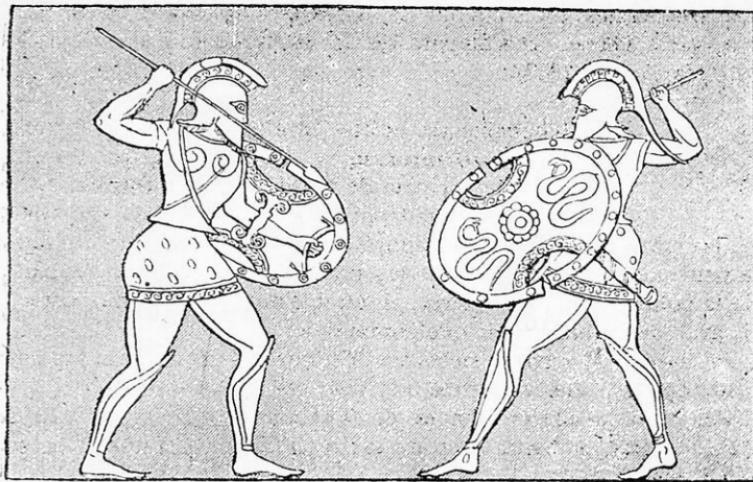
Πρὸς στιγμὴν ἡ Σπάρτη ἐφάνη κυρία τῆς καταστάσεως. Ἐπειμβαίνει αὐθαιρέτως εἰς τὸ πόλεις, ἐπιβάλλει κυβερνήσεις ὀλιγαρχικὰς καὶ πιέζει τοὺς δημοκρατικούς. Τὴν αὐθαιρεσίαν τῆς ἐδοκίμασαν καὶ οἱ σύμμαχοί της. Τὰ πράγματα ὅμως ἔλαβαν δυσάρεστον τροπὴν διὰ τοὺς Σπαρτιάτας, ὅταν ἡθέλησαν νὰ ἐφαρμόσουν τὴν ἰδίαν πολιτικὴν εἰς τὰς Θήβας.

Τὸ 383 ἐνῶ ἦτο εἰρήνη, ἔστειλε στρατόν, ὁ ὅποιος εἰσῆλθεν αἰφνιδιαστικῶς εἰς τὴν πόλιν, ἐφόνευσε τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν δημοκρατικῶν καὶ ἔβαλε φρουρὰν εἰς τὴν Καδμείαν, τὴν ἀκρόπολιν τῶν Θηβῶν. Ἡ ἐπίθεσις κατὰ τῶν Θηβῶν ἐγένησε γενικὴν ἀγανάκτησιν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ δημοκρατικοὶ τῶν Θηβῶν ἔφυγαν ἀπὸ τὴν πατρίδα των καὶ εύρηκαν πρόθυμον ὑποδοχὴν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπως οἱ ἀθηναῖοι φυγάδες ἐπὶ τῶν τριάκοντα εἰς τὰς Θήβας. Ἐκεῖ εἶχε καταφύγει καὶ ὁ **Πελοπίδας**, ἔνας ἀπὸ τοὺς ἔξοχωτέρους Θηβαίους. Οἱ δημοκρατικοὶ λοιπὸν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Πελοπίδα εἰσῆλθαν εἰς τὰς Θήβας, ἐφόνευσαν τὸν ἀρχηγό τῶν ὀλιγαρχικῶν καὶ βοηθούμενοι ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους ἤναγκασαν τὴν σπαρτιατικὴν φρουρὰν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πόλιν. Οἱ ἐπαναστάται ἐγκαθίδρυσαν τὴν δημοκρατίαν εἰς τὰς Θήβας.

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΕΙΣ ΤΑ ΛΕΥΚΤΡΑ

Οἱ Σπαρτιᾶται ἡθέλησαν νὰ ἀνακτήσουν τὸ γόνητρόν των μὲ ἀποφασιστικὸν κτύπημα. Διέταξαν τὸν βασιλέα των Κλε-

όμβροτον, ὁ ὄποιος εύρισκετο μὲ στρατὸν εἰς τὴν Φωκίδα, νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Βοιωτίαν. Ἀλλὰ τότε ἐπῆλθε τὸ μοιραῖον. Παρὰ τὰ Λεῦκτρα ὁ βοιωτικὸς στρατὸς συνέτριψε τοὺς Σπαρτιάτας, ὁ βασιλεὺς Κλεόμβροτος ἐφονεύθη καὶ 1000 νεκροί, μεταξὺ τῶν ὄποιών 400 γυνήσιοι Σπαρτιάται, ἐκάλυψαν τὸ πεδίον τῆς μάχης (371).

Βοιωτοὶ ὄπλιται, ἀπὸ ὀγγείου

Πολεμισταὶ τῶν χρόνων τῆς πάλης τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Σπάρτης. Εἰς τὸν ὄπλισμὸν δὲν ἔγινε σημαντικὴ μεταβολὴ. Ἡ διαφορὰ εἶναι εἰς τὰς δύο τοξειδεῖς ἐντομὰς τῶν ἀσπίδων.

Τὸν θηβαϊκὸν στρατὸν διωργάνωσαν καὶ ὡδήγησαν εἰς τὴν νίκην ὁ Πελοπίδας καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας, οἱ δύο ἔξοχοι στρατιωτικοὶ καὶ διπλωμάται, τοὺς ὄποιούς ἀνέδειξαν αἱ Θῆβαι κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν. Εἰς τὴν μάχην αὐτὴν διέπρεψεν ὁ Ἱερὸς λόχος, τὸν ὄποιον εἶχε διοργανώσει καὶ ὡδήγει ὁ Πελοπίδας. Ὁ Ἱερὸς λόχος ἦτο σῶμα στρατιωτικὸν ἀπὸ 300 διαλεκτούς νέους, οἱ ὄποιοι ἦσαν ὥρκισμένοι νὰ μὴ φύγουν ἀπὸ τὴν μάχην καὶ νὰ μὴ ἐγκαταλείπῃ ὁ ἔνας τὸν ἄλλον.

ΚΑΤΑΛΥΣΙΣ ΤΟΥ ΣΠΑΡΤΙΑΤΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Ἡ καταστροφὴ εἰς τὰ Λεῦκτρα σημειώνει τὸ τέλος τῆς σπαρτιατικῆς κυριαρχίας εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὸ κτύπημα ἦτο τόσον

δυνατόν, ώστε ή Σπάρτη δὲν θὰ συνέλθῃ πιλέον. Ἀμέσως μετὰ τὴν ἥτταν ἡ σπαρτιατικὴ συμμαχία ἥρχισε νὰ διαλύεται. Αἱ ὀλιγαρχικαὶ κυβερνήσεις, τὰς ὅποιας ἡ Σπάρτη εἶχεν ἐπιβάλει εἰς τὰς πόλεις τῆς Πελοποννήσου, ἀνετράπησαν καὶ ἡ δημοκρατικὴ κίνησις, τὴν ὅποιαν εἶχε καταπνίξει ἔως τώρα, ἔξεδηλώθη μὲν μεγαλυτέραν ὄρμὴν καὶ ἐπροκάλεσεν εἰς πολλὰ μέρη αἴματηράς συγκρούσεις καὶ ἀνατροπάς, ἵδιως εἰς τὸ "Αργος. Οἱ Ἀρκάδες ἔκτισαν πάλιν τὴν Μαντίνειαν, τὴν ὅποιαν εἶχαν καταστρέψει οἱ Σπαρτιᾶται, καὶ ἥρχισαν ζωηρὰν κίνησιν διὰ νὰ ἐνωθοῦν εἰς ὁμοσπονδίαν κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Βοιωτίας.

Τὸν χειμῶνα τοῦ 370 ὁ Ἐπαμεινώνδας εἰσέβαλεν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὄλοι οἱ δυστρεστημένοι κατὰ τῆς Σπάρτης, Ἀργεῖοι, Ἀρκάδες, Ἡλεῖοι ἡνώθησαν μαζί του. Ὁ ἔχθρος ἔφθασεν εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Σπάρτης, ἡ ὅποια διέτρεξε μέγιστον κίνδυνον. Ἡ ἀτείχιστος πόλις πρώτην φορὰν εἶδε τὸν ἔχθρὸν τόσον πλησίον καὶ αἱ γυναῖκες περίφοβοι ἔβλεπαν τὸν καπνὸν τῶν καιομένων χωρίων. Ὁ Ἐπαμεινώνδας δὲν ἐπεχείρησε νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν, ἀλλ’ ἡ εἰσβολὴ ἔχει σοβαρωτάτας συνεπείας. Ἡ Μεσσηνία ἀπεσχίσθη καὶ ἀπετέλεσεν ὀνειζόρτητον κράτος μὲ πρωτεύουσαν τὴν Μεσσήνην, τῇ ὅποιᾳ ἔκτισθη εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Ἰθάμης. Τὸ ἐπόμενον ἔτος 369 ὁ Ἐπαμεινώνδας εἰσέβαλε πάλιν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Οἱ Ἀρκάδες ἡνώθησαν τότε εἰς μίαν ὁμοσπονδίαν καὶ ἔδρυσαν διὰ συνοικισμοῦ τὴν Μεγαλόπολιν, ἡ ὅποια ἔγινε τὸ κέντρον τῆς ὁμοσπονδίας των. Τοισυτορόπως διελύθη ὁριστικῶς ἡ σπαρτιατικὴ συμμαχία καὶ ἡ Σπάρτη περιωρίσθη εἰς τὴν Λακωνικήν. Τὸ σπαρτιατικὸν κράτος κατελύθη καὶ δὲν ἀνιδρύθη πλέον. Ἀπὸ τότε ἡ Σπάρτη ἔπαυσε νὰ ἔχῃ σημαντικὴν θέσιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ιστορίαν.

ΑΚΜΗ ΤΩΝ ΘΗΒΩΝ

Μετὰ τὴν νίκην εἰς τὰ Λεῦκτρα ἀρχίζει ἡ ἀκμὴ τῶν Θηβῶν. Ἡ Βοιωτία δὲν εἶχε παύσει νὰ προοδεύῃ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 5ου π.Χ. αἰώνος. Ἡ χώρα ἔπαυσε νὰ είναι καθαρῶς γεωργική, ἀνέπτυξε ἐμπόριον καὶ βιομηχανίσιν καὶ ἀστικὴν τάξιν καὶ ἥρχισε νὰ προοδεύῃ πνευματικῶς. Οἱ Βοιωτοὶ δια-

κρίνονται τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἰς τὰς τέχνας, ὅπως μαρτυροῦν τὰ περίφημα εύρηματα τῆς Τανάγρας.

‘Ο θηβαϊκὸς στρατὸς εἶναι δὲ πολυπληθέστερος τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτήν, καλύτερον ώτε λιστιμένος καὶ ἔχει ἔξοχους ἀρχηγούς. Δύο ἀπ’ αὐτούς, δὲ Πελοπίδας καὶ δὲ Ἐπαμεινώνδας, ἀπέκτησαν πανελλήνιον φήμην. Οὐδὲ ταῦτα

Εἰδώλια τῆς Τανάγρας

Τὴν πρόοδον τῆς Βοιωτίας τὸν 4ον αἰῶνα μαρτυροῦν τὰ πολυάριθμα πήλινα εἰδώλια, τὰ ὅποια εὑρέθησαν εἰς τοὺς τάφους τῆς Τανάγρας. Πολλὰ ἀπ’ αὐτὰ εἶναι ἀληθινὰ κομψοτεχνήματα. Εἰκονίζουν συνήθως γυναικας καὶ πολὺ συχνὸς εἴναι δὲ τύπος γυναικῶν μὲν ἐνδύμασίσιν περιπάτου, μὲν χιτῶνα δηλαδὴ καὶ ίματιον, καὶ σκιάδιον, ὅπως εἰς τὴν εἰκόνα ἀριστερά. Ἀλλοτε πάλιν ἔχομεν κωμικὰς παραστάσεις. Εἰς τὴν εἰκόνα δεξιὰ δοῦλος παιδαγωγὸς τῷαβῇ τὸ αὐτὶ τοῦ παιδιοῦ.

δας εἰσήγαγε σοβαρὰς μεταρρυθμίσεις εἰς τὸν στρατόν. Αὐτὸς ἐφεῦρε τὴν λεγομένην κατὰ λοξὴν φάλαγγα παράταξιν, ἐνίσχυσε δηλαδὴ μίσαν ἀπὸ τὰς πτέρυγας τῆς φάλαγγος καὶ δι’ αὐτῆς ἐζήτει νὰ ἀνοίξῃ ρῆγμα εἰς τὸ μέτωπον τοῦ ἔχθροῦ. Εἰς τὴν παράταξιν αὐτὴν λέγεται δτὶ ὀφείλεται

ἡ νίκη εἰς τὰ Λεῦκτρα. Ἐκτὸς τούτου ὁ Ἐπαμεινώνδας εἶχε καὶ ὅλα ἔξαρτετα προσόντα. Εἶχε μορφωθῆ καλά, ἔζητι βίον ἀπλοῦν, ἡγάπτα πολὺ τὴν πνευματικὴν ἐνασχόλησιν, ἦτο ρήτωρ ἔξοχος, μέγας στρατηλάτης καὶ ἐπεβάλλετο μὲ τὴν μετριοπάθειαν καὶ τὴν τιμιότητα.

Δυστυχῶς ὅμως καὶ οἱ πολιτικοὶ τῶν Θηβῶν ἐμιμήθησαν τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Σπαρτιάτας. Ἐνῶ εἶχαν διακηρύξει ὅτι πολεμοῦν διὰ τὴν αὐτονομίαν τῶν πόλεων, ἐπιμένουν μετὰ τὴν νίκην των νὰ τὰς ὑποτάξουν εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῶν Θηβῶν. Ἐπειμβαίνουν εἰς τὰ ἑστατερικὰ τῶν κρατῶν καὶ δὲν ἀποφεύγουν τὰς τρομοκρατικὰς μεθόδους, διὰ τὰς ὄποιας ἡ Σπάρτη ἔγινε τόσον μισητή. Δὲν διστάζουν καὶ αὔτοὶ νὰ χρησιμοποιήσουν περσικὰ χρήματα, διὰ νὰ πολεμήσουν τοὺς ἄλλους Ἐλληνας. Οἱ Πελοπίδας τὸ 367 ἀναβαίνει εἰς τὰ Σοῦσα, διὰ νὰ ἐπαιτήσῃ χρήματα, καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας μὲ περσικὸν χρῆμα κατασκευάζει στόλον καὶ ζητεῖ νὰ ἔχουσιάσῃ τὴν θάλασσαν. Καὶ οἱ πολιτικοὶ λοιπὸν τῶν Θηβῶν δὲν κατορθώνουν νὰ ἀνυψωθοῦν εἰς τὴν ἔννοιαν μιᾶς μεγάλης ἡνωμένης Ἐλλάδος.

Η EN MANTINEIA ΜΑΧΗ (362)

Ἄλλ’ αἱ δυνάμεις τῶν Θηβῶν δὲν ἔξαρκοῦν διὰ σχέδια τόσον μεγάλα καὶ μετ’ ὀλίγον δὲν θὰ εἴναι εἰς θέσιν νὰ συγκρατήσουν τοὺς συμμάχους των. Ὡλη ἡ Ἐλλὰς εἴναι ἀνάστατος. Ἡ Πελοπόννησος ίδίως ἔχει παραδοθῆ εἰς τὴν ἀναρχίαν καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας ἀναγκάζεται νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον τρίτην καὶ τετάρτην φοράν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπειδὴ ἀνησυχοῦν διὰ τὴν πρόοδον τῶν Θηβῶν, συμμαχοῦν μὲ τὴν Σπάρτην. Κατὰ τὴν τετάρτην εἰσβολὴν κινδυνεύει πάλιν ἡ Σπάρτη, 362 ἀλλ’ εἰς τὴν μεγάλην παρὰ τὴν Μαντίνειαν μάχην ὁ Ἐπαμεινώνδας φονεύεται καὶ ὁ ἀγὼν μένει ἄκριτος (27 Ἰουλίου 362).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου ἀρχηγοῦ καταρρέει ἡ θηβαϊκὴ ἡγεμονία καὶ δημιουργεῖται χάος εἰς τὴν Ἐλλάδα. Ἀκρισία δὲ καὶ ταραχὴ ἔτι πλειών μετὰ τὴν μάχην ἐγένετο ἢ πρόσθεν ἐν Ἐλλάδι, γράφει ὁ Ζενοφῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'

Η ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΙΣ ΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Ἐκεῖθεν τοῦ Ὀλύμπου ἐκτείνεται ἡ βορειότερα Ἑλλάς, ἡ ὅποια φέρει τὸ ὄνομα Μακεδονία.

Ἡ Μακεδονία εἶναι χώρα εὐρύχωρος καὶ ἐκτείνεται μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ Στρυμόνος καὶ τῆς Ἰλλυρίας. Τὰ βουνά της, γυμνὰ σήμερον τὰ περισσότερα, ἥσαν σκεπασμένα ἀπὸ δάση εἰς τὴν ἀρχαιότητα. Μεταξὺ τῶν βουνῶν σχηματίζονται μεγάλαι πεδιάδες, δύνομασται διὰ τὴν εὐφορίαν των, τὰς ὅποιας διατρέχουν μεγάλοι ποταμοί, ὁ Στρυμών, ὁ Ἄξιος, ὁ Αλιάκμων. Τὸ κλῖμα τῆς Μακεδονίας διαφέρει ἀπὸ τὸ κλῖμα τῆς νοτιωτέρας Ἑλλάδος. Ὁ χειμὼν εἶναι ψυχρότερος, οἱ ποταμοὶ κάμνουν ύγροτέραν τὴν ἀτμόσφαιραν καὶ διατηροῦν λειβάδια καὶ ἀφθονωτέραν χλόην. Ἐπίσης καὶ ὁ βίος τῶν κατοίκων διαφέρει. Οἱ Μακεδόνες εἶναι εὔρωστοι χωρικοί, βοσκοί ἢ γεωργοί καὶ ζοῦν εἰς κώμας. Αἱ πόλεις των, ἀκόμη καὶ ἡ πρωτεύουσά των αἱ Αἰγαὶ καὶ ἀργότερα ἡ Πέλλα, εἶναι ἀσήμαντοι συνοικισμοί.

Τὴν χώραν ἐκυβέρνα ὁ βασιλεὺς μὲ τοὺς γαιοκτήμονας εὐγενεῖς, οἱ ὅποιοι ὡνομάζοντο ἐταῖροι. Οἱ εὐγενεῖς τῆς Μακεδονίας εἶχαν μεγάλην ἀγάπην εἰς τὴν ἱππασίαν, τὸ κυνήγιον, τὸν πόλεμον καὶ ἥσαν δύνομαστοὶ διὰ τὴν φιλοποσίαν. Ἐπολέμουν ἔφιπποι καὶ ὁ μακεδονικὸς στρατὸς ἐπὶ μακρὸν ἀπετελεῖτο μόνον ἀπὸ ἵππικόν. Οἱ μεγάλοι γαιοκτήμονες ὑπῆκουαν εἰς τὸν βασιλέα, ιδίως ἢ δρεινὴ Μακεδονία ἀνήκεν εἰς ἴσχυροὺς εὐγενεῖς, οἱ ὅποιοι ἥσαν σχεδὸν ἀνεξάρτητοι.

Ἡ Μακεδονία δὲν εἶχε διέξοδον εἰς τὴν θάλασσαν, διότι τὰ παράλιά της κατεῖχαν ἑλληνικαὶ ἀποικίαι, τὰς ὅποιας ἔχουσι-αζαν οἱ Ἀθηναῖοι. Διὰ τοῦτο ἔμενε πολὺν καιρὸν ἀγροτική.

’Αλλὰ μὲ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀποικιῶν καὶ τῶν Ἀθηναίων ἥρχισε νὰ ἀναπτύσσεται. Τὸν 4ον αἰῶνα ἐξῆλθεν δλίγον κατ’ ὄλιγον ἀπὸ τὸν καθαρῶς ἀγροτικὸν βίον καὶ ἐδημιούργησεν ἐμπόριον καὶ βιομηχανίαν. Οἱ βασιλεῖς εἶδαν τότε τὴν ἀνάγκην νὰ καταβοῦν εἰς τὴν θάλασσαν, ἀφτισαν τὴν παλαιάν πρωτεύουσάν των καὶ ἔκτισαν νέαν, τὴν Πέλλαν (Γιανιτσά), ἡ δποία ἔκειτο πλησιέστερον εἰς τὴν θάλασσαν.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ὁ βασιλεὺς **Περδίκκας** Β' ἐπεχείρησε νὰ καταλάβῃ τὴν Χαλκιδικήν. Ὁ διάδοχός του **Ἀρχέλαος** (413–399) εἶναι ὁ θεμελιωτὴς τῆς μακεδονικῆς δυνάμεως. Ἐκτισέ πόλεις, κατεσκεύασε δρόμους καὶ ἔκαμε μεταρρυθμίσεις εἰς τὸν στρατόν. Αὐτὸς ἐδημιούργησε τὸ πεζικόν, τὸ δόποιον ἔγινεν ἀργότερα μεγάλη μαχητικὴ δύναμις εἰς τὰς χείρας τοῦ Φιλίππου. Ἡτο φίλος τῆς προόδου καὶ ἐπροσπάθησε νὰ ἀνοίξῃ τὴν χώραν του εἰς τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμόν. Εἰς τὴν αὔλήν του ἐφιλοξενήθη ὁ μέγας δραματικὸς Εύριπίδης.

Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ

Τὴν ἀνάπτυξιν αὐτὴν συνεχίζει καὶ συμπληρώνει ὁ Φίλιππος. Ὁ **Φίλιππος** ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τὸ 360 μόλις 23 ἔτῶν. Εἶχε μείνει τρία ἔτη ὡς ὅμηρος εἰς τὰς Θήβας, ὅπου ἔλαβε τὴν εὐκαιρίαν νὰ μάθῃ τὴν πολιτικὴν ὄργανωσιν, τὴν στρατικὴν τέχνην, ἀλλὰ καὶ τὴν διαιρέσιν, τὰ πάθη καὶ τὰς ἀδυναμίας τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων. Διὰ τοῦτο εἶχε μεγάλα σχέδια. Ἡθελε νὰ ἔκτείνῃ τὸ κράτος του καὶ ἐπίστευεν ὅτι δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἔξουσιάσῃ τὴν Ἑλλάδα. Εἶχε δὲ ἔξαιρετα προσόντα, διὸς νὰ ἔκτελέσῃ τὰ σχέδιά του. Ὁ Φίλιππος ἔλαβε μεγάλην μόρφωσιν κατὰ τὴν νεότητά του καὶ κατορθώνει μὲ τὴν εύγλωττίαν του, μὲ τὰς γνώσεις καὶ μὲ τοὺς τρόπους του νὰ γοητεύῃ τοὺς Ἑλληνας. Συγχρόνως ὅμως ὡς γνήσιος Μακεδών εἶναι βίαιος, ἀγαπᾶ τὸ κυνήγιον καὶ τὸν οἶνον. Παρατηρητικός, κατορθώνει νὰ διακρίνῃ τὰ προσόντα καὶ τὰς ἀδυναμίας τῶν ἀντιπάλων του, εἶναι ἀποφασιστικὸς καὶ ταχὺς εἰς τὴν ἔκτελεσιν τῶν ἀποφάσεων, ἀλλὰ γνωρίζει ἐπίσης νὰ κρύπτῃ τὰς σκέψεις του καὶ νὰ περιμένῃ.

Ο ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ

Πρώτη φροντίς τοῦ Φιλίππου ἦτο νὰ κάμῃ ἰσχυρὸν στρατόν. Κυρίως ἐφέροντισε νὰ διοργανώσῃ καλύτερα τὸ πεζικὸν καὶ κατήρτισεν ἑκτὸς τοῦ ἵππικοῦ τῶν ἔταιρων πολυάριθμον σῶμα ἀπὸ ὁπλίτας τοὺς λεγομένους πεζοῖς εἴ τα ἕροις, τοὺς δόποίους ἐστρατολόγησεν ἀπὸ τοὺς εύρωστους χωρικοὺς τῆς Μακεδονίας. Οἱ ἀξιωματικοὶ ὅμως ἦσαν εὐγενεῖς. Τοιουτοτρόπως κατήρτισεν ἀληθῆ μόνιμον ἐθνικὸν στρατόν.

Εἰς τὸ πεζικὸν εἰσήγαγε νέαν τακτικὴν. Κατήρτισε δηλαδὴ τὴν λεγομένην μακεδονικὴν φάλαγγα, ἥ δόποία εἶναι σῶμα στρατιωτικὸν ἀπὸ 4096 ἄνδρας παρατεταγμένους εἰς 16 σειράς. "Ἐκαστος στρατιώτης ἦτο ὡπλισμένος μὲ δόρυ μακρότατον, 6.30μ., τὸ δόποιον ὠνόμαζαν σάρισσαν, καὶ μὲ ἀσπίδα στρογγυλὴν κρεμασμένην ἀπὸ τὸν λαιμόν. Οἱ ἄνδρες τῶν ἔξι πρώτων σειρῶν κανονίζουν τοιουτοτρόπως τὸ μῆκος τοῦ δόρατος, ὥστε ἥ αἷχμὴ τοῦ ὅπλου τῆς ἑκτῆς σειρᾶς προεξεῖχε κατὰ ἓν μέτρον ἀπὸ τοὺς ὁπλίτας τῆς πρώτης γραμμῆς. Τοιουτοτρόπως ἐσχηματίζετο κινητὸν φρούριον, τὸ δόποιον ἐπροστάτευεν δόλοκληρον δάσος ἀπὸ αἷχμάς. Τὰ πλευρὰ τῆς φάλαγγος ἀσφαλίζουν σώματα πελταστῶν καὶ πρὸ αὐτῆς βαδίζει πυκνὴ παράταξις ἀπὸ ψιλούς, δηλαδὴ ἀκοντιστάς, τοξότας, σφενδονήτας κτλ. Ἡ μακεδονικὴ φάλαγξ ἐκυριάρχησεν ἐπὶ δύο περίπου αἰῶνας εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν. Ἄλλὰ καὶ τὸ ἵππικὸν διετήρησε σπουδαιοτάτην θέσιν εἰς τὸν μακεδονικὸν στρατὸν καὶ πολλάκις αὐτὸ

Μακεδών ἵππεύς, νόμισμα ὀκτάδραχμον 'Ἀλεξάνδρου Α', βασιλέως τῆς Μακεδονίας πρὸ τοῦ 450 π. Χ.

Μακεδών ὁπλίτης

έκρινε τὴν τύχην τῆς μάχης. Τὸν ἔξοπλισμὸν τοῦ Φιλίππου συμπληρώνουν πλῆθος μηχανῶν, ἐκ τῶν δποίων πολλὰς ὁ^ἱδιος ἐφεῦρεν.

Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΚΥΡΙΑΡΧΕΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΟΡΕΙΟΝ ΕΛΛΑΔΑ

Τὸ ἔργον τοῦ Φιλίππου δὲν ἦτο εὔκολον. "Ἐπρεπε πρῶτον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν νὰ ἐπιβάλῃ τὴν πειθαρχίαν εἰς τοὺς εὔγενεῖς γαιοκτήμονας, δεύτερον νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν χώραν ἀπὸ τοὺς πέριξ βαρβάρους, ιδίως τοὺς Θρᾷκας, οἵ δποῖοι ἔκαμψαν διαρκεῖς ἐπιδρομὰς εἰς τὴν χώραν του καὶ τέλος νὰ ζητάσῃ διέξοδον εἰς τὴν θάλασσαν. Ο Φίλιππος μὲ ἐπίμονον ἐργασίαν, μὲ πόλεμον ἢ διπλωματίαν, ἐπέτυχεν εἰς ὅλην τὴν γραμμήν.

'Αφοῦ ὀπέκριουσε τοὺς βαρβάρους καὶ ἔξησφάλισε τὴν ἔξουσίαν του εἰς τὸ ἐσωτερικόν, κατώρθωσε νὰ προσελκύσῃ μὲ ὑποσχέσεις τὴν "Ο λυνθον, τὴν ἴσχυροτέραν ἀπὸ τὰς πόλεις τῆς Χαλκιδικῆς, καὶ ἐκυρίευσε τὴν 'Αμφίπολιν καὶ ἄλλας πόλεις τῶν Ἀθηναίων (357). Τοῦτο ἔφερε τὸν Φίλιππον εἰς ρῆξιν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἔδωσεν ἀφορμὴν εἰς μακροχρόνιον πόλεμον. 'Αλλ' οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἔδειξαν μεγάλην προθυμίαν καὶ ὁ Φίλιππος κατώρθωσε νὰ λάβῃ μὲ τὸ μέρος του τὰς πόλεις τῆς Χαλκιδικῆς, τοῦ Ἐλλησπόντου καὶ τοῦ Βοσπόρου (357–348), ἔγινε κύριος τῶν χρυσωρυχείων τοῦ Παγγαίου καὶ ἤρχισε νὰ ἐμπορεύεται μὲ τὸν Εὔξεινον. Κατεσκεύασε μάλιστα στόλον, μὲ τὸν δποῖον ἔξουσίαζε τὴν παραλίαν. Τὰ κατορθώματα αὐτὰ ἀνησύχησαν τοὺς Ἀθηναίους, διότι ἔχαναν τὰ συμφέροντά των εἰς τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης καὶ ἔβλεπαν ὅτι ἀπειλοῦνται τὰ στενὰ τοῦ Ἐλλησπόντου καὶ τοῦ Βοσπόρου.

ΕΠΕΜΒΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΘΕΣΣΑΛΙΑΝ ΚΑΙ ΦΩΚΙΔΑ

Εὐθὺς κατόπιν ἐδόθη εὐκαιρία εἰς τὸν Φίλιππον νὰ ἀναμιχθῇ εἰς τὰ πράγματα τῆς κυρίως Ἐλλάδος. 'Η Μέση Ἐλλὰς ἦτο ἀνάστατος κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀπὸ τὸν λεγόμενον 'Ιερὸν πόλεμον. Αἱ πόλεις τῆς Φωκίδος εἶχαν ἀρχίσει νὰ ἀναπτύσσωνται κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Αὐτὸς ἀνησύχησε τοὺς γείτονάς των Θηβαίους, οἵ δποῖοι ἔζητοσαν νὰ τὰς περιορίσουν μὲ κάθε τρόπον. Κατήγγειλαν λοιπὸν εἰς τὸ Ἀμ-

φικτιονικὸν συνέδριον ὅτι οἱ Φωκεῖς ἐκαλλιέργησαν χώραν ἀνήκουσαν εἰς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν καὶ τὸ συνέδριον τοὺς κατεδίκασεν εἰς βαρὺ πρόστιμον (500 τάλαντα). Ἐπειδὴ δὲ οἱ Φωκεῖς ἡρνήθησαν νὰ πληρώσουν, ἐκήρυξε τὸν Ἱερὸν πόλεμον ἐναντίον των καὶ ἀνέθεσεν εἰς τοὺς Θηβαίους, τοὺς Λοκρούς καὶ τοὺς Θεσσαλούς νὰ ἐκτελέσουν τὴν ἀπόφασιν. Οἱ Φωκεῖς ἔχοντες τολμηρούς καὶ ἰκανούς ἀρχηγούς, τὸν Φιλόμηλον, τὸν Ὁμηρον κακόν, ἀντέταξαν ἵσχυρὰν ἀντίστασιν, ἔγιναν κύριοι τοῦ μαντείου καὶ ἔχρησιμοποίησαν τοὺς θησαυρούς τοῦ θεοῦ διὰ νὰ καταρτίσουν ἵσχυρὸν μισθοφορικὸν στρατόν. Ἐνίκησαν τοὺς ἀντιπάλους καὶ κατέλαβαν μέρος τῆς Βοιωτίας καὶ τῆς Θεσσαλίας.

Οἱ εὔγενεῖς τῆς Θεσσαλίας ἐκάλεσαν τότε τὸν Φίλιππον ἐναντίον τῶν Φωκέων, δὲ δόπιος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἐνίκησεν εἰς ἀποφασιστικὴν μάχην τὸν Ὄνομαρχον καὶ ἀμέσως ἔβαδισε κατὰ τῶν Θερμοπυλῶν (353). Ἀλλὰ στόλος ἀθηναϊκὸς ἔφθασεν ἔγκαιρως εἰς τὰς Θερμοπύλας καὶ τοῦ ἔφραξε τὸν δρόμον. Ὁ Φίλιππος ὑπερχώρησεν ἀτάραχος ἀναγνωρίζων ὅτι δὲν εἶχε φθάσει ἡ ὥρα. Ἡ Θεσσαλία δύως ἔμεινε κτῆσις μακεδονική.

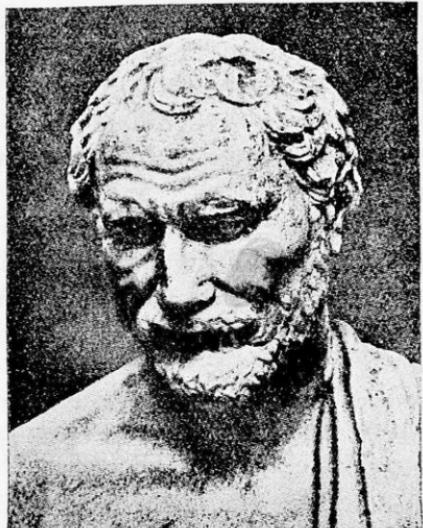
Ἄφοῦ ἀπέτυχεν εἰς τὰς Θερμοπύλας, ὁ Φίλιππος ἐστράφη εἰς τὴν Θράκην καὶ ἐπροχώρησε μέχρι Βυζαντίου. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἤρχισαν νὰ ἀνησυχοῦν καὶ ἡ Ὀλυνθος, τὴν δόποιαν εἶχεν ἔξαπατήσει δὲ Φίλιππος, ἐπειδὴ ἔβλεπε τὸν κίνδυνον, ἐζήτησε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων. Εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν ἡκούσθη πρώτην φορὰν εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν ἐκκλησίαν ἡ φωνὴ τοῦ Δημοσθένους, δὲ δόπιος κατήγγειλε τὰ σχέδια τοῦ Φιλίππου. Ὁ Δημοσθένης ἔξεφώνησε τότε τὸν πρῶτον κατὰ Φιλίππου λόγον (349).

Ο ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ

Ο Δημοσθένης εἶχε γεννηθῆ τὸ 384 ἀπὸ πλουσίους γονεῖς, ἔλαβε καλὴν μόρφωσιν, ἐμελέτησε τοὺς ρήτορας καὶ πολιτικούς συγγραφεῖς καὶ ἴδιως ἐθαύμαζε τὸν Θουκυδίδην. "Οταν ἤρχισε νὰ ἀναμιγνύεται εἰς τὴν πολιτικὴν, μεγάλην ἐπιρροὴν εἶχαν εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ φιλειρηνικοί. Αἱ Ἀθῆναι κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦτο δημοκρατία μεγαλεμπόρων, τραπε-

ζιτῶν καὶ ἐφοπλιστῶν. Δὲν εἶχε πλέον στρατὸν ἀπὸ πολίτας, ἀλλὰ ἔχρησιμοποίει μισθοφόρους. Οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἀγαποῦν τοὺς πολέμους, ἴδιως τοὺς μακροὺς πολέμους, οἱ δῆποιοι βλάπτουν τὰς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις.

‘Υπέρ τῆς εἰρήνης ἡσαν ὅχι μόνον ἡ τάξις τῶν πλουτοκρατῶν, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ εἰρηνόφιλοι ἐκ πετοιθήσεως καὶ μερικοὶ ἀπαισιόδοξοι, δῆπος ὁ στρατηγὸς Φωκίων, οἱ δῆποιοι ἐφρόνουν ὅτι αἱ Ἀθῆναι δὲν ἡσαν ίκαναι διὰ πολέμους καὶ μεγάλας ἐπιχειρήσεις. ‘Υπῆρχαν ὅμως καὶ συμφεροντολόγοι, οἱ δῆποιοι ἐλάμβαναν χρήματα ἀπὸ τὸν Φίλιππον καὶ προσεπάθουν νὰ κρατοῦν τοὺς Ἀθηναίους εἰς ἀδράνειαν. Τοιοῦτος ἦτο ὁ Αἰσχίνης, ρήτωρ ίκανώτατος, ἀντάξιος τοῦ Δημοσθένους, καὶ οἱ ἄλλοι φίλι πίζοντες. Είναι βέβαιον ὅτι ὁ Φίλιππος εἶχε τοιαῦτα ὅργανα εἰς διαφόρους πό-

Δημοσθένης (384–322), ἀντίγραφον τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων—Κοπεγχάγη

‘Η κεφαλὴ ἐνὸς ἀντιγράφου τοῦ ἀνδρίαντος τοῦ Δημοσθένους, τὸν ἐποῖον εἶχε κατασκευάσει τὸ 280 π.Χ.δ γλύπτης Πολύευκτος.

λεις τῆς ‘Ελλάδος, ἀλλ’ οἱ δῆπαδοί του δὲν ἡσαν ὅλοι προδόται καὶ ἀγορασμένοι. Εἰς δὲν τὴν ‘Ελλάδα ὑπῆρχαν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἴδεολόγοι, οἱ δῆποιοι: ἐθεώρουν τὸν Φίλιππον ὡς τὸν μόνον ίκανὸν νὰ παύσῃ τὸν ἐμφύλιον σπαραγμόν, νὰ ἔνωσῃ τοὺς ‘Ελληνας καὶ νὰ τοὺς ὁδηγήσῃ εἰς ἔθνικὸν πόλεμον κατὰ τῶν Περσῶν, δῆπος ἦτο π.χ. ὁ ἀθηναῖος ρητοροδιδάσκαλος **Ισοκράτης**. ‘Ο πόθος αὐτὸς εἶχε γίνει ζωηρότερος εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν, διότι ἡ δύναμις τῆς Περσίας ἐπὶ τοῦ βασιλέως **Ἀρταξέρξου Γ'** τοῦ **“Ωχού”** (359–338) ἐφάνη ὅτι ἀναγεννᾶται.

Ἐναντίον ὅλων αὐτῶν ἔξηγέρθη ὁ Δημοσθένης καὶ ἐπροσπάθησε νὰ κινήσῃ τοὺς συμπολίτας του κατὰ τοῦ Φιλίππου. Ἐχθρὸς τῆς Ἑλλάδος δὲν ἦτο κατ' αὐτὸν ὁ Ὦχος, ἀλλ' ὁ Φίλιππος, τὸν ὄποιον εἰς τὴν ἔξαψίν του ὡνόμαζε βάρβαρον. Ἡ ἀγάπη του πρὸς τὴν πατρίδα, ἡ ἀνάμνησις τοῦ παλαιοῦ μεγαλείου της καὶ ἡ ἀντιπάθεια εἰς τὸν Φίλιππον ἔδωσαν εἰς τοὺς λόγους του πάθος καὶ δρμὴν καὶ πρωτοφανῆ εύφράδεισν. Ἐπὶ μακρὸν ὅμως δὲν κατώρθωσε νὰ εἰσακουσθῇ.

ΕΠΙΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ο Φίλιππος ἐθεώρησε κατάλληλον τὴν στιγμὴν νὰ προσβάλῃ τὴν Ὀλυμπίαν. Τὸ 349 ἐποιιόρκησε τὴν πόλιν, ἡ ὄποια ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων. Οἱ τρεῖς Ὁλυμπιακοὶ λόγοι, τοὺς ὄποιους ἔξεφώνησεν ὁ Δημοσθένης, δὲν κατώρθωσαν νὰ κινήσουν τοὺς Ἀθηναίους εἰς ἀποτελεσματικὴν ἐνέργειαν. Ο Φίλιππος ἐκυρίευσε τὴν πόλιν καὶ τὴν κατέστρεψε παραδειγματικῶς, διὰ νὰ τρομοκρατήσῃ τοὺς ὄλλους. Τὰ ὅργανά του εἰς τὰς Ἀθήνας εἰργάσθησαν διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὴν εἰρήνην, τὴν ὄποιαν ἔχρειάζετο τὴν στιγμὴν ἐκείνην. Μετὰ μακρὰς συνεννοήσεις ὁ Φίλιππος καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἔκλεισαν εἰρήνην, τὴν λεγομένην εἰρήνην τοῦ Φιλοκράτους, διὰ τῆς ὄποιας οἱ ἀντίπαλοι ἐκράτησαν τὰς κτήσεις, τὰς ὄποιας κατεῖχαν (346).

Ἀπὸ τὴν εἰρήνην ὅμως εἶχαν ἀποκλεισθῆ σκοπίμως οἱ Φωκεῖς. Ο Φίλιππος λοιπὸν ἐπιτίθεται ἐναντίον αὐτῶν, κυριεύει καὶ κατασκάπτει ἀγρίως τὰς φωκικὰς πόλεις καὶ συγχρόνως γίνεται κύριος τῶν Θερμοπυλῶν.

Αλλὰ πρὸς στιγμὴν στρέφεται πρὸς τὴν Θράκην, κυριεύει τὸ κράτος τῶν Ὀδρυσσῶν Θρακῶν, κτίζει εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Αἴμου τὴν Φιλιππούπολην καὶ πολιορκεῖ τὸ Βουζάντιον. Τοιουτοτρόπως ἀπειλεῖται αὐτὴ ἡ ὑπαρξις τῶν Ἀθηνῶν, διότι, καθὼς γνωρίζομεν, οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ τὸν Εὔξεινον Πόλον ἐπρομηθεύοντο τὸν σῖτον. Ο Δημοσθένης ἀνέπτυξε τότε μεγάλην δραστηριότητα καὶ συνήνωσε πολλὰς πόλεις ἐναντίον τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας.

Βλέπων τὴν κίνησιν αὐτὴν ὁ Φίλιππος ἀπεφάσισε νὰ προσβάλῃ τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὴν χώραν των. Ἐπέρασε τὰς Θερμοπύλας καὶ κατέλαβεν αἰφνιδιαστικῶς τὴν Ελατίαν,

ἡ ὁποία ἔξουσιάζει τὸν δρόμον πρὸς τὴν Βοιωτίαν καὶ τὴν
Ἀττικήν.

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΧΑΙΡΩΝΕΙΑΝ (338)

‘Η εἰδησις ἐδημιούργησε πανικὸν εἰς τὰς Ἀθήνας.

’Ιδού πῶς περιγράφει τὴν ταραχὴν τῶν Ἀθηναίων ὁ Δημοσθένης εἰς τὸν περὶ στεφάνου λόγον:

‘Ἡτο ἄργα τὸ βράδυ, ὅποτε κάποιος ἔφερε τὴν εἰδησιν εἰς τοὺς πρυτάνεις ὅτι κατελήφθη ἡ Ἐλάτεια. Εὐθὺς ἐκείνοι διέκοψαν τὸ δεῖπνον... ἔστειλαν νὰ προσκαλέσουν τοὺς στρατηγοὺς καὶ ἐφώναξαν τὸν σαλπιγκτῆν. ‘Ἡ πόλις ἦτο ἀνάστατος ἀπὸ τὴν ταραχὴν. Τὴν ἀλλην ἡμέραν μόλις ἔξημέρωσεν, οἱ πρυτάνεις προσεκάλεσαν τὴν Βουλὴν εἰς τὸ βουλευτήριον καὶ σεῖς ἐτρέξατε εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Καὶ προτοῦ ἀκόμη συνέλθῃ ἡ βουλὴ καὶ λάβῃ ἀποφάσεις, ὅλος ὁ λαὸς εἶχε συγκεντρωθῆ εἰς τὴν Πινύκα. Κατόπιν ἥλθαν οἱ πρυτάνεις, ἀνεκοίνωσαν τὰς πληροφορίας καὶ παρουσίασαν τὸν ἀνθρωπὸν, ὁ ὅποιος εἶχε φέρει τὴν εἰδησιν. ‘Ο κῆρυξ τότε ἡρώτησε ποίος θέλει νὰ ὀμιλήσῃ, ἀλλὰ δὲν παρουσιάζετο κανεὶς, καὶ ἐνῶ ὁ κῆρυξ ἐπανελάμβανε τὴν ἑρώτησιν, κανεὶς δὲν ἐστηκώνετο, μολονότι ἡσαν παρόντες ὅλοι! οἱ στρατηγοί, ὅλοι οἱ ρήτορες καὶ ἡ φωνὴ τῆς πατρίδος ἐκάλει διὰ τὴν σωτηρίαν της....

Πρὸ τοῦ κινδύνου συνεννοήθησαν αἱ Ἀθῆναι καὶ αἱ Θῆβαι καὶ ὁ ἡνωμένος στρατὸς τῶν δύο πόλεων ἐπεχείρησε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν προέλασιν τοῦ Φιλίππου. ’Αλλὰ δὲν ἤργησε νὰ ἐπέλθῃ τὸ μοιραῖον. Εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Χαιρωνείας ὁ μακεδονικὸς στρατὸς συνέτριψε τὰς δυνάμεις τῶν δύο πόλεων. Οἱ Θῆβαιοι εἶχαν μεγάλας ἀπωλείας, 1000 Ἀθηναῖοι ἐσκέπασαν τὸ πεδίον τῆς μάχης, 2 χιλ. συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι (2 Αύγούστου 338).

‘Ἡ νίκη τῆς Χαιρωνείας ἔκρινε τὴν τύχην τῶν ἑλληνικῶν πολιτειῶν. ‘Ο συνασπισμὸς διελύθη καὶ αἱ πόλεις ὑπετάχθησαν εἰς τὸν νικητὴν ἑκάστη χωριστά. Αἱ Θῆβαι ἔχασαν τὴν ἡγεμονίαν τῆς Βοιωτίας, ἡ ὁμοσπονδία τῶν βοιωτικῶν πόλεων διελύθη. ’Επιεικέστερος ἐφάνη ὁ Φίλιππος πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. ‘Αφησεν ἐλευθέρους τοὺς αἰχμαλώτους, ἀνεγνώρισε τὴν αὐτονομίαν των καὶ τὴν κυριαρχίαν των ἐπὶ πολλῶν νήσων. ‘Υπεχρέωσεν ὅμως αὐτοὺς νὰ παραχωρήσουν τὴν Θρακικὴν Χερσόνησον καὶ τοιουτοτρόπως εἶχεν εἰς χεῖρας του τὴν τύχην τῆς πόλεως. ’Απὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης αἱ Ἀθῆναι ἔπαισσαν νὰ παίζουν σημαντικὸν πρόσωπον εἰς τὴν πο-

λιτικήν τῆς Ἑλλάδος. Παρέμειναν ὅμως πολὺν καιρὸν ἀκόμη κέντρον τοῦ ἐλληνικοῦ κόσμου καὶ ἔστια τῆς τέχνης, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν γραμμάτων. Ἀπὸ τῆς μάχης τῆς Χαιρωνείας ὀρχίζει νέα περίοδος τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας.

ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ (337)

‘Ο Φίλιππος ἥτο κατ’ ούσιαν κύριος τῆς Ἑλλάδος. Ἐγκατέστησεν εἰς τὰς Θήβας, εἰς τὴν Χαλκίδα, τὴν Ἀμβρακίαν καὶ τὴν Κόρινθον μακεδονικὰς φρουράς, τὴν Σπάρτην περιώρισεν εἰς τὰ στενὰ σύνορά της καὶ εἰς τὰς πόλεις τὴν ἀρχὴν ἔλαβαν οἱ μακεδονίζοντες.

‘Ο Φίλιππος ἐκάλεσε τοὺς ὀντιπροσώπους τῶν ἑλληνικῶν πόλεων εἰς τὴν Κόρινθον. Τὸ συνέδριον ἀπεφάσισε διαρκῆ εἰρήνην μεταξὺ τῶν ‘Ελλήνων. ‘Ἐπρεπε κάθε πόλις νὰ σεβασθῇ τὴν ὀνεξαρτησίαν τῆς ἄλλης. Δὲν ἐπετρέπετο νὰ γίνουν συνασπισμοί. Οἱ παραβαίνοντες τὰς ἀποφάσεις θὰ ἔδικάζοντο ὑπὸ δύοσπονδιακοῦ δικαστηρίου. Τὸ δικαυτήριον λοιπὸν αὐτὸν ἦτο ἕνα εῖδος κοινωνίας τῶν ἔθνῶν. Ἰδίως ὅμως τὸ συνέδριον ἀπεφάσισε τὴν ἴδρυσιν νέας ἑλληνικῆς συμμαχίας, τῆς ὡποίας ὀρχηγὸς ἀνεγνωρίσθη ὁ Φίλιππος. Σκοπὸν τῆς συμμαχίας διεκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Περσῶν. Τοιουτοτρόπως τὸ ὄνειρον τοῦ Ἰσοκράτους ἐπραγματοπιεῖτο. ‘Ο Φίλιππος ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἡνωμένου στρατοῦ τῶν ‘Ελλήνων θὰ ἔθάδιζε κατὰ τῶν βαρβάρων. ‘Ηδη τὴν ἄνοιξιν τοῦ 336 μακεδονικὸς στρατὸς ὑπὸ τοὺς στρατηγοὺς Παρμενίων, Ἀμύνταν καὶ Ἀτταλον ἐπέρασε τὸν ‘Ελλήσποντον, διὰ νὰ ἔξασφαλίσῃ τὰ στενὰ καὶ νὰ προετοιμάσῃ τὸν δρόμον εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Φίλιππου. ‘Ο βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας ἤρχισεν ἀμέσως προετοιμασίας, ὀλλαγὴν ἀπό τίνος ἀξιωματικοῦ, ἐνῶ ἐτέλει τὸν γάμον τῆς θυγατρός του, μόλις 47 ἔτῶν (336).

‘Ο Λέων τῆς Χαιρωνείας

Μνημεῖον στηθὲν ἐπὶ τοῦ τάφου τῶν Θηβαίων, οἱ ὥποιοι ἔπεσσον εἰς τὴν μάχην τῆς Χαιρωνείας.

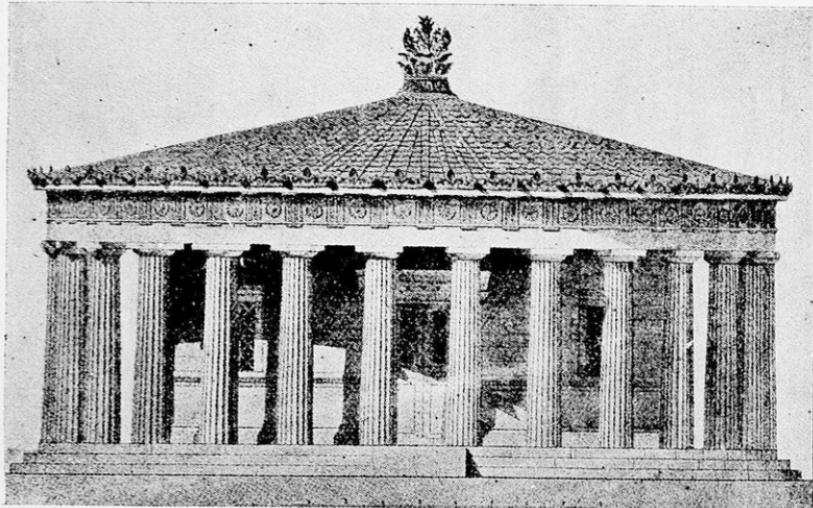

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'

ΑΙ ΤΕΧΝΑΙ ΚΑΙ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΝ 4ΟΥ ΑΙΩΝΑ

Ο ΤΕΤΑΡΤΟΣ ΑΙΩΝΑ

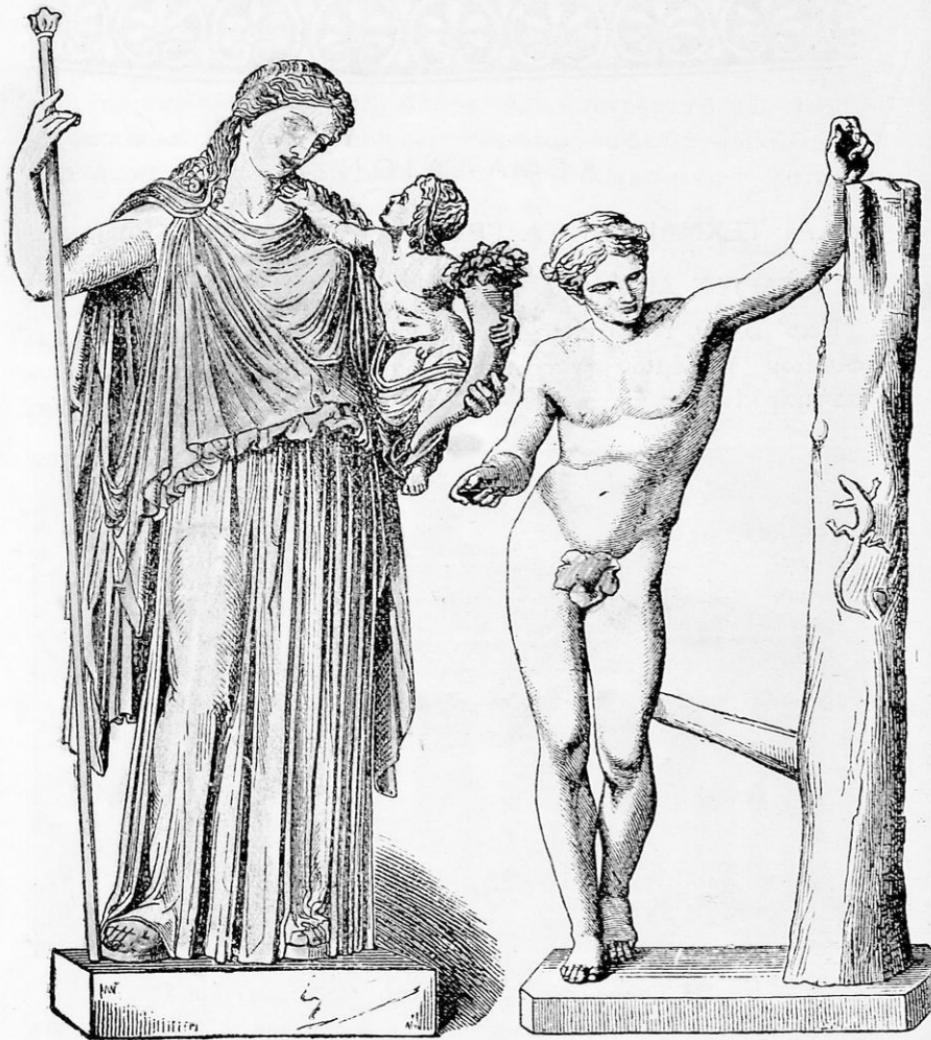
Πάρ' ὅλην τὴν ἀναστάτωσιν καὶ τὰς καταστροφὰς τῶν ἐμφυλίων πολέμων εἰς τὴν Ἑλλάδα ύπάρχει ζωηροτάτη πνευματικὴ κίνησις κατὰ τὸν 4ον π.Χ. αἰῶνα. Οἱ καλλιτέχναι καὶ

‘Η θόλος τῆς Ἐπιδαύρου (ἀναπαράστασις)

Τὸν 4ον αἰῶνα ἔκτισαν πολλὰ κυκλικὰ οἰκοδομήματα. Τοιοῦτον εἶναι ἡ Θόλος τῆς Ἐπιδαύρου, ἀπὸ τὰ ἀριστουργήματα τῆς πελοπονησιακῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῆς ἐποχῆς αὐτῆς. Τὸ οἰκοδόμημα ἔκτισθη ἀπὸ τὸ 360–330 π.Χ. Ἡ ἔξωτερικὴ περιφέρεια ἀποτελεῖται ἀπὸ δωρικοὺς κίονας, οἱ δποῖοι εἶναι κατασκευασμένοι ἀπὸ τιώρινον λίθον. Ἔσωτερικῶς εἴχεν ἄλλην κιονοστοιχίαν κορινθιακοῦ ρυθμοῦ ἀπὸ μάρμαρον τῆς Πάρου.

οἱ συγγραφεῖς παράγουν ἕργα κατὰ τὴν περίοδον αὐτήν, τὰ δποῖα δὲν ὑπολείπονται ἀπὸ τὰ προϊόντα τοῦ 5ου αἰῶνος καὶ θεωροῦνται κλασσικὰ δπως ἐκεῖνα. ‘Ο 5ος καὶ ὁ 4ος αἰώνων Θεοδωρίδου—Λαζάρου. ‘Ιστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος

Ειρήνη Κηφισοδότου
ἀντίγραφον ρωμαϊκῶν χρόνων
Ρώμη

Απόλλων Σαυροκτόνος
ἀντίγραφον ρωμαϊκῶν χρόνων
Βατικανὸν

Τὸ πρῶτον ἀποτελεῖ μετάβασιν ἀπὸ τὸν 5ον εἰς τὸν 4ον αἰῶνα. Εἰς τὸ δεύτερον βλέπομεν ὅλην τὴν χάριν, τὴν ὄποιαν ὁ Πραξιτέλης ἤξευρε νὰ διδῇ εἰς τὰ νεαρὰ σώματα. Ὁ νεανίας σχεδὸν κρυμμένος ὀπίσω ἀπὸ τὸν κορμὸν τοῦ δένδρου παραμονεύει τὴν σαύραν πού ἀνεβαίνει γοργά, ἔτοιμος νὰ τὴν καρφώσῃ μὲ τὸ βέλος, τὸ ὅποιον κρατεῖ εἰς τὸ χέρι.

εῖναι οἱ κυρίως κλασσικοὶ χρόνοι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ ὡς τέλος τῶν καλῶν χρόνων συνήθισαν νὰ θέτουν τὴν μάχην τῆς Χαιρωνείας, δηλαδὴ τὸ ἔτος 338.

Ὑπάρχει ὅμως οὐσιώδης διαφορὰ μεταξύ τοῦ Ὁου καὶ τοῦ 4ου αἰῶνος. Κέντρον τῆς πνευματικῆς ζωῆς εἶναι πάντοτε αἱ

Κεφαλὴ Μελεάγρου

μαρμάρινον ἀντίγραφον ρωμαϊκῶν χρόνων
Ρώμη, Βίλλα Μεδίκων

Ἄπὸ τὰ χαρακτηριστικώτερα ἔργα τοῦ Σκόπτα. Οἱ ὄφθαλμοι ἐκφράζουν τὸ βαθὺ πάθος, τὸ ὅποιον εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκφαγῇ εἰς τὴν πρώτην ἀφορμήν. Τὸ ἄγαλμα ἦτο ὄνομαστὸν καὶ ἡρεσκε πολὺ καὶ δι' αὐτὸν ἔγιναν πολλὰ ἀντίγραφα.

Κεφαλὴ τοῦ Ἐρμοῦ

Ἡ κεφαλὴ τοῦ περιφήμου ἀγάλματος τῆς Ὀλυμπίας. Ὁ θεός εἰκονίζεται μὲ σῶμα εὔρωστον, ἀνθηρὸν καὶ τρυφέρον—Κρατεῖ εἰς τὴν ἀγκάλην τοῦ τὸν Διόνυσον διὰ νὰ τὸν παραδώσῃ εἰς τὰς Νύμφας, αἱ ὅποιαι θὰ τὸν ἀναθρέψουν. Εἰς τὸν δρόμον ἐσταμάτησε διὰ ν' ἀναπαυθῇ καί, διὰ νὰ διασκεδάσῃ τὸ μικρόν, τοῦ προτείνει σταφυλήν.

Αθῆναι καὶ ὁ θαυμάστιος λαὸς τῆς Ἀττικῆς ἔξακολουθεῖ νὰ παράγῃ ἀριστουργήματα. Ἄλλ' ὁ πόλεμος κατέστρεψε τὸ ναυτικὸν κράτος τῶν Ἀθηνῶν καὶ μαζὶ τὸν δημόσιον πλοῦτον. Ἡ γαλήνη ἐταράχθη, οἱ πολῖται ἔχασαν τὸ θάρρος καὶ τὴν αὐτοπεποίθησιν. Γενικῶς οἱ Ἑλληνες ἔγιναν εὐπαθέστεροι καὶ εὐερέθιστοι. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ πρόσωπα, τὰ ὅποια παρι-

στάνουν οἱ τεχνῖται, δὲν ἔχουν τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν γαλήνην τοῦ Διός, ἀλλ' εἶναι συναισθηματικά, λεπτὰ καὶ εὔπαθη. "Ἐχουν γραμμὰς λεπτοτέρας καὶ ζωηροτέραν ἔκφρασιν. Τὰ ἔργα εἶναι πολλάκις ἀνυπέρβλητα εἰς τὴν κατεργασίαν καὶ ἀνώτερα εἰς κομψότητα καὶ χάριν.

Τὸν 5ον αἰῶνα διὰ τὰ ἔργα τῆς τέχνης φροντίζει κυρίως τὸ κράτος. Οἱ τεχνῖται ἐργάζονται εἰς μεγάλα δημόσια ἔργα καὶ εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ συμμορφωθοῦν πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ κοινοῦ. Τὸν 4ον αἰῶνα τὰ κράτη δὲν ἔχουν τὰ μέσα νὰ κατασκευάσουν ναοὺς ἢ ἄλλα δημόσια ἔργα καὶ οἱ τεχνῖται ἐργάζονται διὰ τοὺς ἴδιώτας. Διὰ τοῦτο ἔχουν περισσοτέραν ἀνεξαρτησίαν καὶ ἔκαστος ἀκολουθεῖ περισσότερον τὴν κλίσιν του.

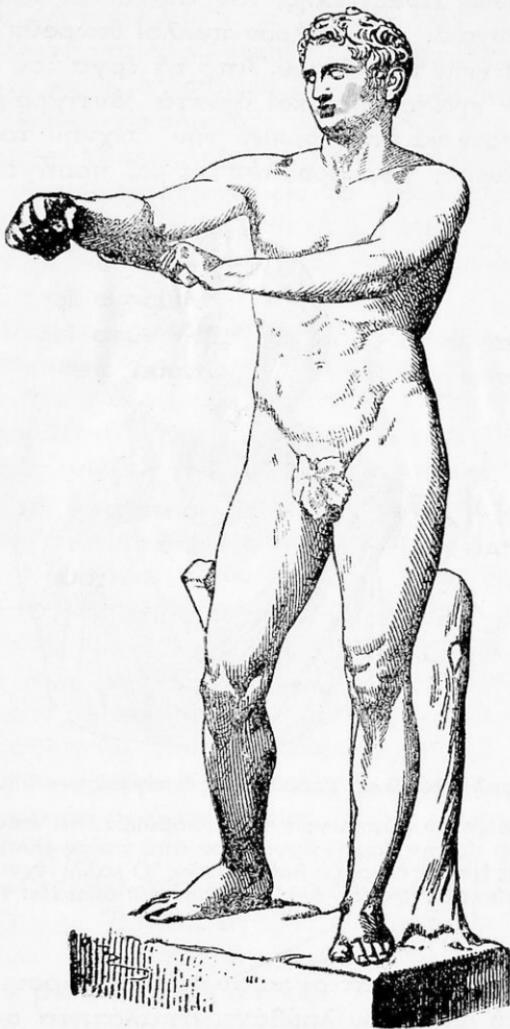
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

Οἱ ἀρχιτέκτονες ἔξακολουθοῦν νὰ κτίζουν ναούς δωρικούς καὶ Ἰωνικούς. Ἀναπτύσσεται ὅμως κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα ὁ πολυτελέστερος κορινθιακὸς ρυθμὸς καὶ συνηθίζουν νὰ δίδουν σχῆμα κυκλικὸν εἰς τὰ οἰκοδομήματα. Τὸ πρῶτον ὑπόδειγμα τοιούτου κορινθιακοῦ οἰκοδομήματος εἰς τὰς Ἀθήνας εἶναι τὸ μνημεῖον τοῦ Λυσικράτους, μικρὸν κυκλικὸν κτίριον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶχε τοποθετηθῆ ὁ χορηγικὸς τρίπous, δηλ. τὸ βραβεῖον, τὸ ὁποῖον ὁ Λυσικράτης εἶχε λάβει ὡς χορηγὸς εἰς δραματικὸν ἀγῶνα. Ὑπέροχον δείγμα κορινθιακοῦ ρυθμοῦ εἶναι ἡ Θόλος τῆς Ἐπιδαύρου, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐσώθησαν μερικοὶ ἔξαίσιοι κίονες. Κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα κτίζονται ἔξοχα θέατρα εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, τὸ Διονυσιακὸν εἰς τὰς Ἀθήνας, τὸ θέατρον τῆς Ἐπιδαύρου κτλ.

ΓΛΥΠΤΙΚΗ

Τὸν 4ον αἰῶνα ἡ Ἑλλὰς ἔχει μεγάλους γλύπτας. Ὁ ἀθηναῖος **Κηφισόδοτος** κατεσκεύασε περίφημον ἄγαλμα τῆς θεᾶς Εἰρήνης μὲ τὸ τέκνον της, τὸν Πλούτον, εἰς τὴν ἀγάλην, τὸ ὁποῖον οἱ Ἀθηναῖοι ἐστήσαν εἰς τὴν νοτίαν ἀκραντῆς ἀγορᾶς, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ἀρείου Πάγου.

Υἱὸς τοῦ Κηφισοδότου τριθανῶς, ἦτο ὁ μέγιστος γλύπτης

Αποξιομενος

μαρμάρινον ἀντίγραφον—Ρώμη, Βατικανόν

Εἰκονίζει ἀθλητήν, ὁ ὅποιος μετά τὴν νίκην ξύνει τὸ λάδι καὶ τὴν σκόνην ἀπὸ τὸ σῶμα του μὲν ἔστραν (στλεγγίδα). Ὁ Λύσιππος διδεῖ νέον τύπου ἀθλητοῦ, ὁ ὅποιος ἔχει κεφαλὴν σχετικῶς μικράν, σκέλη λεπτὰ καὶ ύψηλά καὶ ὅλον τὸ ἄγαλμα κάμνει ἐντυπωσιν δυνάμεως μαζὶ καὶ εὐκινησίᾳς.

τοῦ 4ου αἰῶνος **Πραξιτέλης**, τὸν ὄποιον μὲν θαυμασμὸν ἀναφέρεντες οἱ ἀρχαῖοι καὶ σήμερον πολλοὶ θεωροῦν ὡς τὸν μέγιστον καλλιτέχνην τοῦ κόσμου.³ Απὸ τὰ ἔργα του σώζεται τουλάχιστον ἥν πρωτότυπον καὶ ἀρκετὰ ἀντίγραφα, τὰ διποία μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ ἐκτιμήσωμεν τὴν τέχνην του. Ο Πραξιτέλης ἦτο κυρίως μαρμαρογλύπτης καὶ προήγαγεν εἰς μεγά-

Κεφαλὴ Νιόβης, μαρμάρινον ἀντίγραφον—Φλωρεντία

³ Απὸ τὸ περίφημον σύμπλεγμα τῶν Νιοβιδῶν, τὸ ὄποιον οἱ Ρωμαῖοι εἶχεν μεταφέρει εἰς τὴν Ρώμην ἄγνωστον ἀπὸ ποίαν Ἑλληνικὴν πόλιν. Τὸ πρόσωπον τῆς Νιόβης ἐκφράζει βαθὺ πένθος. Ο καλλιτέχνης τοῦ συμπλέγματος εἴναι ἐπίσης ἄγνωστος, ὅλλα δὲ τέχνη του ὁμοιάζει πολὺ τὴν τέχνην τοῦ Σκόπτα.

λην τελειότητα τὴν κατεργασίαν τοῦ μαρμάρου. Εἰς τὰ ἀγάλματά του τὸ μάρμαρον λαμβάνει ἀπαλότητα σαρκὸς καὶ νομίζει κανεὶς ὅτι κάτω ἀπὸ τὴν λευκὴν ἐπιδερμίδα τρέχει θερμὸν αἷμα. Τοῦτο παρατηροῦμεν καὶ ἡμεῖς σήμερον, διότι εὐτυχῶς ἔν ἀπὸ τὰ ἔργα του διεσώθη εἰς τὸ πρωτότυπον. Τὸ ἔργον τοῦτο εἴναι ὁ περίφημος ‘Ἐ ρ μῆς τῆς Ὁλυμπίας. Οἱ θεοὶ τοῦ Πραξιτέλους εἴναι περισσότερον ἀνθρωποί, ὅλλα’ ἀνθρωποί μὲν εὐγενέστατα χαρακτηριστικὰ καὶ ἀσύγκριτον χάριν. Απὸ τὰ ἔργα του σώζονται εἰς ἀντίγραφα

ό "Ερως τῶν Θεσπιῶν, οὐ ἀναπαυόμενος Σάτυρος, οὐ 'Απόλλων σαύροκτόνος.

"Εξοχος καλλιτέχνης ήτο ἐπίσης ο **Σκόπας**, ὁ ὅποιος ἐγεννήθη εἰς τὴν Πάρον καὶ εἰργάσθη εἰς διάφορα μέρη. Ἡτο κυρίως χύτης ὀρειχαλκίνων ἀγαλμάτων καὶ εἰκονίζει συνήθως ἰσχυρὰ πάθη. Πρότυπον τοιούτου ἔργου ήτο ἡ Βακχίς, τοῦ ὅποιού ἀντίγραφον εὑρίσκεται εἰς τὸ Μόνοχον. Ο Σκόπας κατὰ τὴν νεότητά του εἰργάσθη εἰς τὸν ναὸν τῆς Τεγέας καὶ ἀργότερα εἰς τὸ περίφημον μνημεῖον τοῦ Μαυσώλου (Μαυσωλεῖον) εἰς τὴν Ἀλικαρνασσόν.

Πρὸς τὸ τέλος τοῦ αἰῶνος ἔζησεν ὁ τρίτος μεγάλος καλλιτέχνης τῆς περιόδου **Λύσιππος**, ὁ ὅπερις κατήγετο ἀπὸ τὴν Σικουῶνα καὶ ήτο χαλκοπλάστης, ὅπως οἱ περισσότεροι πελοποννήσιοι τεχνῖται. Κατεσκεύασεν ἀναρίθμητα ἔργα βιοθεούμενος ἀπὸ τοὺς νεότερους καὶ τοὺς μαθητάς του καὶ ἵστις δὲν εἴναι ὑπερβολικοὶ οἱ ἀρχαῖοι, ὅταν λέγουν ὅτι παρήγαγε 1500 ἔργα. Κατεσκεύασεν ἀγάλματα θεῶν, ἀθλητῶν, ζῷων καὶ ἴδιως ἀνδριάντας συγχρόνων ἀνδρῶν. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Μ. Ἀλέξανδρος κατὰ προτίμησιν εἰς τὸν Λύσιππον παρήγγελε τὰς εἰκόνας του. Κανὲν πρωτότυπον ἔργον του δὲν ἔσωθη. Μεταξὺ τῶν σωζομένων μαρμαρίνων ἀντιγράφων τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ὁ ἀποκεκριμένος. Τὸ ἔξοχον ἔργον παριστάνει ἀθλητὴν ὅπως ὁ δορυφόρος τοῦ Πολυκλείτου. Ἀλλ' ὁ Λύσιππος ἔδωσε νέον τύπον ἀθλητοῦ. Ἐπίσης σώζεται εἰς ἀντίγραφον ὁ περίφημος 'Ηρακλῆς, ὁ 'Αρης, ὁ 'Αγίας κτλ.

Εἰς τὸν 4ον αἰῶνα ἀνήκει τὸ περίφημον σύμπλεγμα τῆς Νιόβης. Ἐπίσης εἰς τὸν αἰῶνα αὐτὸν θέλουν νὰ κατατάξουν δύο περίφημα ἀγάλματα, τὸν 'Απόλλωνα τοῦ Μιτελέντερε καὶ τὸν "Ἄρτεμιν τῶν Βερσαλλιῶν. Ἀπὸ τὸν 4ον αἰῶνα σώζονται ἐπίσης ἀγγεῖα καὶ κοιμοφοτεχνήματα μὲ σύγκριτον λεπτότητα καὶ χάριν.

ΙΣΤΟΡΙΑ

'Ο 4ος αἰώνιν εἴναι περίοδος τῆς ἀκμῆς τοῦ πεζοῦ λόγου. Ἡ ἀττικὴ πεζογραφία ἀναπτύσσεται καὶ συστηματοποιεῖται καὶ οἱ συγγραφεῖς περιποιοῦνται τὴν μορφὴν τοῦ λόγου,

ὅτιος οἱ καλλιτέχναι τὴν κατεργασίαν τοῦ μαρμάρου. Ἡ ἀτ-
τικὴ διάλεκτος τελειοποιεῖται τόσον πολύ, ὅτι τε ἐπιβάλλεται
εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ γίνεται ἡ κοινὴ γραφομένη. Ἡ ποί-

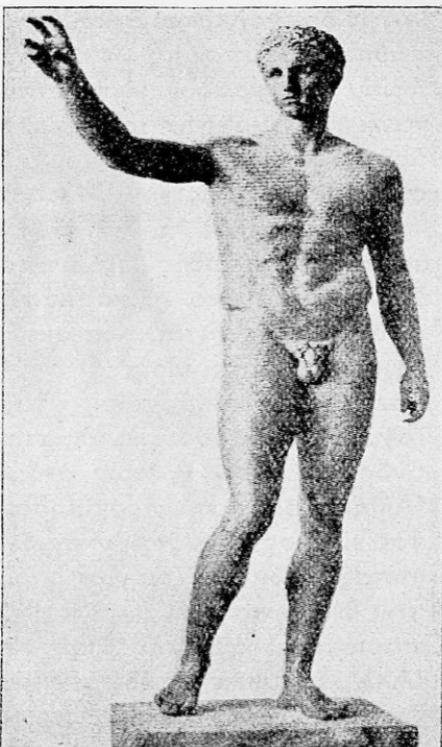

‘Απόλλων τοῦ Μπελβεντέρε

Ρώμη—Βατικανὸν

Εἰς τὸν 4ον αἰῶνα ἀνήκει τὸ ὄνομα-
στὸν ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνος, τὸ
όποιον ἔθαυμάσθη καὶ ἔξυνήθη πολύ.
Εἶναι ὁ θεός, ὁ ὄποιος ἀποτρέπει τὸ
κακόν καὶ προστατεύει τοὺς ἀνθρώ-
πους. Προβαίνει ὁρμητικὸς καὶ τὸ χα-
ριτωμένον πρόσωπόν του εἶναι γεμά-
τον ὑπερηφάνειαν καὶ θάρρος.

ησις ὁμος δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἄξια λόγου ἔργα. Ἐξακολουθεῖ
μόνον νὰ ζῇ ἡ κωμῳδία, ἡ ὅποια τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἔλαβε
νέαν μορφὴν καὶ ὄνομάζεται Νέα Κωμῳδία.

‘Ο ἔφηβος τῶν’ Αντικυθήρων

Αθῆναι, ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον
Τὸ ὄνομαστὸν ἄγαλμα εύρεθη εἰς τὸν
βυθὸν τῆς θαλάσσης πλησίον εἰς τὴν
νῆσον Ἀντικύθηρα, εἰς τὴν θέσιν ὅπου
εἶχε βυθισθῆ κατὰ τὸν 1ον π.Χ αἰῶνα ἔνα
πλοιον, τὸ ὄποιον μετέφερεν ἔργα τέχνης
εἰς τὴν Ἰταλίαν. Εἶναι κομψὸν ἔργον τοῦ
4ου αἰῶνος καὶ παριστάνει πιθανῶς ἔφη-
βον καὶ δχι θεόν.

Κατά τὸν 4ον αἰώνα ἔζησαν πολλοί: ιστορικοί, οἱ ὅποιοι ἐπραγματεύθησαν διαφορώτατα θέματα. Ἀλλὰ μόνον τοῦ Ζενοφῶντος ἐσώθησαν τὰ ἔργα. Ὁ Ζενοφῶν ἦτο Ἀθηναῖος, μαθητὴς τοῦ Σωκράτους, καὶ τῇ νεότητι του συνέπεσε μὲ τὰς ταραχὰς τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Ἐλαβε μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Κύρου καὶ ἀργότερα ἔζησεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐπειδὴ ἦτο ἀριστοκρατικῶν φρονημάτων. Ὁ Ζενοφῶν περιέγραψε μὲ ζέσιν νεανικὴν τὴν ἀνάβασιν τοῦ Κύρου. Τὸ κυριότερον ὅμως ιστορικὸν ἔργον του εἶναι τὸ Ἐλληνικό, εἰς τὸ διποίον ἐξιστορεῖ τὰ γεγονότα τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὸ 411 π.Χ. μέχρι τῆς ἐν Μαντινείᾳ μάχης τὸ 362. Ἡ Κύρου πατερεία εἶναι διδοκτικὸν μυθιστόρημα. Ἐκτὸς τούτων ἔγραψε τὸ Ἀριμνημονεύματα, ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωκράτους. Ὁ Ζενοφῶν ἦτο πολυγραφότατος, ἔγραψε μὲ μεγάλην εύκολίαν καὶ τὸ υφός του εἶναι ἀπλοῦν καὶ ὑπόδειγμα ἀττικοῦ λόγου.

Η ΡΗΤΟΡΙΚΗ

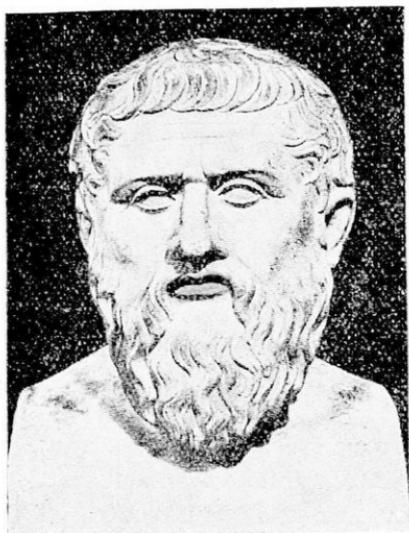
Ο 4ος αἰώνας εἶναι ιδίως ἐποχὴ τῆς ρητορικῆς καὶ τῆς φιλοσοφίας.

Ἡ ρητορικὴ εἰς τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἔγινεν ἐπιστήμη, τὴν ὅποιαν ἐδίδασκαν εἰδίκοι διδάσκαλοι, ιδίως οἱ σορισταί. Ἀμέσως μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον δημοτικότητα ἀπέκτησεν ὁ Λυσίας. Κατήγετο ἀπὸ μίαν μεγάλην σίκογένειαν μετοίκων καὶ ἔγραψε λόγους, τοὺς ὅπεροις οἱ δικαζόμενοι ἀπήγγελλαν εἰς τὸ δικαστήριον, διότι εἰς τὰς Ἀθήνας δὲν ἐπετρέπετο ἡ μεσολάβησις δικηγόρων. Οἱ λόγοι τοῦ Λυσίου εἶναι προσηρμοσμένοι εἰς τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν μόρφωσιν τῶν πελστῶν του. Ο δόνομαστὸς ὅμως ρητοροδιδάσκαλος τῶν Ἀθηνῶν κατά τὸν 4ον αἰώνα ἦτο ὁ Ισοκράτης, ὁ διποίος ἀπέκτησε πολλοὺς μαθητάς, μολονότι ἐλάμβανεν ὑπέρογκα δίδακτρα.

Ἄλλοι οἱ ἔξοχώτεροι ρήτορες τῶν Ἀθηνῶν ἥκμασαν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Φιλίππου, εἶναι δὲ ὁ Δημοσθένης καὶ ὁ ἀντίπαλός του Αἰσχίνης. Σώζονται πολλοὶ λόγοι τοῦ Δημοσθένους. Ἄλλοι ἀπὸ αὐτοὺς ἀπηγγέλθησαν εἰς κρισίμους στιγμὰς τοῦ πολιτικοῦ βίου τῶν Ἀθηνῶν, ὅπως οἱ Φιλίππι-

κοί, οἱ Ὁλυνθιακοί, καὶ διακρίνονται διὰ τὴν πατριωτικήν θέρμην καὶ τὸ πάθος, ἄλλοι εἰς πολιτικὰς δίκας, ὅπως ὁ περὶ στεφάνου, ὁ κατὰ Μειδίου κτλ., οἱ ὅποιοι εἶναι καὶ σημαντικώτεροι. Ἡ ἀρχαιότης ἔθεωρησε τὸν Δημοσθένην ώς τὸν κορυφαῖον τῆς ρητορικῆς καὶ σήμερον, ὅταν ὀμιλοῦν περὶ ρητόρων, αὐτὸν ἐννοοῦν κατὰ πρῶτον λόγον.

Ἐφάμιλλός του ἦτο ὁ ἀσπονδός ἀντίπαλός του Αἰσχίνης,

Πλάτων (427–347)
μαρμαρίνη προτομή-Ρώμη, Βατικανὸν

Ἀριστοτέλης (384–322)
μαρμαρίνη προτομή-Βιέννη

ὅ ἀρχηγὸς τῆς φιλομακεδονικῆς μερίδος. Τοῦ Αἰσχίνου ἐσώθησαν δλίγοι λόγοι, ἀλλ᾽ ὁ κατὰ Κτησιφῶντος μᾶς δίδει ξύνοισαν τῆς ἔξοχου ρητορικῆς ἴδιοφυΐας του.

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Ἡ διδασκαλία τοῦ Σωκράτους ἔδωσε πλούσίους καρπούς κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα. Οἱ πολυπληθεῖς μαθηταί του ἔξήγησαν ὃ καθεὶς μὲ τὸν ἴδικόν του τρέπον τὰ διδάγματά του καὶ ἐσχημάτισαν τὰς λεγομένας Σωκρατικὰς σχολάς. Ὁ μεγαλύτερος ὅποι τοὺς μαθητάς του ἦτο ὁ **Πλάτων** (427–

247), φύσις ἔξαιρετική, πολυμαθής σοφὸς καὶ ἔξαιρετος καλλιτέχνης τοῦ λόγου, ὁ ὅποιος συνεπλήρωσε καὶ ἀνέπτυξε τὴν σωκρατικὴν διδασκαλίαν. Ὁ Πλάτων ἦτο πολυγραφώτατος καὶ μὲ τὴν μεγάλην συγγραφικήν του ἴδιοφυίαν ἔδωσεν εἰς τὴν φιλοσοφίαν τὴν μωροφήν ἐκείνην, μὲ τὴν ὅποιαν ἔκαμε μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα.

Νέους δρόμους εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἤνοιξεν ὁ μαθητὴς τοῦ Πλάτωνος Ἀριστοτέλης (384–322). Ἐγεννήθη εἰς τὰ Στάγιρα τῆς Μακεδονίας, ἥλθε 17 ἑτῶν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἤκουσε τὴν διδασκαλίαν τοῦ Πλάτωνος. Εἶχε κλίσιν εἰς τὰς πρακτικωτέρας ἐπιστήμας καὶ μὲ τὴν μελέτην καὶ τὴν προσωπικὴν ἔρευναν ἔγινεν ὁ πολυμαθέστερος σοφὸς τῆς ἀρχαιότητος. Εἰς τὸ πολυάριθμα συγγράμματά του ἀπεταμίευσε τὰς γνώσεις τῆς ἐποχῆς τοιυ καὶ τὰ Βιβλία του ἔγιναν εῖδος ἐγκυκλοπαιιδικοῦ λεξικοῦ, τὸ ὅποιον ἐπαιδαγώγησε τὴν ἀνθρωπότητα ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας. Οἱ "Ἐλληνες καὶ οἱ Ρωμαῖοι, οἱ Βυζαντινοὶ καὶ οἱ "Ασσητες, καθὼς καὶ οἱ Εύρωπαιοι εἰς τοὺς μέσους χρόνους εἶχαν ὡς διδάσκαλον καὶ ὀδηγὸν τὸν Ἀριστοτέλην.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΜΕΤΡΑ, ΣΤΑΘΜΑ, ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ

ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

1. ΜΕΤΡΑ

α) Μήκους

Δάκτυλος	=0,0193 μ.
Παλαιστή = 4 δάκτυλοι	=0,0771 μ.
Σπιθαμή = 12 "	=0,2302 μ.
Πούς = 16 "	=0,3083 μ.
Πήχυς = $1\frac{1}{2}$ πόδες	=0,4624 μ.
Βῆμα = $2\frac{1}{2}$ "	=0, 771 μ.
Όργνιά = 4 πήχεις	=1, 85 μ.

β) Πορείας

Πούς	= 0,30 μ.
Πλέθρον = 100 πόδες	= 30,83 μ.
Στάδιον = 6 πλ. ή 600 πόδ.	= 184,98 μ.
Παρασάγγης = (περσικ.)	= 30 στάδια
γ) Έπι λέγων	
Δίαυλος	2 Στάδια

Ιππικὸν

Δόλιχος	= 4 στάδια
Πλέθρον "	= 7 ή 12 "

δ) Ἐπιφανείας

Πούς τετράγωνος	= 0,830 τετρ. μ.
Πλέθρον "	= 87, 50 "

ε) Χωρητικότητος

1) Υγρά

Κοτύλη	= 0,27 λίτρ.
Χοῖς = 12 κοτύλαι	= 3,28 "
Μετρητής = 144 "	= 39,39 "

2) Σηρά

Κοτύλη	= 0,27 λίτρ.
Χοῖνιξ = 4 κοτύλαι	= 1,10 "
Έκτενς = 32 "	= 8,75 "

Μέδιμνος = 199 "	= 52,53 "
------------------	-----------

2. ΣΤΑΘΜΑ

Όβολός	= 0,728 γραμ.
Δραχμή = 6 όβολοι	= 4,366 "
Μνᾶ	= 100 δραχ. = 436,60

Τάλαντον	= 60 μναῖ = 26,196,20
----------	-----------------------

3. ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ

Αἱ ώνομασίαι τῶν ἑλληνικῶν σταθμῶν καὶ νομισμάτων εἰναι αἱ ἴδιαι, ἢ ἀκριβέστερον οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες μετεχειρίσθησαν τὰ δνόματα τῶν σταθμῶν, διὰ νὰ δηλώσουν καὶ τὰ νομίσματα, διότι δι' αὐτοὺς τὸ νόμισμα ἦτο βάρος πολυτίμου μετάλλου ἐγγυημένον μὲ τὸ σῆμα τῆς πολιτείας (νόμισμα, ἐπίσημον ἀργύριον). Τὰ νομίσματα τῶν ἀρχαίων ἦσαν χυρίως ἀπὸ ἀργυρον. Ὁ χρυσός ἐπὶ μακρὸν ἦτο ἐμπόρευμα, τοῦν δποίουν ἡ τιμὴ ὥριζετο εἰς νομίσματα ἀργυρᾶ. Χρυσᾶ νομίσματα ἔκοπταν οἱ βασιλεῖς τῆς Περσίας. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ἦσαν ἀγνωστα. Ἡ μονάς τοῦ χρυσοῦ νομίσματος ἐλέγετο στατήρ (ἀντὶ δραχμῆς) καὶ ἦτο τὸ διπλάσιον τῆς δραχμῆς εἰς βάρος. Διὰ τοῦτο ἐλεγαν στατήρ δαρεικός, στατήρ φιλιππικός κτλ. Οἱ ώνομαστοὶ Κυζικηροὶ στατῆρες ἦσαν μεῖγμα ἀργύρου καὶ χρυσοῦ.

* Απὸ τοῦ Σόλωνος οἱ Ἀθηναῖοι μετεχειρίζοντο τὰ ἔξῆς νομίσματα :

Όβολός βάρος	= 0,16 φρ.
Δραχμή = 6 όβολοι	= 0,98 "
Δίδραχμον = 2 δραχμαὶ	= 1,96 "

Τετράδραχμ. = 4 δρχ.	= 3,93 φρ.
Μνᾶ	= 100 "
Τάλαντον	= 60 μναῖ = 5,894,00 "

4. ΑΡΙΘΜΟΙ

Οι άρχαίοι "Ελληνες μετεχειρίσθησαν διάφορα άριθμητικά συστήματα. Τὸ παλαιότερον σύστημα ἦτο τὸ λεγόμενον ἀκρωνυμικόν, δηλ. ὁ ἀριθμὸς ἐσημειοῦτο διὰ τοῦ ἀρχικοῦ τῆς λέξεως, ἢ ὅποια ἐσήμαινε τὸν ἀριθμόν. Οὕτω π.χ. **Π** (έντε) = 5. **Δ** (έκα) = 10 κτλ.

Τὸ μᾶλλον ἐν χρήσει σύστημα ἦτο ἡ διὰ τῶν γραμμάτων παράστασις τῶν ἀριθμῶν ὡς ἔξης :

α'	=	1	x'	=	20	σ'	=	200	α	=	1000
β'	=	2	λ'	=	30	τ'	=	300	β	=	2000
γ'	=	3	μ'	=	40	υ'	=	400	γ	=	3000
δ'	=	4	ν'	=	50	φ'	=	500	δ	=	9000
ε'	=	5	ζ'	=	60	χ'	=	600	ε	=	10000
ϛ'	=	6	ο'	=	70	ψ'	=	700	ϛ	=	20000
ζ'	=	7	π'	=	80	ω'	=	800	ζ	=	30000
η'	=	8	γ'	=	90	Ϟ'	=	900	η	=	40000
ϙ'	=	9	ϙ'	=	100						
ι'	=	10	ϙα'	=	101						
ια'	=	11	ϙι'	=	110						
ιβ'	=	12	ϙκ'	=	120						

5. ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ

Τὸ ἡμερολόγιον ἢ μηνολόγιον τῶν ἀρχαίων ἐχρησίμευε μᾶλλον διὰ νὰ κανονίζῃ τὰς ἑορτάς. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν ἀναθέσει τὴν φροντίδα αὐτὴν εἰς ιδιαίτερον ὑπάλληλον, τὸν ἴερομνήμορο.

Μόλις ἐπὶ Ἀλεξάνδρου οἱ "Ελληνες παρέλαβαν τὴν βαβυλωνιακὴν διαίρεσιν τῆς ἡμέρας (*νυχθήμεορον*) εἰς 24 ὥρας. Προηγουμένως εἶχαν ἄλλας, δὲ λίγον ἀκαθορίστους διαιρέσεις τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς εἰς μέρη (*μοίρας*).

Οὕτω ἡ **Νῦξ** διαιρεῖται εἰς τρεῖς μοίρας 1) *"Εσπερος, ἐσπέρα, νὺξ πρώτη,* περὶ λύχνων ἀράς, περὶ πρῶτον *ῦπνον*, 2) ἀμολγὸς ("Ομηρος), *νυκτὸς μεσούσης*, μεσονύκτιον, 3) ἡώς ("Ομηρος), ἔως, ὄχθος, ἀμφιλύκη. Εἰς τὸ στρατόπεδον ἡ νῦξ διαιρεῖται εἰς τρεῖς φυλακάς, περὶ τὴν πρώτην φυλακὴν κτλ.

Ἡ ἡμέρα ἐπίσης διαιρεῖται εἰς τρία μέρη : 1) *Πρῷη* τῆς ἡμέρας, 2) *Μέσην* ἡμέρας ("Ομηρος), μεσημβρία, 3) *δεῖλη*, ὅμητε τῆς ἡμέρας, βουλντός.

Οἱ ἀρχαίοι μετεχειρίζοντο τοὺς σεληνιακοὺς μῆνας μὲ 30 ἡμέρας (*πλήρεις*) καὶ 29 (*κοίλους*), οἱ δόποιοι διεδέχοντο ἀλλήλους. Ο μὴν διηρεῖτο εἰς τρεῖς δεκάδας, μηνὸς ἰσταμένου, μεσοῦντος, φθίνοντος.

Τὸ **ἔτος** (*ἐνιαυτὸς*) διαιρεῖται εἰς 12 μῆνας καὶ ἀρχίζει κατὰ διάφορον ἐποχὴν εἰς τὰς διαφόρους πόλεις. Ἡ συνήθης δύμως ἀρχὴ τοῦ ἔτους εἶναι ἡ νουμηνία μετὰ τὸ θερινὸν ἡλιοστάσιον (μετὰ τὰς θερινὰς τροπάς). **Άλλο** ἐπειδὴ οἱ σεληνιακοὶ μῆνες δὲν είναι σταθεροί, διὰ τοῦτο δὲν δυνάμεθα νὰ ὄρισωμεν ἀκριβῶς τὴν ἀντιστοιχίαν τῶν ἀρχαίων μηνῶν μὲ τοὺς ιδιούς μας. Ἐπίσης ἡ ὀνομασία τῶν μηνῶν δὲν είναι ἡ ίδια εἰς δλας τὰς πόλεις. **Ίδού** τὰ ὀνόματα τῶν ἀθηναϊκῶν μηνῶν :

Θερινοί

Έκατομβαῖών (15 Ιουν.-15 Ιουλ.) | Γαμηλιών (15 Δεκεμ.-15 Ιανουαρ.)
 Μεταγειτνιών (15 Ιουλ.-15 Αύγ.) | Ανθεστηριών (15 Ιαν.-15 Φεβρ.)
 Βοηδρούιών (15 Αύγουστ.-15 Σεπτ.) | Ελαφροβολιών (15 Φεβρ.-15 Μαρτ.)

Φθινοπωρινοί

Πινανεψιών (15 Σεπτεμ.-15 Οκτωβρ.) | Μουνιχιών (15 Μαρτ.-15 Απριλ.)
 Μαιμακτηριών (15 Οκτ.-15 Νοεμ.) | Θαργηλιών (15 Απριλ.-15 Μαΐου)
 Ποσειδεών (15 Νοεμβρ.-15 Δεκεμ.) | Σκιροφοριών (15 Μαΐου-15 Ιουν.)

Οἱ ἀρχαῖοι διὰ νὰ τακτοποιήσουν τὴν διαφοράν τοῦ σεληνιακοῦ ἔτους (354 ἡμέραι) πρὸς τὸ ἥλιακὸν (365 ἡμ.) κατέψυγαν εἰς τὴν προσθήκην τῶν λεγομένων ἐμβολίμων μηνῶν. Εἰς τὸν κύκλον 8 ἔτῶν καὶ συγκεκριμένως εἰς τὸ 3ον, 5ον καὶ 8ον ἔτος ὀκταετοῦς κύκλου προσθέτουν ἕνα ἐμβόλιμον μῆνα ἐκ τοῦ 3οῦ ἡμερῶν. Ἡ προσθήκη ἔγινετο μετὰ τὸν μῆνα Ποσειδεῶνα καὶ ὁ ἐμβόλιμος ὄνομάζετο Ποσειδεῶν δεύτερος.

Εἰς τοὺς κλασικοὺς χρόνους οἱ "Ἐλληνες δὲν εἶχαν κοινὴν χρονολογίαν. Τὸ ἔτος λαμβάνει τὴν ὄνομασίαν ἐκ τοῦ ἄρχοντος ή τοῦ ἱερέως τῆς πόλεως. Οἱ Ἀθηναῖοι ὄνομάζουν τὸ ἔτος ἐκ τοῦ ὄνοματος τοῦ ἐπωνύμου ἄρχοντος, οἱ Σπαρτιάται ἐκ τοῦ ὄνομάτος τοῦ πρώτου ἄφόρου, οἱ Ἀργεῖοι ἐκ τοῦ ὄνομάτος τῆς ιερείας τῆς Ἡρας. Ὁ Θουκυδίδης θέλων νὰ δρίσῃ ἀκριβῶς τὸν χρόνον τῆς αἰφνιδιαστικῆς ἐπιθέσεως τῶν Θηβαίων κατὰ τῶν Πλαταιῶν γράφει: «....ἐπὶ Χρυσίδος ἐν Ἀργεί τότε πεντήκοντα δυοῖν δέοντα ἔτη ιερωμένης καὶ Αἰνησίου ἄφόρου ἐν Σπάρτη καὶ Πυθοδώρου ἔτι τέσσαρας μῆνας ἄρχοντος Ἀθηναίοις κλπ.»

Πολὺ βραδύτερον μετὰ τὸν Μ. Ἀλέξανδρον (300 π. Χ.) ἔγινε χρῆσις ὑπὸ τῶν ιστορικῶν τῆς κατ' Ὀλυμπιάδας χρονολογίας. Ἐκάστη Ὀλυμπιάς ἀποτελεῖ κύκλον 4 ἔτῶν. "Οθεν ὁ καθορισμὸς τοῦ ἔτους γίνεται διὰ δύο ἀριθμῶν, π. χ. Ὀλυμπ. 72, 3, τὸ δόποιον σημαίνει τρίτον ἔτος 72ας Ὀλυμπιάδος. Ἐπειδὴ δὲ η ὑποτιθεμένη ἀρχὴ τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων είναι κατὰ τὴν ιδικήν μας χρονολογίαν τὸ ἔτος 776 π. Χ., μετατρέπομεν ὡς ἔξῆς τὴν κατ' Ὀλυμπιάδας χρονολογίαν εἰς χρονολογίαν χριστιανικήν: Ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχη π.χ. ἔγινε 72, 3 φθινόπωρον:

$$71 \times 4 = 284 \quad 284 + 2 = 286 \quad 776 - 286 = 490 \text{ π. Χ.}$$

Ἐάν τὸ γεγονός συνέβη τὸ φθινόπωρον ἢ τὸν χειμῶνα, προσθέτομεν εἰς τὸ γινόμενον τῶν Ὀλυμπιάδων τὸν ἀριθμὸν τοῦ ἔτους ἡλαττωμένον κατὰ ἐν δύως εἰς τὸ παράδειγμα. Ἐάν δύως συνέβη τὸ ξεπ. ἢ τὸ θέρος, προσθέτομεν τὸν ἀριθμὸν τούτον ὀλόκληρον.

Διὰ χρονολογίας μετὰ Χριστὸν ἀφαιροῦμεν τὸ 776 ἀπὸ τὸ σύνολον τῶν ἔτῶν. Ὁ Αὔγουστος π. χ. ἀπέθανεν Ὀλυμπ. 198, 2 τὴν 19 Αὐγούστου.

$$197 \times 4 = 788 \quad 788 + 2 = 790 \quad 790 - 776 = 14 \text{ μ. Χ.}$$

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

2400-1400 π.χ. περίπου	<i>Κρητικὸς πολιτισμὸς</i>
2000-1700 > >	<i>Κάθοδος τῶν Ἀχαιῶν</i>
1500 > >	<i>Ἀκμὴ τῶν Μυκηνῶν</i>
1100 > >	<i>Ἐπιδρομὴ τῶν Δωριέων</i>
900 > >	<i>Οργάνωσις σπαρτιατικῆς πολιτείας</i>
ΣΤ' αἰών	
594 >	<i>Νομοθεσία Σόλωνος</i>
560-527 >	<i>Τυραννία Ηεισιστράτου</i>
510 >	<i>Κατάλυσις τῆς τυραννίας</i>
507 >	<i>Κλεισθένης</i>
Ε' αἰών	
499-493 >	<i>Ιωνικὴ ἐπανάστασις</i>
490 >	<i>Μάχη ἐν Μαραθῶνι</i>
480 >	<i>Θερμοπύλαι—Σαλαμίς</i>
479 >	<i>Πλαταιαῖ—Μυκάλη—Ιμέρα</i>
477 >	<i>Ίδρυσις ἀθηναϊκῆς συμμαχίας—Ἀριστείδης</i>
465 >	<i>Νίκη τοῦ Κίμωνος εἰς τὸν Εὐρυμέδοντα</i>
449-429 >	<i>Κυβέρνησις Περικλέους</i>
431-404 >	<i>Πελοποννησιακὸς πόλεμος</i>
425 >	<i>Σφαντηρία</i>
421 >	<i>Νικίειος εἰρήνη</i>
415-413 >	<i>Ἐκστρατεία Σικελίας—Ἀλκιβιάδης</i>
405 >	<i>Ο Λίσανδρος νικᾷ εἰς Αἴγας ποταμὸν</i>
404 >	<i>Ἀλωσις τῶν Ἀθηνῶν</i>
404-403 >	<i>Οἱ τριάκοντα τύραννοι</i>
400 >	<i>Κάθοδος τῶν μυρίων</i>
Δ' αἰών	
399 >	<i>Θάνατος Σωκράτους</i>
395 >	<i>Βοιωτικὸς ἢ Κορινθιακὸς πόλεμος</i>
396-394 >	<i>Ἐκστρατεία τοῦ Ἀγησιλάου εἰς Ἀσίαν</i>
387 >	<i>Ἀνταλκίδειος εἰρήνη</i>
379 >	<i>Ο Πελοπίδας ἔλευθερώνει τὰς Θήρας</i>
371 >	<i>Νίκη τῶν Θηβαίων εἰς τὰ Λεῦκτρα</i>
362 >	<i>Μάχη Μαντινείας—Θάνατος Ἐπαμεινώνδα</i>
360 >	<i>Ο Φίλιππος βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας</i>
352 >	<i>Ἐπέμβασις Φίλιππου εἰς τὸν α' ιερὸν πόλεμον</i>
339 >	<i>β' ιερὸς πόλεμος—ο Φίλιππος κυριεύει τὴν Ἐλάτειαν</i>
338 >	<i>Μάχη Χαιρωνείας</i>
336 >	<i>Δολοφονία Φίλιππου—ο Ἀλέξανδρος βασιλεὺς</i>

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	σελ.
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α' 'Ο προϊστορικός ανθρωπος	3
» B' Οι ἀνατολικοί λαοί	11
» Γ' Ἑλλάς—Χώρα και κάτοικοι	42
» Δ' 'Η Ἑλλάς κατὰ τοὺς προϊστορικούς χρόνους	48
» Ε' Οι ὁμηρικοὶ χρόνοι (9ος—8ος π.Χ. αἰών)	63
» ΣΤ' 'Ο κόσμος τῶν ἀποικιῶν	69
» Ζ' Τὰ κράτη τῆς Ἑλλάδος	77
» Η' 'Ο ἐλληνικὸς κόσμος τὸν 7ον—6ον αἰῶνα	85
» Θ' Θρησκεία και ἔθνική ἐνότης	94
» Ι' Σπάρτη	106
» ΙΑ' 'Αθῆναι	113
» ΙΒ' Μηδικοὶ πόλεμοι	122
» ΙΓ' Δημιουργία τοῦ ἀθηναϊκοῦ κράτους	139
» ΙΔ' Κοινωνία και πολίτευμα τῶν Ἀθηναίων	146
» ΙΕ' 'Ο βίος τῶν Ἀθηναίων	154
» ΙΣΤ' 'Ακμὴ τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ	167
» ΙΖ' Πελοποννησιακὸς πόλεμος	189
» ΙΗ' 'Η Ἑλλάς μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον	205
» ΙΘ' 'Η ἐπικράτησις τῶν Μακεδόνων	215
» Κ' Αἱ τέχναι και τὰ γράμματα τὸν 4ον αἰῶνα	225
Παράρτημα (μέτρα—σταθμὰ—νομίσματα—ἀριθμοὶ—χρονολογία)	236
Χρονολογικὸς πίναξ	239
Περιεχόμενα	340

Ιανός Σπύρος

Τα ρινα τηγανη
Γαλακτοειδε

ΓΚ

Σ

Δ Δ Δ

